

A

CZÉHEK TÖRTÉNETÉRŐL

MAGYARORSZÁGON.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS.

Dr. SZÁDECZKY LAJOS

I. TAGTÓL.

(Főolvasva a II. osztály ülésén 1889. április 8.)

BUDAPEST, 1889.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

A magyar történetírásról s az oklevelek kiadásáról vita folyt nem régiben az Akadémia falain belül és kívül. Némelyek az összehalmozott anyag feldolgozását óhajtják, mások még nem látják elérkezettnek erre az időt és a kutatásra s a történelem tágas mezejének monografikus feldolgozására fektetik a fősúlyt. Abban azonban mindenki egyetért, hogy mind a történetkutatás, mind a feldolgozás terén még igen sok a tenni való.

A magyar történetírás alkotmányunk újra ébredése óta két évtized alatt tagadhatatlanul nagy haladást tett. S e haladást jórészt a speciális munkakörök választásának s a monographiáknak köszönhetjük, a melyek egyengetik az utat s előkészítik az anyagot az általános nagy magyar történelem megírásához.

S hogy a M. Tud. Akadémia, mint legfőbb tudományos testületünk, mennyire méltányolja ezt a szűkebbkörű, de mindenesetre hasznos irányú munkásságot, erről tanúságot tehet az én csekélységem példája, kit a magyar és lengyel történeti összeköttetések s az erdélyi fejedelmi korszak történetének keretében kifejtett szerény munkásságomért tüntetett ki nagyrabecsült tagságával. Amely megtiszteltetésért azon kijelentéssel mondok hálás köszönet, hogy azt korántsem kiérdemelt jutalomnak, csupán előlegezett bizalomnak tekintem, melynek erkölcsi kötelezettségét érezve, legfőbb törekvésemnek fogom tartani, hogy hasznos munkálkodás által arra magamat méltóvá tegyem.

Történetírásunk immár kibontakozott a régi chablonokból, melyek szerint jóformán csak a háborúk, a politikai tusák és diplomatiai tárgyalások képezték anyagát. Az újabb időben a művelődési viszonyok, az emberek társadalmi élete is mindinkább figyelem tárgyává kezdi válni. A régi nemzetalkotó nemesi rend társadalmi életének és házi szokásainak megvan-

nak a maga bűvárai, újabb időben a jobbágyság is figyelemben részesül, a városi élet tanulmányozása is elkezdett; ideje, hogy a kézművesek, iparosok százezrei is belevonassanak a történetkutatás és tanulmányozás keretébe.

Az ipar története hazánkban épen úgy mint a külföldön egész a jelen századig szorosan összefügg az u. n. czéhek történetével. — Azt gondoltam azért, hogy hasznos munkát végzek, ha épen a czéhek intézményét tűzöm ki vizsgálódásaim és akadémiai beköszöntöm tárgyául.

Annál inkább indíttatva éreztem magamat erre, mert jóllehet a czéhlevelek és jegyzőkönyvek nagyrészt szerte az országban, az ország minden zege-zugában őriztetnek vagy hányódnak; de a legtöbb czéhlevél (több mint 3000 db) együtt mégis itt kezem ügyében — az egyetemi könyvtárban, a n. muzeumban és országos levéltárban — őriztetik. Ezek, és még néhány száz a vidéki levéltárakból való s nyomtatásban megjelentek képezik alapját tanulmányomnak, melynek szíves meghallgatására az Akadémia figyelmét kérni bátorkodom

I.

Történeti áttekintés.

»Az újabb történettudomány felismerte már az ipartörténet jelentőségét. Felemelte már a történelem színvonalának ama magaslatára, melyen mint egyik leglényegesebb társadalmi tényező helyet foglalt. Felismerte, hogy az ipar consolidálása, az iparegyesületek és testületek, a czéhek, a gildek, compagniak s egyéb ily kereskedelmi s iparos társulatok alakulása legalább is oly korszakias tényt képez a népek történetében, mint akár a népvándorlások s a keresztes hadjáratok, akár a politikai forradalmak vagy a hitújítási mozgalmak. Hogy épen úgy egyike volt ama tényezőknek, melyek új birtok és nemzetgazdasági, valamint polgári és társadalmi forradalmakat idéztek elő. A történeti kutatást foglalkoztathatja még az ipar-társulatok és testületek eredete és keletkezése, azok szabadságai és joggyakorlata. De az kétségtelen, hogy ezek a világnak új képet adtak, az emberiség egész osztályait átalakították, a nemzetek életében új korszakot alkottak.«¹⁾

Az ipar emez ékes szavakban jellemzett fontosságának tudatától áthatva, fogtam én is hozzá a régi iparostestületek, az u. n. czéhek történetének kutatásához, s mint intézménynek tanulmányozásához. De mielőtt ezekről szólanék, fel kell vetnem először a kérdést, mikor kezdődik nálunk a valódi kézműipar, s másodsor, mikor kezdődnek az ipartestületek melyek az iparnak már bizonyos fejlettségét és rendszeres üzését feltételezték?

Ahhoz kétség sem férhet, hogy már őseink bevándorlásakor és a vezérek korában voltak a magyarok között

¹⁾ *Ipolyi Arnold*: A magyar iparélet történeti fejlődése. Elnöki megnyitó beszéd a M. Történelmi Társulat Pozsonyban. 1877. tartott gyűlésén. (Századok 1877. oct. f. 12. l.)

mesteremberek, mint pl. fegyverkovácsok, u. n. csiszárok, szíjnyereg- és kerékgyártók, tímárok, szücsök, gombkötők stb. A magyarok fegyverzete és öltönytudása oly sajátos jelleggel bírt, hogy csak hazai mesterek készíthették.

Ezekhez a királyság első századaiban újabb és újabb mesterségek járultak, melyekkel a nyugati civilizatio és a keresztyén vallás felvétele következtében ismerkedtek meg a magyarok. A királyi udvar, a megyék várai, a székesegyházak és monostorok körül az udvarnokok és jobbágyok között az iparosok különféle faját is feltaláljuk; földeket osztogatnak nekik, melyeken együttesen telepednek meg.

Ebben az időben (900 és 1100 között) Németországban is egyedül a hatalmas hűbérnak és a kolostorok udvarában találunk kézműveseket, másutt nincs rólok emlékezés. Ez iparos telepekből alakulnak lassanként a városok, mindmennyi menedékhelye az iparnak és mesterségeknek.

Királyaink, főuraink, főpapjaink az Árpádok korában keletről, délről és nyugatról művészeket, iparosokat hoznak be, s mesterséget űző gyarmatokat létesítenek hazánk területén. Ezek által pótolják a kézműipar terén érezhető hiányt és egészítik ki a folytonos harcok által megfogyott nemzetet.

Már a szent királyok (István és László) gondoskodása következtében bizanczi és olasz művészek és mesterek jönnek hazánkba; később II. Géza, III. és IV. Béla az elpusztult vidékek lakosai helyébe tömegesen hozzák be a szomszéd német szászok és frankok, bajorok, thüringiak és flandrok iparosainak egész csoportját. Nyomukban ipar- és bányatelepek, gazdag kereskedő városok keletkeznek a magyar alkotmány és kiváltságos szabadságuk védelme alatt. De megoldatlan kérdés eddigelé, hogy mikor keletkeztek az iparos-testületek? Közel fekszik a feltevés, hogy ez idegen származású iparosok között kell keresnünk első nyomait a czéhek intézményének. Mert Németországban már a XII. század második felében kezdődnek a czéhek, s a XIII. század folyamán már szeltemben megalakulnak az iparos testületek (Bynnung, Innung, Fraternitas, Gild és más nevek alatt.) Így pl. Strassburg város polgársága a Hohenstaufok idejében az u. n. »Constofeln« (constabularii) egyesületekre volt felosztva, egy-egy mesterrel az

előlkön, kik az adókat kivetették, gondoskodtak a lovakról, (a melyen való szolgálattól nyerték nevüket), megvizsgálták az egyesek fegyverzetét, felügyeltek az őrségi szolgálatra, felosztván a kapuk, bástyák őrzését az egyes constofelek között. Ezek keretében keletkeztek a XIII. század folyamán, s ebből nőttek ki magokat a XIV. század elején a külön czéhek, melyeket eleinte nem annyira az egynemű iparüzés fűzött össze, mint inkább a közös honvédelmi szolgálat, a kapuk és bástyák őrzése, az együtt való táborozás. Az ilyen czéhek tagjaik sorába olyakat is felvettek, a kik az ő iparukat nem űzték, s még a XIV. század folyamán egyik czéhből a másikba könnyen át lehetett lépni. Ebből nőttek ki azután a rendszeres testületek, szorosan meghatározott munkakörrel, a mely kizárólagos munkafelosztás azonban csak a XV. és XVI. század vívmánya volt.

A strassburgi czéhek 1332-ben, az u. n. czéhrevolutio következtében a régi patricius családok kezéből magokhoz ragadták a város kormányzatát, s ettől fogva a czéhek képezték a régi lovagtestületek helyett a város hadászati erejét, katonai hatalmát.¹⁾ Ilyenforma átalakúláson ment keresztül Németország legtöbb régi városa, a czéhek többnyire mindeütt már régebben létező társulatok örökébe léptek.

Hazánkban a kézműiparnak a XII. és XIII. század folyamán két körülmény adott nagyobb lendületet: egyik a keresztes hadjáratok következtében kifejlett közvetlen és gyakoribb érintkezés a nyugati népekkel; a másik, ennél még közvetlenebb hatású; II. Géza (helyesebben Geocse)²⁾ királyunk által a szászoknak és németalföldi flamandoknak betelepítése (1141—1161) Erdélybe, a Szepességre s a felsőmagyarországi városokba. Ezek már — úgy látszik — nem csak az általuk régebbi hazájokban szorgalommal űzött műipart honosították meg hazánkban, hanem magokkal hozták egyszersmind a Németországban dívó egyesületi szellemet, s ha nem is a legelső telepések, de a XIII. század folyamán érkező

¹⁾ Schmolter Gusztáv: Strassburg zur Zeit der Zunftkämpfe, Strassburg 1875. 14—17. stb. II.

²⁾ Ld. Karácsonyi János cikkét a Turul 1889. I. é. 36. l. Hogy kell kiejtenünk az utolsó magyar fejedelem nevét?

újabb jövevények az akkor már Németországban terjedni kezdő czéhrendszer ismeretét, — melyet aztán nálunk, új hazájokban is alkalmazni kezdték.

A szepesi 24 város szász papjai már 1248-ban alkottak egy vallásos egyesületet, u. n. fraternitást, a mely meg volt az erdélyi szászoknál is. A nép között is léteztek ilyen vallásos színezetű egyesületek, pl. Lőcsén az 1402-ből ismert »Bruderschaft des heiligen Leichnams Christi«.¹⁾

Részint ezekből, részint ezekkel párhuzamosan alakultak ezután az iparos egyesületek, az u. n. czéhek hazánkban is.

Az előttem ismeretes legelső czéhlevél 1307-ből van keltezve; gyakorlatban azonban (ha czéhlevelünk nem maradt is az Árpádok korából) bizonyára már előbb is léteztek; s így a czéhek keletkezését hazánkban, bátran tehetjük a XIII. század közepe tájára. — Úttörőknek e téren kétségkívül az erdélyi és szepesi szászokat kell tekinteniük.

A XIII. század elején már oly fejlett volt a magyarországi ipar, hogy II. Endre leányának, a később szentté avatott Erzsébetnek jegyajándékai között oly drágaságokat adhatott (ezüst bölcst, ezüst fürdőkádat, láncokat s más arany ékszereket, bársony, selyem s finom posztó ruhákat), melyekhez hasonló szépségűeket és becsűeket, miként az idegen évkönyvíró mondja, Thüringiában még nem láttak.²⁾

A tatárdúlás azonban csirájában elfojtá a fejlődő ipart, s újra kellett azt meghonosítani. IV. Béla, az új honalkotó rendkívüli pártfogásába vette a városokat, melyeknek előjogokkal biztosított polgársága csakhamar új iparéletet teremtett a romok felett. V. István alatt a Szepesség 24 városa bizonyos kézműi és kereskedelmi egyesületbe lépett, a melynek a király megerősített szabadságait újakkal tétezi.³⁾ E század végén nemcsak a Szepességen és szászföldön művelt vászonszövés és fegyvergyártás, az olaszok által űzött üvegkészítés, de a specialis magyar ipar, a bőrkészítés, irha-

¹⁾ Weber Samu: A szepességi szász bevándorlók megszűnt egyleteiről. (Tört. Tár 1885. évf. 27. l.)

²⁾ Theodoricus Thuring. Katonánál Hist. Critica V. 133. l.

³⁾ Feiler: Geschichte der Ungern. II. k. 862. l.

gyártás, a tímárok és szűcsök munkája is oly jelentőségteljes volt, hogy nemcsak itthon, de külföldön is keresetté vált.⁴⁾

Az Anjouk uralkodása még nagyobb lendületet adott az iparnak. Károly Róbert a nemesség hatalmával szemben a városokra támaszkodva, pártfogásába vette a műipart. N. Lajos alatt pedig a városok valódi szabad municipalis szervezetet nyernek, hasonlót a német és olasz városokéhoz. Ezen két királynak hetven évet felülhaladó országglása a műipar és kereskedés tekintetében új korszakot alkotott. Az alattok oly nagy lendületet nyert kereskedés élénksége következtében a mesterségek is felvirágoztak.

A czéhek intézménye, melyeknek jótékony hatását abban az időben tagadni nem lehet, ekkor kezdett általánossá válni országszerte. N. Lajos 1376-ban szabályozza az erdélyi szászok czéheit, a melyekben akkor már 24 külön mesterség űzött.

Az ő rendeletére, hogy a czéhintézetek megjavíttassanak a szász község előjárói s a hét szék követői, az erdélyi püspök és egy királyi biztos elnöklete alatt összegyűlve, a következő czéhszabályokat alkotják:

Minden czéh évenként 2 czéhmestert válasszon, a kit esküvel köteleznek az ország vagy város által rendelt igaz mértékre felügyelni, s a czéhben a rendet fenntartani és igazságot szolgáltatni. A czéhet tartozik évenként négyszer gyűlésbe hívni, a melyen a czéh ügyei elintéztessenek. A kézművesek tartoznak czéhbe állani, és a szabályoknak magokat alávetni. Csak czéhbbeliek árulhatják műveiket a piaczon és házaiknál, tarthatnak legényt és inast. Egynél több mesterséget senki sem űzhet 10 márka birság alatt. A czéhbe lépésnél a mesterek felvételi díjakat tartoztak fizetni. A rossz munkát a czéhmester lefoglalta, a czéh vagy a templom javára.⁵⁾

Az így megállapított szabályok mintául szolgáltak a későbbben alakult czéhek számára, s azokat mások is átvették. De a Magyarországon dolgozó iparosoknak már azelőtt is voltak czéhszabályaik, melyek szabályozták a mun-

⁴⁾ Horváth Mihály: Az ipar és kereskedés története Magyarországon, a középkorban. (Kisebb munkái, II. k. 53. l.)

⁵⁾ Horváth Mihály id. m. 87. l.

kát, meghatározták a művek árát s védték az iparosok helyi érdekeit.

Kassa város levéltárában fenmaradt az ottani szücsök 1307-iki czéhszabályzata, a mely pl. megszabja, hogy hermelinbőröböl való szücsmunkát egy fél márka ezüstért készítsenek. Idegen szücsnek a város falai között nem volt szabad dolgozni, sem műveit árulni; ha idegen mester jött a városba, és a czéhbe akart lépni, először a városi tanács határozta el, hogy ad-e neki polgárjogot. A várostanács 1448-ban, midőn az 1307-iki szabályzatot átírja és megújítja, azt teszi hozzá, hogy »idegen vendég« (ausländischer Gast) szücsmesterséghez való prémeket vagy bőroket százon alól ne vehessen vagy adhasson el, az ez ellen vétők árúit lefoglalják, s felosztják a bírő, a város és a czéh között; a czéhszabályok ellen szegülő pedig 10 ezüst márka büntetésre ítéltetik.¹⁾

Hogy a magyarországi iparosok nem szorultak a szászok czéhszabályaira, egyéb fenmaradt oklevelek is tanúsítják. A sz. k. városok jó eleve magok gondoskodtak arról, hogy a kebelökben levő iparosokat rendes szabályzatokkal bíssák el. N. Lajos czéhrendezése úgy látszik ezekre is kiterjedt, mert pl. épen 1376-ból ismeretes a *pozsonyi mészárosok* szabályzata, melyben a város tanácsa meghatározza, hogy 28 mészáros és ugyanannyi mészárszék legyen Pozsonyban; két felesketett mester és egy városi tanácsos rendeltetett a húsnak gyakori megvizsgálására; a rossz húst áruló mestert 72 denárra büntették, s a húst a kórházbeli szegények között osztották ki; 9 órákor mindenki tartozott mészárszékét kinyitni és mindenkint tisztességesen kiszolgálni, a város javára behajtott 72 denár büntetés alatt.²⁾

Ugyancsak 1376-ból ismerjük a *pozsonyi suszterek* szabályzatát. Ők is minden évben két czéhmestert választottak, a kik felvigyáztak arra, hogy a mesterek jól dolgozzanak. Ha valaki a körülírt szabályok ellenére dolgozott: árúja a piacon nyilvánosan elégettetett, s ő maga három napi polgári

¹⁾ Kassa város levéltárából a Türt. Tár számára lemásolta H. Kemény Lajos.

²⁾ Ofner Stadtrecht von 1244—1421. Kiadták Michnay Endre és Liehner Pál 79. l. jegyzetben.

fogsággal büntettetett. Az ő joguk volt régi idők óta (von alter her) a czéhbe új mestereket befogadni, a ki arra magát bizonyítványai és képességei által méltónak mutatta.

A *pozsonyi pékek* szabályzata is 1376-ból származik. A pékműhelyek (protpenckehe) száma 16-ban állapítatott meg. Két magok közül választott mester és egy városi esküdt polgár ügyelt fel rájuk, hogy jól és rendes mértékkel süssenek. Ha a kenyér kisebb volt a megszabottnál, a vizsgáló mesterek lefoglalták, és a kórházba adták a szegények számára.³⁾

A *szepesi szászok* 1370-ben keltezett, de legrégebb jogokra hivatkozó statutumaiban is van némi emlékezés a mesteremberekről. Pl. a *mészárosokról*, hogy ökröt vagy tehenet ketten is vághatnak társaságban, de többen nem. Disznót, borjút, juhot, s általában kisebb lábas-jószágot egymaga vágjon a mészáros. A húst két ízben viheti ki a piacra eladni, harmadszor nem, idegen vásárra sem viheti többé, büntetés terhe alatt. Az ötvössökre nézve meg van határozva, hogy egy márka ezüsthöz több rezet, mint egy latot, nem vegyíthetnek, s hogy művére mindenki ráüsse mesterjegyét.⁴⁾

E fenmaradt emlékekből is bátran következtethetjük, hogy a czéhek a XIV. század folyamán már mindenfelé léteztek hazánkban, a Kis Kárpátoktól a Magas Tátraig s onnan az Erdélyi Havasokig.

Nem feladatunk kimutatni, hogy miféle mesterségeket űztek az Anjouk alatt hazánkban, de a mindennapiakon kívül utalhatunk arra, hogy az erdélyi szászok között 1376-ban már a tücsinálók, üstművesek és ságarézművesek is szerepeltek a kovácsokkal egy czéhben, a vászonszövésben pedig oly híresek voltak, hogy a brassaiak kender- és lenczöveikkel kelet felé egész Smirnáig űztek kereskedést; a szebenieknél a viaszöntés volt nagyon elterjedt, s az azzal való kereskedésre N. Lajostól kiváltságot kértek és nyertek.

A legnevezetesebb volt azonban, a miről messze külföldön is híresek voltak a magyarországi és erdélyi iparosok: az ötvösség, az arany- és ezüstművesek nem annyira mestersége

³⁾ Ofner Stadtrecht 86. és 91. l. jegyzetben.

⁴⁾ Wilkür der Sachsen in dem Zips. Ofner Stadtrecht, Beilage 233. l.

mint művészete. Ez a XIV. és még inkább a XV. században páratlan virágzásnak indult nálunk, úgy, hogy pl. a zománcozott ötvösművek világhirre tettek szert. A festészetet is az Anjouk ismertették meg és hozták be a czímerok osztogatója által.

Zsigmond alatt, a ki egyszersmind német császár volt, még élénkebb összeköttetés létesült a művelt nyugattal, a mi az iparra fejlesztően hatott. Zsigmond bámúlattal látta a németországi iparos és kereskedő városok gazdagságát; Nürnberg és Strassburg vagyonos patriciusai, kereskedői és feleségeik előtte kifejtett fejedelmi pompájokkal egészen elbűvöltek; a kölniek is büszkén mondhatták, hogy fejedelem leányára sem volna megvetendő sors, egy kölni gazdag kereskedő nejevé lennie. ¹⁾ De Zsigmond nemcsak a külföld példáján lelkesülve, hanem magasabb politikai okokból is, az olygarchia hatalmának korlátozása czéljából, mindenképen kedvezett a városi polgárságnak, az iparosoknak. 1402-ben az országos rendek sorába iktatta őket, jogot adván nekik, követőik által az országgyűlésen való megjelenésre. Második törvénykönyvében, melyben 1405-ben a városok önkormányzati jogait megerősíti és kiszélesíti, mellékesen a czéhekről is van említés. Midőn a király vagy királyné átutazott valamely városon, a kézművesek tartoztak a főlovászmestert mesterségükbe vágó ajándékkal megtisztelni. Így a szűcsök szűcsmunkával, a szíj- és nyereggyártók pl. fékkel vagy nyereggel. ²⁾

Zsigmond a kereskedést és mértékeket is szabályozta. Egyes városoknak kizárólagos jogot biztosított némely mesterségek üzésére, pl. Kassának a barchet szövét készítésére, a miért sokan, a kik ezzel foglalkoztak, Budáról oda tették át lakásukat. Így adott monopoliumot Kassának és Bártfának a vászonfehérítésre. ³⁾

Zsigmond hosszantartó uralkodása kiválóan kedvezett az iparos testületek kifejlődésének. Budaváros az ő idejében szerkesztett törvénykönyvéből érdekes képet nyerünk az akkor

¹⁾ Schmoller Gusztáv: Strassburg zur Zeit der Zunfkämpfe. 19. l.

²⁾ Corpus Juris, Zsigmond 1405. 2-ik törvényében a 13. articulus.

³⁾ Wenzel Gusztáv: Kassa város parket készítése a XV. sz. kezdetén. Akad. Ért. 1870.

virágzott mesterségek üzéséről. Ekkor már a szoros munkafelosztás és czéh szerinti elkülönzés elve uralkodott. Senkinek sem szabad a más mesterségébe vágni, mindenkinek csak egy mesterséget szabad űzni, így szól a kereskedésről és mesterségekről szóló jogszabály első szakasza. Az *ötvösök* czéhmesterének minden héten egyszer vagy kétszer meg kellett vizsgálni minden ötvösmunkát; a *patikáriusnak* nem volt szabad mást árulni, mint a mi patikába való (röffel mérhető dolgot egyáltalán nem), orvosságot a betegek számára éjjel-nappal kellett kiszolgáltatnia.

A *kalmárok* (kiskereskedők), akik akkor czéhbe tartoztak, czéhmesterük megvizsgálása nélkül némely árukat, pl. sáfrányt, el nem adhattak. Az idegen kalmár (der Gast) csak nagyban árulhatott, pl. sáfrányt 10 fonton, borsot 30 fonton, cukrot és más »specerey«-t 10 fonton, olajat 10 fonton, barchettet és »golsch«-ot 6 végen (Stuck), nadrágot és fejkötőt egy tuczaton alól el nem adhatott; legfeljebb a maradékot, de azt is egy tömegben; a ki ez ellen vétett, árúját elveszté, s egy ezüst márka bírságot fizetett.

A *mészárosoknak* nem volt szabad másutt, mint a Duna mellett épült közös vágóhídon, marhát vágni, és pedig világos nappal. A bőrt csak a mészárszék előtt adhatta el, másutt nem, elkobzás terhe, és egy lat ezüstnyi bírság alatt. A czéhmesternek kellett felvigyáznia arra, hogy mindennap elegendő hús legyen; kötelességük volt a húsvizsgálat is, hogy az tiszta és friss legyen. A ki ez ellen kétszer vétett, attól a hús elvétetett, harmadszor már bírságot is fizetett, s négy hétre el is tiltatott a hús-árulástól.

A *halászoknak* a halpiacon egymás mellett kellett a halat árulniok; büzhödt halért egy márka bírságot fizettek, a mely halat egy nap el nem adták, s haza akarták vinni, annak a farkát le kellett vágniok, ismertető jelül, egy márka bírság alatt.

Nagyon érdekes a *kovácsok* jogszabályainak az a pontja, hogy ha a kovács a város valamely polgárának lovát patkolás közben megnyilazta, tartozott a beteg lovat magához venni s a míg meg nem gyógyult, saját költségén magánál tartani; addig pedig tartozott helyette más lovat adni. Ha utas-

nak a lovát nyilazta meg patkolás közben, hasonló minőségű más lovat kellett helyette adnia, vagy máskép kellett kiegyezni a károsulttal. Hasonlóképp intézkedik a *körmöczbányai kovácsoknak* 1577-ben megújított czéhszabályzata (9. pont), azzal a hozzáadással, hogy ha a kovácslegény mestere iránti daczból nyilazza meg a lovat, a kárpótláson kívül még a czéh által is külön megbüntetendő. ¹⁾

A *kötélverőknek* jó kenderből kellett dolgozniok; a *talpbőr-szabóknak* csak ökor- és lóbőrből volt szabad talpat szabniok. A *molnár* $\frac{1}{12}$ részét vehette el vámban az örlött terménynek s a bírónak, esküdt polgároknak és a jegyzőnek ingyen tartozott örölni. A *pékek* gondoskodni tartoztak, hogy mindig elegendő kenyér és zsemlye legyen a piacon, a melyet, ha kisebb volt a megszabottnál, elkoboztak.

Hasonló intézkedésekből látjuk, hogy ezeken kívül még miféle mesterségek üzettek az ősi város falai között. Ott voltak még a pénzváltók (münzer), aranyverők (goltslaher), sebészek, vadhúsárulók, halárúsok (külön a halászoktól); az egyesült harangöntő, lakatos, sarkantyús, vasöntő és tücsináló czéh; az egyesült ácsok, kőfaragók, kőművesek, téglavetők és útczakövezők czéhe; kocsigyártók, bodnárok, nyíl- és fűjkészítők, esztergályosok és asztalosok, nyereggyártók, tímárok, vargák, írha-készítők (irher); az egyesült kesztyűs, tarsolyos (taschner), erszény- és övkészítő-mesterek; posztósok (wolslaher), takácsok; posztónyírók, szabók, óeska-ruhakereskedők (gewäntler). Ezeknek csak régi ruhát volt szabad eladniok, újat nem; a mántlerek szintén régi ruhát áruló kereskedők, a kiknek újat csinálni csak 10 rőfig szabad; régi ruhát vehettek és kifordíthattak, de szigorúan tiltva volt, véres ruhákat megvenniök. Voltak még ruhafestők, vászon-fehéritők, kerékgyártók (wagner), takarmányárúsok (fuertner), kik szénát, zabot árultak; olaj- és heringárúsok stb. ²⁾

A budai városi jogszabályoknál, melyek röviden foglalkoznak a mesterekkel, kimerítőbb a *pozsonyi városi szabók rend-*

¹⁾ A körmöczi kovácsok czéhlevele 1577-ből a Nemz. Múzeum levéltárában.

²⁾ Buda városának törvénykönyve (Ofner Stadtrecht) 60 l. Von der Kaufeüt und aller hantwerlicher rechten.

tartása 1411-ből, a mely már a későbbi részletes czéhlevelekre emlékeztet, és mindenek felett élénken jellemzi azt, mily nagy súlyt fektettek a czéhek a jó hírnévre s a mesterek erkölcsös életére.

1. Nőtlen legény ne lehessen a czéh tagja, csak a nős, a ki erkölcsi bizonyítványt hozzon onnan, a honnan való.

2. Ha feleséges szabó-mester jön a városba, az sem dolgozhat és léphet be a czéhbe addig, míg jó magaviseletéről bizonyítványt nem hoz onnan, a hol addig dolgozott.

3. Nőtlen legény csakis mesternek dolgozhat; ha titokban máshová is dolgoznék, szerszámát elveszik s őt a bírónak büntetés végett feljelentik.

4. A munkába állott legény 8 napi felmondással léphet ki. ¹⁾

Zsigmond idejéből már nemcsak a mesteremberek, de a *mesterlegények* állapotáról, az ő egymás között alkotott külön társaságukról, kötelességeikről is értesülünk, a *kassavárosi takácslegények* 1429-ből fennmaradt szabályzatából.

E szerint a legények külön társaságot képeztek, a melynek élén két öreglegény (aldtknecht) állott. Egyiket a házas legények közül a mesterek, másikat a nőtlenek közül ők magok választották. Ezek parancsainak engedelmességgel tartoztak; a békebontó és rendzavaró két font viaszra büntetett. Feltétlen engedelmességgel és tisztelettel kellett viseltetniök a czéh élén álló 4 mester iránt, 4 font viasz büntetés terhe alatt. A takácsmesterekhez való viszonyuk is szabályozva volt ebben. Szorgalmasan és pontosan kellett dolgozniok; ha a takácslegény rövidre szótte az abroszt, egy font viaszt fizetett. Mesterét csak akkor hagyhatta el a szokott felmondással is, ha elkezdett munkáját befejezte; ha munkáját félbehagyva ment el, más mester fel nem fogadhatta, s legalább $\frac{1}{4}$ évig kellett vándorolnia, míg abban a városban ismét munkát kapott. ²⁾

A XV. század második feléből még sűrűbben maradtak ránk czéhlevelek Mátyás királytól és az ő, az iparra jótékony

¹⁾ Pressburger Schneiderordnung 1411-ből. Ofner Stadtrecht 88. l. jegyzetben.

²⁾ A Kassa városi levéltárból ifj. Kemény Lajos közlése a Tört. Társban.

hatású uralkodásának idejéből a sz. k. városok tanácsaitól. Az ő czéhszabadalmai sokszor szolgáltak mintául a XVI. és XVII. századbeli czéhek alakulásánál, a mennyiben az általa czéhszabadalokkal ellátott városok (Buda, Pest, Varasd, Zágráb stb.) gyakran kölcsönözték oda azokat más városoknak, s így Mátyás király alkotásai e téren kihatottak a további évszázadok folyamára is. Ezekkel bővebben foglalkozni itt szükségtelennek vélem, a mennyiben ismételve hivatkozom rájuk alább a czéhek intézményének ismertetésénél.¹⁾

A XVI. században nem hogy fokozatos haladást, de határozott visszaesést tapasztalunk a XV. század virágzó és élénk fejlődésnek indult iparával szemben. Eléggé megmagyarazza ezt az ország politikai helyzete, a török hódítás, az ország szétdaraboltsága, a kül- és belháborúk, melyek a békés munkálkodásra, az iparra és kereskedelemre egyáltalában nem voltak kedvezők, s a mivel ez együtt járt, az általános elszegényedés és minden békés foglalkozásnak pangása.

Igy tart ez a XVIII. század elejéig, midőn III. Károly, s még inkább Mária Terézia a közgazdaság, ipar és kereskedelem emelésére nagy gondot kezdettek fordítani.

Ő aztán a czéheket is reformálta, s II. Józseffel együtt, a változott viszonyoknak megfelelően átalakította.

De a czéhek a múlt század vége felé már nem voltak régi fényökben. A találmányok korszaka beköszöntvén, a czéhekben divó korlátozott s minden nemes versenyt kizáró monopoliumos munka-rendszer kezdett elavulni; míg nem a gépek feltalálása, alkalmazása és mindinkább tökéletesítése meghúzta felettök a lélekharangot.

Századunk folyamán a czéhrendszer már csak a multak emlékének tengődött, s a multak kegyeletéért türegett. Ferencz császár-király 1804—5-ben még egyszer szabályozta és egyöntetűvé tette azokat; de a külső formákba éltető erőt varázsolni többé nem lehetett. Míg végre csaknem napjainkban a korszellem átalakító hatalmának engedni volt kénytelen, s törvényhozásunk kimondotta 1872-ben a VIII. t. cz.-ben

¹⁾ Mátyás király több czéhlevele ki van adva *Kovachichnál*: *Formulae solennes styli*. Együtt találtam és használtam fel ezeket Csontos János gyűjteményében, az ő szíveségéből.

a czéhek eltörlését, s a kor igényeinek és az ipar jelenlegi állásának jobban megfelelő másnemű ipartestületek szervezését.

A helytartótanács az 1804-ben bekívánt s nála maradt redeti czéhleveleket megosztotta az egyetemi könyvtár és a N. Múzeum között:¹⁾ az országos levéltárban pedig tömegesen őriztetnek ama czéhlevelek másolatai, melyekkel I. Ferencz és V. Ferdinánd császár-király 1815—1847-ig egyöntetűvé tette a magyarországi czéheket.²⁾ Ezekből hű képet alkothatunk a czéhek intézményéről.

¹⁾ E czéhlevelek az 50-es években Bécsben a régi kanczellária épületének egy mellékkamrájában halomra bányva hevertek. *Dr. Wenzel Gusztáv* veterán tudósunk erről tudomást vevén, a hírhedt Bach ministert, a kit még ügyvéd korából ismert volt, felkereste és figyelméztette ezek tudományos becsére, kérvén egyszersmind, adná azokat a bpesti egyet. vagy múzeumi könyvtárnak. Ez óhajtság, ha nem is mindjárt, de 1867-ben aztán beteljesedett.

²⁾ Az országos levéltárban négy kötegben őriztetnek I. Ferencz és V. Ferdinánd czéhlevelei 1815—1847-ig. Ezek azonban az eredeti czéhleveleknek csupán bevezetését és záradékát tartalmazzák; a czéh-szabályok már ekkor chablonszerű pontjaira csak rövid hivatkozás történik, ígytetésképen: *«Quorum quidem articulo tenor sequens est: Első cikkely: Az inasokról etc.»* vagy pl. a latinoknál: *«De tyronibus etc.»* a németeknél *«Von den Lehrlingen etc.»* s mindjárt ezután következik a záradék: *«Nos itaque»* kezdettel. A legtöbb czéh levél szabályai ekkor már magyarul írvák, a bevezetés és záradék azonban a magyar és német szabályoknál is latin. 1844-től fogva a magyar czéh-szabályoknál a bevezetés és záradék is magyar nyelven van írva.

II.

A czéhek alakulása és külső szervezete.

A czéhek az ipar és az iparíró mesteremberek védelmére alkotott testületek. Nálunk az olasz és németországi czéhek mintájára alakultak, de a magyarországi jogviszonyokhoz alkalmazkodva, lassanként a külföldiektől eltérő magyaros szervezetet és jelleget öltöttek.

A német kereskedő városokban a város védelmére alakult testületekből s a »Trinkstube-ke« asztaltársaságaiból fejlődtek ki s ott eleinte inkább honvédelmi czéljuk és szervezetük volt. Nálunk keletkezésük alkalmával mindjárt előtérbe lép iparos és mesterségvédelmi jellegök s csak másodsorban képeztek hon-, illetőleg városvédelmi testületet, ha arra épen szükség volt. Közelebb állott hozzájuk a vallásos, a humanisticus törekvés, oltárokat emeltek, betegeket ápoltak, kórházakat, iskolákat segítettek, isteni tiszteleten, processiókon, halottak temetésénél testületileg vettek részt.

Nálunk eredetüket is a szepesi és erdélyi szászok között (a XIV. században még Kolozsvárt is) fennálló vallásos és emberbaráti társulatoktól vették, azokból alakultak át iparos testületekké. Amint azt pl. a kolozsvári mészárosok 1422-ben nyíltan hirdetik, midőn az eredetileg »szent Mihály főangyal tiszteletére épült szentegyházbeli isteni tisztelet emelése s nagyobb díszre végett alakult« fraternitashból iparos testületté válnak.¹⁾

Élénken jelzi a különbséget a német és magyar czéhek között maga a birság neve is. Míg Németországban a birságok leginkább *sörben* (eine Tonne Bier, ein Legel Bier)

¹⁾ *Jakab Elek*: Kolozsvár története. I. k. 410. l.

állapították meg¹⁾, addig a magyarországi czéheknél a leggyakrabban előforduló birság a *viasz*, melyből a czéhek külön vagy közös oltáraikon a gyertyákról gondoskodtak.

De ha a szükség úgy kívánta, nálunk is felkötötték czéheink tagjai a kardot s oda állottak a falakra az ágyúk mellé, és saját külön bástyáikon az ellenség rohama ellen vitézül védelmezték családi tűzhelyeiket, szorgalmuk és munkájuk gyümölesét és tárházát, azt a várost, melyhez egész életfentartásuk fűzve volt. Lőcsén pl. a XVI. és XVII. században egész a múlt század elejéig külön védelmi bástyájok volt a szűesök, szabók, kalmárok, késművesek, tücsinálók, mészárosok, gombkötők, rézművesek, asztalosok, suszterek, bodnárok, takácsok, posztókészítők, lakatosok, szű- és nyereggyártók és czukrászok czéhének.²⁾ Így volt az a legtöbb erődtett városnál.

A mi a czéhek szervezetét illeti, a XIV. század elejétől kezdve (mióta oklevelek alapján figyelemmel kísérhetjük) egész a jelen századig erős fejlődési processuson mentek keresztül, az egyes városok és czéhek sajátos külön viszonyaihoz képest, önkormányzati jogaik érvényre emelése mellett. Tévedés azt hinni, hogy egy kaptafára készültek szabályaik, hogy egy húrón pendültek a czéhek országszerte.

Nagy Lajos 1376-iki czéhrendszabálya, melyet különben az erdélyi szászok magok állapítottak meg magoknak, nem terjedt ki az egész országra, s egyöntetűséget ekkor a magyarországi városok czéhei között hiába keresnénk.

A szabad királyi városoknak megvolt és tiszteletben tartatott e tekintetben is önkormányzati joguk, s a városok viszont bizonyos határig szabad kezet engedtek az egyes czéheknek, hogy magok állapítsák meg és foglalják pontokba a gyakorlatból kifejlődött jogszabályaikat, melyeket azok megerősítés végett rendszeren eléje terjesztettek a városi tanácsnak. Királyi megerősítésre a XIV—XVI. században általában csak rendkívüli esetekben gondoltak, s ha valami különös elő-

¹⁾ *Id.* pl. *Hündorf Paul*: Die Steinhauer-Zunft zu Obernkirchen. Halle a. S. 1887.

²⁾ *Dr. Demkó Kálmán*: Lőcsének erődítése és védelmi rendszere Lőcse 1884.

jogok biztosításáról volt szó. — Pl. Kassa város czéhei (melyek fokozatos fejlődését egészen figyelemmel kísérhettem, mintegy hatvan czéhlevelét ismervén és nézvén át) a XIV. századtól egész a múlt századig mindig a város tanácsától nyerik és ez által erősítették meg czéhszabályaikat. ¹⁾

Csak Mária Terézia alatt, aki a czéhek rendezését erélyesen vitte keresztül, válik általánossá a czéhszabályoknak királyi megerősítése s újak adományozása. Alatta lehet mondani, hogy a czéhek *egyöntetűekké* váltak s elvesztették egyedi jellegüket; kivételt képeznek még itt is azok, melyek régi szabályaikat erősítették meg, kiegészítvén azokat a Mária Terézia rendeletében megkívánt szabályzati pontokkal. —

¹⁾ A kassai czéhek közül a XV. századból 13-nak maradt fenn Czéhszabályzata a városi levéltárban. Ezek: a szűcsök (1307. és 1448.), takácsok (1429.), erszénygyártók (1439. és 1459.) szíjgyártók (1450.) mészárosok (1452.), kocsigyártó, esztergályos- és asztalos czéh (1459-ből, megerősítve 1571-ben), ruhaszabók (Gewandt-schneider, 1461.), szabók (Schneider, 1461.), lakatos, sarkantyús és fegyver-eszár czéh (1461.), nyergesek (1461.), tímárok (1467.), suszterek (1480.), tímárok (1482.) Leírta a Tört. Tár számára ifj. Kemény Lajos. (Mind német.) — A felső-magyarországi muzeum levéltárában levő XV—XVIII. sz. czéhszabályokat (szám szerint 32-öt), kiadta és ismertette dr. Tóth Lőrincz a kassai főgymnasium 1885—86-iki értesítőjében. (Mind magyarul írvák, némelyik későbbi fordítás.) Ehhez járúl több orsz. ltári s az egyet. könyvtárban és a n. muzeumban őrzött 13 czéhlevel. Tömegesebben ismerjük ezen kívül a *possonyi* czéheket, melyeket *Rakovszky* István ismertetett a *Pressburger Zeitung*-ban 1876. és köv. évfolyamaiban; az *eperjesieket*, melyeket *Lasztokey* László ismertetett az eperjesi főgymnasium egyik értesítőjében; a *lőcsiekről* mellékesen ír *Demkó* Kálmán *»Lőcsé erődítése és védelmi rendszere«*; továbbá *»Polgári családélet és háztartás Lőcsén«* — s a *rosznayiakról* *Mikulik* József: *»Magyar kisvárosi élet«* cz. munkájában *»A debreczeni múlt századi kalmár-társulatról«* is jelent meg egy derék kis munka (48 lap) Debreczenben. A *ráczeveei* múlt századi czéhleveleket kiadta *Magdiós* István *»Ráczeveei Okmánytár«*-ában. *»A kolozsvári ötvös-legények strikejéről 1573-ban és 1576-ban«* írt *Deák* Farkas (Akad. Ért. XIII. k. 1885.), a *kolozsvári* czéhekről *Jakab* Elek: *Kolozsvár történetében.* — A czéhekkal általánosságban foglalkozó magyar munkák közül említést érdemel *Körömy* Árpád *»Iparviszonyaink a czéhek szabályozásától a mohácsi vészig 1376—1526 (Bpest 1883.)«* és *Szokolay* István *»Czéhek és iparszabadság«* (Pest 1846.) cz. polemikus, s a czéhek eltörlését sürgető munkája. — A *Századok és Történelmi Tár* hasábjain is jelentek meg itt-ott czéhszabályok, pl. Nagybánya régi iparáról és czéhjeiről írt értekezésem a Századok t. é. nov. füzetében.

Igy láthatunk némely czéhszabályok után pót-szabályokat eme földrással: *»Főlséges Asszonyunk kegyelmes rendeléséből való hozzáadás«*, mint az a *szentkirályszabadjai és vörösberényi* takácsokén 1772-ből olvasható, daczára annak, hogy az eredeti pergamen-levelet is Mária Teréziától nyerték 1769-ben, a czéhek szabályozása előtt.

De azért ha a városok gyakorolták is a czéhek szabályozása jogát, általános törvényül nem állíthatjuk, hogy a középkor századaiban a királyok magok is ne szabtak volna a czéheknek privilegiumaikban törvényeket. — Igy Mátyás király 1466-ban maga ad a zágrábi vargáknak ¹⁾, ugyanakkor, majd ismételve 1480-ban az ottani szűcsöknek, a nyereg-, fék- és szíjgyártóknak szabadalom levelet czéh-alkotásra s abban az ipar szabad gyakorlására. — Ennek oka, azt hiszem, egyszerűen az volt, mert Mátyás király akkor éppen Zágrábban időzött s ezt a kedvező alkalmat felhasználta az illető mesteremberek arra, hogy tőle kérjenek czéhjogot, a mit különben a várostanácstól is megnyerhettek volna.

Közeli példát idézhetünk erre is. Mátyás király a pesti tímároknak maga ad czéhszabadalmat; míg a szűcsöknek (1466.), a szabóknak (1447.), valamint előbb (1444.) a vargáknak és (1446-ban) az ij-, nyíl- és paizsgyártóknak, a nyereg- és szíjgyártók egyesült czéhének maga a városi tanács. ²⁾

Debreczen is maga ad a városbeli csapómestereknek 1458-ban privilegiumot, melyet Zápolya János mint erdélyi vajda 1513-ban, s később mint király 1540-ben újra átír és megerősít. — Debreczen sajáttságos helyzeténél fogva az ottani mesteremberek jónak látják czéhszabályaikat az erdélyi fejedelmek által is megerősíttetni, mint a szűcsök teszik 1585-ben a városi tanács által 1584-ben renovált régi articulusaikkal. ³⁾

A szepesi városok némelyikében a czéhek (az elzálogosítás következtében) a lengyel királyok által erősítették meg

¹⁾ II. Ferdinánd 1626-iki átírásában (II. Lajos király 1523-iki, I. Ferdinánd 1561., Rudolf 1579. megerősítésével) maradt fenn, eredetiben. (N. Muzeum levéltára.)

²⁾ *Kovachich*: *Formulae solennes styli*, közli e czéhleveleket.

³⁾ Mind a városi tanács által 1584-ben adott, mind ugyanaz Báthory Zsigmond 1585. márcz. 18. átíratában megvan a N. Muzeum levéltárában.

szabályaikat, mint pl. a bélai, leibitzi, durandi, ruszkinóczyi és menhárdi takácsok, mészárosok, szabók és vargák az ő magok alkotta jogszokásaikat (per ipsos adinventa plebiscita, articuli et consuetudines) Zsigmond Ágost király által Krakóban 1551-ben. ¹⁾

Előfordul, hogy a nádor ad czéhszabadalmat, így Perényi Inre 1510-ben (midőn Ulászló Csehországban távol van, mint a király helytartója) az alsó-kőrösi lakatosoknak, melyet azok kölesön adnak a zágrábi lakatosoknak, ²⁾ sarkantyú- és fegyvercsinálóknak, melyet 1521-ben II. Lajos király is megerősít, s melyet 1689-ben átvesznek a szombathelyiek is. ³⁾ Így újítja meg Nádasdy Tamás a zágrábi és varasdi szücsök czéhlevelét 1559-ben.

A kassai szabók 1621-iki, a tanácstól nyert kiváltságleveléhez is járulnak »palatinus urunktól ő nagyságától újabban engedtetett articulusok.«⁴⁾

Azon mezővárosokban és falvakban, melyek földesúr hatósága alatt állanak, az illető földesurak adják vagy erősítik meg a czéhszabadalmakat, így pl. a rimaszombati plebánia temploma szent Mihály oltára körül alakult ötvös, kovács, lakatos, szíj-nyereggyártó és csiszár czéhnek Gáti Ország Ferencz, az ő földesurak, 1516-ban, — s midőn ez tűzvész alkalmával elpusztul, azután fordulnak Ferdinánd királyhoz, hogy ama régi czéhszabályokat erősítse meg. ⁵⁾

Ugyancsak a rimaszombati tímárok 1520-ban akkori földesuroktól Losonczy Zsigmondtól nyerik előjogaikat. — 1623-ban az odavaló fazekasok Széchy Györgytől.

Földesúri joggal erősíti meg enyingi Török Bálint 1558-ban s még u. a. évben e. Török János hunyadmegyei főispán »mint a város patronusa« a debreczeni szücsöknek a várostól nyert czéhszabályait, melyeket 1569-ben az erdélyi

¹⁾ A N. Muzéum levéltárában.

²⁾ Eredeti a N. Muzéum levéltárában.

³⁾ Egyetemi könyvtár.

⁴⁾ Tóth Lőrincznek a kassai czéhekről írt cikkében (Adalékok az ipar és kereskedelem történetéhez Kassán) a kassai főgyüm. 1886. évi jelentésében 13. l.

⁵⁾ Ferdinánd 1558-iki átírásában G. Ország László 1516-iki privilegiuma. (Eredeti, N. Muz.)

fejedelem által is biztosítatnak. ¹⁾ A lévai összes czéhek, úgy a kismartoniai, lékaiak, nyékiek (Sopron m.), derecskeiek, feketevárosiak (Sopron m.), locsmándiak, köpcsényiek, a csornai vargák az Esterházyaktól kapják a XVII. és XVIII. században kiváltságaikat; a körmendiek, német-újváriak, rohoncziai, a Batthyányi grófoktól. — A sárvári vargákét Nádasdy Ferencz erősíti meg 1645-ben; a füleki és losonczyi vargáknak Wesselényi Ferencz ad czéhlevelet 1656-ban stb. stb.

A püspökök is adnak a püspöki székhelyen, vagy némely, a püspöki megye területén dolgozó mesteremberek számára kiváltságleveleket. A legrégibb ezek között Héderváry László egri püspök 1455-iki privilegiuma Eger, Pusztasikszó, Maklár, Nagy- és Kis-Tálya, Tihamér, Almagyari, Bakta, Tárkány, Szarvaskő, Szelecske, Harangozó és Sikszó városában levő szabók számára, a mely 1524., 1550., 1634. években megerősítetvén, a jászai prépost 1723-iki átírásában maradt ráuk. — A rosnyai czéhek felett az esztergomi primások, mint a város földesurai határoznak. Pázmány Péter pl. határozottan fenntartotta magának a czéhszabályok felülvizsgálását az ő idejében már tisztán prot. vallású városban. ²⁾

A váciak czéhszabályait, melyeket az ottani mesterek rendszeren más várostól (Budától, Pesttől és Komáromtól) vesznek át, — mint fiók-czéh — többnyire megerősítik és új articulusokkal pótolják az ottani püspökök. Ezeknek (pl. a szabókénak) kizárólagos kath. jellege erősen hangsúlyoztatik. Már Lipót 1699-iki czéhlevelében ki van mondva (14. art.), hogy »ha czéhbeli mesterek kálvinisták s akar lutheránusok lesznek és meg nem térnek az igaz hitre, egy esztendő leforgásában kivettessenek az czéhből.«³⁾ Még élesebben megköveteli a kath. hit vallását gr. Esterházy Károly püspök a Lipót czéhleveléhez 1761-ban illesztett pórtarticulusokban.

(15.) »Kivánjuk (úgy mond), hogy mindannyian a mesterek az igaz régi római kath. anyaszentegyházat profiteálván, azon hitben is éljenek. Senki a mesterek közül lutheranus vagy kálvinista inast ne merészeljen befogadni és mesterségre tanítani: szabad legyen mindazonáltal idegen vándorló, azon lutheranus

¹⁾ János Zsigmond eredeti átírásában van meg a N. Muz.

²⁾ Mikulák József: Magyar kivárosi élet. 74. l.

³⁾ Volt pedig ott 1699-ben 17 szabómester. (Egyet. kvtár.)

vagy kálvinista vallásban lévő *legényt* ezen czéhünkbe befogadni és neki mívet adni, de nem tovább, hanem csak két és legtovább három *esztendő*kig, mely idő alatt a mester, akinél lesz, tartozzék minden iparkodással és szorgalmatossággal azon legénynek *megtéréstésén* iparkodni és *tisztelendő plébánus urának lért adni*, hogy megtérésében munkálkodhassék, mely két vagy három *esztendő* alatt *ha meg nem térne, szabad ne legyen az városban azon legényt megtartani*. Nem különben minden ünnepnap és vasárnapokon mind az mesterek és a tanuló ifjak, mind a mesterlegények (*akár minémű valláson legyenek ezek!*) mind az énekes misén, mind az predikációban a parochialis templomban jelen lenni tartozzának. (16.) »Az boldogságos szeplőtlen szűz Mária, istemnek szent anyja, avagy más menyői szentek ellen senki egy legkisebb szót se merészseljen szólani, mert valaki olyanok találatnának, nemcsak mindeneket confiscáltatjuk, de mindenféle káromkodókat érdemek szerint való büntetés alá is fogjuk vetni.«

A *mester-remek* is úgy van megállapítva a vácsi szabó-czéhnel, hogy annak papi jellege szembeszökő:

»Az olyan ifjú, a ki az czéhben akarja magát adni, tartozzék mester-remekül következő darabokat vagyis ruhákat grétával kirajzolni, u. m.:

1. Az római szentséges pápának lóra-való csutárt.
2. Hajdani paraszt kimetsztet újú mentét.
3. Paraszt dolmányt kiesényt nagygyal összefoglalva.
4. Hajdani paraszt kifordított paraszt dolmányt.
5. Jesuiták reverendáját.
6. Dalmaticát mostani mód szerént.
7. Mostani ujonnan föltámadt posztó-bundát.
8. Az püspöknek kisebbik reverendáját.
9. Kis papok clericáját.
10. Az apácák habitusát.
11. Az apácák palástját.
12. Az ispitáliaknak köpönyegjét.
13. Az augustinianusok habitusát.
14. Repülő köpönyeget.
15. Régi magyar püspökök reverendáját.
16. Az vesperásra való palástot, vagyis casulát.
17. Az itt való mise-mondó ruhát vagyis casulát.
18. Az római mise-mondó casulát.
19. Az benedictinusok ruháját.
20. Paulinusok habitusát.
21. Magyar asszonynak való vállat.
22. Megholt embernek köntösét.

Ha pedig az annak rendi s módja szerint meg nem léssen, az czéhben bé ne vétessék.«

Hasonló e tekintetben a *nagyszombati* szabók czéhlevele 1622-ből, melyben a *remeklésnél* tisztán a papi öltözetek kiszabásának tudását követelik.

Tudjon kiszabni »barát ruhát, úgy mint palástot, csuklyát, és egyéb afféle Szent Ferencz, Szent Domonkos és Szent Clára szerzeti öltözetit: annakfelette az itt való esztergomi Cápatalan uraknak öltözetit, caputiumját, és egyéb egyházi ékességeket, ugy mint casulát, dalmaticát, nagy cápát, melyet kar-cápának is hinak, hogy megmutassa és felrajzolja, az czéhnek módja és szokása szerént. Mely öltözeteknek megmutatását és megcsinálását hogyha nem tudja, mind addig, valamig meg nem tanulja az mit nem tudott, vándorlani tartozik, avagy mindennemű öltözetül és ékességtől az czéhben egy forintot adni.«¹⁾

A *felkezesi* jelleget a mi illeti, a miskolci és mindszei czizmadiák 1754-ben Mária Terézia által megerősített régebbi czéhszabályaiban is találunk egy feljegyzésre érdemes pontot. Itt is, mint általában, nagy súly van fektetve a processiókon, miséken való megjelenésre:

Tartoznak »Nagy-boldogasszony napján, mint a czéh patrónusa napján, továbbá minden kántor vasárnapon az fölséges ausztriai háznak szerencsés boldog és szüntelen való diadalmas országlásáért, ezen czéhbeli élők és megholtaknak megemlékezésével, a parochialis templomban misét tartani, melyen a katholikuskok megjeleni tartoznak, a reformátusok és lutheranusok *fel-szabadítatnak attól, de úgy, hogy a helyett a parochialis templomban szentség előtt tartani szokati és mindenkor tartandó egy lámpásba kivádatató olajt magok erszényéből megszerezze*.«²⁾

A *prépostságok és káptalanok* is osztogatnak saját birtokaik területén czéhleveleket: így a *jászai* prépostság a jászai és meczenzefi mesterembereknek; »az nemes győri káptalan« 1513-ban kiadja az érsek-újvári szűcsöknek a győri szűcsök statutumát; így 1568-ban ugyancsak a »győri káptalan urak« adják a győr-szentmártoni szabó czéhnek a győri szabók articulusait.³⁾

A városi tanács, a királyok, földesurak, püspökök által adományozott czéhszabadalmakon kívül gyakori módja volt a czéhlevelek szerzésének az idegen városok, az u. n. czéhes

¹⁾ Eredetiye az Egyet. könyvtárban.

²⁾ Eredetiye az Egyet. könyvtárban.

³⁾ Egyetemi könyvtár.

helyektől való kölcsönzés. Kisebb városok, a hol a mesteremberek czéhet akartak felállítani, nagyobb, már czéhekkel ellátott városokhoz fordultak, azzal a kéréssel, hogy adják kölcsön az ő szabadalmaikat, kölcsönözzék oda czéhszabályaikat. Rendszeresen a mesteremberek egy küldöttsége személyesen jelent meg az illető czéhes város tanácsa és czéhe előtt, a mely aztán kiadta nekik másolatban az ő szabályaikat. A kölcsönzöt *anya czéhnek*, a kölcsönvevőt *leány czéhnek* (filialis) nevezték s ez által némi függési viszonyba lépett a kölcsönző az őt szárnyra bocsátó főczéhvel szemben. Néha egész lánczolata támad így az egymástól szabályokat kölcsönző czéheknek.

Egy-egy vidékén az országnak rendszeren egy régebbi czéhekkel bíró nagyobb város dominál, a melytől a többiek czéhszabályokat kölcsönöznek. Így az ország délnyugati részén *Varasd* és *Zágráb*, mint a melyek már Mátyás királytól kaptak privilegiumokat, később *Alsó-Kőrös* is; az ország központjában *Buda* és *Pest*; a Dunán túl *Győr*, *Sopron*, *Esztergom*, *Pécs*; a Dunán innen *Pozsony*, *Nagyszombat* és a bányavárosok; az északkeleti részekben leginkább *Kassa* és *Lőcse*; a Tiszán túl *Debreczen*.

Így adja pl. *Varasd* városa Mátyás királytól 1480-ban nyert szücs czéhszabályzatát 1613-ban a *sárvári* szücsöknek; a kik viszont tovább adják 1677-ben a *kemenes-aljaiaknak*.¹⁾ *Alsó-Kőrös* így kölcsönzi oda Perényi Imre nádortól 1510-ben nyert lakatos czéhszabályzatát 1521-ben a *zúgrábiaknak*, s ezek viszont a *szombathelyieknek* 1689-ben.²⁾ *Buda* Ráczkevét, Szentendrét, Vácot, Nagy-Kőröst, sőt egy ízben Péceset is (1712-ben az asztalosokat) — *Pest* a legtöbb váczi czéhet (gombkötők, kádárok, kerékgyártók, kovácsok stb. társulatát), a czeplédieket, kőrös- és kecskemétiakat látja el czéhszabályokkal. Nagy-kőrösön és Kecskeméten a gombkötők (1642-ben) *Debreczentől* is kölcsönöztek czéhszabályokat. *Székesfehérvártól* kérnek a sárvári szabók s ezek tovább adják a csepregi és lajta-szentmiklósiaknak; de az viszont vesz is át Veszprémtől, Pápától, Győrtől, Nagyszombattól. *Győr* kölcsönöz *Székesfehérvár*, *Vác*, *M.-Ovár*, *Győr-Szentmárton* czéheinek, *Érsek-*

¹⁾ Egyet kvtár.

²⁾ Egyet, kvtár.

ujvárnak; de viszont vesz is át Komáromtól és Pozsonytól. *Sopron* ad *Sárvárnak*, *Rohoncznak*, *Körmendnek*; *Komárom* *Vácznak*, *Nagykőrösnek*; *Pécs* ad *Mohácsnak*, *Eszéknek*, a »péteváradai-sánczbéli« gombkötő czéhnek; de ez utóbbi vesz is át pl. Szegszárdtól, a szijgyártók, vargák és nyeregyártók czéhszabályait (1778-ban). — *Pozsony* *Vácot*, *Nyitrán*, *Győrben*, *Rohonczon*, *Sopronban*, *Csepregen*, *Sárvárt*, *Modoron*, *Dömölkön* *Körmenden*; — *Nagyszombat* *Galgócson*, *Szereden*, *Érsekújvárt*, *Veszprémben*, *Székesfehérvárt* és *Csepregen* alakít fiókezéheket.

Tudtommal azonban a legkiterjedtebb czéhszövetkezése, a legtöbb fiókezéhe *Kassának* volt, a mely nemcsak a közeli abaúji, sárosi és zempléni kisebb városokat látja el czéhszabályokkal, de kiterjeszti hatáskörét Gömör s a távolabbi Bereg és Szatmármegye némely városaira is. *Szepsi* városának összes czéhei, a czizmadia, timár, fazekas, gombkötő, asztalos, szűrszabó, magyar szabó, kerékgyártó és kovács együttes czéh — a lakatosok, mészárosok külön czéhei, mind Kassától kölcsönzik szabályaikat. Szintúgy a *kis-szebeni* gombkötők; s a legtöbb *jászai* czéh. — Kassától kértek czéhszabályokat a *szikszai* asztalosok, melyhez a lakatosok, kerékgyártók, kovácsok, bodnárok és kőművesek is tartoztak, egy czéhet képezve, továbbá ugyanott a szabók, a kikhez a szűrszabók, szappanosok, suszterek, sisakkészítők, a czizmadiák, szücsök, szijgyártók és mészárosok tartoztanak. Kassától nyerték a *gőnczi* bodnárok, czizmadiák, szabók, kerékgyártók és kovácsok, a *mecczenzéli* kovácsok, asztalosok, bodnárok és czizmadiák, a *jólsai* szücsök, lakatosok, czizmadiák, vargák, gombkötők, a *csetneki* gombkötők, a *rimaszombati* takácsok, a *tokaji*, *liskai*, *beregszászi* és *nagymihályi* czizmadiák, a *sárospataki* czéhek (1578-ban), a *szatmári* szijgyártók, a *rosnyai* czéhek közül a legtöbb, pl. a takácsok, szijgyártók, bodnárok, nyeregyártók, kardesiszárorok, timárok stb. stb. czéhszabályaikat.¹⁾

Kassa példája mutatja, hogy az anya- és fiókezéhek viszonya nemcsak a czéhlevelek kikölcsönzéséből állott, de hogy a fiók-czéhek némi függésben is állottak az anyaczéhtől.

¹⁾ Tóth Lőrincz a kassai czéhekről id. m. 90. l.

A jászai szabóczéhben pl. finomabb szabómuukat csak is az 1596 óta Jászón székelt egri püspök szabója készíthetett, de annak is csak egy esztendőre adták meg e kiváltságot s évről évre kellett ezen engedélyért a kassai főczéhhez fordulnia.

A fiók-czéhek peres ügyekben a főczéhhez apelláltak, pl. 1700-ban »a roznynai böcsületes vargaczéh tanquam filialis recurralt a kassai főczéhhez, mint az anyához.« — és Kassán eldöntötték, hogy »kerekded orrú egy-varrású czizmákat varrni« a roznynai vargáknak szabadságukban áll. ¹⁾ 1669-ben a kassai takácsok ítélnek a roznynai és rimaszombati takácsok között fenforgó viszály ügyében.

A fiók-czéhek rendszeren kötelezik magukat, hogy engedelmességgel fognak viseltetni az anyaczéh iránt, »mint az jó fiakat szárnyára bocsátó édes atyjokhoz«, s hogy a nyert czéhlevelet tovább nem adják sem városra, sem egyéb helyekre, sem pénzért, sem kedveskedésből.

Vagy a mint a kis-szebeni gombkötők 1677-ben magokat kötelezik: »Mi is ezek után minden tisztességes czéhbeli dolgokkal és mi-szokással való rendtartásokkal az ő kegyelmek (t. i. a kassai gombkötők) articulusok és szokások s tetszések szerint akarunk élni és ő kegyelmektől akarunk függeni és mindenekben ő kegyelmeket hallgatni; kiváltképpen ő kegyelmek engedelmek nélkül céhet máshova semmi úton-módon ne adhassunk.« ²⁾

Ha ez ellen vétettek, régebben a czéhlevél visszavétele, később 100 magyar forint bírság (óvadék, vinculum) szabott ki rájuk. Ha olyan »czégéres vétek« követtetett el a czéhben, melyet magok közt el nem igazíthattak, tartoztak azt a kassai magistratusnak és anyaczéhnek ítélete alá bocsátani. ³⁾ — Viszont az anyaczéh is vállalt némi kötelezettséget s biztosított némi előnyöket a fiók-czéhekkel szemben. Mindenekelőtt ígérték a védszárnyai alatt lévő mestereket és »czéhüket igazságában impetitorok ellen oltalmazni, mint filialisokat«, ha hozzájuk folyamodnak. Azonkívül engedtenek

¹⁾ Mikulik: Magyar kisvárosi élet. 62. l.

²⁾ Tóth Lőrincz id. m. 59. l.

³⁾ Tóth Lőrincz id. m. 42. l.

esztendőnként pl. egy-két »sokadalmat«, — azaz megengedték, hogy egy-két vagy minden vásárra behozhassák munkáikat, »és kassai uraimékkal együtt árulhassanak.« — Ezért »bizonyos megalkutt summát is« fizettek többnyire a fiók-czéhek, mint pl. 1698-ban a rosnjóbányai gombkötők. ¹⁾

Az anya- és fiók-czéhekön kívül az iparos társulatok között meg kell különböztetnünk az egymással egyenjogúság alapján *szövetkezett czéheket*, a melyekkel szintén elég gyakran találkozunk a századok folyamán. Legrégibb példa erre még a XIII. századból az, midőn a szepesi városok közül mintegy 24 bizonyos kézművi és kereskedelmi egyesületbe, szövetségbe lép egymással, — a melyeknek szabadalmait V. István király megerősíti. — Az erdélyi szászok között is létesített némi szövetséges viszonyt az 1376-iki együttes czéhrendszabályozás. Midőn a czéhek közöttük erősen elszaporodnak s a falvakra is kiterjednek, a szász egyetem 1550-ben kimondja határozatként, hogy újabb czéhek csak az ő beleegyezésével állíthatók fel. Báthory István király is megerősíti 1583-ban a szász nemzetet azon jogában, hogy a szász falvakban lakó mesteremberek csak a szász nemzet beleegyezésével alakulhatnak czéhekké, »mert a mesterember városba és nem falura való«. Ugyancsak a szász egyetem 1559-ben egyezséget hoz létre a perlekedő barchasági és a többi szász szabók között; 1578—79-ben szabályozza a kovácsczéheket és czéhlevelekkel látja el őket és másokat. ²⁾

Ilyen czéhsszövetkezett képeznek a XVI. század folyamán (valószínűleg már előbb s később is) némely szepesi városok, mint pl. a bélai, leibitzi, durandi, ruszkinóczi és menhárdi posztócsinálók, mészárosok, szabók és vargák, a kiknek közös, magok alkotta régi törvényeik voltak. ³⁾

Közös céhet alkotnak a győri, komáromi, érsek-újvári és esztergomi aranyművesek 1529-ben, közös törvények s

¹⁾ U. ott.

²⁾ Zur Geschichte des siebenbürg. Handels. Archiv für Siebb. Landeskunde. III. k. 272. l.

³⁾ Zsigmond Ágost I. király megerősítő privilegiuma a N. Muz. czéhlevelei között 1551-ből.

a négy városban együttesen választott czéhmester igazgatása alatt.¹⁾

Ilyen több városra vagy helységre kiterjedő közös czéhek alkotásának oka legtöbbször egyszerűen a mesteremberek kevés számában keresendő, úgy hogy magokban nem tudván czéhet alkotni, kénytelenek voltak a szomszédokkal szövetezni.

Némely mesterségüzés a dolog természeténél fogva erre volt utalva, így pl. a kisebb folyóvizeken és helyeken működő molnároké, a kik vidékek szerint állnak czéhbe. Így a Répeze, Csáva, Ikva, Körös, Metőcz és Rába folyó menti molnárok egy czéhet alkotnak 1613-ban; egyet a nyitra vármegyeiek 1648-ban; majd két vármegyebeliek szöveteznek együtt, a gömöriek és hontiak 1698-ban;²⁾ — s még előbb (1669-ben) nem kevesebb mint öt, u. m. »Abaujvár, Zemplén, Borsod, Torna és Gömör vármegyékben lakozó molnár-mesterek« alkotnak közös »társaságot.«³⁾

Az ilyen szövetezés néha csak ideiglenes volt, vagy csupán kizárólagos, és külön meghatározott czéhből kötöttett.

A kassai és eperjesi gombkötő czéh pl. 1625-ben egyezésre lép és közös megállapodásra jut némely a mesterséget illető ügyekre nézve. Így pl. 6 forint büntetést szabnak arra a mesterre, a ki az egyik városból a másikba »az mester legént titkon vagy nyilván több fizetéssel hívogatná.«⁴⁾

Az ilyen szövetezéseknek az érdeklőzőség volt alapja; indító okát pedig részint a mohácsi vész után, a török hódoltság s a XVII. századi mozgalmak következtében a mesterségüzésben s azzal járó kereskedésben beállott zavarok, részint a czéhek között keletkezett versengés, a vásárok alkalmával történt czívódások képezték. — Együttes erővel, mintegy véd- és dacszövetséget kötve, inkább megóvhatták közös érdekeiket s eligazíthatták a mesteremberek között keletkezett peres ügyeket.

Olyan hatalmas és kiterjedt városi és kereskedelmi szö-

¹⁾ Lipót megerősítő levele 1681-ből az Egyet. könyvtár czéhlevelei közt.

²⁾ Mind az egyet. könyvtárban.

³⁾ A kassai czéhekről id. h. 48. l.

⁴⁾ Tóth L. id. m. 95. l.

vetséget, mint a külföld több államában találunk, mint pl. a lombardi városoké (I. Frigyes alatt — 1153-ban), vagy a Hanza városok hatalmas szövetsége (1239. óta), vagy akár a rajnai városoké (1255.): hazánk szerényebb ipar- és kereskedelmi viszonyai között természetesen hiába keresnénk; nálunk nem is volt arra szükség. De hogy hazánkban is kötöttek a városok ipar- és kereskedelmi érdekeik védelmére kiterjedtebb szövetségeket, mutatja *Kassa, Lőcse, Bártfa, Eperjes és Szeben* sz. kir. városoknak 1635-ben Kassán alkotott és 1656-ban Eperjesen megújított szövetezése, közös, főképp iparos érdekeik védelmére, s »az jó szomszédágnak, szeretetnek, békességnek és egyességnek egymás között tovább való megtartásáért.« — Az öt királyi városnak Kassán 1635-ben összeült küldöttei (Kassáról négy, a többi városból kettő-kettő) végzést hoznak, hogy egymás vásárain kölcsönösen megjelenhetnek; »minek utánna a sokadalmi vásároktól való tilalmazás nagy egyenlenségre adott okot.« A fiók-czéhek e szövetségbe nincsenek belefoglalva. — Rosnyó városát pl. »kik az ő czéhbéli privilegiumokat Kassáról vették«, csupán a kassai vásárok látogatására szorítják; »ha mit vétének is, csak a kassaiak által büntetődjenek, a több városnak ne legyen semmi közük ő hozzájuk.« Eme szövetezett városok küldöttei végzést hoznak a mesteremberek között általánosan elterjedt fényűzés, pazarlás és költséges lakmározások megszüntetésére is. »Mivel a ruházatban való nagy kevélség az mesteremberek között annyira eláradott, hogy már ő közöttök és a nemes emberek között ez iránt majd semmi különbség nem láttatik: a nuszok, kamoka ruhák, drága köntösök, sárga csizmák ő náluk felettebb nagy abususba, rossz szokásba jöttek közönségesen: azért egyenlőképpen végeztük, hogy ezután ezen rossz szokás és felettebb való kevélség a ruházatban e becsületes városokban teljességgel megtiltassék és minden ember, a mint az ő rendihez, állapotjához illik, úgy viselje és tartsa magát.« Eltiltatnak »a menyekzőkben, keresztségekben, egyházba-iktatásokban, mesterebédékkor« szokásossá vált »felettebb való költségek.«

Eme végzések végrehajtását az illető városok tanácsára bízzák, hogy azokra a magistratusok kemény vigyázással

legyenek, az beszármazott rossz szokásokat megtiltsák, és a kik ez ellen cselekednének, keményen megbüntessék.

Külön is eltiltják a lőcsei vargákat, hogy »az ő *cziffrán kivarrott kápás sarujokat*, mivel immár a szolgáló leányok is olyan formán csinált sarukat viselnek . . a becsületes városok vásárára« ne vihessék. — Így rendszabályozzák meg a női divatot is.

A felső-magyarországi szabad királyi városok eme szövetsége, s a szövetségesek ama tanácsa, mely a városok kiküldött képviselőiből összeült — egyszersmind *felebbviteli forum és ítélő bíróság* volt ama peres kérdésekben, melyeket a czéhek és városok otthon vagy nem tudtak, vagy nem akartak eldönteni. S ezt úgy látszik gyakran vehették igénybe, mert az 1635-ben jun. 19-én Kassán tartott szövetségi gyűlésben »oly büntetést vetnek, melyet jól megérezzenek« azon mesterekre, kik a köztök támadt egyenetlenséget otthon jó móddal el nem intézik, s »ha az becsületes városoknak azok miatt kellek egybegyűlniök.«

A czéhek, úgy látszik, szívesebben apelláltak a szövetséges tanácshoz, mint saját városi tanácsukhoz. Ennek korlátozására hozzák azt a végzést, hogy a czéhek ezután »következendő veszekedések és egyenetlenségeknek eltávoztatására az ő magistratusoknak consensusa s akaratja nélkül legkisebb dologban is semmit ne cselekedjenek.«

Tiszta képet alkothatunk maguknak arról is, hogy miféle ügyekben kellett ítélnie ennek az öt városi, hogy úgy mondjuk *czéh-bíróságnak*, — mert egy pár ítéletről szó van az 1635-iki kassai gyűlés végzéseiben.

A bártfai vargaczeh pl. »jövendő bántodástól félve egy vargalegényt azért nem mert a czéhbe felvenni, mert oly feleséget vett volna, kinek a nagyatyja *baromnyúzó* volt. Kérdik azért, felvehetik-e? A szövetségesek tanácsa azt az ítéletet hozta, hogy mert a legény, úgy felesége és annak apja tisztességesen és jámborul viselték magokat, tehát »az ő nagyatyjoknak conditiójára s állapotjára semmit sem hajtván«, bevehetik.

A *kassai csapók* azt panaszolják, hogy »noha ők az ő szabadságokat az ő magistratusoktól nyerték, mindazonáltal több becsületes városi mesterektől nem tartatnának oly becsü-

leteseknek . . . s azért a többi városi mesterek tiltanak az ő cselédeket (t. i. a vándorlólegényeket) ide hozzájuk jönni. — Erről ily végezés lett, hogy ezen dolgot az becsületes négy városban kellesen referálni és mindenik magistratus az otthon valókat előszólítsa, és kérdőre vonja, hogy miért lött légyen az?«

A *kassai erszénygyártók* azt apelláltak, hogy noha ők egy rozsnói legényt vétke miatt megbüntettek: a lőcseiek és eperjesiek azzal a büntetéssel (enyhének, szerintök lágnak tartván), meg nem elégednének és mind azon legényt, mind magokat a mestereket nem akarnák tisztességeseknek tartani. Erről azt végezték, hogy a kassai erszénygyártók menjenek Lőcsére és Eperjesre s idézzék a törvény elibe »az ellenző pártokat,« A *kassai és lőcsei süvegeseknek* villongások ügyében azt határozták, hogy mindkét részről Eperjesre együvé jöjjenek és ott egymás között alkudjanak meg.¹⁾

E példák mutatják, hogy nemcsak a mesterségeket illető nagyobb és általános érdekű dolgokban határozott e szövetséges-gyűlés, hanem kicsinyes viszálykodásokban is bíraskodott. Egy személyben ipar-szabályozó, becsület-, béke-, és erkölcs-bíró, divattiltó forum — szóval az amaz ötvárosi czéheknek legfőbb ítélőszéke volt; mintegy a mai *iparkamara*, XVII. századi kiadásban.

¹⁾ Dr. Tóth Lőrincz id. m. 93. 1.

III.

A czéhek belső szervezete és belélete.

A czéhek élén az u. n. *czéhmesterek* állottak, a legtöbb czéhnél *egy*, de gyakran *kettő*, sőt némelyeknél *négy*.

Egy czéhmestertől (vagy dékánról) szólnak Mátyás király czéhlevelei (Pestnek, Varasdnak, Zágrábnak); *két-két* czéhmester igazgatja az erdélyi szászok czéheit a XIV. században; a kassai czéheket pedig a XV. század folyamán mindvégig *négy* mester (Viermeister).¹⁾ *Kassán* némely czéhek élén még a XVI. és XVII. század folyamán is *négy*-mester áll, kik közül az elsőt *főczéhmesternek* nevezik. Így a szabóknak (1621.), a czizmadiáknak (1526—1564.), a kovácsoknak (1642—1648.), a szücsöknek (1650.) »négy czéhmesternek« van. De némely czéhek ekkor már Kassán is csak *két* czéhmestert választanak, mint a szíjgyártók 1629-ben (egy fő- és egy második czéhmestert), a gombkötők (1603 és 1677-ben), a borbélyok (1665.).

A székesfehérvári, sárvári, csepregi és lajta-szentmiklósi szabók (1617—1644.) Szent-György nap után való vasárnap választanak »*két tudós jámbor mestereket*« a czéhnek és abban levő mestereknek gondviselőjéül. A debreczeni és nagykárolyi szíjgyártók (1599—1799.) Vízkeresztkor választják a *főczéhmestert*, a ki azután maga mellé választ egy »*collateralis czéhmestert*«. — A debreczeni szücsöknek (1569. és 1584.) úgy a miskolci csizmadiáknak is két czéhmesterök volt (*öreg és kisebb*.)

De a legtöbb czéh élén országszerte rendszeren csak *egy*

¹⁾ Így a szücs, az erszénygyártó, szíjgyártó, kocsigyártó, esztergályos, asztalos, szabó és tímár czéhet. A mészárosok négy-mestere 1452-ben: Ruppicher Krisztián, Fleischer Jost, Habermann Lazarus és Lebesch Miklós. (Id. h.)

czéhmester állott (magister cehae, egy helyen »seu praefectus simposii,¹⁾ Zechmeister.)

A czéhmestereket a czéh tagjai, a felavatott mesterek évenként (néha két évre) választják szavazattöbbséggel az u. n. *czéh napján* (évforduló napján), a mely a legtöbb czéhnél különböző időre esik, hol újévre, vízkeresztre, úrnappjára, úrnapi utáni vasárnapra, hol husvét másodnapjára, szent György napra, vagy az utána való vasárnapok valamelyikére, vagy szent Mihály és más szentek ünnepére, vagy karácsony másodnapjára; — hol még épen csak általánosságban akkorra tűzik ki a czéhmesterválasztást, »mikor új bíró és tanács tétetődik.«²⁾

A megválasztott czéhmestert legelőbb is a város bírása és a tanács elébe vitték, a hol esküt tett le, hogy köteleességét pontosan fogja teljesíteni.³⁾ — Az alsó-körösi, zágrábi és szombathelyi lakatosok (1510—1689) a választás után a bíró és tanács elébe vezették az új czéhmestert, hogy »az istennek evangéliumára testi kezét tartván, megesküdjék azon, hogy ő szorgalmatos legyen, hogy a mesterséget minden mesteremberekkel híven és minden családtság nélkül munkáltatja.«⁴⁾ A debreczeni szíjgyártók czéhmesterei arra esküdtek, hogy ők »a czéh szabadságinak tehetségek szerint mindenben igazán gondját viselik, az czéh, *ecclesia*, és *schola* jövedelmét beszolgáltatják, az igazat nem hamisítják, a hamisat nem igazítják.« A győri, komáromi, újvári és esztergomi ötvösök megválasztott új czéhmesterét a tanácsházánál egy »eskütt polgár kezén« eskették meg, hogy az ő munkájokhoz való ezüstben valami hamisság avagy családtság ne találtassék és hogy a mestere-

¹⁾ A nagyszombati lakatos czéhnél 1584-ből. Alább még egyszer »praefectus simposii seu cehae.« (Egyet. kvtár.)

²⁾ Szombathelyi lakatosok 1621. (Egyet. kvtár.)

³⁾ A győri szabók (1568—1607.) czéhlevelében következő a »Czéhmester hiti.

Isten kegyelmedet úgy segítse, teljes szent háromság, boldogasszony és az kegyelmed köröszvény hiti, hogy kegyelmed az böcsületes czéhnek igazságos törvényt szolgáltat tehetsége szerint, kinek-kinek érdeme szerint, Isten kegyelmedet úgy segítse »boldogasszony, az kegyelmed köröszvény hiti.« (Egyet. kvtár.)

⁴⁾ U. ott.

ket minden két hétben megvizsgálja és az ezüstnek tisztaságát és mérő szerszámának igazságát megpróbálja.

Mi volt a czéhmesterek tiszte és kötelessége? Egybefoglalva azt mondhatjuk, hogy ő volt a czéh gondviselője, vezetője, érdekeinek védője, pénztárnoka, a gyűléseken és lakomákon elnöke; de egyszersmind a mesterek ellenőrzője, munkáik bírálója, a czéh törvényeinek őre s az ellene vétők bírója. Másrésről kifelé ő volt a czéh képviselője; a hatósággal és a vásárló közönséggel szemben legalább is erkölcsi felelősséggel tartozott a czéh ügyeit s a mesterek műveit illetőleg.

Különösen kötelessége volt a czéhmesternek a czéh tagjait minden évben legalább *négyszer* (az u. n. kántor-napokon), de némely czéhnél *minden hónapban egyszer* saját házához gyűlésbe összehívni, a hol a czéh ügyeit az ő elnöklote alatt tárgyalták, a felmerült panaszokat meghallgatták és elintézték, vagy a mint a lévai császárok (1741.) levelében áll: »az egész czéhben történt akadályokat, dolgokat és fogyatkozásokat eligazították«.

Az úrnapi processio után is összegyűltek volt a czéhmester házához, »hogy ott a czéh dolga és állapota felől beszélgessenek s arról is, ki hogy viselte magát és micsoda fogyatkozás esett vagy botránkozás a czéhben.« Utána nagy ebéd következett a czéhmesternél; régebben a czéh pénztárából, Mária Terézia óta a mesterek adtak össze arra egy-egy forintot. Kötelessége volt a czéhmesternek minden *hónapban*, néhol minden *két sőt egy héten egyszer* »kettőt vagy hármat a vének közül magához vévén« a mesterek műhelyeit bejárni, munkájokat megvizsgálni s a rosszul dolgozókat megbüntetni. »Mindem mesterembernek látogassa és vizsgálja házáat, boltját és komoráját, hogy mindeneket jól és igazán munkálkodjanak, semmi gáncs bennük ne legyen, kinek-kinek az ő mesterségek szerint.«¹⁾

Erre a munkavizsgálatra főkép vásárok előtt fektettek nagy sulyt. A kassai szíjgyártó czéhből senkinek sem volt szabad addig vásárra menni, míg műveit két mester meg nem

¹⁾ Lévai császárok és szíjgyártók 1741., Nagyszombati stb. lakatosok 1584—1692. (Egyet. kvtár.)

nézte. A kassai nyereggyártó czéhben (1461.) a mely mester hat nyeregnél többet adott el, mindig tartozott megvételni a czéhmester és még egy »látó-mester« (schaumeister) által. A susztereknek sem volt szabad (1480.) »bizonyos summa« czípőt a czéhmesterek előzetes megtekintése nélkül eladni. Később az ilyen munka-szenalét u. n. *mivlátó-mesterek* végezték. Rendesen ketten voltak ezek, a kik (pl. a miskolci eszmadiaknál) a czéhmesterrel együtt választattak. A vizsgálatnál pontosan és részrehajlás nélkül kellett eljárniok, különben őket büntették. A rosz munkát megbírságotlák vagy elvették és megsemmisítették — vagy mint az állott húst, a kisebbre süített zsemlet, kenyeret szétosztották a szegények közt. — Az ötvösök magok tartoztak ezüst- s arany-műveiket a czéhmesterhez »próbára« vinni, a ki azokat jónak találván, ráütötte a czéh pecsétjét.²⁾

A czéhmester volt a mesteremberek peres ügyeinek első fokú bírója. Nemesak egymás között folytatott, de minden a mesterségből pl. a vevőkkel támadt pereiket a czéhmester ítélete alá kellett előbb bocsátani s csak azután felebbezheték más bírák eleibe. *Mátyás* király 1480-iki czéhprivilegiumában benne van, hogy választhassanak czéhmestert, a ki a társaság törvényeit megtekintse és elvégezze, »hogy senki őket vagy valamelyet ő közülök semminemő okkal az ő mesterségek és munkájokon kívül az város bírója és esküttje avagy akármely bírák eleiben is ne kényszeríthesse különben, hanem mikor ez ilyen dolgok az ché-mester által megítéltetnek.«²⁾

Némely czéhnél még akkor is koczázattal járt a felebbezés, mert ha ott is elvesztette perét, bírságot fizetett a czéhmesternek. *Sárvár* tanácsa pl. ezzel a ponttal toldja meg a lakatosok czéhlevelét 1677-ben: »Hogy ha a fölül megírt mesterek, szolgálók avagy tanítványok közül valamely az ő czéhek törvényével az ő mesterségek szerint megbüntetettnek, afféle avval a törvénnyel meg nem elégedvén, ügyeit az város bírója elibe appellálván (amint törvény szerint meg is eselkedheti), ha az város bírója is a törvényt azon szerint találja

¹⁾ Győri stb. ötvösök 1529. (Egyet. kvtár.)

²⁾ Sárvári stb. lakatosok czéhlevele 1480-ból, 1659—1677. fordításban. (Egyet. kvtár.)

és ítéli, a mint a czéhmester találta és ítélte volt: tehát akkor afféle appelláló tartozik a czéhmesternek és annak alattvalóinak fizetni 3 frtot. A czéhmester azonban, — teszük hozzá — más törvényeket az ő mesterségek kívül ne ítéljen, hanem ha mi rágalmazások, zajdúlások és szitkok támadnak közöttök avagy útezán, avagy tulajdon házokban, ezeket magok közt elvégezhetik és az vétkeseket megbüntethetik; egyebeket pedig magunknak tartuuk (t. i. a bírónak) a mi sárvári szabad városunkban. ¹⁾

Némely czéhlevelben pénz értékben van kifejezve, hogy meddig bírászkodhatik a czéhmester (4—12 frtig), a mi körülbelől megfelel a mai bagatell-bíróság mértékének. ²⁾ A komáromi szijgyártóknál pl. (1692.) »a czéhmesternek szabad hatalma volt az többi mesterek között minden adósságot 12 frtig elvégezni az bíró uram bántása nélkül.« ³⁾

Nagyobb u. n. »czégéres vétket« — a pataki borbélyok szerint (1610), »szarvas vétket« — (lopást, gyilkosságot stb.) a mit ma bűnügyeknek mondanánk: tartozott a város bírójának, a vármegyének vagy más illetékes hatóságnak bejelenteni. Az ilyenek elkövetőjét kizárták a czéhből.

A czéhmester ügyelt fel arra, hogy nem czéhbeli mesterek u. n. *himpellérek* ne dolgozzanak a város, vagy a czéh hatósága területén. Az ilyenek munkáját és műszereit rendszeren elkobozták, a czéh javára.

A komáromi szijgyártók, nyergesek, csiszárok és paizsgyártók czéhlevele szerint »ha idegen mester jönne a városba és valamely házban titkon művelne, az czéhmester tartozik először a bírónak tudtára adni és azután a bíró akaratjával minden mívét és szerszámát elvegye és az czéhládában az többiek közönséges szükségekre és hasznokra eltegye.« ⁴⁾

A czéhmester előtt történt az inasok fogadása, felszabadítása. Ő őrizte házában a czéh ládáját s abban a czéhlevelet, jegyzőkönyveket, a mesterek és legények okiratait s a

¹⁾ A sárvári lakatosok czéhlevelének 1677-iki pótlása a várostanács részéről. (Egyet. kvtár.)

²⁾ A székesfehérvári stb. szabóknál 4 frt.

³⁾ Egyet. kvtár.

⁴⁾ U. ott 1692-ből.

pénzt. A láda rendszeren két vagy három kulcsesal záródott; egyiket a czéhmester, másikat mások, pl. a pozsonyi pékek-nél ¹⁾ a legfiatalabb mester tartotta magánál.

A czéhmesternek tehát széles hatásköre és meglehetősen elfoglaltatása volt. Hosszas távollétét nehezen nélkülözték. Azért hozták a miskolci csizmadiák azt a végzést, hogy »ha valahová újtjok lenne a czéhmestereknek, tartoznak magok képekbelt hagyni az öreg mesteremberek közül, 1 frt büntetés alatt.«

A czéhmesternél tartattak a lakomák (azért méltán nevezik őt a nagyszombati lakatosok: *czéh* vagy *lakomamesternek*). Az ezeken való előlítés (a szó igazi értelmében!) a legkellemesebb és nem a legritkább hivatalos foglalkozások közé tartozott. Hivataloskodása is ezzel kezdődött, a midőn megválasztatása után megvendégelte a czéhet, s ezzel is végződött, midőn az évforduló napján más czéhmestert választván, ahoz vitték át nagy ünnepséggel, zene, öröm-ujongás és versek szavalása mellett a ládát s ott csaptak nagy áldomást. De joguk volt a czéhmestert újra megválasztani; az új választásnál mellette (némely czéhszabály értelmében ²⁾ még két mester volt jelölendő. Ha nem választatott meg újra, tartozott elszámolni s a czéhládát és a czéh vagyonát utódjának átadni. ³⁾ Mária Terézia tette kötelezővé a rendes elszámolást és azt, hogy a számadás és czéhmesterválasztás a várostanács vagy vármegye kiküldöttje (commisarius) jelenlétében történjék. ⁴⁾

Végül megjegyzendő, hogy czéhmester csak *feleséges* ember lehetett. ⁵⁾

A czéheknek a czéhmesteren kívül más tisztviselői is voltak: u. m. az *atyamester*, a *dékán*, két *bejáró mester*, két *mivlátó mester*, *szolgáló* vagy *ifjú mester* és *néhol* a *czéh notariususa*.

Az *atyamester* a legények felett atyáskodó mester, a

¹⁾ 1791. articulusok az egyet. kvtárban.

²⁾ Szentkirályszabadja és Vöröshéreny takácscehé 1769-ből. (Egyet. kvtár.)

³⁾ Miskolci csizmadiák 1754. (Egyet. kvtár.)

⁴⁾ A pesti halászok 1775. czéhlevelében. (Egyet. kvtár.)

⁵⁾ A székesfehérvári szabók czéhlevele szerint (1617.) Egyet. kvtár.

legények társaságának elnöke.¹⁾ Kötelességét és hivatalát a győri szabók 1744-iki czéhlevele így írja körül:

»Tartozik az atyamester minden hónapban a legényeket maga házához beszólítani és ha új legények találhatnának közöttök, mindannyiszor az ő articulusaikat előtök elolvastatni, hogy senki magát ne menthesse azzal, hogy nem hallotta és nem értette azok elméjét és valóságát. Tartozik azonban azon alkalmatossággal minden mester legény az ő közönséges ládájokban bétenni: az társposhároslegény négy pénzt, az apró béros mesterlegény pedig két pénzt, hogy t. i. ha közülök betegségben esik, annak táplálására és szükségeire valót omnéd kölcsönözthessenek nyavalyásnak, méglen megtéríteti azon társaságnak.«

A legények ládáját és »pörsölyét«, tehát az atyamester őrizte és kezelte; de a láda kulcsa a dékánnál állott.²⁾

Hozzá, »a kit atyjoknak mondottak«, szállottak a vándorló legények, s ő kerestetett nekik munkát s addig (de legfőlebb csak három napig) ellátta őket a közös cassa terhére étellel-itallal. A munkakeresésben segédkezett neki a *legények dékánja*, a ki sorba járta kor szerint a mestereket³⁾ s a kinek szüksége volt reá, ahoz beszegődtette. A veszprémi tobakmestereknél (a tímárok egyik faja: alutarii vulgo tabakones, tobakmesterek, 1692-ben) pl. »hogya valamely tobakmesterlegény a városba jött, jelentkezett az atyamester házánál, a ki tartozott az legények dékánjának megjelenteni, az dékán pedig azt az legényt tartozott a czéhmester házához vinni és a czéhmester azt az legényt az öreg mesterek közül annak adta, a ki nála nélkül jobban szükölködött.« Így jártak el a szentendrei tímárok is.

A mesterek felett előnyt adtak a beszegődtetésnél az

¹⁾ »Atyamester hiti.

Isten kegyelmedet úgy segítse, teljes szent háromság, boldogasszony, és az kegyelmed körösztevény hiti, hogy az nemes czéhnek javát, hasznát és igazságát mindenben igyekezik megtartani és oltalmazni, és az kegyelmed tisztiben és hivataljában igazán eljár személyválogatás nélkül. Isten kegyelmedet úgy segítse, boldogasszony és az kegyelmed körösztevény hiti.« (Egyet. kvtár.)

²⁾ Kassai ezizmadiák. Dr. Tóth L. id. m. 18. l.

³⁾ »A ki a czéhben legidősebb mester leendő, mindeneknek előtte annak rendeltessék az mester legény.« (A nagyszombati szabóknál 1622. Egyet. kvtár.)

özvegy mesternének, vagy az olyan öreg mesternek, a ki maga mesterségének folytatására elégtelen volna.¹⁾

Ezeket a helyszerző dékánokat nevezték néhol *munkakereső*, másutt »*bejáró mestereknek*«²⁾, mert ők járták be, a vándorló legénynek munkát szerzendő, a mestereket.

A dékán az inasok dolgát is igazgatta. Büntető joga is volt a legények felett, ha véték esett köztök, pl. a debreczeni szíjgyártóknál 2 heti bérrel büntethetett.³⁾ Dékánnak különben a régebbi (XV. sz.) czéhlevelekben magát a czéhmestert is nevezték. Mátyás a zágrábi varga czéhnek 1466. adott privilegiumában azt mondja, hogy minden évben választhatnak »*decanum vel magistrum*.« (N. Muz.)

A *mivláló mesterek* a czéhmesterrel együtt vagy nála nélkül bejárták időközönként (1—4 hétben egyszer) a mesterek műhelyeit, boltjait és megvizsgálták műveiket. A czéh jó hírnevének és a vevő közönségnek érdekében történt ez, nehogy valamelyik mester rossz munkával compromittálja a czéhet és megesalja a vevő közönséget.

Megvizsgálták a vásárra vitt árucikkeket is, s felügyeltek a vásárban az árulás rendjére, a vásárjog gyakorlására. A pesti lakatos, órás és puskaműves czéh 1701-ben Lipóttól nyert diplomájában tiszta képet nyerünk ezeknek az eljárásáról vásárok alkalmával:

»Minden vásárok idején (igy szól a 13. articulus) a két látó mester emberek a mi mesterségünk részéről valók eladandó munkákat megvizsgálják azon okból, hogy a vevők ne csalatkozzanak, a kiknek tartoznak a vizsgáló pénzt letenni. Ha rossz munkát találnának a városban vagy vásárban, avagy ha azon vásárt felülhaladnák, ha tovább akarnának árálni, mint a vásár tart, tehát az olyan munka a magistratus segítségével elvettessék és annak egy harmada a magistratusé, egy harmada a templomé, egy harmada a czéhé legyen. A purger-lakatosoknak (t. i. a városbelieknek) szabad a vásár előtt is árálni, az idegeneknek csak miután már a vásár publicáltatott. Ha pedig valamely új lakatos, avagy puskacsináló mester elsőbben, a ki még nem volt, a vá-

¹⁾ Győri lakatosok czéhe. 1744. (Egyet. kvtár.)

²⁾ Ugyanott »atyamestert és bejáró mestert« választanak az legények igazgatására, 2. pont.

³⁾ Egyet. kvtár.

sásra jő, a czéhrendtartása szerint tartozik 30 grajezárt, u. m. keresztelő pénzt letenni.«

Ezek ügyeltek a himpellérekre, a házalókra is, kiknek csak vásárok alkalmával, de akkor is csak úgy volt szabad árulniok, ha árúikat e látó mesterekkel megvizsgáltatták.

Erről a mult századi pesti házalókra érdekes világot vető szabályzat intézkedik:

»Minthogy történnék ezen nemes Pestvármegyében himpellér lakatosok, a kik ezen városbeli embereket hamissággal meg szokták csalni és Pest városában házaiként munkájokat szokták hordozni, azért ha olyanok tapasztaltatnának, akárminemű emberek legyenek, ráczok, czigányok és sidók, vásárnapokon kívül eltiltatnak és minden jószágaik elvételnek, és vásárra hozott munkájokat is úgy létszen szabad árulni, hogyha a két deputált látómestereknek eleiben adván megvizsgálják.«¹⁾

Szolgáló mester vagy ifjú mester alatt a czéhbe legutóljára felvett mestert értették, a kinek egy esztendeig vagy addig, míg újabb tagja nem érkezett a czéhnek, különféle szolgálókat kellett teljesítenie. »A mikor a czéh mester parancsol (mondja a miskolczi czizmadia czéhlevelél 1754.) a szolgáló mester maga dolgát félretévén, megjelenjék a czéh házánál, ha lopás vagy tűz támad más ifjú mester is, a kinek az czéh mester parancsol.« (9. art.)

Az ifjú mester kötelessége volt vasárnap és egyéb ünnepnapokon az oltár előtt a gyertyákat meggyújtani és eloltani, a czéhben gyűléseknél vagy lakomáknál felszolgálni, az öregebb mesterek felett őrködni s ha a bortól eláztanak, őket haza kísérni. Vigyázni kellett azért magára, hogy ő józan maradjon, ezt a szabályok kötelességévé tették.

»Mikor czéhet hirdetnek (mondja a győri szabók 1568. 9. articulusa) vagy lakodalmat avagy vendégséget tesznek: az ifjú mester az asztalhoz szolgáljon és bort hordjon és minden egyéb szükségre, az hova szükség, az mestereknek elmenjen.«²⁾ A lévai csiszároknál is (1741.) »midőn a czéhbeli mesterek mulatságnak okáért egyben gyülekeznek, egy vagy kettő czéh dolgában fáradozván az ifjú mesterek közül, tartozik italt hordani és egyéb szokott szolgálattal is

¹⁾ A pesti lakatosok stb. 1701. czéhlevele, melyet 1742-ben a nagykőrösi mestereknek adnak. (Egyet. kvrtár.)

²⁾ Egyet. kvrtár.

lenni.«¹⁾ A pécsi lakatosoknál (1750.) »midőn a czéhben ebéd adattatik, akkor az ifjabb mesteremberek tartoznak az öregebbeknek udvarolni és azután haza is kísérni.« — A lévai borbélyoknál tartozik szolgálni és meg nem részegedni, »hogy az öreg mesterek megborosodván, rájok vigyázhasson és másnap mindenekről számot adhasson.«²⁾

Feladatai közé tartozott még a beteg mesterek felett virrasztani, temetésnél ifjabb mester társaival a koporsót vinni; a czéhláda második kulcsát magánál tartani stb.

A czéh notariusza a legritkábban előforduló tisztség.³⁾ Vezette a jegyzőkönyvet, írta a bizonyítványokat, az inasok tanuló levelét, a vándorló legények erkölcsi és egyéb bizonyítványát, s vezette a czéh levelezését. Régebben ezt az u. n. deák végezte, a kivel külön kellett megalkudni a levelek taksája felett.

E tisztségek nem voltak minden czéhben egyenlő számmal betöltve, a czéh nagysága szerint módosultak. De a főbb tisztségek a kisebb czéhből sem hiányoztak, pl. a rohonci gombkötők 1642-ben csak kilenczen vannak és ezek egyike czéh mester, másik atyamester, a harmadik bejáró mester, a negyedik szolgáló mester (»der Jüngere«). Nagyobb czéhekben minden tisztségre, tán az egyetlen atyamestert kivéve, egynél többet is választanak.

*

Megismerkedvén így nagyjából a czéhek igazgatásával, vessünk egy pillantást az ő belső életökre. Azt hiszem leg-tisztább képet úgy nyerhetünk erről, ha egy mesterségbe lépő ifjút végig kísérünk pályafutásán, tanuló inassá felvételétől, legénynyé felszabadulásán, vándorlásán keresztül, mesterré felavatása azaz czéhbe lépéséig s azon túl.

Tanuló inast 10—12 éves korában fogadtak fel a mesterek, leggyakrabban 3—4, de némely mesterségnél, pl. az ötvösöknél, úgy a kassai könyvkötőknél (1705.), ha ifjú volt,

¹⁾ Egyet. kvrtár. Ugyanígy a nagyszombati stb. lakatosoknál (1584.), midőn »simposio fuerint, potum eis adferre, et in aliis inservire tenebitur.« (Egyet. kvrtár.)

²⁾ 1700-ból. Egy. kvrtár.

³⁾ A miskolczi czizmadia czéhlevelében (1754.) említettetik.

öt-hat esztendőre, ugyancsak a kassai kalmárok czéhénél (a XVII. sz. elején) »nyolcz avagy hét és legalább hat esztendőre.« — Két-három heti próbaidőt engedtek neki előbb a mesternél, hogy lássa, tetszik-e neki a hely és a mesterség. Annak elteltével mestere a czéhmester elibe vitte »atyafiaival avagy egyéb tisztességes emberekkel, a kik meg tudják mondani, hogy micsoda nemzet és hogy igaz ágyból való-e?« Mert arra nagy súlyt fektettek, hogy csak törvényes házasságból származót fogadjanak fel. Fel kellett azért mutatnia *nemzet-séglevelét* (keresztlevelet.) Azonfelül »két tisztességbeli személynek« kezességet kellett érte vállalnia, hogy szegődött esztendeit kitöltendi. A pozsonyi pékeknél (1791.) 32 frt erejéig kellett érte két mesternek kezességet vállalnia; — a kassai molnárok- és ácsoknál (1669.) 12 frtig, hogy ha elszökik, legyen kin a bírságot és az esetleges kárt megvenniök. A szegődtetésnél az inas a czéhládába felvételi díjat fizetett (48 pénz Kassán, 2 frtot a miskolczi csizmadiáknál) és tartozott a szegődtetőknek áldomással, pl. »egy pint borral és egy pecsenyével«, vagy másutt az ő mesterével együtt adott az egész czéhnek két tál étket és két pint bort.«¹⁾

Fizetése alig volt, csupán ruházatot kapott, azt is szűken. A győri szabóknál pl. (1613.) a *vásárműves inas* kapott 3 esztendőre egy végig bélelt morvai vagy szakolczi dolmányt, két nadrágot (akár aba, akár morvai posztóból), egy-egy pár fehér ruhát, lábbelire évenként egy forintot; a ki négy évig szolgált, két dolmányt és két nadrágot. A *váltóműves inas* fizetése volt: két béleletlen morvai *mente* kapocsra, szőr sinórra; félig bélelt morvai *dolmány*, vászonnal, kapocsra; *nadrág*, egy-egy fehér ruha és *lábbeli*. De ezeket aztán nálok nemcsak a műhelyben kellett megérdemelniök, hanem tartoztak nyaranként *részaratással*, mesterök javára.

Ha az inas megszökött, de harmadnap múlva visszajött, bírságot fizetett a czéhnek (a kassai gombkötőkénél 1 frtot), hogy ha egy negyedév múlva jött vissza, újonnan kellett beszegődnie. Ha pedig a kezesek teljességgel nem tudták előállítani a szökevény inast, őket bírságolták meg tíz forintig.²⁾

¹⁾ Kassai molnárok id. m. 51. és gombkötőkénél 54. l.

²⁾ Kassai gombkötők id. m. 54. l.

Míg az inas tanulási idejét, vagy a mint ők mondták, »apró vagy apród-éveit« el nem töltötte, nem volt szabad mesterét elhagynia; legfeljebb ha nagy oka volt rá, a mit tartozott jótállója által a czéhmesternek bejelenteni, a ki megvizsgálta az ügyet s ha jogosnak ítélte a panaszt, akkor más mesterhez adta (de ez nagy ritkán történt). A mester tartozott ugyan elvben jól bánni vele, de az inasnak is meg hagyta a czéhszabály, hogy »az szidalmat elszenvedje«, hozzá tette ugyan, hogy »az gazda is magát megmértékelle, mert az mód szerint való szitkokért az inas urát el nem hagyhatja.«¹⁾

Ha a mester meghalt, az inas az övegynél maradt, csak tanuló évei utolsó negyedére adták más mesterhez.

Az inas nem csupán a mesterség, de a házi teendők körül is segédkezett a mesterné asszonyomnak s a háznépnek. Föltétlen engedelmességgel tartozott nemcsak a mester és mesterné, de a legények parancsait is teljesíteni. A pozsonyi pékeknél pl. az inas köteles volt a házi munkát, mint vízfordást, favágást és behordást, seprést és mindent, a mit a mester és mesterné vagy a legények parancsolnak, megtenni; ellenkező esetben megbüntették. Tisztességtudónak, illedelmesnek és vallásosnak kellett lennie. Reggel és este asztal előtt és után imádkoznia kellett s ünnepnapokon, ha a mester megengedte, templomba mennie. — Az utcán vagy a házban illedelmesen kellett magát viselnie és köszönni kalap levéve minden pékmesternek, mesternének, legénynek s minden tisztességes embernek. A mit a mestertől vagy mesternétől a legényekre hallott, azt nem volt szabad kifecsegnie; de a mit a legények beszéltek a mesterre vagy háznépére, azt kötelessége volt beszűgnia »hogy jó házi béke tartassék«.

Fő kelléke volt a megbízhatóság. Egy krajczár érnének eltulajdonítása miatt elcsapták. A komáromi ötvösök-nél, ha az inast lopáson érték: inastársai ütöttek rajta kettőt-kettőt s azután békével elbocsátották. Ha a legényekről tudott valami csalárdságot, (pl. hogy a péklegények a zsemlét a ház-

¹⁾ Debreczeni, nagykárolyi szűgyártók 1599—1799. (Egyetemi könyvtár.)

ből titkos helyre hordják), tartozott elesapatás terhe alatt megjelenteni.¹⁾

Ha szerencsésen kitöltötte az ő apród-esztendőit, mestere tartozott őt a czéhmester, jótállói és a többi becsületes mesterek előtt a czéhben *felszabadítani*. Ez bizonyos ünnepiességgel, a kinyitott czéhláda előtt történt, a midőn halált kellett adnia először istennek, hogy kitanulhatott, azután mesterének a tanításért s a kezeseknek a jótállásért. — A czéhbe ekkor tanuló-levelének kiállításáért s a pecsét ráütéséért bizonyos összeget fizetett. (25 pénz, 1—2 frt). Ennek megváltására a pozsonyi pékeknek még négy hétig ingyen (heti bér nélkül) kellett dolgoznia.

A felszabadításkor a mester ellátta az ifjú legényt ruhával s itt-ott némi kevés költséggel, s az áldomást is (a mi nélkül ez sem történhetett) a mester fizette »az legénynek értéke szerint.«

A felszabadulás forduló pontot képezett a mesterségre készülő ifjú életében. — Az volt az ő érettségi vizsgája, a mely után más színben látta ragyogni a fényes napvilágot. Többé nem volt szabad inassal barátkoznia, 1—2 heti bérének elvesztése terhe alatt; hanem egy félévi *apród-béresség* után, ha társlegény akart lenni (a mi több fizetéssel járt), be kellett lépnie a legények társaságába, azaz u. n. *társpoharat* adni, a mely Debreczenben, Nagykárolyban a szíjgyártóknál három tál ételből, egy kappanból és tizenkét iteze borból állott.

A felszabadítás csak az inasságból való kilépés, — a valódi legénynyé avatás azonban a *társpohár* elköltése volt. Ez nagy ünnepiességgel ment végbe.

A felavatandó keresztanyát és keresztatyát szokott volt magának választani, a kik a legénynyé avatásnál mellette állottak. Amíg az új legény társpoharát itta, két mesterlegény egy tányért tartott kétfelől az álla alatt. A marosvásárhelyi gombkötőknél egy koszorús leány tartott feje fölé egy ezüst kávéra kötött virágfüzért, a míg ő ékes dictio mellett 3 pohár bort üritett, egyet az ország, másikat a város, harmadikat a

¹⁾ A pozsonyi és nyitrai pékeknel (1791.) az inasokra vonatkozó »Aufhängungsartickel« (Egyet. kvtár.)

czéh jóvoltáért. A ráczkevei ifjú molnár czébnél (1729.) a társpohár iváskor »az elsőt a koronás királyért, a másodikat Prinz Eugenius kegyelmes föides urokért, a harmadikat a főczéhnek fő czéhmestereért, a következőket az ő czéhmesterért, (mert ő és új molnár czéh volt ott,) az új és ő atyamesterekért, az új és ő bejáró mesterért, majd a nemes czéhnek megmaradásáért üritette — magok közül is t. i. mindenik mesterlegényért tartozott egy-egy középszerű klázli bort elkölteni.«¹⁾ — Tehát kilenez pohárral addig, míg a legényekre került a sor s legénytársaiért még legalább 10—15-öt; úgy hogy mikorra a hivatalos társpoharakat végig itta, valószínűleg egészen el volt készülve s nem sokat bánta már a felavatásnak azt a drastikus módját, melyet pl. a marosvásárhelyi kordoványosok (oláh timárok) alkalmaztak: három arczülesapással tisztelvén meg az ünnepet, inas korában elkövetett gonoszságaiért s arra való emlékeztetésért, hogy a czéh ügyéért el kell szenvedni a fájdalmakat is.²⁾

A felavatáskor választott keresztszülőkkel a viszonyt tovább is fentartották a legények és újévi ajándékkal tisztelték meg őket. A debreczeni és nagykárolyi szíjgyártó legény a mesterek közül választott *atyjoknak* egy süveget és egy hüvelyprágai kést, *anyjoknak* pedig egy kordovány cipellést és egy prágai hüvely-kést, ha pedig leányuk volt, a *leánynak* egy karmasin sarut, és szintén egy hüvely-kést (zsebkést) tartozott adni. Az ajándék bevitelekor azonban »az atyjok és anyjok látván az mesterlegényeknek hozzájuk való szereteteket, ők is az ő becsületökért tartoztak a legényeknek egy vacsorát, u. m. négy tál étket, az mellé a vacsora mellé elégséges bort adni; vacsora után, ha az legény atyafiak még tovább akartak mulatni, magok pénzén kellett bort hozatniok.«³⁾

Az atyamesternek is adott újévi ajándékot a legények társasága, u. m. egy aranyat, egy pár karmasin csizmát; s ezért az atyamester is tartozott megvendégelni őket.⁴⁾

¹⁾ Magdics István: Ráczkevei Okmánytár, Székesfehérvár. 1888. 213.

²⁾ Századok 1878. 97. l. Petelei Istv.: a m.-vásárhelyi czéhek házi szokásairól.

³⁾ Egyet. kvtár.

⁴⁾ Lévai borbélyok 1700. (Egy. kvtár.)

A felavatott, immár u. n. *törspoháros legény* részt vett a legények gyűléseiben s jogaik gyakorlatában, az atyamester, dékán és bejáró mesterek választásában. Kötelesek voltak minden két-három-négy hétben egyszer az atyamester házához czéhbe gyűlni s ládájokba mindannyiszor egy-egy meghatározott összeget, pl. egy-egy pénzt betenni. — Fegyveresen vagy késsel avagy csak pálczával is bemenni az atyamester házához, a czéhszabályok felolvasása alatt beszélgetni, ¹⁾ vagy durcásan dobni a pénzt az asztalra, avagy épen az asztalra itni, az előljárók s mesterek iránt magokat tiszteletlenül viselni: szigorúan, bírság terhe alatt tiltatott. — »A veszekedéseket, kiáltozásokat és vöröngéseket okozó legények« s a kik a mestereket meg nem becsülik, 20—40 kr-ra, nagyobb vétekért 2 frtra büntetettek, czégéres vétekért (gyilkosság, paráznság, hamishitűség és tolvajság miatt) az illetékes bíróságnak adattak át.

A tisztességes magaviseletre és erkölcsös életre nagy súlyt fektettek a czéhek. A kassai takácsok 1429-iki levele már szigorúan tiltja a legényeknek nemcsak a borozás közben való rakonczátlanságot, de az akkor Kassán már divatozó *koczka- és kártyajátékot is* (Spilkarten oder Würf). ²⁾

Dologtévő napon tiltatott az utcán való sétálás, más ember műhelyébe azon czélből való ellátogatás, hogy legénytársait koresmára csalja. Az elcsaló 1 frtra, az elcsábított csak 24 kr-ra büntetett. ³⁾ Este korán, télen 9, nyáron 10 órakor otthon kellett mindenkinek lennie, az ez ellen vétő először 15, másodszer 30 kr-ra és így tovább büntetett, a legények ládájába. Szigorúan tiltották »a tisztátalan avagy rossz személyekkel való társalkodást«, a házon kívül való hálást. A lévai borbélyok a legényt, »ha az ura házánál nem hálta, elsőbben egy, aztán két, harmadszor három forintra büntették, s ha többször is cselekeszi, »elcsapattassék s menjen dolgára«. ⁴⁾ — »Ha valamely legény hálótársat tisztesség nélkül

¹⁾ A kassai takácsoknál 1429-ben és a kassai gombkötőknél egy font viasszal büntették. Id. m. 57. l.

²⁾ A kassai városi ltréből a Tört. Tárból közli ifj. Kemény Lajos.

³⁾ Mária Terézia rendelete szerint a szentkirályszabadjai takácsoknál. (Egy. kvtár.)

⁴⁾ 1700-ból. (Egy. kvtár.)

való módon tartani találtatik, afféle egy mesternél se szolgálhasson, hanem teljességgel eleresztessék a szolgálattól, vala, míg meg nem jobbitja életét.« ¹⁾ Ha valamely legényt lopáson értek: legénytársaival üttettek rá 3—3-at s aztán elbocsátták. ²⁾

Ha a czéhszabályok egynémely intézkedése mosolyra kelt is a viszonyok és idők változtával bennünket, ha a nagy ivásokat és evéseket, melyek miatt a *czéh* neve méltán »nomen et omen«-né vált, elítéljük is; midőn a *munkálkodásra* vonatkozó intézkedéseket olvassuk s a kötelező munkaidőt a kora hajnaltól a késő estéig látjuk megállapítva: lehetetlen hogy a tisztelet érzete ne vegyüljön régi iparosainkra való emlékezésünkbe, s hogy el ne ismerjük azt, hogy honfitársaink közül a legmunkásabb, a legtöbbet dolgozó osztály századokon keresztül kétségkívül az iparcsoké, a mesterembereké volt.

A komáromi csiszárok reggel három órakor kezdik a munkát s este gyertyavilágnál nyolcz óráig művelnek; aki az inások s legények közül 3 órakor fel nem kél a munkára, annak a mester »föllöstökömmel« nem tartozik. ³⁾ A kassai könyvkötőknél a legény nyáron négy órakor kél fel a munkára és dolgozik kilencz óráig, télen pedig három órakor felkelvén, estvéli tíz óráig munkálkodni tartozik. — Mária Terézia rendelete enyhíti némileg e szerfeletti erőfeszítést, elrendelvén »hogy a mesterlegények egész esztendő által, nem várván azt, hogy mestere felköltse, világot gyujtson, vagy tüzet éleszszen, az munkához reggel *öt órakor* hozzá kezdje, és azt ebéd után is nem előbb, hanem estvéli *nyolcz órakor* félben hagyni köteleztetnek.« ⁴⁾

Az egyedüli pihenő a vasárnap és más ünnep. — »*Korhely hélföt*« (Blau Montag, a mit a magyar czéhek plover vagy plabun-montagnak is hívtak) tartani, a műhelyben beverészni: szigorúan bírság alatt tiltatott, (30—40 kr. büntetés s harmadszor a czéh előtt bevádoltatás mellett.) Fizetésök

¹⁾ Sárvári és kemenesaljai lakatosok 1480—1677. (Egy. kvtár.)

²⁾ A győri ötvösöknél (Egy. kvtár.)

³⁾ 1692-ből. (Egy. kvtár.)

⁴⁾ Szentkirályszabadjai takácsok. 1772. pótlás. (Egy. kvtár.)

pedig nagyon szerény volt s azt a mestereknek önkényesen javítani nem volt szabad.¹⁾

A legénynek mesterré való kiképzetéséhez föltételül szabták a czéhtörvények a *vándorlást*.

A miskolczi czizmadia-mesterektől megkivánták, hogy »elsőbbben két esztendeig bujdóssanak s azután tartoznak még egy mesteresztendő-t kitölteni.«

A legtöbb czéhnél három esztendei vándorlás követeltett. A pozsonyi pékek azt is megkivánták, hogy egy évig az osztrák örökös tartományokban vándorlott legyen a mesterjelölt.²⁾ Az erdélyi szászok előnyt adtak annak, a ki Németországban vándorolt.

Némely czéhek nem kivánták meg szigorúan a vándorlást, de az ilyenek a czéhbe felvételnél külön is fizettek a czéhtaksán felül (pl. a győri szabóknál 1613-ban 8 frtot).³⁾

Ha vándorlólegény jött a városba, a hol szállóhely (Herberg) volt, oda ment; a hol nem, ott az atyamesterhez, a ki 1—3 napig magánál tartotta s az alatt a dékán által helyet kerestetett számára. Elszegődvén, tartozott ott legalább *két hétet* szolgálni s azután, ha úgy tetszett, más mesterhez szegődhetett tetszése szerint, de attól aztán odébb nem állhatott *két heti felmondás* előtt; sátoros ünnep vagy vásár előtt pedig egyáltalában nem hagyhatta el mestere műhelyét. — Ha munkát talált, tartozott a legények legelső gyülekezetében »a legények számában könyvben magát beírtni, letévén a legények ládjában 11 krt.«⁴⁾ Ezt felvételi pénznek (»Auf-lag-geld«-nek) nevezték. Ha még meg nem adta volna másutt a társposharat, itt kellett megadnia; ha azonban arról bizony-ságlevele volt és igaz czéhben tanult, neki tartoztak a legények »*tisztelő pohárral*.«⁵⁾

A mesterek ládjában összegyűlt pénzből régebben nem-

¹⁾ Kassán pl. a XVII. században a gombkötő legények heti bére 48, a czizmadiáké 25 pénz, az erszénygyártók évi bére 25 frt volt.

²⁾ »Das er in den k. k. Erblanden durch ein Jahr gewandert.«

³⁾ Egyet. kvtár.

⁴⁾ Mária Terézia rendelete szerint.

⁵⁾ Léval gombkötők 1700. (Egy. kvtár.)

csak a betegek segélyezésére és más humanisticus czélra áldoztak, hanem lakomákat is rendeztek. Ezt Mária Terézia betiltotta s azóta a lúdának, nem mint azelőtt kettő, de három kulesa volt, egyik a czéh commissariusánál, másik a czéh- vagy atyamesternél, harmadik a legöregebbik legénynél állott.

Beteg legény felett 2—2 társa felváltva örködött s ha meghalt, temetésén nemcsak a legények, de a mesterek is mind megjelentek.

Sok aprólékos intézkedések foglaltatnak még ezeken kívül a legényekről a czéhszabályokban, a mesterségek külön ágai szerint; de azokra kiterjeszkedni nem lehet, terünk sem engedné. E helyett ide iktatunk egy a maga nemében páratlan rendszabályt, a mely érdekesen illusztrálja a felszabadult inas, illetőleg legény kötelességét, bepillantást enged a legény és mestere között fenálló viszonyba s nagyon érdekesen írja le a vándorló legény fogadtatásának s munkakeresésének ceremoniját.

A sárvári lakatosoknál (1677.)

Az czéhbéli inasoknak fölszabádtásokban való mód- és rendtartás.

Im az Isten, úgymond, te neked az te esztendődet ki engedte töltened, elsőben azért mi legyen az te hivatalod ezután, vedd eszedben, Legelsőben, hogy inással barátságodat ne tartsad, hanem míves legénynyel, mert ha inással tartod barátságodat, hát legelsőben egy heti bérrrel, másodsor két heti bérrrel büntetnek, hanem ha szegény leszen is az te társod, meg ne utáld, hanem az kit lácz jó erkölesben és jámbor életben foglalta magát, azzal tarts az te barátságodat, léstesség szerént is járj együtt vele; az ki pedig feslett erkölesű leszen, barátságodat ne tartsad vele, se ne járj együtt vele; mert ha ezt meglátják az legének, két heti bérrrel büntetnek meg.

Továbbá az is kivántatik tőled, hogy mikor urad otthon nem leszen, pusztán az házát ne hadjad. Ha inassa nem leszen uradnak, tehát az miszert szépen helére rakjad, és ha mikor munka leszik (*így!*) és látod az munkálódó miszert széllel heverődni, minduntalan fölvegyed; mert ha föl nem veszed, az te urad igen bánja azt.

Azért ez is az te hivatalod: mikor innep esik, az praedica-tióról hazajösz, akármikor legyen, vagy ebéden, vagy vacsorán, otthon megvárjad az ebédet és vacsorát, mert neheztel az mester házonként kerestetni és ütezőnként.

Más az, hogy ételben válogató ne légy, mert néha lehet az főzelik, s néha nem, hanem egygyűgyü és szófogadó légy.

Az hol pedig ismerő és jó mester embernél léssz, tehát tőrj, ha kevesebbet fizet is az heti bérnél, ne gondold véle, csak tanulj.

Ha valami oly marhát hoznak az te uradnak házához, tehát el ne küldjed oménd, hanem az uradnak meg mondjad: Uram ilyen marhát hoztanak, ha kegyelmed megveszi. Ha pediglen urad otthon nem léssen, tehát asszonyodnak tartozol megmondani. Ha az asszonyod azt mondja, hogy nincsen itthon az uram, hanem vedd meg, és ha urad haza megyen, mond meg neki: ilyen marhát vettem uram, ha kegyelmed magának akarja venni, az én pénzemot kegyelmed adja meg: ha pedig az urad meg nem adja az árát, tied légyen.

Ha mikor uradat el akarod hadni, búcsú vétel nélkül uradtól el ne menj, hanem így következzél el az te uradtól: Uram kegyelmed én nékem megbocsásson, mert én mi-hszokás szerént két hétig búcsút veszek kegyelmedtől, azért valahonnénd találkozik valamely jámbor atyafi kegyelmedhöz, megfogadgya kegyelmed, mert én elgyekezem és kegyelmedet elhagyom. Azért az két hét eltelvén, tartozol az te uradnak ilyen mondással: Uram kegyelmedhöz válaszom volna, kegyelmed én nékem megbocsásson, ha úgy nem szolgálhattam volna kegyelmedet, mint az kegyelmed kívánsága lett volna, vagy asszonyomnak ő kegyelmének, vagy az kegyelmed gyermekinek, kegyelmed én nekem megbocsásson.

Továbbá ez is az te hivatalod atyámia, hogy mikor el akarsz menni az te uradtól, az te tarisznyádból kitöltöd az te portékádöt az asztalra, ezt mondván: im látja kegyelmed az mi az én tarisznyámban vany (*igy!*), enyim; — annak utánna is igyekezem kegyelmedeknek szolgálni.

Az meg levén, az te uradnak és asszonyodnak kezét fogd és az hová más jámbor mesteremberhez mégy, tehát elsőben az atyamesterhöz szállj, tisztességes köszönettel bemenj az atyamester házához, kezét fogd az atyamesternek és feleséginek, mondván: kegyelmed én nékem szállást adgyon egy kevés ideig, míg mívet kereshetek, mert ilyen míves legény vagyok. Azért ha szolgálja van az atyamesternek, küldgyő(!) el az dékánhoz és az dékán eljön tehozzád, és az dékánnak ilyenképpen szólj, de föl ne kelj előttö, mert ha föl kelsz, egy heti bér léssen büntetése annak. Az dékán megkérdi ilyen szó val tetüled, hogy mellik az az atyafi, az ki miuket az mi jámbor mester urunk házához hívott, és jött, ki volna az a jámbor atyafi? Te arra azt feleled: én vagyok. — Továbbá ismeg az dékán azt mondgya: mégis az jámbor atyafiak én velem egyetemben azt

kérdik: hogy mely városban tanult atyafiúságot? Te meg mondgyad erre az dékán szavára így felelvén, az helet mondgyad az hol tanultál. Az dékán megint azt kérdi: tisztölendő jámbor atyafi! mégis azt kérdik az jámbor atyafiak én velem egyetemben: micsoda míves legényekkel vándollottál? — Te azt feleld arra: tisztölendő jámbor atyafiakkal és tisztességbeli jámbor atyafiakkal. Mégis azt kérdi tovább az dékán: tisztölendő jámbor atyafi! mégis azt kérdetik az jámbor atyafiak én velem, hogy mért hívatál bennünket ide? Te azt feleld: jámbor atyafiak azért, hogy az ti mívszokástok szerént én nékem mívet keressen kegyelmedek. És az a szó meg levén, mingyárt fölkelj, és azoknak kezeket fogd, és mondgyad e szót, és azoknak hozass egy meszel bort és egy pénz órra pereczet. Azon közben elmennek míhet keresni, és ha hozzád vissza jönnek, ismeg megköszönyyed nekik.

Azért mikor uradhoz bémégy, tisztességes köszönnyettel menj be, kezít fogd uradnak elsőben, annak utánna asszonyodnak és szolgálta társadat ajánlod mint királi városban lakozóknak.

Ha pedig oly szemíllel esik vándollásod, az ki nem azoubeli czéhöz tartozandó, tehát az városban be ne menjetek egyszerűszermind az kapun, hanem vagy hátra maradj, avagy más kapun menj az városban, mert ha észreveszik az legények, hogy különb (t. i. más) rendbéli legény volt őti társod, kétheti bírral büntetnek meg.

Továbbá ha uradnak marhája meghalna, akármí legyen az, hozzá ne nyúlj, se ne vonnyad meg, az köteléhez se nyúlj, mert az czéből kivettétödöl ilyen dologért.

Ha pediglen obet meghajtasz, vagy macskát megítnél, és azok kezöd miatt megdöglénének, ezért is kivettétöl az czébül. Ha embert visznek akasztani is, s ha reá hajtának, semmíhöz ne nyúlj, csak nézd, mert ha hezzá nyúlsz, kivettétöl az czébül, semmí heled és böcsületed nem léssen, etc.

A mesterlegény, ha vándorló éveit eltöltötte s mesterségét kitanulta, kérhette mesterré avatását s a czéhbe való felvételt. E czéhből a czéhmesternél kellett jelentkeznie, bizonyítványai (keresztlevél, tanuló levele, vándorló könyve, erkölcsi bizonyítványa) előmutatásával, azután a városban a magistratustól polgárjogot kellett szereznie, mezővárosban vagy falun a földesúrtól letelepedési jogot kérnie; ¹⁾ azután remeket készítenie, végül két mesterebédet adnia, egyiket a remek készítése után a czéhbe való felvételkor (kis mester asztalt),

¹⁾ Tolnai hatászok 1775.

a másikat egy év múlva (öreg vagy nagy mesterasztalt). Végül a czéhtaksát, mely nagyobb összeget tett (hat—harmincz frtot) tartozott egy vagy két részletben lefizetni.¹⁾

Ezek voltak az általános kívánalmak. A részletekre nézve felvilágosítást nyerhetünk a *nagyszombati szabó czéh* 1622-ből való levelének 19. articulusból, a mely szerint: —

»Mión valaki az mesterlegények közül az czéhben akarná magát trálni, mindeneknek előtte kívántatik, hogy először váras tagjává legyen: annak utána az czéhmester tartozik neki egy bizonyos napot hadni, mely napon jelen legyen minden igazságával és bizonságival. Az czéhbe mentelben való szokás pedig és törvény imez, hogy legislegelőször az ő mesterségének bizonság levelét megmutassa, és megbizonyítsa, hogy az czéhnek bizonyos helyén és jámbor tökéletes mesternél tanulta az ő mesterségét, és hogy az ő apró esztendeit éppen és teljességesen jámborül kitöltötte, és hogy mind nemzetségének, s mind pedig atyjának és anyjának tisztességbeli voltokat megbizonyítsa, annak utána az czéh ládájában hat forintot, mely az társaság pénze, és négy funt viaszat adjon: ezeknek utána tartozik *remekel* készíteni. — Az mesterek pedig mindaddig az czéhmester házában tartoznak lenni, valamig az az ifjú mester az ő mesterségének megmutatását mindenképpen el nem végezi, kiknek ugyanazon új mester ételt és italt tartozik adni.«

A *lévai* gombkötő czéh levelének 13. articulusa így folytatja:

»A mester remek csinálása után, váltsa föl a czéhet, és ha földadják neki a czéhet, tartozik a czéhben két forinttal, és két pint borral, és ugyanakkor tartozik a czéhnek *egy collatióval*, a melyben három tál étel legyen, az ő szabad akaratja szerint, és ehhez adjon nyolczvan pénzt, és egy pint bort; az ifjú mester pedig tartozik a czéhnek minden szolgálattal, valamiben kívántatik, ugymint *kapu állással, és halott hordással* etc.«

»Annakutána *egy esztendő alatt feleséget venni, és az mestereknek tisztességes ebédet tartozik adni, mely ebédre az mesterek feleségestől menjének*: az asztalnál pedig az ifjú mesterek tartoznak forgolódní, és minden jó szolgálatnak tisztit megmutatni, valamig az ebéd el nem végeztetik. Ha pedig az új mester egy esztendő alatt meg nem házasodnék, tehát mesterségének munkája megtiltassék. Ha pedig az mesterek közül valaki ez ilyen

¹⁾ Megkivánták legtöbb helyen azt is, hogy *nőtlen* legyen; — Kőrömczön, a kovács czéhnél azt is, hogy »*von rechter Deutscher Nation gehorn sei.*« (Semz. Muz.)

ebédet haragból avagy nem jó akaratból adná, tehát az több mesterektől ugyan mégis reá erőltessék, de ilyen okkal, hogy valamenni számú mester leend akkor jelen, *amni szdnó szegény avagy koldás kütese el azt az ebédet.*«

A főszöveget tehát két dologra fektették: a *mesterremekre* és a *mesterebédre*. És a czéh mérlegén nem tudom nem ez utóbbi nyomott-e többet?! Legalább az ebéd körülírásánál sokszor nagyobb gondot s legaprólékosabb részletekig menő figyelmet fejtettek ki; a remeknek fogyatkozásait pedig pénzzel is engedték megváltani. Igaz, hogy az ebédet is; de ennek borsosabb volt a taksája, s míg amaz a czéhládába folyt, ezen mégis legtöbbnyire lakomat készítettek.

A remekekről szóló szakaszok a legtanulságosabb részei a czéhleveleknek s bizonyára külön tanulmányt is megérdemelnének, mert azok a legbiztosabb fokmérői egy-egy korakban az ipar és mesterségek fejlettségének.

A remekelést már a XV. századi czéhszabályok megkövetelik. A kassai erszénykészítők (1439.) 3. majd (1459) 4 darab, a szíjgyártók (1450.) 4 db. mesterremeket készítenek; a kassai *lakatosok* (1461.) egy jól záró hat pántos lakatot, egy »galamb lakatot« (thauhen schloss) s egy cseh kupát (behemiseben krieg) a *sarkantyások* egy pár csiszolt sarkantyút, egy úti és egy pap-sarkantyút; a *fegyverkovácsok* három puskát; a *kocsigyártók* (1571.) egy kocsit (rennwagen) és egy kereket; az *asztalosok* egy fiókos szekrényt, egy szárnyas asztalt és egy sakktáblát csinálnak mesterremekül. — Ezeket a négy mester vizsgálta meg, hogy jók-e? ¹⁾

Az alsó-kőrösi és zágrábi *lakatgyártók* (1510—1521.) egy fejműves vagy tisztított, úrnak való *kongyelvasat*, egy réz forrasztás nélkül való *buzogányt*, ezüstből, koczásan reszelve ki, s egy pallérozott lánczos *fék-zablát* készítettek; ugyanott a *puskaműves* egy ötödfél arasznyi puska vasat kovácsolt ki, ahhoz csinált egy belső kerekű puska aczélt, sima táblára, dupla tengelyszegre, réz forrasztás nélkül, és puska kulcsot. — A mester darabot 20 frttal megválthatta. ²⁾

A dunamenti (győri, komáromi, ujbári, esztergomi) *ótvösök* (1529—1681.) egy bokor (t. i. egy pár) kupát, egy

¹⁾ A kassai levéltárból, id. h.

²⁾ Egyet, kvitár.

helymes pecsétet és egy arany gyűrűt 6 vagy 8 szegű kövel készített, úgy hogy a kő alatt való folium alá víz né hatasson.¹⁾

A debreczeni és nagykárolyi *szégyártóknál* (1599—1799) négy lóra való minden szerszámot csinált a remeklő. A mellett tartozott adni a bírónak 50 pénzes féket, a két céhmesternek pedig egy-egy öt újjú keztyűt.

A *rohonczi gombkötők* remeke (1642.): 1. Felső ruhára való két pár *szüves gomb*, közepén arany fonállal, s szederjés karmasin selyemből, a két széki mandola formájú, az végén csillagos vitézkötések legyenek. 2. Dolmányra való 12 gomb, szüves formára, arannyal, ezüsttel és vörös selyemmel szöve. 3. Csillagos gomb, mint egy tikmony akkora, 7 körösztre. 4. Kamukás somgomb, 3 színű selyemből. 5. Egy dupla jancsár gomb. — A pécsi *gombkötők* remeke volt (1699.): vout aranyból vörös gomb, duplaszüves gomb, csillagos gomb, tiszta szüves gomb, csigás gomb, fecskefarkú gomb, 8 kereszties ablakos gomb, tiszta-szüves hubos és kamukás gomb.²⁾

A kassai és jolsvai *lakatosok* között (1668.) a *pléhműves* csinált egy boltra való s egy ládára való pléhet (négy hering orral) és egy öreg lakatot, mindeniket körülírt complicált szerkezettel. Az *óragyártó* egy órát, mely mind az derék órákat s mind az fertályokat ütötte, sőt az holdnak járását is mutatta. A *fejérműves* egy bokor (t. i. pár) sarkantyút, egy tisztított zabolát, zománczost, avagy rézzel borítottat és egy jó bokor kengyelt. — A *puskagyártó* egy jó kézipuskát, borított kerékkel, egy másikat kin lévő kerékkel, és egy katona puskát. Mindezeket a többi mesterek jelenlétében tartozott kovácsolni.³⁾

Érdekes a *pesti órások* remeke 1701-ből: A *nagy-óra* csináló tartozott egy almáriumra állító órát csinálni, német és cseh betűkre, a melynek repetálni kellett; egész órákat és minutákat vernie; a mely óra kalendáriumot és holnap számi napokat, holdvilágót, fogyatkozást és holdtelést és az ugró planétákat is mutassa: egyik mutatója legyen fertályok muta-

¹⁾ U. ott.

²⁾ Egyet. kvtár.

³⁾ U. ott.

tására. A második remek volt egy ébresztő óra. A harmadik falra függesztő óra egy táblára, a mely óra fertályt mutasson és repetálja, annak pedig egy ébresztője legyen.

Mivelőds-történeti szempontból egyike a legtanúlságosabbaknak a borbélyok és a hozzájuk tartozó sebészek (chirurgusok) és furdósok czéhe, a mely az orvostudomány akkori gyarlóságára is enged következtetést vonunk. A *sárospataki borbélyoktól* pl. 1607-ben a következőket kívánták a czéhbe felvételkor: »hogy megtudjon orvosolni oly nyavalyákat, melyeknek gyógyítása az ő mesterségéhez illik, azaz tudjon sebet és fakadékokat gyógyítani, tudjon fogat kivonnia, szépen eret vágnia, megtört csontokat összeforrasztania, kimenyült (t. i. kimarjült) tagokat helyére állatnia, kelevényeket és különb-különféle daganatokat meggyógyítania, kenő íreket jól csinálnia. Annak felette az több borbélymesterek előtt csinálja és főzze meg ez íreket, t. i. szürke íret, camphorát, diaquillont, zöld íret és méregvonó íret, dealteát, veres íret, populeont, az egyiptomi íret, görög íret azaz diaconomot és öklelő íret. — Az több borbély-mesterek peniglen híven és jól megkérdezzék az borbély-mesterré leendő mindazokról az dolgokról, melyeket szükség megtudnia efféle mesterembernek. Végezetre a próbák mellé tisztességes étel és ital legyen. Az medenczét (t. i. a borbélytságot jelző tányérokat) penig az próbafőzés után tegye ki.¹⁾

Tehát remek-csinálás és mester-asztal ez ikertestvérek elválhatatlanul követik egymást. Még a remeklés, a mesterjelölt vizsgája javában folyik, s már a czéhbeli mester uraimék ott lakmároznak az izzadó vizsgázó felett. Ezt még csak szerényen »*uzsonnának*«,²⁾ vagy »*főlöstökömmek*« nevezik, de a félreértés kikerülése végett hozzá teszik, hogy »*mélyben bűvösen négy tál étek legyen és két vödör bor.*«³⁾

Hát azután, ha a remek sikerült s az ifjú mester a czéhbe felvételt: akkor, s meg újra egy év múlva következett

¹⁾ A sárospataki borbély czéh 1607. leveléből. A sárospataki főiskola könyvtárából a Tört. Tár számára leírta Zoványi Jenő.

²⁾ Az 1510-iki Perényi Imre nádor-féle czéhlevélben. (Egy. kvtár.)

³⁾ Székesfehérvári, sárvári, csepregi és l.-szat.-miklósi szabók 1617—1644. (Egy. kvtár.)

aztán az igazi áldomás »a mester asztali vendégség«, ¹⁾ előbb a *kis* s aztán az u. n. »nagy mester asztal«, egy »jó böcsületes ebéd.« ²⁾ melyen bíró uram harmad magával volt jelen s a czéhbéli mesterek rendszeren feleségeikkel jelentek meg. Kivéve, a hol a mesterek egész szabadon akartak mulatni, és kikötötték, mint a s. pataki borbélyok, hogy az ifjú mester »az mester asztalt nem az borbélyok feleségének, sem egyéb asszonynepeknek, sem az borbély legényeknek adja, hanem önnön magoknak az borbély mestereknek.«

Állott pedig ez az ebéd, hol négy, hol *hét* tisztességes tál étel-<ből, ³⁾ hol *nyolcz* tál étékből és borból, a mennyit megihatnak; ⁴⁾ hol pedig mint a marosvásárhelyi csiszároknál *hat* tál étékből az ebéd, és utána még *négy* tál étékből a *vacsora*; mellé mindkét alkalommal 3—3 veder bor. ⁵⁾ De olyan czéh is volt, a hol nem kevesebb, mint 20 tál ételt adtak a mesterasztalra. — A s. pataki borbélyok »hogy az keresztyéni mértékletesség megtessék ez ily vendégségben is, csak *hét* tál tisztességes étkeket« — kívánnak.

De hogy az étkek megszabott száma nem határozott s négy tál étel alatt lappangott tizennégy is, azt jelesen illusztrálja a lévai gombkötők négy tál ételle. Így adja azt elő a

»14 art. Annak utánna tartozik esztendő mulva a több mestereknek egy mester asztallal, a melyben négy tál étel legyen, ez szerint a mint következik. *Első tál étel*: tiszta borszal két kappan, avagy két tyúk, pár koczczal és riskásával; *második tál étel*: sült legyen, úgy mint egy töltött malacz, egy lúd, s egy kappan, négy töltött tyúki, nyolcz funt disznóhús peesenye, nyolcz funt tehénhús peesenye, és egy nyúlnak az utolsó része; *harmadik tál étel*: káposztás hús; *negyedik tál étel*: riskása téjjel trágyával (t. i. behintve); ezek után *gyümölcsöt* adjon, a minemitt talál, és ezek csak egy asztalra való készülettél legyenek, és valamint akarják, úgy oszszák föl, és a négy tál étel mellé adjon két forint ára bort, és annak utánna utoljára mutasson föl egy pint bort. — Hogyha pedig ezeket mind nem akarná megadni, tehát adjon tizenkét forintot, s ugyan a mesterek készítsenek egy mester asztalt véle.«

¹⁾ Kassai, jolsvai lakatosok 1668. (Egy. kvtár.)

²⁾ A Perényi-féle 1510. czéhlevél (U. ott.)

³⁾ Győri szabók 1568. (U. ott.)

⁴⁾ Székesfehérvári szabók. (U. ott.)

⁵⁾ Századok. 1878. 98. l.

Néhol csak általánosságban írták körül, hogy az ebéd miből álljon, de ez sem állott amazok megett. A veszprémi tabakmesterek (tímárok) így határozták meg. »Az ebéd pedig legyen jól elkészítve *tehen* húsból, *üz* húsból, *borjú* és *bárány* húsból, *nyúl* húsból sült, és sült *malacz* húsból, *ludakból*, *kappanyokból*, *polkák*ból álló, és mentől jobb bort talál a városban, olyat vigyen elegendőt azon mesterebédre.« Itt a vigaság megkoronázására, kívánták hogy »*musikási is legyenek*«. Ha pedig mindezt nem akarta megadni, tartozott az ebédért a czéhládába 30 frttal, ¹⁾ a mi 1692-ben több volt mint mostan 100 frt.

Az ebédnek pedig tisztességesen el kellett készítenie mert gondoskodtak arról is, hogy előbb megvizsgálják. Arra valók voltak a »*két kóstoló mesterek, a kik az ételnek savát és borsát meglássák*, hogy az a mester, a ki az ebédet adja, a miatt kárt ne valljon és máskor ne kellessék hozzá készülnie.« ²⁾

Ha az ebéd a kóstoló mestereknek, vagy mesternek asszonyoméknak nem tetszett, ott hagyták és másat kellett készíteni.

A lakománál különösen vigyázni kellett arra, hogy a bort el ne öntsék, mert aki »istennek ajándékát a bort előntené, melyet a tenyerével be nem fűdhetne, egy garasra megbüntetődött,« ³⁾ másutt annyi garasra, a hány arasznyira előntötte.

Az ilyen gazdag lakmározásra évenként gyakran volt alkalom (titulus bibendij). Nemcsak az új mester felavatásakor, de a czéhmester választása után, a négy kántor napokon (a negyedévenként tartott czéh-gyűlések alkalmával), a processiók után, a czéh védszentjének ünnepén, újévkor stb. Ha idegen mester jött a városba és czéhbe akart állani, tartozott az is *köszöntő poharat* adni. Mindezeknek véget vetett Mária Terézia ama rendelete, hogy »minden vendégeskedések és idogálások megtiltatnak, nem is léssen szabad a czéhnek az új mestereket vagy ebéd vagy italadással akármely szín és fogás alatt terhelni.« ⁴⁾

¹⁾ Egyet. kvtár.

²⁾ Székesfehérvári stb. szabók 1607. (Egy. kvtár.)

³⁾ Szombathelyi asztalosok 1703. (Egyet. kvtár.)

⁴⁾ Szentkirályszabadjai és vörösbényi takácsok czéhlevele 5. p. 1769-ből. (Egy. kvtár.)

A czéh tehát ezután következett régi formájából, visszazsorítottatott ősi medrébe, a honnan kiindult s most már a mesterségek őzése mellett ismét a vallásos ceremóniákra fordította a legfőbb gondot.

Mária Terézia czéhszabályai értelmében minden czéh tartozott egy zászlót csináltatni, a mely alatt az úrnapi és annak octaváján tartott körmeneten mindnyájan megjelentek, mesterek, legények és inasok.

A mestereknek »kinek-kinek közöttök koszorú lévén a fején, a mesterlegényeknek pedig bokréta sövegekben, avagy kezekben.« A processióról elmaradót megbírságotlák.

Minden esztendőben a négy »kántor napokon« (mikor évnegyedi gyűléseiket tartották), továbbá a czéh önként választott szent patronusa ünnepén »királyné asszonyunk szerencsés országlásáért, és a czéhben megholtak lelkiüdvéért« tartoztak miséket mondani, melyen minden mester feleségestől, legényeivel egyetemben egy font viasz büntetése alatt megjelenni tartozott.

A negyedévi gyűlésekre is el kellett mennie minden mesternek (50 kr) büntetés alatt s ugyanakkor mindenki betett a ládába (12 krt). Az ilyen gyűléseken felolvasták a czéhlevelet, feleskették az új mestereket,¹⁾ ítélték a bejelentett peres ügyek felett, a melyek elintézésére külön is hívhatott össze gyűlést a mester (80 pénz, néhol 1 frt 50 kr), a legény (42 pénz) külön díj mellett. A gyűlésen a czéhmester elnökölt, a kinek megsértése szigorúan büntetett. A gyűlésben mindenkinek tisztességesen kellett magát viselnie. »Esküvést, szitkot, becstelenítést, asztalverést (t. i. ha valaki az asz-

¹⁾ »Közönséges mester hiti.

Isten téged úgy segítjen, teljes szent háromság, boldogasszony és az kegyelmed körösztény hiti, hogy kegyelmed az nemes czéhnek igaz és hű leszen, javát, hasznát és igazságát igyekezik megtartani és oltalmazni; az mit az czéhben hall, az ki az czéhnek ellene vagyon, azt ki nem mondja; az kit pedig kívül hall, mely az czéhnek igazsága ellen volna, tartozik megmondani és mindenben hiti szerint engedelmes lenni. Isten kegyelmedet úgy segítje, teljes szent háromság, boldogasszony és az kegyelmed körösztény hiti.« (A győri szabó czéh által a szentmártoniaknak 1697-ben adott 1568. és 1613-iki articulusok végén. Egyet. kvtár.)

talra ütött) annál inkább verekedést (2 frt) bírsággal büntettek.²⁾ »Ha a czéhgyűlésben valamely, bortól avagy egyéb italtól megrészegedett ember találatnék — így szól a rimaszombati asztalosok 4. articulusa — és annak lármája miatt a rendelkezéseknek csendes folyamata megháboríttatnék, az ilyen garázdá ember el nem csendesíttethetvén, a gyűlésből kiigazíttassék.«³⁾

Általában a mesterektől szigorúan megkövetelték a tisztességes és erkölcsös életet. »Hogy ha egy mesterember gyilkosságban vagy paráznságban esne, veltessék ki a czéhből, mint egy rothadt ág«, rendeli a lévai csiszárok és szíjgyártók 1741-iki czéhlevele.⁴⁾

A mester és legény szidalmazásért, becstelenítő szóért 1—2—3—4 frt-ig büntetődött. »Azt pedig, ki nagyobb vétekben, n. m. házasságtörésben, paráznságban, lopásban, verekedésben és megsebesítésben tapasztaltatott: a czéhmester és dékány 12 frt bírság alatt az illető magistratusnak mindig bejelenteni tartozott.«⁵⁾

Némely czéhek büntetést szabtak nemcsak a mesterek, de a mesternék erkölcsi kihágásaira is.

A pécsi fazekas czéh 1718-iki, ugyancsak az ozorai, dombovári és kaposvári fazekasok 1747-iki czéhlevelében ezt a szabályrendeletet olvassuk:

(9.) »Ha a mesterember nyilvános isten s világi törvények ellen paráznságban tapasztaltatnék, ezentúl a czéhtől eltöltassék, nem különben mesterséginek szabad üzetésitül, méglen újabban czéhünket meg nem követi és újra az taxáját le nem teszi az mesterobéddel együtt, tudnia illik fl. 60, sine ulla exceptione.

(10.) Ha ellenben az mester-ember hátvösü férjének ágyát világosan megszeplősítene, olyankor fél taxával, azaz harmincz forintokkal beérné (a czéh); de méglen ezt be nem füzeti, addig nem hiszen szabad mesterségit üzni és társaságunkban járni.«⁶⁾

Mint curiosumot felemlítjük még a kormöczi kovácsok ama végzését: hogy ha egy mester vagy legény egy oktan áll-

²⁾ Szentkirályszabadjai takácsok, 1769-ből. Egyet. kvtár.

³⁾ 1761-ből. Egyet. kvtár.

⁴⁾ Egyet. kvtár.

⁵⁾ Pécsi lakatosok 1750.

⁶⁾ Az egyetemi könyvtárban őrzött czéhlevelek között.

tót pl. kutyát, vagy macskát szándékosan megölne vagy agyonütne, avagy elhullott ló patáiról a patkót leverné és efféle tisztességtelen dolgokat elkövetne: az nem elég jó a czéhnek, s mint haszontalan ember vettessék abból ki.¹⁾

Egyik legszebb intézkedése a czéhszabályoknak az, midőn az özvegyet meghagyja a mesterség gyakorlatában mindaddig, míg férjhez nem megy²⁾ és jó munkás legényeket rendel mellé, szintűgy mint az elaggott mesterek mellé. Megkönnyíti az özvegyek ismét férjhez menetelét is az által, hogy az olyan legénynek, a ki özvegyet vagy mester leányát veszi el, csak fél czéhtaksát kell fizetnie. Ugyanezen előnyt biztosítják a mester fiának. Ha pedig mester fia más hasonló mester leányát veszi el, az a mesterremeken kívül csak egy *köszönő pohárral* tartozik.³⁾

Alighanem a mesterek leányaira való tekintetből hozott az a törvény is, hogy a czéhbe lépni akaró mester nőtlen és teljesen szabad legyen, sem asszonynyal, sem leánynyal jegyben ne járjon.⁴⁾ Másutt azonban (de ritkán!) ez intézkedésnek ellenkezőjét találjuk, pl. a nagykőrösi kovács czéhben »minden legénynek házsnak kelletik lennie, minek előtte az remekesinálás reá bízattatnék.«⁵⁾ Azt a legtöbb czéh megkivánta, hogy mesterré felavatása után egy év alatt az ifjú mester megnősüljön.

A legnemesebb és leghumanusabb intézkedése a czéhnek a betegek segélyezéséről és ápolásáról való gondoskodás. — A szegénysorsú beteg mestert és legényt költséggel látták el a czéh pénztárából, azon reményben, hogy ha felgyógyul, visz-

¹⁾ »VII. Wo ettvan ein Meister oder Knecht mit Willen ein unvernünftiges Thier umbrecht oder erschlüge, als ein Handt, oder Kacze, item der ein todtes Ross-schunde hueffeisen abbreche, u. dergleichen unerbare sachen fürnembe, der ist der Zech nicht guett genug, sonder soll als ein untüchtiger verworffen sein.« (N. Muzeum.)

²⁾ A körmöczyi kovácsok csak egy esztendőig.

³⁾ Debreczeni szijgyártók 1599. (Egyet. kvtár.)

⁴⁾ A modori lakatosok 1620. szabályzatában: »2. Soll ein jeder der da Meister werden will, zuvor frey und ledig sein, dass weder mit einer Frauen, noch Jungfrau nicht verlobet noch versprochen sey.« (N. Muzeum.)

⁵⁾ 1750-ből. (Egyet. kvtár.)

szafizeti. Ha szüksége volt rá, ápolót is rendeltek mellé. Pl. a sárvári szabóczéhben (1618.) a mester mellé, ha háza népe »elégedetlen« (t. i. nem elegendő), tartoznak két mester embert őrizetére rendelni, a kiknek jár minden éjjelre egy pint boruk és gyertyára két pénz. A beteg legény mellé két mesterlegényt adnak, a kik éjjelre egy itoze bort és gyertyára két pénzt kapnak. Inas mellé két inast rendelnek betegségében, s ezeknek egy meszely bort és gyertyára két pénzt adtak.¹⁾

Ha a beteg felgyógyulásához többé reménység nem volt, hogy gyónás nélkül meg ne haljon: a mesterről a czéhmester, legényről és inasról gazdája tartozott hírt adni a plebánusnak, 2-frt büntetés terhe alatt.²⁾

Ha mester, vagy mesterné, legény, inas, vagy bárki a mester családjából meghalt, tartoztak a czéhbeli mesterek feleségeikkel, legényeikkel a halottat kikisérni, egy-két font viasz büntetés terhe alatt.³⁾ És »minden meghalt mesterembernek lölkeért tartozott az czéh egy szent misét szolgáltatni,« melyen a mesterek feleségeikkel s a legények is jelen lenni tartoztanak.

Ezek főbb vonásokban a czéhek belső életét szabályozó intézkedések, a melyekhez iparosainknak a mult századok folyamán alkalmazkodniok kellett.

Ha tán különösnek tetszik is egy s más rendelkezés, s némely czéhszokás; mivelődés-történeti fontosságát a czéhszabályoknak tagadni nem lehet. Mert hiszen ezekből és jegyzőkönyveikből ismerjük meg, hogy miképen éltek, dolgoztak, mulattak, védték városaikat, gyakorolták jogaikat mesterembereink, nemzettestünk annyi ezrei és százezrei, — a kik sok száz éven át legfőbb képviselői voltak a szorgalomnak és munkának hazánk határain belül.

A végtelenbe nyulna, ha a czéhekről mindent s azok minden aprólékos intézkedését elő akarnám sorolni. Irhatnék még a czéhek kebelében üzött különböző mesterségekről, azok

¹⁾ Egy. kvtár.

²⁾ Szentkirályszabadjai lakások 1709. (Egy. kvtár.)

³⁾ A kassai tímár czéh 1482-iki szabályzata így részletezi.

nemzetgazdasági fontosságáról, szerepéről; a czéhek jótékony, smajd gátló hatááról az ipar fejlesztésében. Tárghalhatnám *nemzetiségi szempontból* hazánk régi iparosait és talán a városi polgárok magyarosodása tekintetében kedvezőbb képet nyernénk, mint a hogy általában hinni szoktuk. Utalhatnék Kassa példájára, hol a XV. században mind *német* a czéhek szabályzata s a XVI. és XVII. században már mind *magyar*. Elősorolhatnám, hogy melyek a *magyaros* mesterségek s melyek inkább a kizárólagosan németek által űzöttek. De ezekre az akadémiái értekezések számára megszabott maximális téren (öt nyomtatott íven) nem lehet kiterjeszkedni. E helyett összeállítottam az általam ismert czéhlevelek táblázatát városok és czéhek szerint csoportosítva, megjelölve az éveket, a mikor a czéhlevelet nyerték s kitüntetve, hogy milyen nyelven vannak írva. A nagyobb rész bizony német, de szép számmal vannak a magyarok, kevesebb a latin s csekély számú a tót, horvát stb. — E táblázatból sok tanulságot meríthet, a ki a czéhek iránt érdeklődik s bizonyára jó hasznát veendik a városi monografusok is.

A külföldön az újabb időben nagy figyelmet fordítanak a czéhek tanulmányozására. Csak a napokban jelent meg egy igen nagybecsű díszmunka a krakkai czéhekről. — Azt hiszem nálunk is itt volna az ideje, hogy művelődésünk történetének e fejezetét megmentjük az enyészettől, míg nem késő, míg a vidéken őrzött frott emlékekből, melyeket a czéhek feloszlata után font számra árultak, — még annyi a mennyi megmenthető.

Ha sikerülne szerény tanulmányommal ez iránt némi figyelmet ébreszteni, az úttörés sok nehézséggel járó munkájáért fényesen megjutalmazva érezném magamat!

A CZÉHEK LAJSTROMA.

Értekezésemhez függelékül összeállítottam a fővárosi levél- és könyvtárakban őrzött czéhlevelek lajstromát: I. az egyetemi könyvtár- 2., a nemzeti muzeum-, 3. az orsz. levéltár-, 4. az akadémiai könyvtárban levő s 5. a czéh bizottság iratai közt feljegyzett czéhleveleket. Az egyetemi és muzeumi könyvtárban, ugy az orsz. levéltár kancelláriai osztályában őrzött czéhlevelek legnagyobb részt *eredetiek*, részben hiteles másolatok. Az egyes czéhektől századunk elején vonta be ezeket a helytartótanács s legújabb alkotmányos korszakunk elején (1867-ben) deponáltattak aztán ezek mostani helyükre. Eredeti az akadémia könyvtárában őrzött mintegy 50 db. czéhlevél is. Összesen közel 2000 drbra rüg ezeknek a száma, — s a XV. századtól a jelen század elejéig terjednek. A jelen századból származó legtöbb czéhlevél eredeti fogalmazványa az orsz. levéltár kincstári osztályában található, 1815—1847-ig. Ezeknek száma mintegy 2000-re tehető. Az orsz. levéltár kancelláriai osztályában van még három vaskos kötet, czéhlevél másolatokkal: I. 1764—1767. II. 1768—1772. III. 1812—1848-ból. Ezek a fentebb elősorolt eredetiek hivatalos másolatai. Végül az orsz. levéltár »erdélyi kir. főkörmányszéki osztályában« erdélyi czéhlevelek és iratok őriztetnek, részben eredetiben, legnagyobb részt pedig a főkörmányszék által 1761—1788-ban hitelesített másolatokban. Ezeket külön szakaszba foglaltam, a mennyiben ezeknek egészen más a provenienciájok, pl. a szászokénak, melyek az egész szász földön többnyire egyöntetűek. Ezek száma is megközelíti az ezer darabot.

Kiegészítettem mindezeket a történelmi társulat czéhbizottságának az 1877-ben országszerte szétküldött kérdő íveire beérkezett iratokból, melyek a n. muzeumban őriztetnek.

Összesen hozzávetőleg mintegy 5000 drbra rüg az alábbi czéhlajstromban összeállított czéhlevelek száma.

A lajstromban a következőket igyekezem feltüntetni: mely czéh, mikor, kitől, mily nyelven kapja szabályait, esetleg honnan vagy hová kölcsönzi, s hol őriztetik a czéhlevél? A nyelvkülönbség feltüntetése végett az évszámokat háromféle alakban nyomattam: a *vastagabb* évszámok a magyar, a *dült* számok a latin, a *közönségesek* a német czéhszabályokat jelzik. A tót, szerb, horvát, cseh nyelvűeket kiírva jelzem. De ez a megkülönböztetés 1815-től s azon innen megszűnik, mert az orsz. levéltár kamarai osztályában lévő betűrendes indexben, a miből dolgoztam, magam sem találtam a nyelvkülönbséget feltüntetve. A czéhlevelek lelhelyét zárjelben kezdőbetűs rövidítésekkel jelzem.

A czéheket városok szerint csoportosítottam, egyrészt, mert a városi monographusok így jobban használhatják, másrészt mert egy czéhben gyakran több mesterség is lévén egybe foglalva, ezeket mesterségek szerint csoportosítva, ismételve kellett volna elősorolnom, a mi a lajstrom terjedelmét tetemesen növelte volna. A városok és községek *betűrendes* lajstromában a czéheket aztán *időrendben* sorolom elő, csoportosítva az egy és u. a. czéhrefe vonatkozó különböző korú levelek datumait.

A nyomtatásban megjelent czéhleveleket nem vettem fel a lajstromba, mert ez is tetemesen növelte volna annak terjedelmét. A tömegesen megjelentekre az illető helyen hivatkozom.

Csak a ki hasonnemű munkával már foglalkozott, annak lehet igazi fogalma arról a sokszoros nehézségről, a melylyel az ily összeállítás jár. Ennek tulajdonítandó, hogy értekezésem csaknem egy év múlva jelenik meg a székfoglaló megtartása után. De munkám nehézségeit elfeledteté velem egyrészt az Akadémia II. osztályának szíves készsége, melylyel az értekezések rendes keretén túl terjeszkedést egyhangúlag megengedte, másrészt az a tudat, hogy a lajstrom későbbi ipartörténeti tanulmányok alapjául a hasznos utmutatóul fog szolgálni.

Kívánatos volna, hogy az összes vidéki levéltárakban és ipartestületeknél őrzött czéhlevelekről hasonló feljegyzések a történelmi társulathoz beküldetnének, hogy idővel a lajstrom az egész országban megőrzött czéhlevelek lajstromává lenne kiegészíthető. Ezt egy ember nem végezheti el; a ki hozzájárul munkájával, hasznos és hazafias szolgálatot tesz a tudománynak.

Budapesten, 1889. karácsony napján.

A rövidítések jelentése.

e. k. = egyetemi könyvtár	M. T. = Mária Terézia
n. m. = nemzeti muzeum	II. J. = II. József
o. l. = országos levéltár	I. F. vagy Fer. = I. Ferencz
a. l. = akadémiai levéltár	Sz. J. = Szapolyai János
cz. b. i. = czéh bizottság iratai	Iz. = Izabella
cz. sz. = czéhszabály	J. Zs. = II. János (János Zsigm.)
m. e. = megerősítve	B. I. = Báthory István
m. = magyar	B. Kr. = " Kristóf
n. = német	B. Zs. = " Zsigmond
k. n. = kelet nélküli	B. A. = " András
v. t. = várostanács	B. G. = " Gábor
M. = Mátyás király	R. Zs. = Rákóczy Zsigmond
II. U. = II. Ulászló	Ba. G. = Bethlen Gábor
II. L. = II. Lajos	R. Gy. = Rákóczy György
Ferd. = Ferdinánd	A. M. = Apafi Mihály
R. = Rudolf	f. k. = főkörmányszék
L. = I. László	sz. e. = szász egyetem.
III. K. = III. Károly	

I. MAGYARORSZÁGI CZÉHEK

a horvát-szlavonországiakkal együtt.

ABONY, Nagy-Abony, (Pest vm.) — Csizmadiák 1773 (e. k.), 1817 (o. l.). — Szabók, szücsök és szürszabók együtt 1818 (o. l.). — Takácsok 1822 (o. l.). — Kovács, lakatos, kerékgyártó és asztalos együttes czéh 1824 (o. l.)

Ács, (Komárom vm.) — Takácsok 1843 (o. l.)

ADA (Bács-Bodrog vm.) — Takácsok 1815 (n. m.) — Csizmadiák, szabók és mások¹⁾ 1815. — Takácsok 1815. — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok és kötélgyártók 1819 (o. l.)

ADONY. (Fehér vm.) — »Ve-gyes czéh« 1817 (n. m.)²⁾ — Az adonyi dunai molnárok és pékek 1817. — Kovács, lakatos, kerékgyártó, asztalos, kádár és és nyereggyártó együttes czéh 1847. (o. l.)

AJKA. (Veszprém vm.) — Kerékgyártók és kovácsok 1824 (o. l.)

ALBERTI. (Pest vm.) — Csizmadiák 1817. — Szabók és szücsök 1831 és 1832 (o. l.)

ALMAGYARI Ld. Eger.
ALMÁS. (Bács-Bodrog vm.) Takácsok, szabók és mások 1815 (o. l.)

ALSÓ-JÁSZ-SZENT-GYÖRGY. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — »Vékony szabók« és mások 1817 (o. l.)

ALSÓ-KÖRÖS. (Belovár-Körös vm.) — Lakatosok 1510 Perényi nádortól, melyet 1689-ben átvesznek a szombathelyiek (e. k.). Lakatos, arany- és ezüstműves és asztalos czéh együtt 1764 M. T. (e. k.). — Csizmadiák 1764 (e. k.). — Fazekasok 1764 M. T. (e. k.). — Gombkötők 1764 M. T. (e. k.). — Szabó »et chyrodatae vulgo csuhás« czéh 1764 M. T. (e. k.). — Szücsök 1764 M. T. (e. k.) — Vargák és tímárok együtt 1751 M. T. (e. k.). — Vargák, tímárok, bocsorkészítők 1819. — Kovácsok, lakatosok, kádárok 1819. — Mészárosok, szücsök, szíjgyártók, nyergesek, pékek, szappanosok 1819. — Takácsok, gombkötők, kötélgyártók, kalaposok, üvegsek

¹⁾ A »mások« rövidítést az orsz. levéltári index használja; a »stbe«-it is annak nyomán írom.

²⁾ Ez általános jelzést a n. muzeum czéhlevel-lajstroma használja

1819. — Magyar és német szabók, szűrszabók 1819. — Fazekasok 1826. — Kalaposok 1838. — Az Arad-esatornán lévő malomtartók és molnárók 1843. (Mind o. l.)

ALSÓ-KUBIN. (Árva vm.) — Mesteremberek 1790. tót nyelven (e. k.). — Szabók, csizmadiák, vargák és mások 1818 (o. l.)

ALSÓ-KUSZONYE. Ld. *Kuszonye*.

ALSÓ-TÓT-BAKA. (Hont vm.) Mészárosok 1828 (o. l.)

APÁTFALVA. (Csanád vm.) — Szabók és szűrszabók 1815. — Csizmadiák, n. és m. vargák (vulgo *eserző-vargák*) 1815. Takácsok 1815 (o. l.) Ld. *Makó*.

APÁTL. (Bars vm.) Ld. Aranyos-Maróth.

APATIN. (Bács-Bodrog vm.) Ácsok, kőfaragók, cserepesek együtt 1770 (e. k.). — Asztalosok, esztergályosok, üvegesek, puszkaművesek együtt 1770 (e. k.). — Fűrdősök 1770 (e. k.). 1817 (n. m.). — Csizmadiák, lakatosok, nyereggyártók, vargák együtt 1770 (e. k.) 1817 (n. m.). — Kádárok, kerékgyártók, kovácsok, szegművesek együtt 1770 (e. k.). — Magyar és német kalaposok 1770 M. T. (e. k.). — Kötélverők 1829 (n. m.). — Mészárosok, serfőzők, szappanosok, szíjgyártók, tímárok együtt 1770 M. T. (e. k.). — Molnárok 1817 (n. m.). — Öntöntök, bádogosok, rézművesek, sárga-rézművesek és tücsinálók (Zinngiesser, Klampferer, Kupferschmidt, Gürtler und Nadler-Zunft),

1770. M. T. (e. k.). — Posztócsinálók, takácsok, harisnyakötők, hálófönők, festők és nyírők együtt 1770. M. T.; — Szabók, gombkötők, szücsök és keztyűsök együtt 1770. M. T. (e. k.). — Pékek, molnárók és mások 1817. — Vargák és csizmadiák 1817. — Kovácsok, kerékgyártók és kádárok 1817. — Mészárosok, serfőzők és mások 1817. — Szabók, gombkötők, szücsök és keztyűsök 1817. — Takácsok, posztósok, harisnyakötők, festők és posztónyírók 1817. — Ácsok, kőművesek és mások 1817. — Asztalosok, lakatosok és mások 1817. — Harisnyakötők (vulgo *Strumpfstricker*) 1817. — Kötélgyártók 1829. (Mind az orsz. ltrban.) — Halászok 1830 (o. l. és n. m.)

APOSTAG. (Pest vm.) — Szabók 1817. — Takácsok 1824. — Kovácsok és lakatosok és mások 1817. — Molnárok 1817 (o. l.)

ARAD, Ó-Arad. (Arad vm.) — Kalmások 1735 III. Károlytól (n. m.). — Görög nem egyesült szabók és pokróczsinálók (*stragularii*) 1765 Mária Teréziától. — Kőművesek 1768 M. T. — Kovácsok és kerékgyártók 1781 II. Józseftől. — Bodnárok 1770 M. T. — Csizmadiák 1815. — Esztergályosok, padlócsinálók (vulgo *Bodenmacher*), szitakötők és fésűsök 1816. — Kovácsok és kerékgyártók 1816. — Lakatosok és asztalosok 1816. — Német szabók 1817. — Kalaposok 1817. — Szücsök 1817. —

Görög n. e. »vékony szabók« 1817. — Fazekasok 1817. — Gombkötők 1817. — Szíjgyártók 1817. — Magyar szabók és szűrszabók 1817. — Takácsok 1817. — Kőművesek és kőfaragók 1817. — M. tímárok 1817. — Kádárok (vulgo *Fassbinder*) 1818. — Ácsok 1818. — N. vargák 1818. — Molnárok 1818. — Kalmások 1818. — Kéménysoprók 1819. — N. tímárok (vulgo *Rothgerber*) 1820. — Kötélverők 1820. — »Vékony-szabók«, paplanosok és szűrszabók 1823. — Puszkaművesek, fegyverkészítők, sárgaréz-művesek, sarkantyúsok, késesek, reszelővágók, bádogosok és ezinöntők 1840. — Üvegesek 1844. — Sütők, bábsütők és nyereggyártók 1845. — Mészárosok 1845. (Mindannyi az országos ltrban.)

ARANYOS-MARÓT. (Bars vármegye.) — Csizmadiák 1680-ban kapnak czéhlevelet Ujbányától, megerősíti gr. Forgách István 1691-ben (o. l.) — Aranyos-Marót, Apáti, Gesztőcz, Maholány, Kis-Tapolcsány,

Szölös, Verébely barsmegyei helységekben lévő kerékgyártók, kovácsok, lakatosok, együttes czéhe 1730-ban III. Károlytól, tótul. (e. k. másolat.) — Aranyos-maróti és más helységheli molnárók 1844. (o. l.)

AROKSZÁLLAS (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Csizmadiák 1817 (n. m.) Takácsok 1817 (n. m.). — Vegyes czéh 1817, 1820 (n. m.). — Takácsok 1817. — Csizmadiák 1817. — Vékony szabók szűrszabók és szücsök 1817. Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok és ácsok 1820 (o. l.)

ÁRPÁS. (Sopron vm.) — Kerékgyártók és asztalosok 1827. (o. l.)

ÁRVA vármegyei molnárók 1759. (e. k.)

ÁSVÁNY. (Győr vm.) — Molnárok 1847. (o. l.)

ASZÓD. (Pest vm.) — Kőművesek, ácsok, asztalosok, lakatosok, üvegesek és rézművesek 1841. — Szabók és szücsök 1842. (o. l.)

ÁSSZONYFA. (Vas vm.) — Csizmadiák 1817. (o. l.)

B

BAÁN. (Trencsén vm.) Ld. Bán.

BABA. (Vas vm.) — Takácsok 1829. (o. l.)

BÁCS. (Bács-Bodrog vm.) — Szabó, csizmadiák, fazekas, szíjgyártó, szücs, varga, gombkötő egyesült magyar czéh 1828. N. kádár, kerékgyártó, kovács, lakatos, asztalos, kalapos, harisnyakötő, tímár, üveges, kőműves, varga, takács, szabó,

szappanos, pék, kötélgyártó, festő és molnár czéh 1828. (o. l.)

BÁCS-BODROG vm. mesteremberek 1804, a megyétől kapják (e. k.)

BAJA. (Bács-Bodrog vm.) — Csizmadiák 1765 (e. k.) Szabók és szűrszabók 1765 (e. k. M. T.). Kádárok, kerékgyártók és kovácsok együtt 1779. M. T. (e. k.). Szappanosok 1815. Tímárok (vulgo *Rothgerber*)

1815. — Szücsök 1815. — Kőművesek és ácsok (vulgo Zimmerleuth) 1815. — Takácsok 1815. — Kötélverők 1815. — Kádárok, ácsok, lakatosok és kovácsok 1815. — Süvegesek 1815. — Mészárosok 1815. — Asztalosok, lakatosok stb. 1815. Vargák 1815. — N. szabók 1815. — Halászok 1815. — Csizmadiák 1815. — Molnárok 1815. — M. szabók 1817. — Harisnyakötők és fésűsök 1817. — Kéményseprők 1819. (o. l.)

BAJMÓCZ. (Nyitra vm.) — Csizmadiák 1672. (n. m.ától.) — Szabók 1763. (M. T. e. k.) — Kőművesek (caementarii et murarii) 1801-iki másolat a bakabányaiak számára (e. k.). A kőművesek tót czéhszabályainak másolata. k. n. (cz. b. i.)

BAJMÓK. (Bács-Bodrog vm.) Kovácsok, ácsok, kőművesek, szücsök, csizmadiák, szabók, kötélverők, takácsok, asztalosok, szijgyártók együttes czéhe 1829. (n. m. és o. l.)

BAKABÁNYA. (Hont vm.) — Kádárok 1636ától, a várostól. (e. k.) — Csizmadiák 1640. (e. k.) — Ácsok 1706-ban kapják Ujbányától. (e. k.) — Fazekasok 1782-től. (e. k.) — Kőművesek 1801-ben kapják Bajmóctól. (e. k.) — Mészárosok 1828. (n. m. é. o. l.) **Bakta.** Ld. *Eger.*

BALASSA-GYÁRMAT. (Nógrád vm.) — Szijgyártók 1818. — Csizmadiák 1819. — Asztalosok, kovácsok, lakatosok, kerékgyártók 1826. — Kötélgyártók, kalaposok, nyergesek és kádárok 1829. (o. l.)

BALATONFŐ-KAJÁR. (Veszprém vm.) Ld. *Pere-Márton.*

BALHÁS. (Veszprém vm.) Takácsok 1825. (o. l.)

BALINA. (Fehér vm.) Kádárok, kovácsok, ácsok, kerékgyártók 1843. (o. l.) Ld. *Istímér.*

BÁN. (Trencsén vm.) — Szücsök czéhszabályai 1665. — Csizmadiák 1665; 1667-től. — Posztócsinálók 1665-től. — Szabók 1666-tól. (Mind n. m.) — Kádárok, szappanosok, lakatosok és mások 1820. — Szabók 1823 (o. l.)

BAZIN. (Pozsony vm.) — Vargák 1605 »renoviret« a város tanácstól (e. k.). — Csizmadiák 1637 és 1749 (e. k.), 1648 (n. m.). — Kalaposok 1651 (n. m.). — Ácsok 1659 (e. k.). — Kádárok 1670 (n. m.). Mészárosok 1725, a bazini uradalomban *Csesztén és Otthenthalon* (e. k.). — Kőművesek 1752 M. T. (e. k.) — Pécek 1753 M. T. (e. k.) — Szabók 1753 M. T. (e. k.) — Szücsök 1755 M. T. (e. k.) — Kovácsok és kerékgyártók *Szentgyörggyel* együtt k. n. tót (n. m.).

BÁNÓCZ. (Zemplén vm.) — Kalaposok 1672-től (n. m.).

BÁNYAVÁROSOK. Mészárosok 1693. kölcsönzik a *zsolnaiaknak* (cz. b. i.). — A hét bányavárosban lévő festők 1823 (o. l.).

BARNAG, Magyar. — Ld. *Vöröstó.*

BÁRSONYOS. (Veszprém vm.) Takácsok 1825 (o. l.).

BARS-SZENTKERESZT. Kovácsok 1827 (o. l.).

BARS VÁRMEGYE. Molnárok I. Ferdinándtól 1550, megerősítve

1689, 1691-ben Leopold által. (o. l.). — A Nyitra és Trencsén megyei molnárokkal együtt 1638, 1689 (n. m.).

BARTFA. (Sáros vm.) — Csizmadiák 1499 (a. l.). — Vegyes czéh 1535. — Szabók 1549. — Timárok 1592. — Kőművesek 1616 (mind n. m.). — Festők 1827. — Mészárosok 1827. — Takácsok 1827 és k. n. mult századi, a várostanács megerősítésével nyomtatásban, írott pötlással. — Kalaposok 1835. — Kalmárok 1837 (mind o. l.).

BATTASZÉK. (Tolna vm.) — Csizmadiák 1637 (n. m.). — Kerékgyártók 1775 M. T. (e. k.) — Fazekasok 1776 M. T. (e. k.).

BÁT. (Hont vm.) — Csizmadiák 1637. — Vegyes czéh 1681-től (n. m.). — Mészárosok 1828 (o. l.).

BATINA. (Baranya vm.) — Halászok 1821 (o. l.).

BATTONYA. (Csanád vm.) — Csizmadiák, szücsök, szabók, tímárok, szijgyártók 1840. — Takácsok 1841. — Kovácsok és kerékgyártók 1845. — Asztalosok, ácsok és molnárok 1846 (o. l.).

BECKÓ. (Trencsén vm.) — Posztós czéh 1630-tól (n. m.). — Csizmadiák 1642–1651 azveszik a vágúhelyiekét (a. l.). — Molnárok 1840 (o. l.).

BÉKÉS. (Békés vm.) — Tímárok 1815. — Csizmadiák 1815. — Szücsök 1815. — Kovácsok, kerékgyártók 1820. — Ácsok, molnárok 1834. — Asztalosok, lakatosok 1846 (o. l.).

BÉKÉS-CSABA. Ld. *Csaba.*

BÉKÉS-GYULA. — Csizmadiák 1757. (e. k.). — Kerékgyártók és kovácsok együtt 1773 (e. k.). — Kádárok 1775 M. T. (e. k.). — Szijgyártók 1776 M. T. (e. k.). — Magyar és n. szabók 1781 M. T. (e. k.). — Takácsok 1817. Szabók 1818. Csizmadiák 1818. Szijgyártók 1818. Ácsok 1818. Lakatosok 1818. Kalaposok 1819. Ácsok, kőművesek 1819. Kötélgyártók 1828. M. tímárok 1829. Kovácsok, kerékgyártók 1833. Kádárok 1833. Fazekasok 1835. Tímárok 1837, Vargák 1840 (o. l.).

BÉLA, *Leibitz, Durand és Ruszkinócz.* (Szepes vm.) Posztócsinálók, mészárosok, szabók és vargák vegyes czéhe 1551, Zsigmond longyel királytól (n. m.). — Tímárok (vulgo Lederer vel Gerber) és m. tímárok (vulgo Korduan-macher) 1825. — Molnárok, ácsok 1835 (o. l.).

BÉLABÁNYA. (Hont vm.) — Kalmárok 1829 (o. l.).

BELED. (Sopron vm.) — Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827. — Csizmadiák 1827 (o. l.).

BELÉNYES. (Bihar vm.) — Fazekasok 1645 I. Rákóczy Györgytől (n. m.). — Csizmadiák és kordován-készítők 1821. — Magyar tímárok 1825. — Szücsök 1833 (o. l. és cz. b. i.).

BELSŐ-VÁT. (Vas vm.) Csizmadiák 1817 (o. l.)

BENY. (Hont vm.) Ld. *Börzsöny.*

BEŐ. (Sopron vm.) — Takácsok 1761 (e. k.).

BEREKSZÁSZ. (Bereg vm.) — »Vegyes czéh« 1682 (n. m.). — Csizmadiák és vargák 1692. — Kőművesek, ácsok, molnárok, halászok, 1818. — Vargák 1818. — Kalaposok 1822. — Csizmadiák 1832. — Szabók, gombkötők 1832. — Timárok 1833. — Kovácsok, lakatosok, asztalosok, szíjgyártók 1833 (o. l.).

BERENCs. (Nyitra vm.) Szabók a szempcziekkel együtt 1701, külön 1755 (n. m.).

BEREND. (Veszprém vm.) Ld. *Tócsok*.

BESZTERCEBÁNYA. (Zólyom vm.) Mészárosok 1609-ben Kör-mőcezel és másokkal együtt II. Mátyástól, melyet 1669-ben adnak a jósvaiaknak (e. k.). — Szücsök az 1640-ikét adják a fülekieknek 1672-ben (e. k.). — Csizmadiák 1661, 1720 (n. m.). Késesek 1750 (n. m.). — Kötélverők 1764 (n. m.). — Festők 1770 (n. m.). — Lakatosok 1781. II. Józseftől (e. k.). Szűrszabók 1782. II. Józseftől (e. k.). — Asztalosok és molnárok új czéhszabályt kérnek 1807-ben (n. m.). — Német szabók 1815. — M. szabók 1816. — Festők 1823. — N. kalaposok 1819. — Kalmárok 1832 (o. l.).

BEZDÁN. (Bács-Bodrog vm.) — Csizmadiák és vargák 1815. — Takácsok 1815. — Vegyes czéh 1815, 1825, 1830. (n. m.). — Csizmadiák 1815. — Szabók, szíjgyártók, szücsök 1815. — Kovácsok, kerékgártók, lakatosok és kötélverők 1815. Takácsok 1815. — Timá-

rok, festők, asztalosok, bodnárok, vargák, esztergályosok, pékek, fazekasok, szappanosok, boeszkorkészítők, kalaposok, üvegesek, rézművesek, harisnyakötők, fésűsök, szitakötők, ácsok, molnárok 1830 (o. l.).

BEZENYE. *Pallersdorf.* (Mosony vm.) — Csizmadiák 1820 (o. l.).

BICSE. Ld. *Nagy-Bicske*.

BICSKÉ. (Fehér vm.) — Vegyes czéh 1817 (n. m.). — Takácsok 1817. — Kovácsok, lakatosok, kerékgártók 1817 (o. l.).

BOBRÓ. (Árva vm.) Festők 1818 (o. l.).

BOGDÁNY. (Pest vm.) — Ld. *Börzsöny*.

BOLDOGASSZONY. (Mosony vm.) — Szabók 1714 gr. Esterházy Mihálytól. — Kőművesek 1715 gr. Esterházy Mihálytól. Mészárosok 1715 gr. Esterházy Mihálytól. — Kádárok 1716 gr. Esterházy Mihálytól Kismartonban. — Kovácsok 1717. — Csizmadiák 1756 (mind e. k.).

BOLGÁRD. Ld. *Csösz*.

BOROSTYÁNKÖ. (Vas vm.) — Kerékgártók a pinkafőiekkel, a bécsiektől vesznek át czéhszabályokat 1593-ból. (n. m.).

BOROVÓ. (Verőcze vm.) — Szörkapezacsínálók, kádárok, takácsok és mások 1819 (o. l.).

BONYHÁD. (Tolna vm.) Szabók, kőművesek, ácsok, vargák, asztalosok, lakatosok, kovácsok, kerékgártók, takácsok, kádárok, fazekasok 1839. — Molnárok 1841 (o. l.).

BÓDÉ. (Zala vm.) — Kerékgártók, kovácsok 1824 (o. l.).

BÖRZSÖNY. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.). — Molnárok a bogdányi és bényiekkel együtt 1844 (o. l.).

BÖSZÖRMÉNY. (Hajdu vm.) — Szűrszabók 1827 (o. l.). — Lakatosok, kerékgártók 1830 (o. l.). — Molnár, ács, lakatos, asztalos és kőműves mesterek 1847 (o. l.).

BREITENBRUNN. *Széleskút.* (Sopron vm.) — Kalaposok 1630 (o. l.). — Bognárok 1700 Esterházy Páltól (o. l.). — Szabók 1717 (o. l.). — Vargák 1717 (o. l.).

BRESTOVÁZ. (Bács-Bodrog vm.) — Vegyes czéh 1834 (n. m.). — Kovácsok, lakatosok, kerékgártók, kádárok, kötélverők, kalaposok, harisnyakötők, üvegesek, csizmadiák, vargák, szücsök, szabók, festők, esztergályosok, asztalosok, takácsok 1834 (o. l.).

BRENNER. »in diverticulo post civ. Posoniensem sito.« Molnárok 1817 (o. l.).

BREZNÓBÁNYA. (Zólyom vm.) Vargák 1701 I. Lipóttól tótul (e. k.). — Kovácsok és ácsok 1780 M. T. (e. k.). — Kőművesek és ácsok 1827 (o. l.). — Vargák 1827 (o. l.).

BREZOVA. (Nyitra vm.) — Timárok 1833 (o. l.).

BUDA, Ó-Buda. — (A XV. sz. czéheket ld. *Michnay és Lichner*: Ofner Stadtrechtjében 60 stb. l. s e munka 14. lapján). Vargák 15., 156., 1667., 1754 M. T. (e. k.) 1824 (o. l.). — Magyar és horvát vargák 1827

(o. l.). — Az ó-budai *csizmadiák* 1624-ben veszik át a váczziakét s 1662-ben adják a nagy-kőrösieknek (n. m.), a budaiaknak 1697, 1723, 1728 (n. m.), 1764 (e. k.). — *Kőművesek és kőfaragók* 1644. Lipót m. e. 1662-ben (n. m.). 1695 Lipóttól (e. k.). — *Esztergályosok* 1692 Lipóttól (n. m.). — *Kovácsok* 1695 (e. k.) 1698 magyar és német (n. m.). — *Aranyművesek* 1696, a váczziak átveszik 1828 (e. k.). — *Rácz kalaposok* 1696 (n. m.) 1767 M. T. (e. k.) 1837 (o. l.). — *Kötélverők* 1697 Lipóttól (e. k.). — *Nyereggyártók* 1697 (e. k.). — *Szíjgyártók* 1697 Lipóttól (e. k.). — *Pékek* 1701 (n. m.). — *Szücsök* 1700, 1702, 1711 (n. m.) 1711-ben adják a ráczkeveieknek, 1780-ban kapják a tabániak M. T. (e. k.). — *Asztalosok* 1712-ben adják a pécsieknek és újra 1765, 1770 (e. k.). — *Harisnyakötők* 1715 III. K. (e. k.) 1744 (n. m.). — »Vegyes czéh« 1718 (n. m.). — *Gombkötők* 1718 III. K. (e. k.) 1744 (n. m.). — *Szabók* 1723 III. H. magyar fordításban (n. m.); szabók és szűrszabók 1763 M. T.; német szabók 1765 M. T. (e. k.) és 1825 (o. l.); g. n. e. szabók 1765 (e. k.). — G. k. *mészárosok* Tabánban 1724 (e. k.) 1827 (o. l.). — *Takácsok* 1725, 1755, 1759 (n. m.) 1725-ben III. k. kölcsönzik a váczziaknak (e. k.); 1755-ben kölcsönzik a patajiaknak (o. l. és n. m.); 1760-ban némely budai takácsok az anya-czéhtől »fertály-czéh«-et váltanak (n. m.).

Rézművesek 1746 (e. k.). — *G. n. e. szappanosok* 1752: r. cath. 1754. M. T. (e. k.). — *Kalmárook*, a g. n. e. tabáni fűszerárúsok (Handelsleuth) 1756 M. T. (e. k.). — *Fazekasok* 1758 M. T. (e. k.). — *Fésűsök* 1758 M. T. (e. k.). — *Szekezesek* 1760 (e. k.); »rhadarii vulgo fiacker» 1826 (o. l.). — *Kádárok* 1763 M. T. (e. k.). — *Ácsok* 1765 (e. k.). — *Puskaművesek, sarkantyúcsinálók és óráskok* 1765 M. T. (e. k.). — *Halászok* 1765 (o. l.). — *Cserepesek és utzakövezők* »Ziegeldecker und Pflasterermeister» a pestiekkel együtt 1767 M. T. (e. k.) 1839 (o. l.). — *Szitakötők* 1782 (e. k.) 1821 (o. l.). — *Kéményseprők* (spaciaminarij) 1819 (o. l.), bu-

daiak és ó-budaiak külön. — *Kefekötők* vulgo Bürstenmacher 1820 (o. l.). — *Tímárok* vulgo Rothgerber 1821 (o. l.). — *Bádogosok* 1824 (o. l.). — *Hentesek* 1830 (o. l.). — *Vidéki kocsisok* »aurigae provinciales» 1830 (o. l.). — *Óráskok* 1833 (o. l.). — *Ómüntök* »stannifusores» 1833 (o. l.). — *Festők* 1835 (o. l.). — *Viaszöntők és mézeskalácsosok* 1838 (o. l.). — *Szorkapocza-csinálók* 1838 (o. l.). — *Ezetz és pálinkafűzők* 1838 (o. l.). — *Molnárok* 1839 (o. l.). Lásd *Ó-Buda*.

BUDANICZA. (Verőcze vm.) — Szorkapocza-csinálók, kádárok, takácsok és mások 1818 (o. l.).
BÜKK. (Sopron vm.). — Takácsok 1761 (e. k.).

C

CHELNICZ. Ld. *Vittencz*.

CSABA. (Békes vm.) — Csizmadiák 1817. — N. tímárok, m. kordovánkészítők és szíjgyártók 1817. — Szücsök 1818. — Kovácsok, kerékgyártók, lakatosok 1818. — Molnárok, asztalosok, kádárok 1819. — Szabók, szűrszabók, gömbkötők 1830 (o. l.).

CSAJÁG. *Pere-Márton* stb. (Veszprém vm.). — Csizmadiák 1770 (e. k.). — Takácsok 1827 (o. l.).

CSÁKOVÁR. (Temes vm.). Tímárok, csizmadiák, szíjgyártók és mások 1817. — Kőművesek, ácsok, asztalosok és mások 1817. — M. és n. szücsök, szabók és mások 1817 (o. l.).

CSÁKVÁR. (Fehér vm.) — Magyar és német vargák, szíj-

gyártók és mások 1817. — Fazekasok 1826 (o. l.).

CSALLÓKÖZ. — Vargák 1492-dikinek megerősítése 1702-ben Szerdahely, Csallóköz és Pozsonymegye számára (e. k.). — Csizmadiák a pozsonyiakkal együtt 1660 (a. l.). — Kalaposok 1666. — Kádárok 1680 (n. m.).

CSANÁD. (Csanád vm.). — Csizmadiák és eszövő vargák 1815 (o. l.).

CSANTAVÉR. (Bács vm.) — Vegyes czéh 1829 (n. m.). — Kovácsok, lakatosok, ácsok, kádárok, takácsok, csizmadiák, szücsök, szabók, vargák, kalaposok, szíjgyártók, festők, kötélverők, asztalosok, esztergályosok és szűrszabók 1829 (o. l.).

CSEJTE. Nyitra vm.). — Csizmadiák átveszik a vágúj-helyieket 1642—1651 (a. l.). — Mészárosok 1725 tótul. — »Vegyes czéh» 1832 (n. m.).

CSEKLESZ. (Pozsony vm.) — Csizmadiák 1726 (n. m.). — Fazekasok 1745-ben nyerik a szempeziakkal együtt Esterházy Ferencztől régi, hadakozás közben elvesztett czéhszabályaik megújítását. (o. l.).

CSEKUT. (Veszprém vm.) — Kerékgyártók, lakatosok 1824 (o. l.).

CSENGER. (Szatmár vm.) Kovácsok, lakatosok, ácsok, szekezesek, asztalosok, vargák, csizmadiák, kerékgyártók, tímárok, szabók, festők, gömbkötők 1837 (o. l.). — Összes iparegyesület 1837 V. Ferdinándtól (cz. b. i.).

CSEPIN. Verőcze vármegyei mezővárosban lakó kerékgyártók, kovácsok, lakatosok, asztalosok, kötélgyártók, kádárok, nyereggyártók, szíjgyártók, vargák, szabók, fazekasok, kőművesek, takácsok, ácsok, sütők, mészárosok és serfőzők 1847 (o. l.).

CSEPREG. (Sopron vm.) — Vargák 1611-ben kapják a nagy-szombatiak 1566-iki tőszabályait (o. l.). — Takácsok 1613-ban kapják Pesttől az 1552-ikinek fordítását (e. k.). — Szabók 1618-ban kapják Sárvártól, a mely Székesfehérvártól kapta 1617-ben; 1761-ben Mária Teréziától (e. k.). — Kovácsok 1630, 1634 (e. k.). — Szücsök, lakatosok, szíjgyártók, nyereggyártók 1761 (o. l.).

CSEÉR. (Sopron vm.) Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

CSEREVICZE. (Szerém vm.) Magyar vargák, csizmadiák, kerékgyártók, kovácsok, szabók, kötélgyártók, n. vargák, szücsök, kőművesek, bábsütők, borbélyok, fazekasok, halászok, aranyművesek, asztalosok, szíjgyártók, takácsok, kádárok és nyereggyártók 1846 (o. l.).

CSERNEK. Cernik. (Horvát-Szlavonország.) Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok, vargák, csizmadiák, nyergesek, szíjgyártók, gömbkötők, kalaposok, szücsök, kádárok, szorkapocza-csinálók, fazekasok, mészárosok és szíjgyártók 1826 (o. l.).

CSERYE. (Veszprém vm.) Takácsok 1846 (o. l.).

CSERVENKA. (Bács-Bodrog vm.) Kerékgyártók, kovácsok, nyergesek, asztalosok, lakatosok, kádárok, esztergályosok, kötélverők 1822. — Vargák, szabók, szücsök 1822. — Takácsok 1822 (o. l.).

CSESZNEK. (Veszprém vm.) Takácsok 1746 (n. m.), 1820 (o. l.).

CSESZTE. SCHATTMANSDORF. (Pozsony vm.) — Vargák 1630 (o. l.). — és *Ottenthal*, szentgyörgyi, bazini és vöröskői uradalomban lakó mészárosok 1725-ben kapják gr. Pálffy Miklóstól és Jánostól (e. k.). Ld. *Bazin*.

CSETNEK. (Gömör vm.) Lakatosok kapják Kassa városától 1631 (a. l.). — Csizmadiák Kassától kapják 1631 és 1658.

ből egy-egy példány. — Vargák 1632. — Mészárosok 1639 tót. — Szabók 1675 tót. — Gombkötők 1705-ben kapják Kassától a jolsvaiakkal együtt (o. l.).

CSÓKAKŐ. (Fehér vm.) Csizmadiák 1752 (e. k.). Ld. *Moór*.

CSOMAHÁZA. (Vas vm.) Szi-
gyártók 1761 (o. l.).

CSONGRÁD. (Csongrád vm.)
— Csizmadiák 1776. — Szabók és szücsök 1776. — M. T. — Takácsok 1776. M. T. (mind e. k.). — Asztalosok, lakatosok, kádárok 1815. — Kovácsok, kerékgyártók 1815. — Takácsok 1815. — Szücsök 1815. — Szabók 1815. — Csizmadiák 1815. — Molnárok és ácsok 1820 (o. l.).

CSONOPLA. (Bács-Bodrog vm.) Magyar és n. szabók, takácsok, kovácsok, kerékgyártók, csizmadiák, esztergályosok, lakatosok, kádárok, harisnyakötők, fésűsök, gombkötők, üvegések, molnárok, kalaposok, szijgyártók, vargák, szürszabók, festők, kőművesek 1840. (o. l.).

CSÓR. (Fehér vm.) Posztószövéők 1847 (o. l.).

CSORNA. (Sopron vm.) Csizmadiák 1660 Lipóttól, 1828 (o. l.). — Mészárosok 1675. — Szabók 1679 (o. l.). — Vargák 1714. gr. Esterházy Miklóstól Kismartonból (e. k.), 1714 (o. l.). — Takácsok 1826. — Kovácsok éskerékgyártók 1785 és 1826 (o. l.).

CSÖGLE. (Veszprém vm.) Takácsok 1825 (o. l.).

Csösz, valamint BOLGÁRD,

POLE, LADANY, (Fehér vm.) — Takácsok 1840 (o. l.).

CSUN. (Mosony vm.) Csizma-
diák 1820 (o. l.).

Csőtörtők, *Csálóköz*. (Pozsony vm.) — Csizmadiák 1660 (a. l.) — Kalaposok 1666. — Kádárok 1680 (n. m.).

CZIBAKHÁZA. (Jász-N.-Kun-Szolnok vm.) — Csizmadiák, szabók, lakatosok, kovácsok, kádárok, szücsök, takácsok, vargák, kötélverők, kalaposok, asztalosok, kerékgyártók, szijgyártók, molnárok, kőművesek, festők, szürszabók, gombkötők, szitakötők és tímárok 1840 (o. l.).

CZEGLÉD. (Pest vm.) Szabók 1455-iki privilegiuma Hédekváry László egri püspöktől *Egerrel* s másokkal együtt, 1727-ben Pesttől kölcsönöznék czéh-szabályokat (e. k.). — Csizmadiák 1699-ben veszik át Pesttől (n. m.). — Szücsök 1727 a pesti német czéhszabályok magyar fordítása (e. k. és n. m.) — Takácsok 1773 (M. T. (e. k.) — Lakatos, órás és puskaműves czéh 1774 Pest városától (e. k.) — Asztalosok 1777 (e. k.) — Kovácsok és kerékgyártók együtt 1782-ben kapják Pesttől az 1766-iki szabályokat (e. k.). — Szi-
gyártók 1805-ben kapják Pesttől az ő 1779-iki szabályait (e. k.). — Molnárok, ácsok 1825. — Takácsok 1830. — Szi-
gyártók és kötélverők 1841 (o. l.).

CZABUNA. (Verőce vm.) Szörkapezákészítők, kádárok, takácsok, szijgyártók és mások 1819. (o. l.).

D

DÁLYA. (Verőce m.) Szappanosok, szücsök, csizmadiák, szabók, szürszabók, viaszöntők, festők, halászok, kerékgyártók, kovácsok, molnárok, mészárosok, asztalosok, kőművesek, vargák, kéményseprők, szijgyártók, borbélyok, kádárok, lakatosok, kötélgyártók, szörkapeza-készítők 1840. (e. l.).

DAMÁSD ÉS DEMÉND. (Hont vm.) — Molnárok 1844 (o. l.).

DÁRDA. (Baranya vm.) Különböző mesteremberek 1822 (o. l.).

DARUVÁR. (Pozsega vm.) — Pékek, mészárosok, szappanosok, csizmadiák, vargák, sarukészítők, szürszabók, ácsok, kerékgyártók, asztalosok, kádárok, esztergályosok, szücsök, kalaposok, fazekasok 1833 (o. l.).

DEÁKOVÁR. (Verőce vm.) — Ácsok, kőművesek és mások 1819. — Kéményseprők 1819. — M. szabók, csizmadiák, szücsök, vargák, fazekasok, szijgyártók, rézművesek, szürszabók, ácsok, kapa-készítők, pokróczkészítők 1838. — Szekeresek, vargák, patkó-kovácsok, pékek, mészárosok, kádárok, szappanosok, ötvösök, molnárok, kerékgyártók, takácsok, lakatosok, asztalosok, ácsok, kalaposok, viaszöntők, fésűsök, esztergályosok, tímárok, kőművesek, puskaművesek, sörfőzők, keptyűsök, festők, rézmetszők, harisnyakötők, m. tímárok, órárok, sárgarézművesek, sarkantyusok, nyoreggyár-

tók, gombkötők, szitakötők 1838 (o. l.).

DEBRECZEN. (Hajdú vm.) — *A csizárook és sarkantyúcsinálók* nak még Mátyás királytól és anyjától Szilágyi Erzsébettől kapott, de a Czegléd-utczai tűz következtében elégett czéhlevelét átírja és megerősíti 1530-ban Szapolyai János. — *A kovácsok, csizárook és lakatosok* régi (M. és Szil. E.) kiváltságait megerősíti János király 1531-ben. — *A mészárosok* u. a. régi czéhlevelét János király 1536-ban és II. János külön 1564-ben. — *Csapók 1513 és 1540-ből.* — *A szücsök* régi kiváltságait, melyeket a város adott, 1558-ban Enyingi Török Bálint és u. a. évben E. Török János földesurak megerősítik, újra kiadja 1569-ben II. János. — *A szücsök 1584-ben* a régi helyett újat kapnak a várostól; Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem megerősíti és külön kiadja ugyanazt 1585-ben. — *A vargák* »több mint 200 éves» mesterségről való régi levelét 1555-ben megerősíti Enyingi Török Bálint, u. azoknak 1561-ben szabadalom levelet ad E. Török János; majd 1570-ben II. János. — *A kerékgyártók 1589-ben* kapnak a várostól új czéhlevelet, 1735-iki toldással; 1590-ben átírja és megerősíti külön levélben Báthory Zsigmond. — *A szappanosok 1599-ben* nyoric; 1642-ben adják a körösiek és kecskemétieknek. — *Kötélgyártók 1672.* (Mind a n. m., perg. eredeti,

külön-külön). — *Szűgyártók* 1599 és 1738. — Kőművesek és ácsok 1780 M. T. — Czipészek és n. szabók »calcearii et sartores germ. r. cath.« 1780 M. T. (e. k.). — Magyar szabók 1735 (o. l.). — Kalaposok 1817. — »Penostici vulgo sertést-vágó hentesek« 1820. — Csizmadiák 1821. — Mészárosok 1821. — Asztalosok 1821. — Molnárak 1823. — Könyvkötők 1827. — Kalmárok és kereskedők 1827. — Festők 1827. — Kerékgyártók 1828. — Szappanosok 1828. — Kordovánosok és tímárok 1830. — Kovácsok 1831. — Kötélgyártók 1832. — Ácsok 1836. — Kőművesek 1839 (o. l.). (Ld. »A debreczeni kalmár czéh« (1715) cz. munkát, mely szerint a XVII. sz. 16 czéh volt ott. — V. ö. *Szűcs I.* Debreczen tört.)

DÉG. (Veszprém vm.). — Takácsok 1825 (o. l.).

DEMÉND. (Hont vm.). — Mészárosok 1828 (o. l.). — Molnárak a damásdiakkal 1844 (o. l.).

DÉNESFA. (Sopron vm.). — Takácsok 1777 (n. m.).

DERECSE. Draessenmarkt. (Sopron vm.). — Fazekasok 1636 (n. m.). — Kádárok 1717 Esterházy Mihálytól (e. k.). — Kerékgyártók 1717 (e. k.).

DETTA. (Temes vm.). — Kőművesek, ládakészítők, lakatosok, kerékgyártók, kovácsok, kádárok, óráskok, pékek, szabók, szítakötők, szűgyártók, nyereggyártók, kalaposok, kötélgyártók, borbélyok, vargák, csizmadiák, tímárok, molnárak, mézes-

kalácsosok, bábsütők és szűcsök 1842 (o. l.).

DETREKŐ. (Pozsony vm.). — Szabók 1731 tótól (n. m.).

DÉVAVÁNYA. (Heves vm.). — Kovácsok, m. tímárok, szűcsök, szabók, kerékgyártók, csizmadiák 1826 (o. l.).

DEVECSEK. (Veszprém vm.). Csizmadiák és vargák 1768 (e. k.). — Takácsok 1770 (n. m.). 1820 (o. l.). — Csizmadiák 1825. — Szűcsök 1825 (o. l.).

DIÓS. (Pozsony vm.) *Ld. Felső-Diós.*

DIÓSZEG. (Bihar vm.). Csizmadiák 1822 (o. l.).

DOBRA. (Vas vm.). — Szabók 1666. — Csizmadiák 1718. — Molnárak 1718 (n. m.).

DOBRAPALVA. (Vas vm.) Vargák 1847 (o. l.).

DOBROK. (Zala vm.). — Kovácsok (1480) 1750 (n. m.).

DOBSINA. (Gömör vm.). Kovácsok 1633. — Vargák és tímárok 1635. — Mészárosok 1636. — Csizmadiák 1703. — Szabók 1730. — Ijgyártók (fabri cathapultores) és lakatosok 1801. — Asztalosok 1801 (o. l.). — Tímárok 1821. — Csizmadiák 1822 (mind o. l.).

DOMBOVÁR. (Tolna vm.). — Fazekasok 1747-ben kapják a dombovári és kaposváriakkal együtt a gr. Esterházyak jószágigazgatójától (e. k.) 1748 (cz. b. i.). — Szabók és szűrszabók 1774 (e. k. M. T.). — Szűcsök 1778-ban a szakcsiakkal együtt a szekszárdiakét veszik át (e. k. M. T.).

DOROG. *Ld. Hajdú-Dorog.*

DOROSZLÓ. (Bács Bodrog vm.). — Takácsok 1818 (n. m.). — Takácsok 1818. — Szabók, csizmadiák, szűcsök, szűrszabók, kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, ácsok, kádárok, szűgyártók, asztalosok, vargák, molnárak, kötélgyártók és üvegesek 1832 (o. l.).

DOROZMA. (Csongrád vm.). Takácsok, szabók, szűcsök és mások 1817 (o. l.).

DÖBRÖKÖZ. (Tolna vm.) Csizmadiák, takácsok, asztalosok, kerékgyártók, szabók, szűcsök és fazekasok 1847 (o. l.).

DÖMÖLK. (Vas vm.) Csizmadiák 1761-ben veszik át a rohoncziaiét (e. k.). — Asztalosok, kádárok, lakatosok, ácsok, esztergyárosok, üvegesek és kőművesek 1836 (o. l.).

DÖMSÖD. (Pest vm.) Kovácsok, lakatosok és mások 1821 (o. l.).

DÓRI. (Sopron vm.) Csizmadiák 1828 (o. l.).

DRAGOTIN. (Verőcze vm.) Ácsok, kőművesek, kéménysoprók és mások 1819 (o. l.).

DRENÓVÁZ. (Verőcze vm.) Szörkapczakészítők, kádárok, takácsok, szűgyártók és mások 1819 (o. l.).

DUNA-EGYHÁZA. (Pest vm.) Takácsok 1830 (o. l.).

DUNA-FÖLDVÁR. (Pest vm.) Szabók 1703-ban a budaiak 1695. kelt latin levelét veszik át (1762. más.) — Csizmadiák pecsétje 1711 s a kir. adomány levél 1847-ből (cz. b. i.). 1847 (o. l.). — Takácsok pecsétje és czéh ládája 1725. czéhlevelök 1768-ból M. T. ma-

gyar másolat. — Szűcsök a kalocsai érsektől 1753. elkért czéh levél másolata 1762. — Asztalosok pecsétje 1751 és 1775. levelök 1828-ból. — Kötélgyártók 1768 M. T. a pesti remek betoldásával. — Német varga vagy czipész czéh 1768, megerősítve 1777. — Fazekasok az 1768-iki kir. czéhszabály magyar utáizata. — Bog-nár és kovács czéh 1774. — Molnárak egyik czéhládája 1739 a másik 1779-ből, levelök 1828-ból I. Ferencztől. — Szűgyártók 1821-ben váltak el a ráczkevei czéhtől, 1822-iki pecséttel, s 1828. és 1851. czéh levelekkel. — Ácsok 1837-ben kelt levéllel s pecséttel V. Ferdinándtól (cz. b. i.). — Ácsok és kőművesek 1837. (o. l.). — Kalapos czéh 1845-ben alakult, minden czéhlevél nélkül 1845-iki pecséttel. (Mind a cz. b. i. Höke Lajos feljegyzéseiből.)

DUNA-PATAJ. (Pest vm.) Takácsok 1836 (o. l.).

DUNA-PENTELE. (Fehér vm.) Asztalosok, kádárok és takácsok 1847 (o. l.).

DUNA-RADVÁNY. (Komárom vm.) — Kalaposok 1825. — Molnárak 1828 (o. l.).

DUNA-SZENT-GYÖRGY. (Tolna vm.) — Takácsok 1817 (o. l.).

DUNAVECSE. (Pest vm.) — Szabók, szűcsök 1817. — Kovácsok, lakatosok és mások 1817. — Molnárak 1817. — Csizmadiák 1822. — Takácsok 1824 (o. l.).

DURAND. (Szepes vm.) — Molnárak, ácsok 1835 (o. l.) — *Ld. Béla.*

E

EDVE. (Sopron vm.) Kerékgyártók, lakatosok és asztalosok 1827 (o. l.).

EGER. (Hont vm.) Mészárosok 1828 (o. l.).

EGRA. (Heves vm.) Szabók 1455–1723. III. Károly 1723-iki privilegiuma, átírva benne Héderváry László egri püspök 1455-iki kiváltságai, *Eger, Pusztá-Szikszó, Maklár, Nagy és Kis-Tálya, Tihamér, Alma-gyári, Czeplől, Bakta, Felőmeti, Tárkány, Szarvaskő, Szélezke, Harangosó és Szikszó* városában lévő szabó czéh számára, megerősítve 1524, 1550 és 1634-ben (e. k.). — Mészárosok a XVI. sz. megerősítve 1701-ben (e. k.). — Kádárok 1703 Leopoldtól (e. k.). — Asztalos, esztergályos, lakatos, üveges és puskaműves czéh együtt 1732 (e. k.). — Takácsok 1733 III. Károlytól (e. k.). — Csizmadiák 1736 (e. k.). — Gombkötők 1745 M. T. (e. k.). — Szücsök 1745 M. T. (e. k.). — Borbélyok 1765 (e. k.). — Német és m. tímárok 1766 (e. k.). — Szűrszabók 1775 M. T. (e. k.).

EGYHÁZA. Ld. *Duna-Egyháza.*

ENDRÖD. (Békés vm.) Kovácsok, kerékgyártók, szücsök 1819 (o. l.).

ENGELSBRUNN. Ld. *Kisfalud.*

EPERJES. (Sáros vm.) Gombkötők 1634-ben adják a löcseieknek (e. k.). — Kalmárok a XVIII. században (e. k.). — Szappanosok 1824. — Mészárosok 1831. — »Kereskedők és polgárok társulati kiváltsága« 1846 (o. l.).

ERCSI vagy *Ercsény* Fehérmegyei helységben és vidékén lakó asztalosok és kádárok 1845 (o. l.).

ERD. (Fehér vm.) Dunai molnárok és pékek 1817. — Csizmadiák, takácsok, szappanosok, kötél és nyereggyártók, kovácsok, asztalosok, kádárok, szabók és vargák 1845 (o. l.).

ÉRSEKUVÁR. (Nyitra vm.) Szücsök 1513, a győri káptalantól fordításban, 1638-ban a nyitraiaknak kölcsönzik (e. k.). 1824 I. Ferencztől (cz. b. i. és o. l.). — Csizmadiák 1609. m. e. Forgách Ferencz bíbornok, esztergomi érsek (cz. b. i.); 1690-ben kölcsönzik a körmendiektől a monyorókerékiekkel együtt (o. l.); 1691-ben kapják Nagy-Mogyertől az ottaniak szabályait (e. k.). — Szűrszabók Bethlen Gábortól nyerik, megerősítve ez 1697-ben (n. m.) és 1761-ben (e. k.). — Gombkötők 1635-ben veszik át a nagyszombatiakét 1599-ből és 1725-ben adják a nyitraiaknak (e. k. és cz. b. i.). — Mészárosok 1652-ben (III. Ferd. m. ford.) kölcsönzik az oszlániaknak és 1764-ben kapják Mária Teréziától (e. k.). — 1820 (n. m. és o. l.). — Kovácsok 1700 (n. m.). — Takácsok 1701 és 1712 III. K. (n. m.) 1821 (o. l.). — A czéhek általános szabályai az államtanácstól: »In negotio echalistarum emanatum benignum mandatum« 1761-ből, latinul és magyarul (e. k.). — Kerékgyártók és kovácsok 1761 m. és latinul (e. k.). — Szij-

gyártók 1761 m. és latinul az államtanácstól (e. k.). — Vargák 1761 »német városoké« cz. a. és 1772 (e. k.); magyar vargák 1824 (o. l.). — Kőművesek, ácsok asztalosok együtt 1779 (e. k.). — Szabók 1824 (o. l.). — Kőművesek és ácsok 1825 (o. l.).

ESZÉK. (Verőcze vm.) Kerékgyártók 1710 (n. m.). — Szabók 1714 és 1778 M. T. — Szijgyártók és szücsök Leopoldtól és III. Károlytól 1717 (e. k.). — Csizmadiák 1717 (n. m.). — Boeskorkészítők 1718 (o. l.). — Kádárok 1720-ban kapják Pécestől (e. k.). — Molnárok 1721 (e. k.). — Szabók és gombkötők 1756 (o. l.). — Fazekasok 1759 M. T. (e. k.). — Asztalosok és lakatosok együtt a Pozsega, Pécs és Vukovár városbeliekkel együtt 1720 III. Károlytól (e. k.). — Borbélyok 1772 (e. k.). — Vargák 1783 II. Józseftől (e. k.). — Kalaposok 1818. — Kéményseprők 1819. — Mészárosok (vulgo Fleischhacker) 1825. — Asztalosok, lakatosok 1826. — Hajósok 1828.

— Kalmárok 1831. — Molnárok 1831. — Kőművesek, ácsok és cserepesek 1833. — Halászok 1838 (o. l.).

ESZTERGOM. — Csizmadiák 1473 m. e. 1496 (cz. b. i.). — Vargák 1496-ban kapják Ulászlótól, 1569 és 1600-ban megújítják; 1655-ben adják a komáromi és ezek 1699-ben a győri és pápai vargáknak, toldalékkal (n. m.), a XVI. századból a nagykorósiaknál idézve (e. k.). — Borbélyok 1597 Örsi Péter kapitánytól. (cz. b. i.) — Szűrszabók 1693 (töredék) 1732-iki kiadás (n. m.). — Gombkötők 1695 (n. m.). — Vegyes czéh 1699 (n. m.). — Mesteremberek (opificos) 1699 (n. m.). — Kereskedők 1705 I. Jós. (cz. b. i.). — Kádárok 1715 (n. m.). — Süveggyártók 1724 III. Károlytól (cz. b. i.). — Ácsok 1744 (n. m.). — Csizmadiák 1817. — M. és n. szabók 1817. — Molnárok 1817. — Kéményseprők 1819. — Mészárosok 1825. — Szücsök 1835 és 1838. — Hentesek 1846 (o. l.).

F

FACSER. (Krassó vm.) Kovácsok, kerékgyártók, lakatosok, puskaművesek, kőművesek, kalaposok, sütők, szabók, csizmadiák, festők, bábsütők, borbélyok, tímárok és fazekasok 1847 (o. l.).

FADD. (Tolna vm.). — Takácsok 1825. — Kovácsok, kerékgyártók, ácsok, csizmadiák,

vargák, szabók, szücsök, szappanosok 1841 (o. l.).

FEHÉR-GYARMATH. (Szathmár vm.) — Vegyes czéh 1610 (n. m.). — Csizmadiák, tímárok 1827. — Asztalosok, szabók, festők, kovácsok, lakatosok, kőművesek, vargák, szücsök, szijgyártók 1833 (o. l.).

FEHÉRMEGYE. Vegyes czéh 1813 (n. m.).

FEKETEHEGY. (Bács-Bodrog vm.) Kovácsok, lakatosok, szíjgyártók, szücsök, szabók, szűr-szabók, eszmiadiák, takácsok, kötélgyártók és esztergályosok 1826 (o. l.).

FEKETEVARÓ. Puerbach. (Sopron vm.) — Szabók 1539. Bécstől veszik át (o. l.). — Kádárok 1615 (e. k.). — Kovácsok és kerékgyártók 1629 gr. Esterházy Miklóstól a kismartoniak mintájára (e. k. és n. m.). — Ácsok 1651 (e. k.).

FÉLEGYHÁZA. (Pest vm.) Kovácsok, lakatosok, asztalosok és kerékgyártók 1804. — Szabók, szíjgyártók 1817. — Takácsok 1817. — Kovácsok és lakatosok 1817. — Csizmadiák 1817. — Szücsök 1817. — Ácsok, molnárok és kőművesek 1841.

FELKA. (Szepes vm.) Molnárok, ácsok 1835 (o. l.).

FELNEMETI. Ld. *Eger*.

FELSŐ-BÁNYA. (Szathmár vm.) Timárok, szíjgyártók, vargák 1815. — Fazekasok 1815. — Kovácsok, lakatosok, kések, asztalosok, kerékgyártók, kötélgyártók 1825. — Szabók, szücsök, mészárosok 1827. — Csizmadiák 1828 (o. l.).

FELSŐ-DIÓS. (Pozsony vm.) — *Szomolyánnal* együtt. Szabók 1776 M. T. (e. k.). — Molnárok 1823 (o. l.).

FELSŐ-LÁSZLÓ, Ober-Losdorf, (Mosony vm.) A lékai uradalomban a kerékgyártók és kovácsok czéhe 1791 (n. m.).

FELSŐ-LENDVA. (Vas vm.) — Molnárok 1789 (o. l.).

FELSŐ-LŐ. (Vasvármegye). — Molnárok és szabók 1842 (o. l.).

FELSŐ-SZEMERÉD. (Hont vm.) Mészárosok 1828 (o. l.).

FELSŐ-RÓTH-BAKA. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

FELSŐ-ZSEMBER. (Hont vm.) Mészárosok 1828 (o. l.).

FENSZARU. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Csizmadiák, tímárok, szabók és mások 1817 (o. l.).

FERICSANCZE. (Verőcze vm.) Fazekasok, szücsök, csizmadiák és mások 1819 (o. l.).

FILIPPOVA. (Bács-Bodrog vm.) — Csizmadiák, vargák, szíjgyártók, szücsök, szabók, takácsok, festők, kalaposok, kötélgyártók, kőművesek, esztergályosok, asztalosok, kádárok, kerékgyártók, ácsok, lakatosok, kovácsok, szitakötők, üvegesek, molnárok 1827 (o. l.).

FOGARAS. (Bereg vm.) — Kéményseprők 1819 (o. l.).

FOKTŰ. (Pest vm.) — Molnárok 1828 (n. m. és o. l.).

FÖLDEÁK. (Csanád vm.) — Szabók, szűr-szabók 1815. — Csizmadiák, n. vargák és m. vargák u. n. esztergályosok 1815. — Takácsok 1817 (o. l.). Ld. *Makó*.

FÖLDVÁR. (Bács-Bodrog vm.) Takácsok, asztalosok, lakatosok és mások 1818 (o. l.).

FÖLDVÁR. (Tolna vm.) — Molnárok 1828 (o. l.).

FRANYOVA. (Torontál vm.) — Kötélgyártók, szücsök, szabók, szűr-szabók, csizmadiák, vargák, kovácsok, lakatosok, kádárok, üvegesek, takácsok, kémény-

seprők, mészárosok, szappanosok és szíjgyártók 1828 (o. l.).

FUTTAK. (Bács-Bodrog vm.) — Szücsök, eszmiadiák, kalaposok és mások 1818. — Kovácsok, lakatosok, kádárok, kőművesek, asztalosok, takácsok, m. és n. szabók, eszmiadiák, harisnyakötők, kötélgyártók, nyereggyártók, halászok, kalaposok, tímárok, festők, szíjgyártók, üvegesek, gombkötők, m. és n. szücsök, molnárok, pékek, viaszöntők, szappanosok, szitakötők, rézművesek, sarkantyúosok, ötvösök, bocskor-gészítők, szűr-szabók, kerékgyártók 1826 (o. l.).

GACSIKÉ. (Verőcze vm.) — Szörkápca-eszmaláták, kádárok, takácsok, szíjgyártók és mások 1819 (o. l.).

GAKOVA. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, kerékgyártók, esztergályosok, asztalosok, kádárok, kötélgyártók, harisnyakötők, takácsok, szabók, szücsök, vargák, csizmadiák 1829 (o. l.).

GALANTA. (Pozsony vm.) — Csizmadiák 1723 (n. m.); u. az Sempete városától az Esterházyak megerősítésével, a megyétől kiadva (cz. b. i.). — Szabó és cipész czéh 1815 a megyétől (cz. b. i.). — »Sor czéh« (vegyes czéh?) 1815 (cz. b. i.).

GALGÓCZ. (Nyitra vm.) — Szabók Nagyszombattól veszik át 1558-ból tótul; 1651, 1685 (a. l.). — Vargák 1592 gróf Salm Gyulától (n. m.). — La-

FÖLE. Ld. *Csösz*.

FÜLEK. (Nógrád vm.) — Csizmadiák 1636 (e. k.). — Szücsök az 1640-éket 1672-ben kölcsönzik a besztterezbányaiaknak; 1656-ban kapják a lonszeziakkal együtt újra Wesselényi Ferencztől (e. k.). — Szabók 1674 Lipóttól, a mesterek 1699-iki névsorával (e. k.).

FÜLÖPSZALLÁS. (Pest vm.) — Takácsok, szabók, szücsök 1817. — Csizmadiák 1823 (o. l.).

FÜZES-GYARMAT. (Békés vm.) Tímárok, csizmadiák, szücsök 1828 (n. m. és o. l.).

katos és asztalos czéh 1599 (a. l.). — Fazekasok 1635-ben kapják Nagyszombattól az ő 1567-iki szabályait (e. k. tótul). — Szabók 1651. átveszik a nagyszombatiak 1558-iki szabályait (n. m.). — Szücsök 1667-ben kapják Pozsonytól (n. m.). — 1674-ben adják a nagytapolesániaknak tótul e. k. — Gombkötők 1682 (tót) 1700 (mindkettő n. m.). — Takácsok 1794 (e. k. tót). — Csizmadiák 1703—4 (n. m.). — Mészárosok 1714 (n. m. tót). — Kalaposok 1834 (o. l.).

»GAUSHINCZE, *Gašince*. (Verőcze vm.) — Ács, kőműves, kéményseprő czéh és mások 1819 (o. l.).

GNEZDA. (Szepes vm.) — Molnárok, ácsok 1835 (o. l.).

GÉRCZE. (Vas vm.) — Csizmadiák 1817. — Takácsok 1819 (o. l.).

GÉSZTES. (Komárom vm.) — Csizmadiák 1767 (e. k.). — Takácsok 1771 (e. k. Mária Teréziától). — Vargák 1774 (e. k. Mária Teréziától). — Takácsok 1839 (o. l.).

GÉSZTRÓCZ. (Bars vm.) — Ld. *Aranyos-Maróth.*

GORICZA Turopolyai helységben lakó szabók, üvegesek, asztalosok, lakatosok, kovácsok, »szürkapczacsinálók«, takácsok, kereskedők, vargák, szíjgyártók, szücsök, tímárok, kordoványosok, mészárosok és kőművesek 1846 *magyarúl* (o. l.).

GORJÁN. (Verőcze vm.) — Ácsok, kőművesek, kéményseprők és mások 1819 (o. l.).

GÖDÖLLŐ. (Pest vm.) — Takácsok 1824. — Szabók, csizmadiák 1839 (o. l.).

GÖLNICZ. Gölniczbánya. (Szepes vm.) — Szabók 1566-iki másolatban, 1770 M. T., 1833 I. Ferencztől. — Asztalos, lakatos és üveges czéh 1640. III. Ferdinándtól, 1730 és 1780-iki másolat. — Csizmadiák és tímárok 1706 régi, 1833-ban I. Fer. — Szücsök 1813, a helytartótanács általános czéhszabálya. — Kovácsok 1833 I. Ferencztől. — »Ács, bodnár, molnár és kerékgyártó czéh« 1833-ban (cz. b. i.). — Ácsok, molnárok, kerékgyártók, kádárok 1834 (o. l.). — Kovácsok, szabók, vargák 1833. — Mészárosok 1834 (o. l. és cz. b. i.).

GÖMÖRMEGYE ÉS HONTMEGYE. — Ácsok és molnárok együtt 1670 és 1698 Lípóttól (e. k. és cz. b. i.). — Molnárok és ácsok 1696 (n. m.). — Asztalosok és

molnárok 1698 latin és magyar (a. l.).

GÖNÖZ. (Abaúj-Torna vm.) Vargák 1822. — Gubások 1837 (o. l.).

GÖNYÖ. (Győr vm.) — Molnárok 1770 (e. k. Mária Teréziától).

GRADINA. (Verőcze vm.) — Kovácsok, lakatosok, ácsok és mások 1819 (o. l.).

GYARMAT. (Győr vm.) — Kovácsok, kerékgyártók, vargák, kádárok, szabók, ácsok, szücsök, esztergályosok, csizmadiák 1825. — Takácsok 1827 (o. l.).

GYARMATA. (Arad vm.) Kádárok, kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok, szabók, vargák, szappanosok, esztergályosok, takácsok, kőművesek, üvegesek, kötélgyártók, pékek, ácsok 1828 (o. l.).

GYEPŐ-PÖZES Vas-vármegyei helységben lakó kovácsok, kádárok, asztalosok, szabók, vargák, kőművesek és fazekások 1846 (o. l.).

GYERK. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

GYOMA. (Békés vm.) — Lakatosok, kerékgyártók és mások 1820. — Csizmadiák, tímárok 1821 (o. l.).

GYOROK. (Arad vm.) — Ácsok, pékek, szücsök és mások 1819 (o. l.).

GYÖNGYÖS. (Heves vm.) — A mészárosok czéhlevelét 1498-ban megerősíti Rozgonyi István (eredeti hártya oklevél n. m.). — Ugyanazokét 1498-ban megerősíti Békési Drágfi Bertalan

erdélyi vajda (eredeti hártya oklevél n. muz.). — Csizmadiák 1743 (e. k.). — 1744, 1817 (n. m.). — Kerékgyártók, kovácsok együtt 1769 (e. k.). — Takácsok 1769 M. T. (e. k.). — Gombkötők 1770 M. T. (e. k.). — Asztalos, csiszár, lakatos, szíjgyártó czéh 1771 (e. k.). — Borbélyok 1771 (e. k.). — Molnárok 1773 M. T. (e. k.). — Vargák 1776 M. T. (e. k.). — Mészárosok 1780 II. Józseftől (e. k.). — Posztócsinálók 1780 M. T. (e. k. 1799-iki másolat). — Ácsok, kőfaragók és kőművesek együtt 1782 (e. k.). — Takácsok 1817. — Lakatosok, szíjgyártók és puskaművesek 1817. — M. vargák 1817. — Szabók, szürszabók, szücsök 1817. — Csizmadiák 1817. — Posztócsinálók 1817. — Kovácsok, szekeresek 1817. — Molnárok 1818. — Kőművesek, ácsok, kőfaragók 1818. — Kéményseprők 1819. — Ácsok, kádárok 1820. — Kalaposok 1821. — Tímárok 1821. — Mészárosok 1822 (o. l.).

Gyöng. (Tolna vm.) — Takácsok 1815. — Kovácsok, lakatosok és mások 1815. — Szabók, csizmadiák, n. vargák 1815 (o. l.).

Győr. (Győr vm.) — Takácsok 1513. (cz. b. i.) — Fazekások 1633-ban kapják a pozsonyiakét 1569-ből és adják akkor Vácznak, 1692-ben pedig Székesfehérvárnak (e. k.). — Paszomántosok 1636 (n. m.). — Kötélverők 1637 (e. k.) Mansfeld gróftól 1658 (n. m.). — Szabók 1638-ban; a m. óváriak

kapják a győriek mintájára III. Ferdinándtól (e. k.), 1742 (e. k.), 1746-ban a szürszabókkal együtt M. T. (e. k.). — Mészárosok 1649 (n. m.). — Gombkötők 1651-ben adják a komáromiaknak (n. m.). — Asztalosok 1676 (e. k.). — Zubonyesinálók 1695 (e. k.) — Molnárok az egész megyére 1719 III. Kár. (e. k.). — Kerékgyártók és kovácsok az egész megyében 1726 (e. k. magyarul és németül; a városi kerékgyártók 1748 M. T. (e. k.). — Kádárok 1734. veszik át a komáromit 1657-ből (é. k.). — Magyar lakatosok 1744. — Német lakatosok 1744 (e. k.). — Takácsok 1747 M. T. (e. k.). — Keztyűsök 1755 (e. k. és n. m.). — Szíjgyártók 1761 M. T. (e. k.). — Szücsök 1765 M. T. (e. k.). — Csizmadiák 1765 (e. k.). — Borbélyok 1765 (e. k.). — Harisnyakötők 1776 M. T. (e. k.). — Vargák 1779 (e. k.). — Pékek 1815. — Fazekások 1815. — Tímárok 1817. — M. vargák és kordoványosok 1819. — N. szabók 1823. — M. szabók 1825. — Mészárosok 1826. — Magyar tímárok 1845. — Utezakó-rakók, cserepesek 1847. (o. l.).

Győrköny. (Tolna vm.) — Takácsok 1819. — Csizmadiák, kerékgyártók, kovácsok, vargák, esztergályosok, kádárok, szabók, asztalosok, lakatosok, molnárok és kőművesek 1846 (o. l.).

Győr-szt-Márton. (Pannonhalma). Vargák 1681 (a. l.). — Szabók 1697-ben kapják a győ-

rit 1568—1613-ból (e. k.). —
Mészárosok 1827 (o. l.).
GYÖR-SZIGET. (Győr vm.) —
Takácsok 1747 Penyed (= Piny-
nyéd) Révfa és Pataháza, püs-
pöki birtokokkal együtt M. T.
(e. k.) — Csizmadiák 1767 (e.
k.) — Szabók és gombkötők
1775 M. T. (e. k.) — Német

vargák 1775 M. T., magyar
ezéhszabályok (e. k.)
GYÖNGYÖS-PÜSPÖKI. (Heves
vm.) — Posztó-csinálók 1817
(o. l.).
GYULA. Ld. Békés-Gyula.
GYURGYANCZE. (Verőce vm.)
Ácsok, kőművesek, kéményseprő-
k 1819 (o. l.)

III

HACZFELD. Ld. Zombolya.
HAJDÚ-DOROG. Csizmadiák
1832 (o. l. és cz. b. i.). — Ková-
csok, kerékgyártók, kőművesek,
szücsök, asztalosok, lakatosok
1840 (o. l.).
HAJDÚ-NÁNÁS. (Hajdú vm.)
Kovács, lakatos, asztalos czéh
1836. — Csizmadiák 1839
(o. l.).

HAJDÚ-SZOBOSZLÓ. Ács, laka-
tos, kerékgyártó, kovács, üve-
ges, szücs, festő mesteremberek
1830 I. Fér. (n. m. és cz. b. i.).
— Asztalos, lakatos, kovács,
kerékgyártó, ács, molnár, üve-
ges, festő, szücs együttes czéh
1831 (o. l.).

HAJÓS. (Pest vm.) Ácsok,
kádárok, kovácsok, lakatosok,
kerékgyártók 1841 (o. l.).

HALAS. (Pest vm.) — Taká-
csok 1817. — Szabók, szücsök,
csizmadiák, szijgyártók, gomb-
kötők 1817. — Ácsok, lakato-
sok 1817. — Kovácsok, bodná-
rok 1817 (o. l.).

HANDLOVA. (Nyitra vm.) —
Csizmadiák 1656 (n. m.).

HARASZTI Pest megyei hely-
ségben lakó molnárok, sütők,
kerékgyártók és kovácsok 1847
(o. l.).

HARKA. (Sopron vm.) — Ko-

vácsok és kerékgyártók 1839
(o. l.).

HATVAN. (Heves vm.) —
Csizmadia, szabó, szijgyártó,
szücs, varga mesterek együtt
1760 (e. k.). — Csizmadiák, sza-
bók, szücsök és mások 1817.
(o. l.).

HÉDERVÁRI uradalom (Po-
zsony, Győr és Mosony megyé-
ben). — Takácsok 1819. —
Szabók 1819 (o. l.).

HEGYES. (Bács-Bodrog vm.)
— Kovácsok, takácsok és má-
sok 1815. — Kéményseprők
1819 (o. l.).

HELYTARTÓTANÁCSI rende-
let: Vegyes czéh 1805 (n. m.).

HÉTHÁRS. (Sáros vm.) —
Ácsok, kádárok, szekerések
1838 (o. l.).

HETVE. (Vas vm.) — Ta-
kácsok 1829 (o. l.).

HEVES ÉS KÜLSŐ-SZOLNOK
vármegye. — Vegyes czéh 1780
(n. m.).

HIBBE. (Liptó vm.) — Fes-
tők 1820 (o. l.).

HIDEGKÚT Temes megyei
mező városban lakó takács, ko-
vács, kötélgyártó, asztalos, ká-
dár, esztergályos, szerfestő, ke-
rékgyártó, »cipővarró«, varga,
szabó, kalapos, sütő, borbély,

bádogos, szücs, lakatos, nyereg-
gyártó, fazekas, szürszabó, kő-
mives, ács, könyvkötő, sárga-
rézműves, bábsütő, órás, fésűs,
szítás, arany- és ezüst-műves,
»kolompár«, üveges, rézműves,
csizmadia, szappanyos, puska-
műves és bőrgyártó mesterem-
berek 1846 (o. l.).

HIDEGKÚT Vas vármegyei
helységben lakó varga mesterek
1847 (o. l.).

HIDEGKÚT. (Veszprém vm.)
— Takácsok 1823 (o. l.).

HŐD-MEZŐ-VÁSÁRHELY. (Cson-
grád vm.) — Szabók 1732 (n. m.)
— Csizmadiák 1733 (n. m.) és
1850 (o. l.). — Szücsök 1768
M. T. (e. k.) és 1832 (o. l.). —
Takácsok 1773 (e. k.) és 1815
(o. l.). — Szabó, szürszabó és
paplanos czéh 1776 magyarok és
németek M. T. (e. k.). — Asz-
talos, lakatos kerékgyártó és
kovács mesterek 1777 (e. k.). —
Kerékgyártók 1815 (n. m. és
o. l.). — Kovácsok 1815. —
Molnárok, ácsok 1820. —
»Cserző vargák« 1822. —
Szürszabók 1823. — Ácsok
1823. — Kalaposok 1845. —
»Gerencsér mesterek« 1847
(o. l.).

HŐSÁG. (Bács-Bodrog vm.)
— Kőművesek, ácsok, asztalo-
sok, lakatosok és mások 1818.
— Bocskorkészítők, kalaposok,
pap-süveg készítő, viaszöntők,
szappanosok, harisnyakészítők,
takácsok, ácsok, kovácsok, la-
katosok, kerékgyártók, káda-
rok, üvegesek, esztergályosok,

bádogosok, sarkantyúsok 1826
(o. l.).

HOLICS. (Nyitra vm.) —
Molnárok 1676 tót, a sassini-
akkal együtt Lipóttól (e. k.). —
Csizmadiák 1732 (e. k.). — Mő-
szárosok 1762 M. T. (e. k.). —
Szabók 1769 M. T. magyar és
német (e. k.). — Fazekas, ha-
risnyakötő, takács, fegyverké-
szítő, késes, zsákesináló, festő
mesteremberek, mind anabap-
tisták, a szobotisti — és sas-
siniakkal együtt 1770 (e. k.).
— Szücsök 1776 tót (n. m.).

HOMONNA. (Zemplén vm.) —
Bodnárok 1643-ból tót. — Szü-
csök jegyző könyvének töre-
déke 1706-ból tótul (cz. b. i.).

HONT-VÁRMEGYE, *Gümörrel*
együtt. — Ácsok és molnárok
1670 és 1698 Lipóttól (e. k.). —
Molnárok 1773 (n. m.).

HORGOS. (Csongrád vm.) —
Takácsok, kovácsok, kádárok,
ácsok, szabók, csizmadiák 1837
(o. l.).

HORNIE. (Hornya, Trencsén
vm?) — Szücsök 1714 tótul
(n. m.).

HORNSTEIN. Ld. *Szarvók*.

HÖGVÉSZ. (Tolna vm.) —
Varga czéh 1782 M. T. (e. k.).
— Takácsok 1835. — Kőmű-
vesek, ácsok, cserepesek 1835
(o. l.).

HUSZT. (Máramaros vm.) —
Csizmadiák 1682 (a. l.). — Ti-
márok, csizmadiák 1831. —
Szabók, gombkötők és más tí-
zenegy rendbeli mesterek 1835
(o. l.).

I

IGAL. (Veszprém vm.) — Takácsok 1723 (n. m.).

IGLÓ. (Szepes vm.) — Szabók 1550 (n. m.). — Kéményseprők 1819. — Ácsok, molnárak 1835 (o. l.).

IKVA folyón (Sopron vm.) malomtartók és molnárak 1841 (o. l.).

ILLAVA. (Trencsén vm.) — Takácsok a trencséniektől kölcsönzik 1607 tótul (cz. b. i.). — Csizmadiák 1659. kapják Pozsonytól (n. m.). — Szabók a nagy-bicssei czéhtől kölcsönzik 1668. tótul (cz. b. i.).

ILLOK. Lásd Szerém-Újlak.

INDIA (Szerém vm.) mezővárosban lakó kerékgyártók, asztalosok és egyéb mesterek czéhekiváltsága 1845 (o. l.).

IPOLY-PÁSZTÓ, *Pesztek, Palást*. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

IPOLY-SÁG. (Hont vm.) — Csizmadiák, vargák 1821. — Mészárosok 1828 (o. l.).

IPOLY-SZAKÁLLOS. Lásd *Szakállós*.

IREG. (Tolna vm.) — Takács czéh 1768 M. T. mellékelve az eskü forma (e. k.). — Kéz-
művesek czéhszabály-tervezete a jelen század elejéről (o. l.).

IREG. (Szerém vm.) — Mindenféle szabók, gombkötők, csizmadiák és mások 1818 (o. l.).

IRSA. (Pest vm.) — Szabók, szücsök 1832 (o. l.).

ISZTIMER. *Balinka és Káli*. (Fehér vm.) — Kádárok, kovácsok, asztalosok, kerékgyártók 1843 (o. l.).

IVÁN. (Sopron vm.) — Kovácsok és szabók 1797 (e. k.).

IVÁNOCZE. (Verőcze vm.) — Ácsok, kőművesek, kéményseprő és mások 1819 (o. l.).

J

JAKÓHALMA. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók és ácsok 1823. — Csizmadiák, szabók, szücsök 1830 (o. l.).

JANKOVÁCZ (Bács-Bodrog vm.) — Takácsok 1822. — Kovácsok, kerékgyártók, kőtélgyártók, szabók, szücsök, csizmadiák, ácsok, kőművesek, kádárok 1841 (o. l.).

JÁNOSHÁZA. (Vas vm.) — Csizmadiák 1701 (e. k.). — M. és n. szücszabók 1780 M. T. (e. k.) 1826 (o. l.). — Takácsok 1780 M. T. (e. k.) 1829 (o. l.).

JÁSZ-APÁTL. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Takácsok

1817. — Csizmadiák 1817. — Vékony szabók, szücszabók és szücsök 1817 (o. l.).

JÁSZ-BERÉNY. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Szabók és szücsök 1737 III. K. (o. l.) Vargák és timárok együtt 1764 M. T. (e. k.). — Szabók, szücszabók és szücsök 1767 M. T. (e. k.). — Csizmadiák 1817. — Takácsok 1817. — M. timárok 1817. — Kovácsok, kerékgyártók 1817. — Vékony és szücszabók 1817. — Lakatosok, ácsok, üvegesek és sarkantyusok 1817. — Szücsök 1817. (o. l.).

JÁSZ-LADÁNY. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Vékony-

szabók és mások 1817. — Takácsok 1817 (o. l.).

JASZKA. (Zágráb vm.) — Kovácsok, lakatosok, szegkovácsok, (clavarii), puskaművesek, asztalosok, kerékgyártók, kádárok, molnárak, mészárosok, timárok, szabók, szücszabók, vargák, csizmadiák, szörkapeza-készítők, takácsok, gombkötők, üvegesek, fazekasok 1814 (latinul). — Ugyancsak: »*Jaszka* mezővárosban (Zágráb vm.) lakó lakatos, szegesináló, puskaműves, asztalos, kerékgyártó, kádár, szabó, üveges, varga, gombkötő és szücs mesteremberek 1846 magyarul (o. l.).

JÁSZ-KISER. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Csizmadiák, szabók, szücsök 1819. — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, ácsok 1835 (o. l.).

JÁSZ-MIHÁLYTELKE. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Szücsök, szabók, csizmadiák, kovácsok, kerékgyártók, takácsok 1835 (o. l.).

JÁSZÓ. (Abauj vm.) — Mészárosok 1629 II. Ferdinándtól (n. m.). — Szücsök 1637 a prépostságtól (e. k.). — Fazekasok 1712 III. Károlytól (o. l.). — Lakatos, kerékgyártó, kovács czéh együtt Meczenzéffel 1749 a jászói prépostságtól (e. k.).

JOBBAHÁZA. (Sopron vm.) —

Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

JOLSVA. (Gömör vm.) Kovácsok 1584 br. Herbersteintől (n. m.). — Szabók 1609 II. Mátyástól, tót ford. (o. l.) ugyan-csak 1609-ből magyarul Wesselényi Ferenc 1659-iki megerősítésével (e. k.). — Fazekasok 1609-ből II. Mátyástól tót, 1617-ben Szécsy Györgytől (e. k.). — Takácsok 1609 II. Mátyástól és 1620 tótul (n. m.). — 1623 tót, Murány várában kelt, 1656-ban Wesselényi Ferenc megerősíti (e. k.). — Posztócsinálók 1609 II. Mátyástól, tót fordítás (e. k.). — Szücsök 1628 II. Ferdinándtól (e. k.) és 1815 tótul (n. m.). — Vargák 1648-ban kapják *Kassától* (e. k.). — Csizmadiák 1658-ban kapják *Kassától* (e. k.). — Lakatosok 1666 tótul (o. l. és n. m.), 1678-ban kapják a *kassai* tanácstól (e. k.). — Mészárosok 1669-ben kapják *Beszterczobányától* az ő 1609-iki szabályait (e. k.). — Gombkötők 1705-ben kapják a *kassaiaktól* (e. k.). — Fésűsök 1796 tótul (n. m.). — Kötélverők 1801-iki czéhszabályai tót (e. k.). — Festők 1817 (o. l.). — Sziggyártók 1832 (o. l. és n. m.). — Szücszabók 1838 (o. l.). — Asztalosok 1840 tótul (n. m.). Kalaposok k. n. tót (e. k.).

K

KABOLD. *Kobelsdorf*. (Sopron vm.) — »*Vegyes czéh*» 1654. — Vargák 1756 Esterházy Pál és Antal hercegtől. — Fazekasok 1757 (n. m.).

KÁLD. (Vas vm.) — Csizmadiák 1817. — Takácsok 1829 (o. l.).

KALOCSA. (Pest vm.) — Csizmadiák 1737 (n. m.), 1773 (e. k.),

1822 (n. m. és cz. b. i.). — Szabók 1741 (n. m.). — Szabók és szűrszabók együtt 1766 M. T. (e. k. n. m.) és 1822 (o. l.). — Takácsok 1744 (M. T. e. k.) és 1822 (o. l.). Zászlajuk megvan a templomban (cz. b. i.). — Fazekasok és korsósok 1817 (n. m. és o. l.). — Kovácsok, lakatosok, asztalosok, kádárok, kerégyártók 1819 (n. m. és o. l.). — Sziggyártók 1822. — Kéményseprők 1819. — Szűcsök 1822 (o. l.). — Összesen 9 czéh volt legutoljára a városban (cz. b. i.).

KANIZSA. Ld. *Nagy-Kanizsa és Ó-Kanizsa*.

KAPOSVÁR. (Somogy vm.) — Szabók 1568—1613. 1690-ből latin és magyar (o. l.). — Takácsok 1735. — Fazekasok, a *dombovári és ozoraiakkal* együtt 1747, gr Esterházy jószágigazgatójától (e. k.). — Takácsok 1735. — Kéményseprők 1819 (o. l.).

KAPRONCZA. (Belovár-Kőrös vm.) — Takácsok 1725 III. K. (e. k.) 1819 (o. l.). — Lakatosok, császárok (gladiator seu poliones), szijgyártók, nyereggyártók, ötvösök, szűcsök és asztalosok együtt 1763 (M. T. e. k.). — Gombkötők és fazekasok 1763 (M. T. e. k.). — Kalaposok 1819. — M. és n. szabók, szűrszabók és gombkötők 1819. — Csizmadiák és kordován-készítők 1819. — Kádárok, kerégyártók, ácsok stb. 1819. — Mészárosok, pékek, molnárok stb. 1819. — Sziggyártók, kovácsok stb. 1819 (o. l.).

KAPUSZINA. (Bács vm.) — Mészárosok, takácsok, kovácsok, lakatosok, kerégyártók, szijgyártók, kötélgyártók, szabók, szűrszabók, szűcsök, csizmadiák, kádárok, asztalosok, viaszöntők, festők, szappanosok, gombkötők, fazekasok, halászkok, ácsok, esztergályosok, kalaposok, pékek 1834 (n. m. és o. l.).

KAPUVÁR. (Sopron vm.) — Bognárok, kovácsok és lakatosok együtt 1669-ben veszik át a keresztúriak 1657-iki czéhszabályait. — Takácsok régebbi szabályai 1681-ben megerősítve hg. Esterházy Pál által. — Szabók 1712. — Szűcsök 1713 hg. Esterházy Páltól. — Csizmadiák 1713. (Mind e. k.)

KARÁD. (Somogy vm.) — Szabók 1748. — Takácsok 1748 (n. m.).

KARCZAG. (Jász-Nagykún-Szolnok vm.) — »Egyesült bőr-
ipar czéhe« 1817. — »Vegyes czéhe« 1817 3 db. (n. m.) — Molnárok, ácsok és fazekasok 1817. — Csizmadiák, tímárok 1817. — Szűcsök, szabók, szijgyártók stb. 1817. — Lakatosok, ácsok stb. 1817 (o. l.).

KAROLYVÁR (Zágráb vm.) sz. kir. városban lakó kovács, lakatos, réz-, ezüst-, puska-
műves, bádogos és sárgaréz-műves, »tűzműves« cím alatti czéh kiváltságai 1846 (o. l.).

KASSA. (Abaúj-Torna vm.) — Legrégibb czéhszabályait (mintegy 13) 1307-től a városi levéltárból részben közölte s közölni fogja a Történelmi Társaság ifj. KEMÉNY Lajos. Ld.

munkám 10. 20. stb. lapjain. A felső m. o. — muzeum levéltárában lévő mintegy 32 czéhlevelet kiadta és ismertette dr. Tórnai Lőrincz a kassai főgymnasiun 1885/86-iki értesítőjében Ld. értekezésem 20 stb. lapjain.) A fővárosi levéltárakban a következők találhatók: Lakatosok 1631-ben adják szabályukat a *cselnekieknek* (n. l.). — 1668-ban adják a *jolsvaiaknak* (e. k.). — 1675. (o. l.) — Kádárok 1641 (n. m.). — Kőművesek 1600—1700 (n. m.). Kőművesek és kőfaragók 1815 (o. l.). — Mészárosok 1614 (n. m.). 1822 (o. l.). — A vargák szabályait 1648-ban adja a város tanács a *jolsvaiaknak* (e. k.) 1840 (o. l.). — Csizmadiák 1658. kölcsönzik a *jolsvaiaknak* (e. k.) 1720 (n. m.) 1735. 1837. (o. l.) — Takácsok 1665-ben adják a *rimaszombatiaknak* (n. m.) 1697. (n. m.) — Gombkötők 1669-ben adják a *kisszebenieknek* (o. l.), 1705. a *cselnekiek és jolsvaiak* részére (e. k.) — Puska-
portörő czéh 1694. (cz. b. i.) — Kovácsok 1707 (o. k.). — Festők 1715. *Lőcsével* stb. együtt (e. k.) 1815 (o. l.). — Szabók 1718 (n. m.); német szabók 1829 (o. l.). — Szűcsök 1752 (n. m.). — Tímárok 1766 (e. k.). 1838 (o. l.). — Pékek 1815. — Ácsok és molnárok 1816. — Lakatos, órás, puska-
műves czéh 1817. — Szappanosok 1817. — Kalaposok 1818. — Asztalosok 1821. — Kalmárok 1826. — Rézművesek 1829 (o. l.).

KECSEKMET. (Pest vm.) —

Szappanosok 1642-ben kapják *Debrecentől Nagy-Kőrössel* együtt (o. k.), 1665 (n. m.). — Szűcsök 1726. III. Károlytól (e. k.), 1817 (o. l.). — Sziggyártók 1735 és 1837 (o. l.). — Asztalosok 1742-ben kapták *Pesttől* (e. k. és n. m.), 1826 (o. l.). — Csizmadiák 1744 (e. k.), 1817 (o. l.). — Szabók 1744. (n. m.), 1824 (o. l.). — Takácsok 1767. M. T. (e. k.), 1829 (o. l.). — Kovácsok 1773 (e. k.), 1815 (o. l.). — Kőművesek 1779 M. T. (e. k.). — Tímárok 1817. — Molnárok 1817. — Lakatosok, órások, sarkantyúsok, puska-
művesek 1818. — Kéményseprők 1819. — Szűrszabók 1824. — Kőművesek és ácsok 1827 (o. l.).

KEMENCZE. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

KÉMÉND. Ld. *Koos-Pallag*.

KEMENESALJA. (Vas vm.) — Lakatosok 1569, együtt, a *sárvári* császárokkal Miksától és 1677 *Sárvár* város tanácsától, együtt a *sárvári* császárokkal; »a czéhbeli inasok felszabadításának rendjévele« (e. k.). — Kovácsok 1677, 1722-iki másolatban pótlással (n. m.) — A kemenesaljai kerületi és *nemes-dömölki* szabók k. n. (o. l.)

KERESZTÚR. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, kerégyártók, ácsok, asztalosok, szijgyártók, szűcsök, csizmadiák, szabók, molnárok, kádárok, kötélgyártók 1834. (o. l.)

KERESZTÚR. Ld. *Német-Keresztúr és Tót-Keresztúr*.

KERNYÁJA. (Bács-Bodrog vm.) — Kádárok, kovácsok,

lakatosok, kerékgyártók, asztalosok, molnárok, takácsok, szabók, csizmadiák, szücsök, kötélgyártók, vargák 1827 (n. m. és o. l.).

KÉSMÁRK. (Szepes vm.) — Posztócsinálók 1475-iki privilégiumra hivatkozással 1635-ből, 1807-iki másolat (e. k.). — Fazekasok 1556 a várostanáctól, 1807. másolat (e. k.) és 1805 (e. k.). — Kézművesek 1658-ban kapják *Lőcsétől*, 1807-iki másolat (e. k.). — Vargák 1573, 1806-iki névsorral (e. k.). — Szücsök 1581, 1807. másolat (e. k.). — Asztalosok 1606, 1798-iki másolatban (e. k.), 1816 (o. l.). — Szabók 1607 (e. k.). — Szijgyártók 1609, 1799-iki másolatban (e. k.). — Kádárok 1609 a várostól, 1807-iki másolatban (e. k.). — Mészárosok 1609, a tanácstól, 1807-iki másolat (e. k.). — Nyereggyártók 1614 (e. k.). — Kézművesek 1627 a városi tanácstól (e. k.). — Kerékgyártók és kovácsok 1633 (e. k.). — Pékek 1636 (e. k.). — Csizmadiák 1645 (e. k.). — Gombkötők 1666 a várostól, 1807-iki másolat (e. k.). — Timárok 1671. (e. k.) és 1815 (o. l.). — Lakatosok 1682 (e. k.). — Ötvösök 1713 (e. k.). — Festők 1713, 1715, a várostól, másolatok (e. k.). — Kalaposok 1757, 1807-iki másolatban M. T. (e. k.), 1821 (o. l.). — Kalmárok 1829 (o. l.).

KESSNICZE. (Verőce vm.) — Ácsok, kőművesek, kéményseprők stb. 1819 (o. l.).

KESZTHELY. (Zala vm.) —

Kőfaragók, kőművesek 1751 (n. m.). — Kalaposok 1830 (o. l.).

KÉTHELY. Fazekasok 1727. (n. m.).

KILITI vulgo *Frauentdorf.* (Mosony vm.) — Csizmadiák 1820. — Takácsok 1841 (o. l.).

KIRÁLYPALVA és *Körtvélyes* Vas megyei helységben lakó vargák 1847 (o. l.).

KIS-BODÁK. (Pozsony vm.) — Molnárok 1847 (o. l.).

KIS-CZELL. (Vas vm.) — Csizmadiák, szabók, szücsök »és többi czéh« 1798 (e. k.). — Csizmadiák 1817. — Szabók 1835. — Asztalosok, kádárok, lakatosok, ácsok, esztergályosok, üvegesek és kőművesek 1836. — Mészárosok 1840 (o. l.).

KIS-DOROG és *Tevel.* (Tolna vm.) — Takácsok, vargák, szabók, asztalosok, lakatosok, kovácsok, kerékgyártók, szijgyártók, kőművesek, cserepesek, fazekasok, ácsok, esztergályosok, üvegesek, szűrszabók, harisnyakötők, kalaposok és kádárok 1843 (o. l.).

KISFALUD, *Englsbrunn.* (Temes vm.) — Kovácsok, kerékgyártók 1819 (o. l.).

KISFALUD. (Sopron vm.) — Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

KIS-GYARMAT. Lásd *Koos-Pallag.*

KIS-HARTA. (Pest vm.) — Asztalosok, kovácsok, kerékgyártók, kádárok 1836 (o. l.).

KIS-JENŐ. (Arad vm.) — Lakatosok, asztalosok, kovácsok, stb. 1819 (o. l.).

KIS-KOMÁROM. (Zala vm.) — Vegyes czéh 1781 (n. m.). — Kalaposok 1830 (o. l.).

KIS-KOVÁCSI. Ld. *Szent-király-szabadja.*

KIS-KÖCSK. (Vas vm.) — Takácsok 1829 (o. l.).

KIS-KÖRÖS (Pest vm.) — Csizmadiák, timárok, szijgyártók, vargák 1817. — Szabók, szücsök, takácsok 1817. — Lakatosok, kerékgyártók, asztalosok és kádárok 1841 (o. l.).

KIS-KÖSZEG-BATINA. Ld. *Batina.*

KIS-KÜN-SZABADSZÁLLÁS. Ld. *Szabadszállás.*

KIS-LŐRINTE. (Veszprém vm.) — Kerékgyártók, kovácsok 1824 (o. l.).

KISMARTON. (Sopron vm.) — Kádárok 1615 (n. m.). — Ácsok 1701 (e. k.). — Molnárok 1701 az Esterházyaktól (e. k.). — Vargák 1702 Esterházy Páltól (e. k.). — Kerékgyártók k. n., a végén 1706-iki jegyzetekkel (o. l.). — Lakatosok, puszkaművesek és órácsok 1711 (e. k.). — Harisnyakötők védlevele a *pozsonyi* és más városbeliekkel együtt 1714 (o. l.). — Gombkötők 1748 Esterházy Páltól (e. k.). — Szabók 1767 (n. m.) és 1768 M. T. (e. k.). — Asztalosok 1768 (e. k.). — Csizmadiák 1768 (e. k.). — Takácsok 1768 M. T. (e. k.).

KIS-SOMLÓ. (Vas vm.) — Takácsok 1829 (o. l.).

KIS-SZEBEN. (Sáros vm.) — Kőművesek a várostanáctól 1590. — Kalaposok 1623. — Posztócsinálók 1627 a várostól. — Takácsok 1628-ban kapják

Lőcsétől. — Timárok 1641-ben kapják a *lőcsiektől*; külön 1819 és 1842. — Gombkötők 1669-ben veszik a *hassaiaktól.* (o. l.)

KIS-SZENT-MIKLÓS. (Temes vm.) — Lakatosok, kerékgyártók 1819. — Molnárok 1843 (o. l.).

KIS-TAPOLCSÁNY. (Bars vm.) Szücsök 1829 (n. m. és o. l.). — Ld. *Aranyos-Maróth.*

KISUCZA-ÚJHELY. (Trencsén vm.) — Csizmadiák 1614. *Mosóc* városától, tótul s 1711 adják a variniaknak tótul. — Kovácsok és lakatosok 1669 veszik *Varin* városától, tótul. — Kalaposok a *budetini* uradalomban (mikor?) latinul. — Fazekasok *Zsolnától* 1678 tótul (ez. b. i. a Trencsén városi levéltárból). — Szabók 1721 *Nagy-Bicsé* városától tótul.

KIS-ÚJSZÁLLÁS. Csizmadiák 1817 (n. m. és o. l.). — Lakatosok, kovácsok 1818 (o. l.). — Szabók, szücsök, festők és paplanosok 1818 (n. m. és o. l.).

KLENÓCZ. (Gömör vm.) — Csapók 1825 (o. l.).

KOLLUTH. (Bács-Bodrog vm.) Kovácsok, lakatosok, asztalosok, kerékgyártók, takácsok, esztergályosok, kádárok, szijgyártók, szücsök, csizmadiák, harisnyakötők, szabók, vargák, kötélgyártók, fazekasok, festők, kalaposok és szijgyártók 1827 (o. l.).

KOMÁROM. Vargák 1555-ben veszik át *Esztergomtól* (e. k. és n. m.); német vargák czéhszabály tervezete a jelen század elejéről (o. l.). — Csizmadiák

1567 kölcsönzik *Esztergomtól* s adják 1624 a *vácziaknak* (n. m.) 1609 (cz. b. i.) 1750 III. K. (cz. b. i.) 1827 (o. l.). — Nyereggyártók 1602 (o. l.). — Takácsok 1626 m. e. Lipót király (cz. b. i.) 1700 (n. m.). — Gombkötők 1651-ben veszik át Győrtől (n. m.) 1728 III. K. (o. k. n. m.) 1729 (cz. b. i.). — Kovácsok 1657 (e. k.) 1702 (n. m.). — Kádárok k. n. és 1687 (e. k. és n. m.) — Szürszabók és »váltóművesek« 1686. m. e. a város által 1744-ben (n. m.). — Szabók 1686 Lipóttól (e. k.) 1688 L. (cz. b. i.) 1745 latin és német (n. m.); m. és n. szabók czéhszabály tervezete, magyarul és németül, a jelen század elejéről (o. l.); m. szabók 1815 (o. l.); német szabók 1844 (o. l.). — Szűjgyártók 1692 Lipóttól (cz. b. i.) 1692-ben adják a *vácziaknak* (e. k.). — »Vegyescsinalók 1695. m. latin és német (e. k.). — Halászok 1696 Lipóttól (cz. b. i.) 1816 és 1818 (o. l.). — Rác kalaposok 1696 (n. m.). — Serfözök 1697 (e. k.). — Csapók 1698 (n. m.). — Borbélyok 1714 III. K. (cz. b. i.). — Ácsok 1718 és 1776 (e. k.) 1815 (o. l.). — Fazekasok 1718, 1728 (n. m.) 1754 M. T. (cz. b. i.). — Mészárosok 1728 III. K. (cz. b. i.); új czéhszabály terveztük a jelen század elejéről (o. l.). — Asztalosok 1753 M. T. (e. k. és cz. b. i.) 1815 (o. l.). — Szücsök 1753 M. T. (e. k. és cz. b. i.). — Selyem-paplan-csinalók 1753 M. T. (cz. b. i.). — Lakatosok k. n. (e. k.). — Szűj-

és nyereggyártók; továbbá kőművesek és kőfaragók (magyar); és kerékgyártók német czéhszabály tervezete külön-külön e század elejéről (o. l.). — Kőművesek és kőfaragók 1815. — Molnárok 1818. — Hentesek 1845 (o. l.). — Szürszabók k. n. (n. m.).

Kömlös. (Torontál vm.). — Mészárosok, molnárok, takácsok, nyereggyártók és mások 1824. — Csizmadiák 1827 (o. l.).

Koos-pallag. (Hont vm.) — Mészárosok 1828. — *Koos-Pallag, Kéménd, Kis-Gyarmat, Kövesd* és több hontmegyei faluban lévő molnárok 1844 (o. l.).

Koppány. (Veszprém vm.) Takácsok 1820 (o. l.).

Korpona. (Hont vm.) — Mészárosok 1609-ben kapják többekkel együtt II. Mátyástól (ld. *Körmöcz*) s 1669-ben adják a *jósvaiaknak* (e. k.). — Szücsök 1630 (n. m.). — Szabók 1638. III. Ferdinándtól (e. k.). — Fazekasok 1648 (n. m.). — Csizmadiák 1653 (e. k.) 1731 (n. m.). — A cz. b. i. között ez olvasható: 14 czéhnek eredeti alapszabályait 1859-ben az ott székelő volt es. kir. szolgabírói hivatal elvette; 1851-iki a cs. k. kormány által kiadott és általánosságban az iparra, de a czéhekre is vonatkozó utasításokkal bírnak.

Körm. (Zala vm.) — Csizmadiák 1817 (o. l.).

Kovácsi. Ld. *Pere-Márton*.
Kőbánya. (Pest vm.). — Kőművesek 1714 (e. k.).

Kőhalom. *Steinberg* (Sopron vm.) — Fazekasok k. n. (e. k.).

Kömlödi uradalom. (Tolna vm.) — Molnárok, ácsok és asztalosok 1839 (o. l.).

Köpcsény. (Mosony vm.) — Kovácsok 1697, 1714. — Vargák 1697 Esterházy Páltól. — Takácsok 1701 hg. Esterházy Páltól. — Szabók és szürszabók »Rock- und Kepene-Scheidter« 1770 (e. k.).

Körmend. (Vas vm.) — Vargák 1616 kapják *Szombathelytől* az ottaniak 1566-iki szabályait (n. m.). — Csizmadiák 1661-ben veszik át a *nagyszombatiak* 1602-ben *Pozsonyból* hozott szabályait s adják a *rohoncziaknak* 1661-ben s az *újváriaknak* és *mongorókerékieknek* 1690-ben (o. l.). — Fazekasok 1669 (o. l.). — Molnárok 1669 a *néméljvári-, rohonci- és körmen-diekkkel* együtt a Bathányiaktól és külön 1788 II. Józseftől (e. k.). — Kovácsok és bognárok k. n. (XVII. sz.) németből fordítva magyarra (o. l.). — Mészárosok 1700 (n. m.), 1724 gr. Batthyányi Károlytól (e. k.). — Takácsok 1712-ben kapják *Pozsonytól* másolatban (e. k.), 1760 (n. m.), 1762 (e. k.). — Kerékgyártók és kovácsok 1725 gr. Batthyányi Lajos és Károlytól (e. k.). — Esztergályosok 1748-ban kapják *Soprontól* (e. k.). — Kádárok 1748-ban kapják *Köszegtől* (e. k.). — Asztalosok 1762 — M. szabók 1762. — Vargák 1762 (o. l.). — Lakatosok 1769. — Szücsök 1769 (o. l.). — Kőművesek, ácsok és

cserepesek 1770 (e. k.). — A gombkötők Rohoncztól veszik át ezeknek Soprontól kapott czéhszabályukat k. n. (o. l.).

Körmöcz. *Körmöczbánya*. (Bars vm.) — Szabók 1531 és 1609 a várostanácstól (e. k.) — Pékek 1554-ben veszik át *Olmitz* városától (e. k.) 1838 (o. l.). — Kovácsok 1577 (n. m.). Esztergályosok (bognárok) 1582 m. e. 1634., 1731—61. másolat (e. k.). — Vargák 1603. m. e. Lipót által, és 1818 a várostanácstól (e. k.). — Mészárosok 1609. a *Selmocz, Besztercze és Korpona* városbeliekkel együtt II. Mátyástól; 1669-ben a *jósvaiaknak* kölcsönzik (e. k.), 1643-ban megújítja a várostanács, 1761-iki másolat (e. k.). — Szűjgyártók 1632. a várostanácstól (e. k. és n. m.). — Szücsök 1637 a várostanácstól (e. k.), 1667 (cz. b. i.), 1777-ben adják a *zolyomiaknak*, azzal a megjegyzéssel, hogy azokkal a szabályokkal ők már 200 év óta élnek (n. m.). — Asztalosok 1641 (e. k. és n. m.). — Kőművesek és kőfaragók 1648 (e. k.) 1648, 1655, 1716, 1737 (n. m.). — Kötélverők 1650 a v. t. 1761-iki másolat (e. k.). — Csizmadiák 1650 (n. m. és o. l. 2 péld.). — Kalaposok 1697. a v. t. tól (e. k.). — Timárok 1700 németül és tótul (e. k.) — Ötvösök 1701 (e. k.). — Gombkötők 1707 (o. l.) 1737 (n. m.). — Ij- és puskaművesek »Bogner und Pixenschlifer« 1714 a v. t. (e. k.). — Borbélyok 1732 III. K. (o. l.). — Paszománt-készítők 1748 tótul (n. m.). —

Takácsok k. n., 1761-iki hiteles másolatban (o. l.).

KÖRNYE. (Komárom vm.) — Takácsok 1825 (o. l.).

KÖRÖS. Ld. *Alsó-Körös* és külön *Nagy-Körös*.

KÖRTVÉLYES. Ld. *Királyfalva*.

KÖSZEG. (Vas m.) — Vargák 1612-iki szabályait adják a *locsmándiaknak* 1640-ben (e. k.). — A kerékgyártók szabályait 1627-ben adja a várostanács a *rohoncziaknak* (e. k.). — Kádárok 1726, a melyet a körmendieknek kölesönöznek 1748-ban (e. k.). — Gombkötőt 1738 III. Károlytól (e. k.) — Szabók 1750 M. T. (e. k.) s a nemzeti muzeumban egy csomag, mely 50 db XVII—XVIII. századi irományból áll. — Borbélyok 1757 (e. k.). — Kőművesek, »szücs, tislér, lakatos és nyereggyártó emberek« 1770 (o. l.). — Posztócsinálók 1779 M. T. (e. k.). — Mészárosok 1781 II. Józseftől (e. k.). — Fésűsök 1827. — Fuvárosok (aurigae) 1841 (o. l.).

»KÖVÉCS«. (Győr vm.) — Molnárok 1847 (o. l.).

KÖVESD. (Hont vm.) Ld. *Koos-Pallag*.

KRAPINA. (Varasd vm.) Szabók, csizmadiák, lakatosok, szürszabók, gombkötők, kádárok, mészárosok, kovácsok, kerékgyártók, asztalosok, esztergályosok, kalaposok, kőfaragók, fazekasok, szijgyártók, kőművesek, takácsok, fésűsök, molnárok, szegkovácsok, ácsok, nyergesek, pékek, órárok 1837 (o. l.).

KROMPACH. (Szepes vm.) — Szücsök 1838 (o. l.).

KUCZURA. (Bács-Bodrog vm.) Csizmadiák, kovácsok, ácsok, szücsök, asztalosok, szabók, kötélgyártók, szappanosok 1827 (o. l.).

KULA. (Bács-Bodrog vm.) Szabók, vargák stb. 1815. — Csizmadiák, m. szabók, szürszabók stb. 1815. — G. keleti szürszabók, szabók, viaszöntők, kovácsok stb. 1819. — Szabók, szücsök, szörkapeza-csinálók, csizmadiák, vargák, szijgyártók, kovácsok, lakatosok, kádárok, asztalosok, kötélgyártók, fazekasok, molnárok, takácsok 1827 (ld. *Kuttyevo*). — Csizmadiák 1841 (o. l.).

KUNHEGYES. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Együttes borbélyipar ezéh 1817; vegyes ezéh 1817 (n. m.). — Csizmadiák, timárok, szijgyártók 1817. — Kerékgyártók (carpentarii), kovácsok stb. 1817. — Szabók, szücsök, takácsok 1817 (o. l.).

KUN-SZT.-MÁRTON. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) — Csizmadiák, szabók stb. 1817. — Ácsok kőművesek, kőfaragók, (sculptor) és molnárok 1840 (o. l.).

KUN-SZT.-MIKLÓS. (Pest vm.) Lakatosok, asztalosok stb. 1818 (o. l.).

KUSZONYE. *Alsó*. (Verőcze vm.) Szörkapeza-csinálók, kádárok, takácsok, szijgyártók stb. 1819 (o. l.).

KÜTI. (Fehér vm.) Kádárok, kovácsok, asztalosok, kerékgyártók 1843 (o. l.). Ld. *Isztimér*.

KUTINA. (Pozsega vm.) Asztalosok, lakatosok, vargák, borbélyok, szabók, mészárosok, szörkapeza-csinálók, fazekasok 1843 (o. l.).

KUTYEVO. (Pozsega vm.) és a hozzá tartozó uradalmi he-

lyeken, *Mitrovácson*, *Kulán* és *Poreczen* lévő szabó, szücs, szörkapeza-csináló, csizmadiák, vargák, szijgyártók, kovács, lakatos, kádár, asztalos, kötélverő, fazekas, molnár és takács mesterek 1827 (o. l.).

L

LACZRÁZA. (Pest vm. Kis-Kunság) — Kovácsok, lakatosok, szijgyártók, kerékgyártók, asztalosok 1823 (o. l.).

LADÁNY. (Jász-Nagykun-Szolnok vm.) Ld. *Jász-Ladány*.

LADÁNY, Nádas-Ladány. (Fehér vm.) Ld. *Csász*.

LAJOS-KOMÁROM. (Veszprém vm.) — Takácsok 1725 (o. l.).

LAJTA-SZT.-MIKLÓS. (Sopron vm.) — Szabók 1618-ban kapják *Sárvártól*, a mely *Fehérvártól* kapta 1617-ben; 1666 Nádasdy Ferencztől (e. k.); Csizmadiák 1675 megerősítve 1709 (e. k.), 1718. Esterházy Mihály hgtól. — Takácsok k. n. M. T. (e. k.) — M. takácsok 1646 Nádasdy Ferencztől.

LAK. (Sopron vm.) — Kerékgyártó, kovács és asztalos ezéh 1827 (o. l.).

LAKOMPAK, *Lackenbach*. (Sopron vm.) — Szabók 1636. a nyékiekkel együtt Esterházy Miklóstól (e. k.).

LAPINCZ-VÖLGY. (Vas vm.) — Vargák 1847 (o. l.).

LAPINCZ *folyón* (Vas vm.) lévő molnárok 1844 (o. l.).

LÁZI. (Veszprém vm.) — Takácsok 1825 (o. l.).

LÉBÉNY-SZT.-MIKLÓS. (Mosony vm.) — Kovácsok 1634

(e. k.). — Vargák 1713 III. Károlytól (e. k.).

LÉGRÁD. (Zala vm.) — Csizmadiák czéhtől felszabadító levél 1709. (cz. b. i.)

LEIBRZ. (Szepes vm.) — Posztócsinálók, mészárosok, szabók és vargák czéhe 1551 Zsigmond lengyel királytól (n. m.) — Mészárosok 1592. III. Zsigmond lengyel királytól. — Takácsok a *löcsiekkel* együtt 1765 (n. m.). — Ácsok és molnárok 1835 (o. l.).

LÉKA, *Lockenhaus*. (Vas vm.) Kőművesek, kőfaragók és cserepesek 1662 gr. Nádasdy Ferencztől (e. k.); m. e. 1676. Lipóttól (e. k. és n. m.) — Mészárosok 1680 (n. m. és o. l.). — Asztalosok és kerékgyártók 1682 gr. Esterházy Páltól (e. k.). — Kovácsok 1682 (n. m.) — Takácsok *Pözsönytől* veszik át a III. Károlyét (1712-ből) k. n. (o. l.).

LELED, és más *faluban* (Hont vm.) lévő molnárok 1844 (o. l.).

«LEOPOLDSBORF» (*Loipersdorf* ? Vas vm.) — Vargák 1493-ból (a. l.).

LÉVA. (Bars vm.) — Borbélyok 1700 (e. k.). — Gombkötők 1700 hg. Esterházy Páltól (e. k.). — Csizsárok és szijgyártók 1741 hg. Esterházy Pál-

tól (e. k.). — Kőművesek és építőmesterek 1755 hg. Esterházy Páltól (e. k.).

LIBETBÁNYA. (Zólyom vm.) Fazekasok 1651 (n. m.).

LIPCSE. Ld. *Német-Lipce*.

LIPOLD. (Mosony vm.) — Molnárok 1847 (o. l.).

LIPÓTFALVA. Ld. *Leopoldsdorf*.

LIPPA. (Temes vm.) — Fazekasok 1819. — Kádárok, kőművesek, ácsok, asztalosok és mások 1820. — Kádár, ács, kőműves, asztalos, lakatos, üveges, kőfaragó, esztergályos, órás, tímár, mészáros, varga, csizmadia, süveges, nyereggyártó, szíjgyártó, fésűs, kötélgyártó, szitakötő, rézműves, viaszöntő, kovács, kerékgyártó, bádogos, pék, molnár, kéményseprő, szabó, takács, gombkötő, szücs, szappanos, puskaműves, arany- és ezüst-műves mesterek 1841 (o. l.).

LIPTÓ MEGYE. »Vegyes czéh« 1835 (n. m.). — Keleti részén és déli járásaiban lévő molnárok és ácsok 1835. — Nyugati részén lévő molnárok és ácsok 1835 (o. l.).

LIPTÓ-SZENT-MIKLÓS. Csizmadia 1751-ben adják tótul a czéhlevelet a trsztenaiak számára és 1830 (o. l.). — Festők 1820 (o. l.).

LOCSMÁND. (Sopron vm.) — Vargák 1640-ben kapják *Kőszegtől*, Esterházy hg. megerősíti 1717-ben (e. k.). — Kovácsok 1702 (e. k.). — Mészárosok 1702 Esterházy Páltól (e. k.). — Molnárok 1702 Esterházy Páltól (e. k.). — Szabók 1717

(o. l.). — Asztalosok és lakatosok 1798 (e. k.). — Szíjgyártók 1798-ban kapják a *nyékiek* 1666-iki szabályait (e. k.). — Ácsok és kőművesek 1839 (o. l.).

LOVASBERÉNY. (Fehér vm.) Szabók, német vargák, kötélgyártók, lakatosok, kovácsok, kerékgyártók, asztalosok, kádárok és nyereggyártók 1846 (o. l.).

LOVRIN. (Forontál vm.) — Asztalosok, kovácsok, lakatosok, ácsok, borbélyok, kádárok, mészárosok, tímárok, szörkapcza-csinálók, üvegesek, vargák, csizmadia, kerékgyártók, szíjgyártók, m. és n. szabók, kötélgyártók, nyereggyártók, szücsök, bádogosok, takácsok, gombkötők, szürszabók, molnárok 1839 (o. l.).

LOSONCZ. (Nógrád vm.) — Vargák 1656 a *fülekiekkel* együtt Wesselényi Ferencztől (e. k.). — Szabók 1713 III. Károlytól (e. k.). — N. tímárok, (vulgo Lederer Rothgerber) 1818. — M. tímárok 1823. — Vargák és fésűsök 1839. — Szappanosok, festők, pékek 1840. (o. l.).

LOSONCZ-TUGLÁR. (Nógrád vm.) — Német tímárok (vulgo Lederer Rothgerber) 1818. — Csizmadia 1830 és 1838 (o. l.).

LÖCSE. (Szepes vm.) — Kötélverők 1579 (e. k.). — Posztócsinálók 1590 a várostól 1598 és 1617-iki pótlással és 1709-ből a várostól (e. k.). — Pékek az 1593-ikít adják a *Miskolcziaknak* 1749 (e. k.). — Asztalosok 1600 (e. k.). — Csizmadia 1600 (n. m.), 1701 (e. k.), 1706 és 1722 (n. m.). —

Szíjgyártók 1606 a várostól (e. k.). — Ácsok 1614 (e. k.). — Nyereggyártók 1614 (e. k.). Lakatosok 1625 (e. k.). — Mészárosok 1628 (o. l.). — Takácsok 1628 (o. l.). — Gombkötők 1634-ben veszik át az *eperjesit* (e. k.). — Tímárok 1641-ben adják a *kisszebenieknek* (o. l.). — Fazekasok 1649 a várostól (e. k.). — Rézművesek 1658-ban kölesönzik a *késmárkiaknak* (e. k.). — Vargák 1681 Lipóttól (e. k.). — Mészárosok 1691, 1699, 1702 (n. m.). — Szabók 1692, 1699, 1707, 1724 (n. m.), 1748 (e. k.), 1760 (n. m.). — Önművesek és kannagyártók »Zien und Kanngiesser« 1695 (e. k.) és a *bánya-cárosokkal* 1695 Lipóttól (n. m.). — Könyvtárosok és könyvkötők 1700 (e. k.). — Festők az *iglai, sz. váraljai, kassai és késmárkiakkal* együtt 1715 III. Károlytól (e. k.). — Ötvösök 1748 (e. k.). — Takácsok 1765

Leibitzsal együtt (e. k.). — Kőművesek és kőfaragók 1785 a várostól, szép czímképpel, a mely házépítést ábrázol (e. k.), 1791 (e. k.). — Kalmár czéh a XVIII. sz. (e. k.). — Kéményseprők 1819 (o. l.). — Molnárok k. n. (e. k.).

LÖVŐ. (Sopron vm.) — Takácsok, k. n. M. T. (e. k.).

LUBINA. (Nyitra vm.) — Posztósok 1718 tót (n. m.).

LUBLÓ. (Szepes vm.) — Molnárok és ácsok 1835 (o. l.).

LUGOS. (Krassó vm.) — Ácsok, kőművesek, asztalosok és mások 1818. — Pékek, kötélgyártók, viaszöntők és mások 1818. — Szücsök, m. és n. szabók, csizmadia és mások 1818. — Esztergályosok, fésűsök, arany- és ezüstművesek, festők, gombkötők, takácsok, bádogosok, puskaművesek, szíjgyártók, könyvkötők és fazekasok 1844 (o. l.).

M

MADARAS. (Győr vm.) — Kerékgyártók, kovácsok, lakatosok és mások 1817. — Csizmadia, szücsök, szabók és mások 1817 (o. l.). — Molnárok 1817 és 1847.

MÁGÓCS. (Baranya vm.) — Bodnárok, asztalosok, kerékgyártók, kovácsok, lakatosok, esztergályosok, vargák, szabók, szücsök, fazekasok, takácsok, molnárok 1830 (o. l.).

MAGYAR-GENCS. (Vas vm.) Takácsok 1835 (o. l.).

MAGYAR-GYULA és *Német-Gyula* (Békés vm.). Szücsök 1840 (o. l.). — Ld. *Békés-Gyula*.

MAGYAR-PÉCSKA és *Rác-Pécska* városban (Arad vm.) lévő takácsok 1816 (o. l.). — Magyar és rác takácsok 1816. — Csizmadia 1818. (n. m.). — Magyar szabók, szürszabók és szücsök 1818 (n. m. és o. l.). — Kádárok, asztalosok, lakatosok, szücsök, kötélgyártók, üvegesek, ácsok, kőművesek, pékek 1839 (o. l.).

MAGYAR-ÓVÁR. (Mosony vm.) Szabók 1638 a *győríek* mintájára III. Ferdinándtól és *Óvár, Szolnok, Szentpéter, Szentivány, Tarsa és Feltorony mosonyi-*

gyei községekben lévő szabók 1700 Lipóttól (o. k.). — Nyeregyártók, szijgyártók 1640-ből átveszik a *nagyszombatiakét* (o. l.). — Kádárok 1690 Lipóttól (o. k.). — Takácsok 1699 Lipóttól (e. k.). — Gombkötők 1710. Mosony vármegyétől (e. k.). — Asztalos, lakatos, puszkaműves és üveges czéh 1728 (e. k.). — Molnárok 1766 M. T. (e. k.). — Ácsok 1815. — Kovácsok és kerékgyártók 1816. — M. szabók, szűrszabók és szücsök 1818. — Timárok 1829. — Vargák 1831 (o. l.).

MAHOLÁNY. (Bars vm.) Ld. *Aranjos-Maróth*.

MAJSA. (Tolna vm.) — Csizmadiák, szücsök és mások 1817. — Takácsok 1819 (o. l.).

MAKLÁR. Ld. *Eger*.

MAKÓ. (Csanád vm.) — Német és magyar csizmadiák u. n. »cserző vargák« 1815. *Apátfalva és Földeák* községekkel I. Ferencztől. — M. és német szücsök 1815. I. Fer., *Nagylak* kamarai községgel együtt. — Takácsok *Földeákkal* együtt 1815. I. Fer. — Szabó, szűrszabó és gombkötő egyesült czéh 1815 I. Ferencztől (cz. b. i. és o. l.). — Asztalosok, lakatosok, üvegesek, ácsok 1815 (o. l.). — Kovácsok és bognárok *Makó* püspöki városban és *Nagylak, Palota, Apátfalva* kamarai helységeiben 1817. I. Ferencztől (cz. b. i.).

MALACZKA. (Pozsony vm.) — Csizmadiák 1739 tót (n. m.).

MÁRAMAROS-SZIGET. Csizmadiák 1654 (n. m.), 1776 (o. k.).

1749 és 1776 M. T. 1831 I. Fer. (cz. b. i.), 1830 (o. l.). — Szabók 1754 M. T. (e. k.) 1830 (o. l.). — Czipészek 1775 M. T. magyar és német (cz. b. i.). — Kovácsok, kerékgyártók 1833 (o. l.), 1834 I. Fer. (cz. b. i.) — Lakatos, asztalos, üveges, puszkaműves, esztergályos czéh 1833. — Fazekasok 1834 (o. l. és cz. b. i.). — Szücs, kötélverő, szijgyártó czéh 1844 (o. l.), 1845 V. Ferd. (cz. b. i.).

MARGITA. (Bihar vm.) — Magyar timárok 1821. Gubások 1823. — Csizmadiák 1832. — Kalaposok 1838. — Asztalosok, lakatosok, kovácsok, kerékgyártók, kádárok, kőművesek, ácsok, üvegesek, és n. csizmadiák 1847. — Fazekasok 1847 (o. l.).

MARTONYOS. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, kerékgyártók, szabók, csizmadiák, kötélgyártók és fazekasok 1827. (o. l.)

MÁTÉ-SZALKA. (Szatmár vm.) Asztalosok, lakatosok, kovácsok, szabók, szücsök, csizmadiák, timárok, vargák, kerékgyártók, kötélgyártók, szappanosok, takácsok és üvegesek 1827 (o. l.).

MATHEÓCZ. (Szepes vm.) — Molnárok és ácsok 1835 (o. l.).

MATOLCS. (Szatmár vm.) — Gubakészítők 1829 (o. l.).

MEDVE györmegyei helységben lakó molnárok 1847 (o. l.).

MÉLYKÚT. (Bács-Bodrog vm.) Takácsok, kovácsok és lakatosok, szabók, csizmadiák, szücsök, kerékgyártók, asztalosok, kötélgyártók 1829 (o. l.).

MÉNARD. (Szepes vm.) Molnárok és ácsok 1835 (o. l.).

MERÉNY. *Wagendrüssel* (Szepes vm.) — Asztalosok és lakatosok 1832 (o. l. és cz. b. i.). — N. vargák, szabók, szücsök, kovácsok és kerékgyártók 1842 (o. l. és cz. b. i.).

MECZENZÉP. (Abaúj vm.) Csizmadiák 1639 (n. m.) 1782 (e. k.). — Kádárok 1639 (e. k.). — Kerékgyártók 1655 (e. k.) * a *jászaiakkal* együtt kerékgyártó, kovács és lakatos czéh 1749 a *jászai prépostól* (e. k.) — Takácsok 1688 (o. l.).

MEZŐ-BERÉNY. (Békés vm.) Kovácsok, kerékgyártók, asztalosok és mások 1819. — Csizmadiák 1819 (o. l.).

MEZŐ-KRESZTES. (Borsod vm.) — Csizmadiák 1843 (o. l.).

MEZŐ-RÚT. (Heves vm.) — Szücsök, szabók, szűrszabók 1817. — Csizmadiák 1817. — Fazekasok 1817. — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók 1817. — M. timárok, szijgyártók 1818. — Kőművesek, molnárok és ácsok 1820 (o. l.).

MIAVA. (Nyitra vm.) — Szücsök 1678-ban kapják Lipóttól és adják *Ó-Turának* tótól (e. k.) — Csizmadiák 1716 (n. m.) — Takácsok 1719 tótól (n. m.) — Takácsok 1719 tótól (n. m.) — Mészárosok 1726 tótól (n. m.) — Szita-kötők 1833 (o. l.).

MIHÁLYFA. (Vas vm.) — Csizmadiák 1817 (o. l.).

MIHÁLYI. (Sopron m.) — Szabók, szűrszabók, szücsök, kádárok 1827. — Kerék-

gyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

MIHÁLY-TELEK. (Jász-Nagy-Kún-Szolnok vm.) — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok 1823 (o. l.).

MIHOLÁCZ. (Verőcze vm.) — Szabók, szücsök, csizmadiák és mások 1820. (o. l.) Ld. *Valpó*.

MIKLÓSFALVA, Nickelsdorf. (Mosony vm.) — Csizmadiák 1820 (o. l.). —

MINDSZENT. (Csongrád vm.) Takácsok 1840 (o. l.). —

MINDSZENT. (Borsod vm.) Ld. *Miskolcz*.

MISKOLCZ. (Borsod vm.) — Mészárosok 1508—1563 (a. l.) — Csizmadiák 1521 (a. l.) és a *mindszentiekkel* együtt 1754 (e. k.). — Tót és magyar vargák 1613, 1690, 1730 (e. k.) — Pékek 1749-ben kapják *Lőcsétől* az 1593-ikét (e. k.). — Fazekasok a *mindszentiekkel* együtt 1767 M. T. (e. k.) — Kőművesek, építőmesterek és kőfaragók 1773. M. T. (e. k.) — Kalaposok 1819. — Kéményseprők 1819. — Viaszöntők 1820. — Festők 1822. — Kőművesek, ácsok, kőfaragók 1822. — Asztalosok 1822. — Hentesek 1823. — Kádárok 1826. — Sarkantyúsok, bádgosok, rézöntők és tücsinálók 1828. — Szabók 1833. — Timárok 1833. — Kordován-készítők (cordubisiarii) 1836. — Órásk, lakatosok, puszkaművesek, ötvösök 1836. — Sarkantyúsok, kovácsok, lakatosok, vasabroncs-csinálók, fékesinálók, puszkaművesek és

óráások 1837. — Szabók 1838. — Szűrszabók 1838. (o. l.). — *Μιτρονιάζ. Ld. Kutygo.* — Mócs. (Esztergom vm.) — Molnárok 1821 (o. l.). —

MODOR (Pozsony vm.) — Kovácsok 1591 (e. k.). — Takácsok 1612-ben kapják Pest városától 1522-ből (e. k.). — Lakatosok 1620. 1651 (e. k.). Csizmadiák 1637 (a. l.) 1690 (n. m.) — Ácsok 1637 (n. m.) — Kádárok 1640 (e. k.) 1668 a város tanácsától (e. k. n. m.) — Fazekasok 1642. a város tanácsától (e. k.). — Mészárosok 1643 III. Ferdinándtól (e. k. n. m.). — Szücsök 1644 a v. t., tótul (e. k.). — Vargák 1654 a v. t., tótul (e. k.). — Gombkötők 1656 v. t. (e. k.). — Posztócsinálók 1659 (n. m.). — Timárok 1690 (e. k. n. m.) — Kalaposok 1696 (n. m.) — Kerékgyártók k. n. (e. k.). — Szűrszabók 1709 a v. t. (e. k. n. m.). — Asztalosok, szijgyártók és üvegesek együtt 1755 (e. k.). — Molnárok 1780 II. Józseftől. — Ácsok, kőművesek együtt 1792 (e. k.). —

MÓDOS. (Torontál vm.) — Kőfaragók, ácsok, kőművesek, szücsök, kötélgyártók, lakatosok, bocskorkészítők, kovácsok, rézművesek, kerékgyártók, asztalosok, szabók, borbélyok, gombkötők, csizmadiák, vargák, szűrszabók, pékek, kádárok, kalaposok, festők, takácsok, üvegesek, szappanosok, timárok, bádogosok, ötvösök, viaszöntők, kerékgyártók és fésűsök 1837 (o. l.).

MOKRIN. (Torontál vm.) —

Csizmadiák, szücsök, szabók, kovácsok, kerékgyártók, asztalosok, borbélyok, timárok, takácsok, bábsütők, kötélgyártók 1846. (o. l.).

MONÁCS. (Baranya vm.) — Szabók 1699-ben kapják *Pécs-től* (e. k.). — Magyar vargák 1754 M. T. (e. k.). — Vargák 1777 M. T. — Vargák, kerékgyártók, asztalosok, kádárok, kovácsok, lakatosok 1777 M. T. (o. l.) — Fazekasok és korszósok 1778. M. T. (e. k.). — Szücsök, szabók és mások 1815. — Takácsok 1819. — Molnárok 1830. — Halászsok 1847 (o. l.). —

MONOR. (Pest vm.). — Kerékgyártók, kovácsok, takácsok 1841 (o. l.).

MONOSTORSZEG. (Bács vm.) Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, molnárok, kádárok, halászsok, szabók, szücsök, asztalosok, esztergályosok, takácsok, csizmadiák, kötélgyártók, szappanosok, vargák és fazekasok 1825 (n. m. és o. l.).

MONYORÓKERÉK. (Vas vm.) Csizmadiák 1690-ben kapják *Érsekséggel együtt Körmentől* (o. l.).

MOOR, sive *Csókakó* (Fehér vm.) — Kádárok 1763. M. T. (e. k.) — Takácsok 1767. M. T. (e. k.) — Vargák k. n. (e. k.) — Kéményseprők 1819. — M. és n. vargák 1823. — M. csizmadiák 1823. — Bognárok (germ. Wagner) 1825. — Bognárok német czéhszabály tervezete k. n. a jelen század elejéről. — *Moóron* és a hozzá tartozó birtokon lévő

szücsök 1828. — Fazekasok (*Pasztavám* s *Csóka* falvakkal együtt). (l. o.).

MOSÓCZ. (Nyitra vm.) — Csizmadiák 1614. kölesönzik a kisuczsa-újhelyieknek tótul, Trencsén v. levéltárában (cz. b. f.).

MOSONY VÁRMEGYE. Vargák 1688 Lipóttól (e. k.) — Szücsök 1697 Lipóttól (e. k.) — Szabók és vargák 1845 (o. l.).

MOSONY mezővárosban lakó csizmadiák 1846 (o. l.).

MÖZS. (Tolna vm.) — Takácsok, kádárok, asztalosok, sza-

bók, kovácsok, csizmadiák, bodnárok és ácsok 1846 (o. l.).

MUNKÁCS. (Bereg vm.). — Fazekasok 1592, 1645. — Csizmadiák 1707, 1828. — Csapó czéh 1817. — Timárok 1818. — Sütő czéh (pék) 1818. — »Vegyes czéh« 1818 (n. m.). — Kőművesek, molnárok, ácsok és pékek 1818. — Vargák 1818 — Kéményseprők 1819. — Ácsok, lakatosok, kovácsok, szijgyártók, üvegesek, kerékgyártók 1818. — Szücsök, szabók, gombkötők 1818. — Kalaposok 1822. — Csizmadiák 1828. (o. l.).

27

NAGYBÁNYA. (Szatmár vm.) — A városi levéltárban lévő XV—XVIII. sz. czéhlevelekről ld. a Századok 1889. évf. nov. füzetében »Nagybánya régi iparáról és czéheiről« cz. a. megjelent értekezésemet s a czéhbizottság iratai közt lévő kimutatást n. a. 14. czéhről. — *A fővárosi levéltárakban ezek találhatóak*: Fazekasok 1633—1743. — Csizmadiák 1642—1742. — Késcsinálók 1649. — Fésűsök 1714. — Asztalosok k. n. csonka, (a. l.) — Csizmadiák 1805. — Kéményseprők 1819. — Kovácsok, kerékgyártók és kötélgyártók 1826 (o. l.).

NAGY-BAJCS. (Győr vm.). — Molnárok 1847 (o. l.).

NAGY-BECKEREK. (Torontál vm.) — Lakatosok, asztalosok, kerékgyártók és mások 1818. — Pékek, viaszöntők, molnárok, szappanosok, és mások 1818. — Vargák, kötélgyár-

tók és fésűsök 1818. — Kőművesek, ácsok, utazókővezők 1818. — Csizmadiák, timárok, szijgyártók, bocskorkészítők 1818. — M. és n. szabók, szűrszabók és mások 1818. — M. és n. szücsök, mészárosok, serfőzők 1818. — Kovácsok, ácsok, nyergesek, kádárok 1818. (o. l.) — Egyesült bőripar czéh — Vegyes czéh 1818. (hat darab melléklettel n. m.) — Kalmárok 1822. — Bocskorkészítők 1826. (o. l.) — Timárok 1828 (o. l. és n. m.). — Kovácsok 1830 (o. l.). — Kovácsok 1830 (n. m.).

NAGY-BICSE. (Trencsén vm.) — »Vegyes czéh« 1637., tótul (n. m.) — *Csizmadiák 1556*, 2 példány, (a. l.); 1659-ben kölesönzik a *vágbesztercei*eknek: 1694. Esterházy Páltól, tótul, Trencsén v. levéltárában (cz. b. f.) — *Kovácsok* 1656-ban adják a *várnaiaknak*; ugyan-

csak a *bognárok* czéhlevelét tótul, (n. m.) — *Szabók* 1668-ban kölcsönzik az *illavaiaknak* tótul; 1721-ben a *kisucza-új-helyieknek* tótul, Trenesén v. levéltárában (cz. b. i.) — *Takácsok* 1718, tótul (n. m.).

NAGYFALU. (Árva vm.) — *Szabók* 1712. tótul (e. k.) — *Csizmadiák* 1713. tótul (e. k.) — *Fazekasok* 1713 tótul (e. k.) — *Kovácsok* 1713 tótul (e. k.) — *Vargák* 1750. gr. Erdődy György erősíti meg, tótul (e. k.)

NAGY-IVÁN. (Heves vm.) — *Csizmadia*, *szücs*, *szabó czéh* 1825 (o. l.)

NAGY-KÁLLÓ. (Szabolcs vm.) — *Asztalosok, üvegesok, ácsok* 1821. — *Timárok, vargák*, 1822. — *Szűrszabók* 1827 (o. l.)

NAGY-KANIZSA. (Zala vm.) — »Az egybeállott *szücs, szabó, csizmadia, takács, kovács, lakatos, kerékgyártó, kötélgyártó és üveges czéhbeliek*« 1777. M. T. (e. k.). — *Pékek* 1831. — *Kömüvesek, ácsok* 1842. (o. l.)

NAGY-KAPORNAK. (Zala vm.) — *Szabók, csizmadiák* 1815. *Takácsok* 1815 (o. l.)

NAGY-KÁROLY. (Szatmár vm.) — *Csizmadiák* 1717 (e. k.) és 1819 (o. l.). — *Szabók* 1717. III. Károlytól (e. k.) — *Szűcsök* 1717. III. Károlytól, meg-erősíti Károlyi Sándor 1721-ben (e. k.) és 1819 (o. l.). — *Kömüvesek és ácsok* 1763. M. T. (e. k.) és 1819 (o. l.). — *Vargák* 1763. M. T. (e. k.), 1819 (o. l. német). — *Ácsok és lakatosok* 1778. M. T. (e. k.), 1793-iki másolat (e. k.) — *Kerékgyár-*

tók és kovácsok 1770 (e. k.), 1819 (o. l.). — *Kötélverők* 1770. M. T. (e. k.), 1819 (o. l.). — *Takácsok* 1770. M. T. (e. k.) és 1819 (o. l.). — *Fazekasok* 1778. M. T. (e. k.), 1819 (o. l.). — *Timárok* 1781, (e. k.), 1819. (o. l.). — *Szűjgyártók* 1799. vesz-
szik át a *debreczeniekét* 1738-ból (e. k.) — *Szűjgyártók, nyereggyártók* 1819. — *Kalaposok, festők* 1819. — *Gubások* 1819. — *M. és n. szabók és gombkötők* 1819. — *Kéményseprők* 1819. — *Asztalosok, lakatosok, üvegesek* 1821. — *Kádárok* 1840 (o. l.)

NAGY-KÁTA. (Pest vm.) — *Festő, asztalos, kalapos, kovács, kötélgyártó, lakatos, kerékgyártó, csizmadia, szabó, szücs, molnár, takács együttes czéh* 1839 (o. l.)

NAGY-KIKINDA. (Torontál vm.) *Szűcsök, kalaposok, kötélgyártók és mások* 1819. — *Borbélyok, mészárosok, szűjgyártók, timárok és mások* 1819. — *Csizmadiák, vargák* 1819. — *M. és n. szabók, szűrszabók, gombkötők* 1819. — *Kerékgyártók, kovácsok, lakatosok, puskamivesek (vulgo Büchsenmacher)* 1820 (o. l.)

NAGY-KÖCSK. (Vas vm.) — *Takácsok* 1829 (o. l.)

NAGY-KÖNÖS. (Pest vm.) — *Szappanosok* 1642-ben kapják *Debreczentől a kecskemétiékhel* együtt (e. k.). — *Csizmadiák* 1662 veszik Ó-Budától (n. m.), 1714 (n. m.), 1780 (e. k.). — *Vargák* 1667-ben kapják az *esztergomi, komáromi, budai és váci* czéhek szabályait a XVI.

századból (o. l.). — *Lakatosok, órasok és ágyúöntők* 1744-ben kapják a *pestiek* 1701-iki szabályait (e. k.). — *Kovácsok* 1750-ben veszik át a *budaiak* 1695-iki szabályzatát (e. k.). — *Asztalosok* 1777, 1805-iki másolat (e. k.). — *Kerékgyártók* 1803-ban veszik át a *pestiekét* 1776-ból (e. k.). — *Ácsok, molnárok, kömüvesek* 1817. — *Lakatosok* 1822. — *Timárok* 1828. — *Szabók* 1828. — *Takácsok* 1831 (o. l.)

NAGY-LAK. (Csanád vm.) — *Szabók és szűrszabók.* — *M. szűcsök, asztalosok, lakatosok és mások.* — *Takácsok, csizmadiák és vargák* czéhei külön-külön 1815-ből (o. l.). — Ld. *Makó*.

NAGY-LÉVÁRD. (Pozsony vm.) — *Csizmadiák* 1835. — *Vargák* 1835. — *Szabók* 1835. — *Mészárosok* 1837 (o. l.)

NAGY-MAROS. (Hont vm.) — *Asztalos, kádár, ács, kovács, bádigos, üveges, pék, varga, csizmadia, takács, szücs, szabó, kerékgyártó, kömüves, együttes czéh* 1840. — *Molnárok* 1844 (o. l.)

NAGY-MARTON. *Mattersdorf*. (Sopron vm.) — *Szabók* 1595 (n. m.). — *Kömüvesek és köfaragók* 1646. II. Ferd. — *Kerékgyártók* 1658. *Esterházy Páltól* (n. m.). — *Posztósok és pokróczcsinálók (centonifices)* 1679. *Esterházy Páltól, m. e. Est. Mihály* 1717. és *Est. Antal* hg. 1755 (n. m.). — *Fazekasok* 1695 (n. m.). — *Timárok* 1740 *Esterházy Pál Antal* hg-től (n. m.). — *Csizmadiák* 1745

(e. k.). — *Kádárok* 1766 hg. *Esterházy Mihálytól* (n. m.). — *Pékek* 1791-ben kapják *Pozsony*tól (e. k.)

NAGY-MEGYER. (Komárom vm.) — *Csizmadiák* 1681, latin és magyar; 1691-ben adja az *érsekújváriaknak* (e. k. és n. m.). — *Takácsok* 1681 *Lipóttól* és 1713-ból (e. k.)

NAGY-MIHÁLY. (Zemplén vm.) *Kéményseprők* 1819 (o. l.)

NAGY-OROSZI. (Nógrád vm.) *Kerékgyártók, kovácsok* 1819. — *Csizmadiák* 1821 (o. l.)

NAGY-ÖLBŐ. (Vas vm.) — *Takácsok* 1725 (n. m.)

NAGY-RÖCZE. (Gömör vm.) *Szűjgyártók* 1833. — *Csapók* 1834. — *Timárok, vargák* 1834. — *Csizmadiák* 1835. (o. l.)

NAGY-SALLÓ. (Bars vm.) — *Német varga, lakatos, festő, asztalos, pék, kerékgyártó, takács, szücs, m. szabó, kötélgyártó, nyereggyártó együttes czéh* 1839 (o. l.)

NAGY-SZALONTA. (Bihar vm.) *Timárok* 1834 (o. l.). — *Csizmadiák* 1820 (o. l.)

NAGY-SZÉKELY. (Tolna vm.) *Takács, varga, esztergályos, asztalos, kovács, lakatos, kádár kerékgyártó együttes czéh* 1832 (o. l.)

NAGY-SZENT-MIKLÓS. (Torontál vm.) *Szűcs.* — *Csizmadia.* — *Kerékgyártó, kádár és asztalos stb.* — *M. és n. szabó, szűrszabó, gombkötő.* — *Viaszöntő, pék, molnár, mészáros.* — *N. varga, timár és szűjgyártó stb. czéh külön-külön* 1821 (o. l.)

NAGY-SZOMBAT. Szücsök 1505 1604 (e. k.) és 1679 (e. k. és n. m.) — Szabók és posztócsinálók 1540. — Szabók külön 1622 magyar fordításban; posztócsinálók külön 1800 (e. k.). — Szabók 1558-ból tót; a galgócziaknak adják 1651 (o. l. és n. m.); 1593-ban m. e. Rudolf (ez. b. i.) ezt adják *Sempte, Szerecl és Újváros* szabóinak 1636-ban, m. és német másolatban (o. l.) — Mészárosok 1562-ben adják a nyitrai megyeieknek, tótul (n. m.). — Csizmadiák 1566 a várostanáctól, 1609-ben adják a nagy-tapolcsányiaknak (ez. b. i.) 1602-ben vesztit át a pozsonyi és adják a körmentieknek (o. l.). Csizmadiák 1609 (n. m.) 1613 (e. k.), 1693; 1711 tót (n. m.). — Vargák 1566, tótul, 1611-ben kiadva a csepregieknek, 1645. 1659-iki újabb megerősítéssel (4 példány, e. k.); 1631-ben kiadva *Sempte, Szerecl és Újváros* vargáinak; 1709-ben a vittencziaknak (n. m.); — Fazekasok az 1567-iki tót szabályokat adják 1635-ben a galgócziaknak (e. k.) 1653. 1678. 1724 (n. m.) 1771-iki másolat, mind tótul (e. k.). — Szijgyártók 1577-ben nyerik a várostanáctól régebbi szabályaik megerősítését. 1578-ban m. e. Rudolf (n. m. és o. l.), 1622-ben adják a nagy-tapolcsányiaknak (n. m.), ugyancsak a szerediaknek, 1715-ben m. e. az Esterházyak által (o. l.). — Nyereg- és paizsgyártók, császárok és szijgyártók 1578 Rudolftól (n. m.). — Nyereg- és szijgyártók k. n. és 1765 (e. k.). — 1640-ben

adják a m. óváriaknak (o. l.). — Paizsgyártók és császárok k. n. és 1765 (e. k.). — Lakatosok 1584-ben a v. t. régebbiek megerősítése (ez. b. i.); adják a veszprémieknek, latin és magyar; 1626. tót (e. k.). — Takácsok 1584., és k. n. (e. k.) 1651-ben adják a vittencziaknak, és 1659 (n. m.). — Kovácsok 1584 a v. t., régebbiek megerősítése (ez. b. i.) 1598 (e. k.). — Ácsok 1584 a v. t. régebbiek megerősítése (ez. b. i.). — Gombkötők az 1599-ikét adják az érsekújváriaknak 1635-ben és a szerediaknek 1723 (e. k.), 1723 (n. m.). — Kádárok 1629. 1683-iki pótlással (e. k. n. m.). — Kerékgyártók 1629; 1679-iki másolat a várostanáctól (e. k.). — Viaszöntők 1697 (e. k.). — Mézeskalácsosok 1697 (n. m.). — Szücszabók 1702 magyarul és latinul a v. t. (e. k.). — Kőművesek és kőfaragók 1726 (o. l.). — Kőművesek 1727 (n. m.) 1770 M. T. (e. k.). — Timárok 1752 (e. k.). — Pékek 1758 (n. m.) 1774, névsorral (e. k.). — Kötélgyártók 1766 M. T. (e. k.). — Asztalosok 1772 (e. k.). — Borbélyok 1779 (e. k.). — Aranyművesek 1790 (o. l.). — Kalmárok 1827 (o. l.).

NAGY-TAPOLCSÁNY. (Nyitra vm.) — Csizmadiák 1609-ben kapják a nagy-szombatiak 1566-iki szabályait, 1635-ben átveszik az újváriakét (ez. b. i.) 1827 (o. l.). — Szijgyártók 1622-ben kapják Nagy-szombattól az 1577 — 1578-ikét, 1623. megerősítéssel és tótul külön (n. m.). — Szücsök 1674-ben adják a galgó-

ziaknak tótul, 1696-tól 1761-ig a mesterek névsorával. — Kalaposok 1711 tótul (n. m.). — Mészárosok 1727 (e. k.). — Lakatos, kerékgyártó és asztalos czéh 1757 M. T., német és tót másolatban (e. k.). — Szabók 1774 M. T. magyar és német (e. k.). — Varga, szabó, szücszabó, szücs, lakatos, kovács, szijgyártó együttes czéh 1825 (o. l.).

NAGY-TEREMIA Torontál megyében lakó mindennemű mesterekből 1846 (o. l.).

NAGY-TEVEL. (Veszprém vm.) Takácsok 1820 (o. l.). Ld. *Pások*.

NAGY-VÁRAD. (Bihar vm.) — Kalmárok k. n. (e. k.). Kovácsok 1779 (e. k.). — Kéményseprők 1819. — Gubások. — Kötélgyártók és szitakötők. — Pékek. — Fazekasok. — Hentesek. — Kalaposok. — Szappanosok czéhe külön-külön 1820-ból. — Kovácsok, kerékgyártók 1823. Timárok 1828. — Vargák 1832. — Német szabók 1835. — Kádárok 1839. — Szijgyártók 1839. — Csizmadiák 1840. — N. timárok 1841 (o. l.). — Ld. *Várad-Olaszi, Várad-Váralja és Várad-Velenze*.

NAGY-VÁSONY. (Veszprém vm.) — Csizmadiák 1657 (o. l.). — Csizmadiák 1770. — Pintér (kádár) czéh 1770. — Szabók 1768. — Takácsok 1769. — »Vegyes czéh« 1770 (n. m.).

NÁNÁS. Ld. *Hajdú-Nánás*.

NASSICZ. (Verőce vm.). — Szörkacsa-csináló, csizmadia, varga stb. czéh 1819. — Szörkacsa-csináló, csizmadia, varga, kovács, lakatos, asztalos,

szücs, kerékgyártó, szijgyártó, nyerges, fazekas, m. és n. szabó, kötélverő, kőműves, kőfaragó, ács, kádár, kalapos, szappanos és molnár czéh 1834 (o. l.).

NEMES-DÖMÖLK. (Vas vm.) — Csizmadiák 1817 (o. l.). — Szabó czéh k. n. a *kemenesaljaiakkal* együtt (o. l.).

NEMES-MAGASI (Vas vm.) és a szomszédos helységbeli takácsok 1826 (o. l.).

NEMES-MILITICS. (Bács-Bodrog vm.) — Lakatosok, ácsok stb. 1815 (o. l.).

NÉMET-BOLY. (Baranya vm.) — Molnárok, pékek 1822. — Kádár, kovács, kerékgyártó stb. czéh 1822. — Varga, szücs, szijgyártó czéh 1822 (o. l.).

NÉMET-GYULA. Ld. *Magyar-Gyula és Békés-Gyula*.

NÉMETI. (Sopron vm.) — Kerékgyártó, kovács, asztalos czéh 1827 (o. l.).

NÉMET-JÁRFALU. *Deutsch-Jarndorf*. (Mosony vm.) — Csizmadiák 1820 (o. l.).

NÉMET-KERESZTÜR. (Sopron vm.) — A bognár, kovács és lakatos czéh 1657-ben kölesönzi a *kapucváriaknak* szabályzatát (e. k.). — Takácsok 1712. hg. Esterházy Páltól (n. m.) 1829 (o. l.). — Szabók k. n. (n. m.). — Kovácsok és kerékgyártók 1780 M. T. (e. k.).

NÉMET-LIPCSE. (Liptó vm.) — Késesek 1666 (n. m.). — Festők 1820. — Csizmadiák 1840. — Szücsök 1840 (o. l.).

NÉMET-PELSÖCZ. (Zólyom vm.) — Csizmadiák, szabók, timárok stb. 1824 (o. l.).

NÉMET-PRÓNA. (Nyitra vm.) — Posztós czéh 1673 (n. m.). Csizmadiák 1689 (n. m.).

NÉMET-SZENT-PÉTER. (Temes vm.) — Kovácsok 1819 (o. l.).

NÉMET-ÚJVÁR. (Vas vm.) — Kerékgyártók (bognárok) 1568 (o. l.). — Gombkötők a *Szombathelyről* 1642-ben hozott szabályokat (o. l.) adják a rohonczinak 1701 (n. m.). — Molnárok 1669 gr. Batthyánytól a *szalonaki, rohonzi és körmenői* molnárokkal együtt (e. k.). — Szabók 1669 a gr. Batthyányiaktól (e. k.). — Kovácsok 1676 (e. k.). — Kovácsok és bognárok 1676 (n. m.). — Uradalmi molnárok k. n. (XVII. sz.) Batthyányi Ádámától (o. l.). — Mészárosok 1700 a *körmenői* cikkel együtt (n. m.). — Kovácsok és kerékgyártók 1718. — Takácsok átvéve a *poszonyit* 1712-ből 1714 és 1718 (o. l.). — Vargák 1766 M. T. (e. k.).

NEZSIDER. (Sopron vm.) — Kádárok 1688 Lipóttól (e. k.). — Kovácsok és kerékgyártók 1688 (e. k.). — Takácsok 1757 M. T. (e. k.).

NÓGRÁDVÁRMEGYE területén lévő molnárok 1818. — Mészárosok 1829 (o. l.).

NYEK. (Sopron vm.) — Vargák 1636 gr. Esterházy Miklóstól és 1712 III. Károlytól (e. k.). — Szabók 1636 a *lékaiakkal* együtt Esterházy Miklóstól (e. k.). — Lakatosok 1643 Esterházy Miklóstól, 1717-iki megerősítéssel. — Kádárok Esterházy Mihálytól 1648. — Molnárok 1659 Esterházy Páltól 1717-iki megerősítéssel. —

Szűjgyártók 1666 a város tanácstól (mind n. m.), 1798-ban adják a *locsmándiaknak* (e. k.). — Csizmadiák 1697. — Fazekasok 1700 Lipóttól (e. k.). — Asztalosok és üvegesek 1717 Esterházy Páltól (n. m.). — Asztalosok és lakatosok 1724 Pálffy Miklóstól (n. m.). — Ácsok 1755 (e. k.). — Kőművesek és kőfaragók 1805 (o. l.).

NYERGES-ÚJFALU. (Esztergom vm.) — Molnárok 1836 (o. l.).

NYIR-BATOR. (Szaboles vm.) — Szabó, szűcs, takács, csizmadia, kovács, lakatos, asztalos, kerékgyártó, szűjgyártó, szappanos és ács egyesült czéh 1824 (o. l.).

NYIREGyhÁZA. (Szaboles vm.) — Kalmár, festő. — Molnár, ács, kőműves. — Szűjgyártó, kötélverő. — Asztalos, lakatos, üveges. — Szabó. — Varga. — Kalapos. — Csizmadia. — Kovács, kerékgyártó. — Szűcs czéh külön-külön, mindenik 1818-ból. — Mészárosok 1825. — Gubások és takácsok 1839 (o. l.).

NYITRA VÁROS. (Nyitra vm.) — Lakatosok és kovácsok 1585 a nyitrai püspöktől (e. k.). — Ugyanezek: lakatosok és kovácsok 1585 (cz. b. i.). — Kalaposok 1592, 1747-iki hiteles másolatban, (pergamen n. m.). — Csizmadiák 1618 a *nagyszombatiakkal* együtt 1796-ban magyarra fordítva (e. k.). — Gombkötők 1635-ben kölcsönzik az *érsékújváriaktól*, a kik viszont a *nagyszombatiakét* vették

át 1599-ből (e. k. és cz. b. i.). — Ujra leirattak 1725-ben (e. k.). — Molnárok 1638 és 1689 a *Bars és Treacsén vármegyeikkel* együtt (n. m.). 1725 (o. l.). — Szűcsök 1630. veszik át az újváriakét (cz. b. i.) 1638-ban az *érsékújváriktól* 1513-ból, 1745-ben a püspöktől (e. k.). — Lakatosok 1642-ben erősítették meg a magokét püspökük által (cz. b. i.). — Mészárosok 1693, 1745, 1697 (o. l.). — Borbélyok 1720 (n. m.). — M. szabók 1732–1745 (n. m.) és 1717 a püspök által megerősítve (cz. b. i.). — N. vargák

1759 (n. m.). — Vargák 1791 (e. k.). — Takácsok 1794. tót czéh-szabályok (e. k.). — Fazekasok 1804 tótul a mesterek névsorával (e. k.). —

NYITRA VÁRMEGYE. Molnárok, a *Bars- és Treacsén megyeikkel* 1550 I. F., megerősítve 1669. és 1691-ben I. (o. l.). — Mészárosok 1562 tótul Nagyszombat városától veszik át (n. m.). — Vargák és posztóésinálók »mind anabaptisták« az egész vármegyében 1771 (e. k.). — Kötélgyártók 1832 (o. l.).

NYUSTYA. (Gömör vm.) — Csapók 1825 (o. l.).

Ó-NECSKE. (Bács-Bodrog vm.) Szabók, szűcsök, m. vargák, tímárok, szűjgyártók és nyeregyártók 1815. — Csizmadiák és n. vargák 1815. — Kovácsok és kerékgyártók 1815. — Takácsok 1815. — Kalmárok 1820. — Kőműves, ács, asztalos, kovács, lakatos, kádár, kötélverő, pék, kalapos, szappanos, bádigos mesterek 1829. I. F. (pergamenen, gyönyörű címképpel, a czéh-szabályok nyomtatásban németül). — Ugyanezek és még gombkötők, szita-kötők és üvegesek 1837 (o. l.).

Ó-BISSENYŐ. (Torontál vm.) Csizmadiák, kovácsok, kerékgyártók, tímárok, szűjgyártók, kötélverők, üvegesek, kádárok, asztalosok, szabók, szűcszabók, viaszöntők, mészárosok, vargák, fazekasok, szappanosok és borbélyok 1840 (o. l.).

Ó-BUDA. (Pest vm.) — Vargák 1817. — Pékek 1824. —

M. és n. szabók 1824. — Asztalosok 1825. — Molnárok 1825. — Kádárok 1831. — Szűcsök, tímárok 1833. — Csizmadiák 1841 (o. l.). — Ld. *Buda*.

Ó-FUTAK. (Bács-Bodrog vm.) Több iparból alakított n. n. »Ó-Futak községi czéh«, 1818, másolatban, szerb nyelven. — »Német czéh«, ki adományozta? nem tudják, 1848-ban az iratok megsemmisültek (cz. b. i.). Ld. *Futak*.

Ó-KANIZSA. (Bács-Bodrog vm.) — Szűcsök, m. és n. szabók, csizmadiák 1815. — Takácsok 1815. — Kovács, lakatos, kerékgyártó, kötélgyártó és üveges czéh 1815. — Fazekas, n. és m. varga, asztalos és kalapos czéh 1826. — Kalaposok 1830 (o. l.).

Ó-MORAVICZA. (Bács-Bodrog vm.) — Takács, kovács, lakatos, csizmadia, szabó, kerékgyártó, asztalos, kádár, szűcs,

kötélverő, festő, szijgyártó, szappanos és ács czéh 1838 (o. l.).

Ó-PALÁNKA. (Bács-Bodrog vm.) — Szücs, bockorkészítő, varga, szijgyártó, kovács, lakatos, szabó, szűrszabó, üvöges, mézeskalácsos, pék, szappanos, kötélverő, kádár, mészáros, molnár, asztalos, ács és csizmadia czéh 1840 (o. l.). — Ld. *Palánka és Új-Palánka*.

Ó-TURA. (Nyitra vm.) — Vargák 1675 tót (o. l.). — Szücsök 1678-ból kapják *Miavától* (e. k.).

ORAHOVICZA. (Verőce vm.) — N. és m. szabók, szijgyártók, fazekasok és mások 1819 (o. l.).

OROSHÁZA. (Békés vm.) — Csizmadia 1818 (o. l. és cz. b. i.). — Szabók, szűrszabók szücsök 1818. — Takácsok 1819. — Kovácsok, kerékgyártók 1819 (o. l.).

OROSZVÁR. (Mosony vm.) — Kovácsok, kerékgyártók, kádárok 1836 (o. l.).

OSTPI-ASSZONYFA. (Vas vm.) — Csizmadia 1817 (o. l.).

OSZLÁNY. (Bars vm.) — Mészárosok 1706-ban veszik át az

érsékujváriakét 1652-ből (e. k.). — Szítakötők 1718 (e. k.). — Szijgyártók 1718. III. Károlytól (e. k.).

OSZTRO. (Nyitra vm.) — Csizmadia 1714 (n. m.).

OTTENTHAL. Ld. *Ottóvölgy*.
OTTÓVÖLGY, *Ottenthal*. (Pozsony vm. a *szentgyörgyi* uradalomban). — Mészárosok 1725. *Csesztével* együtt gr. Pálffy Miklóstól (e. k.). — Ld. *Bazin*.

OZORA. (Tolna vm.) — Fazekasok 1747 a *dombóvári és kaposváriakkal* együtt gr. Esterházy Pál Antal jószágigazgatójától (e. k.). — Ugyancsak az *ozorai és dombóvári* uradalmi fazekasok 1748 hg. Esterházy Páltól (cz. b. i.). — Szabók és szűrszabók 1771 M. T. (e. k.).

ÓCSÖD. (Békés vm.) — Egyes czéh 1830 (n. m.). — Csizmadia, szücs, takács, kovács, bodnár, molnár és ács egyesült czéh 1830 (o. l.).

ÖRKÉNY, *Eörkény*. (Pest vm.) — Csizmadia 1716 (n. m.).

ÖTTEVÉNY-SZIGET. (Győr vm.) — Molnár 1847 (o. l.).

P

PACSÉR. (Bács vm.) — Kovács, lakatos, kerékgyártó, asztalos, ács, kádár, szücs, szabó, szijgyártó, timár, csizmadia, takács, kötélgyártó, kőmives együtt czéh 1829 (o. l.).

PÁDRÁG. (Veszprém vm.) — Kerékgyártók, kovácsok 1824 (o. l.).

PARRÁCZ. (Pozsega vm.) —

N. és m. szabók, szücsök és mások 1818 (o. l.).

PAKS. (Tolna vm.) — Kovácsok 1776 (e. k.). — Kádárok 1777 M. T. (e. k.). — Szücsök 1777 M. T. (e. k.). — Lakatosok és ácsok 1777 M. T. (e. k.). — Csizmadia 1778 (e. k.) és 1841 (o. l.). — Molnár 1782 II. Józseftől (e. k.). — Kőmű-

vesek, ácsok, fazekasok 1838 (o. l.).

PALÁNKA. (Bács-Bodrog vm.) — Kötélverő, varga és asztalos stb. czéh 1815 (o. l.). — Ld. *Ó- és Új-Palánka*.

PALÁNKA. (Bereg vm.) — Kőmivesek, ácsok, molnárok, pékek stb. 1818 (o. l.).

PALÁST. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.). Ld. *Ipoly-Pásztó*.

PÁLLI. (Sopron vm.) — Takácsok 1827 (o. l.).

PALOTA. (Csanád vm.) — Szücsök 1702 (n. m.). — Fazekasok 1768 M. T. (e. k.). — Csizmadia 1770 (n. m.). — Fazekasok 1771 (n. m.). — Kovácsok 1779 (n. m.). — Vargák 1779 M. T. németül és magyarul. — Szabók és szűrszabók 1815. — Asztalosok, lakatosok 1815. — Takácsok 1815. — Csizmadia és cserző vargák 1815. — Kovácsok és bognárok *Makó, Nagylak és Apátfalvával* együtt 1817 I. Ferencztől (cz. b. i.). — Kovács, bognár, szücs, szabó, csizmadia, m. timár és molnár czéh 1847 (o. l.).

PANCSÓVA és a bánáti határ-örvidék kézművesei 1794 I. Ferencztől (n. m.). — Kéménysoprók 1819 (o. l.).

PANKOTA. (Árad vm.) — Csizmadia, vargák 1821 (o. l.). — Iparosok czéhe 1821 I. Ferencztől (cz. b. i.).

PÁPA. (Veszprém vm.) — Vargák 1611-ben adják a *sáváriaknak*, 73 czikkely a mesterek névsorával és esküformával (e. k.), 1699 (n. m.) és 1838 (o. l.). — Szücsök 1652 és 1767 (n.

m.). 1843 (o. l.). — Gombkötők 1698-ban adják *Székesfehérvárnak* (e. k.). — Kádárok 1701 (n. m.), 1768 M. T. (e. k.) és 1844 (o. l.). — Fazekasok 1706 (n. m.), 1825 (o. l.). — Takácsok 1712-ben veszik át a *pozsonyit* (e. k.) és 1766 (n. m.), 1821 (o. l.). — Csizmadia 1722 és 1770 (n. m.). — Szabók 1765 (n. m.), 1845 és 1846 (o. l.). — Csapó-mesterek 1767 (n. m.). — Szűrszabók 1767 M. T. (e. k.) és 1820 (o. l.). — Kovácsok és lakatosok 1768 (e. k.). — »Bognár czéh» 1770 és 1772 (e. k.). — Harisnyakötők 1782 (n. m.) és 1841 (o. l.). — M. kalaposok 1820. — Csapók 1820. — Halászok 1825. — Asztalosok 1840. — Mészárosok és timárok 1842. — Kovácsok, bádogosok, szerkészítők (instrumentorum confectores) és késesek 1844. — M. timár 1845, ácsok, kőmivesek, fazekasok és köfaragók 1847 (o. l.).

PÁRÓCZ. (Vas vm.) — Takácsok 1846 (o. l.).

PARABUTY. (Bács vm.) — Asztalos, lakatos, ács, kovács, szabó, takács, esztergályos, kerékgyártó, kádár, molnár, szücs, csizmadia, varga, kalapos, festő, harisnyakötő, kőmives, kötélgyártó együttes czéh 1840. (o. l.).

PÁRDÁNY. (Torontál vm.) — Kötélgyártó, timár, ács, szücs, szijgyártó, szűrszabó, csizmadia, mészáros, szappanos, szabó, asszony-sarukészítő, kovács, fazekas, takács, festő, üvöges, kádár, borbély, gombkötő czéh 1837 (o. l.).

PARKÁNY. (Esztergom vm.) Csizmadiák 1817 (o. l.).

PÁSZTÓ. (Heves vm.) — Szücsök és szabók 1666 Lipóttól (e. k.). — Lakatosok és kerékgyártók. — Takácsok és szürszabók. — Csizmadiák. — Szabók és szücsök. — Kádárok és tímárok és n. vargák külön-külön mind 1817-ből (o. l.).

PATAFALVA. „Poppendorf.” (Vas vm.) — Vargák 1867 (o. l.).

PATAHÁZA. Ld. Győr-Sziget.

PATAJ. (Pest vm.) — Takácsok 1755-ben veszik át *Budától* (a. l.), 1778 M. T. (e. k.) és 1828 (o. l.). — Csizmadiák 1779 (e. k.), 1817 (o. l.).

PÉCS. (Baranya vm.) — Ötvösök 1696 (n. m.) és k. n. Lipóttól, horvátul, (e. k.) — Vegyes czéh 1696 (n. m.). — Szabók 1699 Lipóttól, a *mohácsiaknak* adják (e. k.) és 1699. 1747 (n. m.), k. n. I. Ferencztől (n. m.). — Magyar és horvát vargák 1699 Lipóttól és 1778-ban a *szekszárdi* vargák szabályait veszik át M. T. (e. k.). — Gombkötők 1699-ben adják a *péterváradinak* (e. k. és n. m.) és 1743 (e. k.). — Ácsok 1700 (n. m.). — Mészárosok 1700 és 1713 (n. m.) s külön 1713 III. Károlytól, 1724—42-iki másolatban (e. k.). — Borbélyok 1701 (e. k.). — Molnárok 1702 (n. m.). — Asztalosok 1712 *Budától* (e. k.), 1721 (n. m.). — Kádárok 1713 (e. k.) III. Károlytól, az *eszékieknek* adják 1720-ban. (e. k.) — Kordován- és szattyánbörkésítők 1715 (n. m.). — Kalmá-

rok 1716 (n. m.) és k. n. (e. k.) — Sziggyártók és szücsök *Eszékhel és Pozseggal* együtt Lipóttól k. n. s hozzá még *Vukovárral* 1717-ben kapják III. Károlytól (e. k.) — Ugyanezek és nyereggyártók 1844 (o. l.). — Fazekasok 1718 III. Károlytól és u. az (a. l.), 1748-iki másolatban (e. k.) és 1845 (o. l.). — Kötélverők 1750 M. T., német és horvát fordításban is (e. k.). — Lakatosok 1750 M. T. (e. k.). — Takácsok 1752 M. T. (e. k.). — Pékek 1756 M. T. (e. k.). — Pokróczcsinálók 1758 (e. k.). — Kalaposok 1771 M. T. (e. k.). — Kovácsok és lakatosok 1772 M. T. (o. l.). — Fésűsök 1818. — Kéményseprők 1819. — Nyereggyártók 1820. — Viaszöntők 1824. — Szappanosok 1824. — Halászkok 1829. — Tímárok 1829. — Asztalosok és esztergályosok 1842. — Lakatosok, óráskok, kósesek, puskaművesek, ráspoly-vésők és szerkészítők 1843. — Bádógosok 1846 (o. l.). — Csizmadiák k. n. I. Lipóttól (e. k.).

PÉCSKA. Ld. Magyar-Pécska.

PÉCSVÁRAD. (Baranya vm.) Lakatosok, kádárok 1821. — Takácsok, n. szabók 1821. — Asztalosok, ácsok 1821 (o. l.).

PELSÓCZ. (Gömör vm.) — »Sor czéh« 1852-ből a megyéből (cz. b. i.)

PERJAMOS. (Torontál vm.) Festő, tímár, mézeskabácsos, esztergályos, asztalos, kovács, lakatos, szücs, kötélgyártó, kerékgyártó, varga, szabó, molnár, kőműves, szifakötő, üve-

ges, fésűs, gombkötő, kádár, bádógos, szürszabó, borbély czéh 1845 (o. l.).

PERŐCSE. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

PERE-MÁRTON. *Csajjág és Batatonfő-Kajár*. (Veszprém vm.) — Csizmadiák 1770 M. T. (e. k.). — *Pere-Márton, Berhida és Kovács*. Takácsok 1765 M. T. (e. k.).

PESELICS. (Verőcze vm.) — Szőrkapczacsinálók, kádárok, takácsok és mások 1819 (o. l.).

PEST. Szabók 1694 (n. m.), magyarok és németek 1725, 1727 (n. m.), 1727-ben adják a *czeglédieknek*; 1775 a magyaroké M. T., a mesterek névsorával; 1778-ból a németeké (e. k.), 1824 német (o. l.). — Kádárok 1696-ban adják a *vácziaknak*, 1776 M. T. (e. k.), 1837 (o. l.). — Szücsök 1696 Lipóttól, 1778 M. T. (e. k.), 1824 (o. l.). — Csizmadiák 1699-ben a *czeglédieknek* és 1714-ben adják a *vácziaknak*, 1724, 1731, 1759 (n. m.), 1763 (e. k.). — *Kőművesek* 1700 (n. m.), 1777 M. T. (e. k.) — *Kovácsok* 1701 (n. m.), 1832 (o. l.). — *Lakatosok, óráskok, puskaművesek* Lipóttól 1701-ben s a *nagykőrösi*eknek adják 1744 (e. k.), 1742 (n. m.). Ugyanezeket németül 1774 (M. T.) *Czeglédnek* adja Pest vármegye, hiteles másolat (e. k.) *Gombkötők* 1718-ban adják a *vácziaknak*, 1760 M. T. (e. k.) — *Kovácsok és kerékgyártók* 1725-ben adják a *vácziaknak*, 1766 M. T., 1776-ikét adják a *nagykőrösi*eknek 1803-ban s 1782-ből a *czeglédieknek* (e. k.). —

Asztalosok 1742-ben adják a *kecskeméti*eknek és 177, 1795-iki másolatban (e. k.), 1824 (o. l.). — *Szappanosok* 1744-ből a régebbinek megerősítése (e. k.). — *Magyar borbélyok* 1745 (e. k.). — *Molnárok* 1753 M. T. (e. k.), 1831 (o. l.). — *Takácsok* 1763—1768 M. T. (e. k.). — *Üvegcsok* 1756 M. T. (e. k.), 1826 (o. l.). — *Ötvösök* 1760 (e. k.). — *Tímárok* 1766 (e. k.), 1828, 1830 (o. l.). — *Cserpesek és utczakövezők*, »Ziegeldecker et Pflasterermeister« *abudaiakkal* együtt 1767 M. T. (e. k.), 1817 (o. l.). — *Magyar lakatosok és sarkantyúsok* 1768 (e. k.). — *Halászkok* 1775 M. T. (e. k.), 1826 (o. l.). — *Kalaposok* 1775 M. T. (e. k.), 1815 (o. l.). — *Pékek* 1876 M. T. (e. k.). — *Pokróczcsinálók* 1777 (e. k.). — *N. vargák* 1777, magyarok 1779 M. T. (e. k.), n. vargák 1824 (o. l.). — *Nyereggyártók* 1778 (e. k.). — *Esztergályosok* 1779 M. T. (e. k.), 1839 (o. l.). — *Kötélverők* 1779 M. T. (n. m.). — *Sziggyártók* 1779 M. T. a *czeglédieknek* adják 1805 (e. k.). — *Rézművesek* 1780 (e. k.). — *Szattyán- és kardovánkészítők* 1780 II. Józseftől (e. k.). — *Szitakötők* 1782 (e. k.), 1821 (o. l.). — *Fésűsök* 1815. — *Paszomán-készítők* »limburarii« 1815. — *Sárgaréz-művesek*, »auricalcharii (vulgo Gürtler)« 1815. — *Kesztyűsök* 1819. — *Kéményseprők* 1819. — *Sárgarézöntők* »auricalcharii seu flavi fusores (vulgo Gelbgiesser)« 1820. — *Paplanosok* 1823.

— *Kefekötők* (vulgo Bürstenmacher) 1824. — *Bádógosok* 1824. — *Hentesek* 1825. — *Mészárosok* 1825. — *Kocsisok* (vulgo Fincker) 1827. — *Mázolók* (lakirozók) »vernícarii (Wagen-Leder- und Blechwaren-Lakierer)» 1827. — *Festők* »incoloratores» 1828. — *Vidéki fuvarosok* 1828. — *Harisnyakötők* 1829. — *Körzökészítők* »circinorum confectores» 1829. — *Pólitározkók* 1830. — *Hajósok* 1830 és 1833. — *Tűcsimátók* 1831 és 1845. — *Kordovánosok* 1831. — *Czinöntők* 1833. — *Viaszöntők* 1834. — *Pálinka- és ecetfűzők* 1835. — *Órások* 1835. — *Hangszerkészítők* 1836. — *Kosárfonók* 1837. *Szegkovácsok* 1838. — *Kertészek* 1843. — *Rézművesek* 1843. — *Fazekasok* 1845. — *Kereskedők és kalmárok* nagy kereskedői testileti kiváltságaik 1845. — *Serfűzők* 1845. — *Posztónyírók* 1847. — *Molnárok* czéh-szabály tervezete k. n. e. század elejéről (mind o. l.).

PESZEK, Ld. *Ipoly-Pásztó*.

PETERD. (Veszprém vm.) — Takácsok 1825 (o. l.).

PÉTERVÁRADI sánczbéli gombkötő czéhnek 1743-ban adják a *pécsiek* az ő 1699-iki szabályait. — *Kéménysoprók* 1819 (o. l.).

PETRIEVCZE Verőcze megyei szücsök, molnárok 1846 (o. l.).

PETROVÁCZ. (Bács-Bodrog vm.) — Csizmadia, kovács, szabó, szücs, kalapos, kerékgyártó, ács, kőműves, takács, könyvkötő, esztergályos, kötél-

gyártó együttes czéh 1841 (o. l.).

PETROVOSZELLO. (Bács-Bodrog vm.) — Lakatosok, »bognárok» 1815 (o. l.).

PINCZEHELY. (Tolna vm.) — Kerékgyártók 1638 (o. l.).

PILIS. (Pest vm.) — Csizmadia 1817. — A pilisi kerületben lévő mészárosok 1817 (o. l.). — Mészárosok czéhe 1812-ben keletkezett, 1826-ból való a czéh szabály I. Ferencztől (cz. b. i.) — Szabók, szücsök 1831 (o. l.). —

PINKAFŐ. (Vas vm.) — Kerékgyártók 1593—1594. a *borostyákok*okkal együtt veszik át a *bécsiekét* (n. m.). — Takácsok 1606 és az 1643-iki megerősítve Lipóttól (n. m.) — Szabók 1612. — Kovácsok 1629 (o. l.). — Kőművesek, kőfaragók és cserepesek 1662. (m. e. 1676 L.) veszik át a *lékaiakét* (e. k.). — Mészárosok 1681 (n. m. és o. l.) — Fazekasok 1702 (e. k.). — Sütakötők 1716 III. Károlytól, 1766 gr. Batthyányi Páltól (e. k.). — Asztalosok 1727 (e. k. és n. m.). — Lakatosok 1727-ben veszik át *Bécs-Ujhelytől* (e. k.). — Molnárok a Pinka-folyón 1728 III. Károlytól (e. k.), 1738 (n. m.). —

PINNYED. Ld. *Győr-Sziget*.

PLETERNICZA. (Pozsega vm.) Kosárfonó, szücs, kovács, lakatos, csizmadia, szabó, szijgyártó, pék, kádár, puskaműves, szörkapezakészítő, molnár, asztalos, kerékgyártó, fazekas, kőműves, sarukészítő együttes czéh 1835 (o. l.). —

PODGORAC. (Verőcze vm.) Szücs, ács, lakatos stb. czéh 1819. — Szücs, ács, kovács, kádár, szörharisnyakészítő, kőműves, asztalos együttes czéh 1834 (o. l.). —

PODOLIN. (Szepes vm.) — Csizmadia 1415 (n. m.) — Molnárok, ácsok 1835 (o. l.). —

POLYÁN. (Veszprém vm.) — Takácsok 1820 (o. l.). —

POLYÁNA. (Kőrös vm.) — Csizmadia, szabó, kovács, fazekas, kalapos, szijgyártó, kádár és varga együttes czéh 1826 (o. l.). —

POPENDORF. Ld. *Patáfalva*.
POPRÁD. (Szepes vm.) — Csizmadia 1825 (n. m.) — Molnárok, ácsok 1835 (o. l.). —

PORE CZ. Ld. *Kutyevó*.

POTYOND. (Sopron vm.) — Kerékgyártó, kovács, asztalos czéh 1827 (o. l.).

POZSEGA. (Pozsega vm.) — Szücsök és szijgyártók k. n. Lipóttól és 1714 III. Károlytól, majd 1717 az *eszéki-, pécsi- és vukováriakkal* együtt (e. k.). — Csizmadia 1758 (e. k.). — Kovácsok és fésűsök 1758 (e. k.). — Boeszkorkészítők »sogeanante Kroatische-Schustermeister» 1761 M. T. (e. k.). — Ötvösök 1761 (e. k.). — Pékek, ácsok, kőművesek és viaszöntők 1773 M. T. (e. k.). — Vegyes czéh 1774 (n. m.). — Kéménysoprók 1819. — Kalmárok 1840. — Kovácsok, lakatosok, puskaművesek, kések, fésűsök, kerékgyártók, nyergesek 1841. — Szücsök, szijgyártók 1841. — Serfűző, bádógos, mészáros, varga, asz-

talos, kádár, borbély, szabó, keztűs, fazekas, kötélgyártó, liveges, takács, esztergályos, tímár együttes czéh 1842 (o. l.).

POZSONY. *Takácsok* 1552 (e. k. és cz. b. i.) 1579, 1612-43-ban kiadva a *csepregiéknak* s 1717-ben a *pályiaknak* és *körmenyéknak* (e. k.); 1626, 1636, 1678, 1692, 1712 (3 db.), 1712 tőlt, 1713, 1717 magyarul és németül, 1721, 1724, 1735, 1743, 1750, 1754 (n. m.); 1579-ből adják a *sümegeiéknek* 1682-ben (a. l.), 1712-ből régebbi magyar czéh-szabályaik megerősítve III. Károly által (n. m.) és 1712 németül III. Károlytól, 1714 latinul (n. m.). — *Fazekasok* 1569-ből magyar másolatban adják a *győriéknek* 1633-ban és ez a *váciaknak* 1698-ban (e. k.) 1670. 1694-iki pótlással; 1710 (n. m.). — *Mészárosok* peesétje 1572-ből (cz. b. i.), 1693 tőlt (n. m.), 1828 (o. l.). — *Kalaposok* peesétje 1583-ból (cz. b. i.). — *Kőművesek* 1600, 1700 (n. m.). — *Csizmadia* 1602-ben adják a *rohoncziaknak* és k. n. (e. k.), 1602-ben adják a *nagyszombatiaknak* (o. l.), 1659-ben az *illavaiaknak* (n. m.) és 1662-ben a *körmenyéknak* (o. l.) »legények rendtartásai» 1659, (n. m.) 1699 L. (cz. b. i.). — *Kovácsok* 1613 (n. m.). — *Ácsok* 1615 (n. m.), 1695 (e. k.). — *Csizárosok, szijgyártók, paizsgyártók* és *nyergesek* 1637, megerősítve 1660 Lipót által (cz. b. i.). — *Borbélyok* 1659-ből (cz. b. i.). — *Szücsök* 1667 adják a *galgócziaknak* (n. m.). — »*Vegyes*

czéh* 1687 tótul (n. m.). — *Harisnyakötők* 1714 (o. l.). — *Kádárok* 1745 (n. m.). — *Festők* 1764 M. T. (e. k.). — *Vargák* 1764 tótul M. T. (e. k.). — *Hálófonók és halászok* 1767 M. T. (e. k.). — *Kenyérsütők* («Schwarzbäcker») 1692-iki szabályukra hivatkozás. — *Üvegések* 1752 M. T. — *Fehér-sütők* («Weiss-bäcker») 1754 M. T. — *Német szabók* 1763. M. T. (cz. b. i.). — *Vidéki fuvarosok* 1818. — *Szegkovácsok* 1818. — *Tímárok* 1824. — *Heutesek, húsfüstölők és kolbász-készítők* 1826. — *Szőrseprőcsinálók* 1828. — *Kertészek* 1840. — *Festők- és szerkészítők* 1845 (o. l.). — *Esztergályosok* k. n. (e. k.). Ld az értekezést.

POZSONY-VÁRALLYA. — Szücsök 1688 I. L. (cz. b. i.). — Pékek 1835 (o. l.).

POZSONY VÁRMEGYE. Ld. *Csalóköz*.

PRIGLEVICZA-SZENT-IVÁN. — (Bács-Bodrog vm.) — Lakatos, kovács, kerékgyártó, kádár, asztalos, varga, kalapos, bőrbély és más mesterek együtt 1822 (n. m. és o. l.).

PRIVIGYE. (Nyitra vm.) — Csizmadiák 1646-ban kölcsönzik a *zsolnaiaknak*, Trencsén v. Itrában (cz. b. i.). — Mészárosok 1693 tótul (n. m.).

PROMONTOR. (Pest vm.) — Molnárok 1817. — Lakatos,

szabó, kerékgyártó, varga, pék, takács, asztalos, kádárok, esztergályos, nyerges, kötélgyártó, kovács együttes czéh 1839 (o. l.). —

PUCSÓ. (Trencsén vm.) — Mészársok 1637, Trencsén városától veszik át (cz. b. i.) 1719 (n. m.). — Posztócsinálók 1638 Zsolna városától veszik át, tótul (cz. b. i.) 1642, 1732 tótul (n. m.). — *Vargák* 1681 Lipóttól, latin és tót, m. e. a vármegye 1713. (cz. b. i.). — Csizmadiák 1681, 1732 (n. m.). — Takácsok 1732 (n. m. és cz. b. i.). — NB. A cz. b. i. közlöttek Trencsén város levéltárában őriztetnek.

PUSZTA-MISKE. (Veszprém vm.) — Kerékgyártók, kovácsok 1824 (o. l.). —

PUSZTA-SZIKSZÓ. Ld. *Eger*.

PUSZTAVÁM. Ld. *Moór*.

PUTNOK. (Gömör vm.) — Csizmadiák 1825 (o. l.). — Püspöki Csallóköz. (Pozsony vm.) — Szabók 1671, lakatos és bognár czéh 1675, vargák 1675 (a. l.). —

PÜSPÖK-LADÁNY. (Szabolcs vm.) — Asztalos, lakatos, kovács, molnár, ács, kerékgyártó, szücs, szabó, csizmadia, kádár együttes czéh 1833 (o. l.). — «Keményműves czéh» (ács, kovács, kőműves, molnár, kerékgyártó, asztalos, lakatos, üveges) 1833 I. Fer. (cz. b. i.) —

R

RÁBA folyón levő molnárok 1844 (o. l.). —

RÁBA-KOVÁCS. (Vas vm.) — Vargák és tímárok a *szom-*

bathelyiektől kapják III. Károly 1716-iki czéhszabályait (o. l.). —

RÁBAKÖZ. (Sopron vm.) — Mészárosok 1660 és 1830 (o. l.),

k. n. gr. Esterházy Páltól (e. k.). — Szabók 1668 Nádasdy Ferencztől (e. k.). —

RÁCZKEVE. (Pest vm.) — Szücsök 1711-ben kapják *Budától* (e. k.) és 1817 (o. l.). — Szappanosok 1716 (n. m.). — Csizmadiák 1721*-ben a *budaiaktól*; 1817*, és 1818 (o. l.). — Molnárok 1728 III. Károlytól (e. k.), 1729*, 1817 (e. k. és o. l.). — Csizmadiák és szijgyártók együtt 1764 — Takácsok 1817* és 1817 (o. l.). — Szürszabók 1817* és 1817 (o. l.). — Kovácsok és kádárok 1817 — Szijgyártók 1817 (o. l.). — (A esillaggal jelöltek *Magdiés* István: Ráczevei Okmánytárában vannak közölve).

RÁCZ-MILITICS. (Bács-Bodrog vm.) — Vegyes czéh 1842 (n. m.). — Asztalos, ács, bádgos, csizmadia, esztergályos, festő, kalapos, kovács, lakatos, molnár, pék, harisnyakötő, rézműves, szabó, takács, varga, kőműves, fazekas, kádár és tímár együttes czéh 1842 (o. l.). — RÁCZ-PÉCSKA. (Arad vm.) — Takácsok 1816. — M. szabók, szürszabók, szücsök 1818 (o. l.). —

RADVÁNY. (Zólyom vm.) — Kereskedők 1697 tót, a Radvánszkyaktól. — Csizmadiák 1701 tót — Posztós czéh 1735 tótul (n. m.). —

RADVÁNY. Ld *Duna-Radvány*.

RAJECZ. (Trencsén vm.) — Csizmadiák 1643 tót (2 péld.) — Mészárosok 1669 tót (n. m.). — Posztócsinálók 1798-ból eredeti, tótul, Trencsén v. Itrában (cz. b. i.). —

RAJKA. (Mosony vm.) — Szabók és szürszabók 1677 Lipóttól (e. k.). — Molnárok 1766 M. T. (e. k.). — Takácsok 1767 M. T. (e. k.). — Vargák 1779 M. T. (e. k.). — Csizmadiák 1820 (o. l.).

RAKONCZA. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

RÁKOS. (Sopron vm.) — Kádárok, asztalosok 1840 (o. l.).

REGÖLY. (Tolna vm.) — Takácsok 1768 M. T. (e. k.).

REMETE. (Szepes vm.) — Mészárosok 1837 (o. l.).

RÉPCZE-SZEMERE. (Sopron vm.) — Takácsok 1693 Lipóttól (e. k.). — Csizmadiák 1714 (1789). — Szabók 1717 (1789). — Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.). — Takácsok 1827 (o. l.).

RÉTI. (Sopron vm.) — Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

RÉVFALU. Ld. *Győr-Sziget*.

REZOVÁCZ. (Verőcze vm.) — Szőrkapcza-esinálók, kádárok, takácsok és mások 1819 (o. l.).

RIMASZOMBAT. (Gömör vm.) — Szücsök 1458 (er. perg.) és külön 1649. — *Tímárok* 1520. — «Szt. Mihály oltára körül» egyesült *aranyműves, kovács, lakatos, szűj-, nyereggyártó és eszár* czéh 1556-ban nyeri szabályainak (melyeket 1516-ban Gutti Ország Lászlótól kapott, de időközben elégett) megerősítését I. Ferdinándtól. — *Mészárosok* 1585-ben erősítették meg szabályukat Losonczy Zsigmond által; 1611-ben II. Mátyás; 1632-ben Forgách Ádám, 1692-ben Lipót által (külön-

külön czéhlevél). — *Szürsapók* 1611 Szécsi Katától; »elsőbb vagy régebbi articulusok« 1748 és újabbak 1784-ből; majd »*gyűbások és szürsapók*« 1820 I. Ferencztől. — *Ötvösök* k. n. a XVII. században kérnek a királytól újabb czéhszabályokat, mert a régít a »német ellenség« elpusztította. — *Takácsok* 1665-ben veszik át a *kassaiakét*. (Mind a n. muzeumban számos czéhirománnyal együtt.). — *Viaszöntők*. — *Kalaposok*. — *Vékony szabók*. — »Csejző és sarut varró vargák«. — *Ácsok, molnárok és kőművesek*. — *Gubások és szür-esapók*. — *Timárok* (vulgo Gerber) és n. vargák. — *Szürszabók* külön-külön 1820. — *Csizmadiák* 1822 (o. l.).

Ronoxcz, Rechnitz, (Vas vm.) — *Csizmadiák* 1602-ből veszik át *Pozsonytól* és adják 1671-ben a *dömölkieknek* (e. k.), 1661-ben veszik át *Körmendtől* (o. l.). — *Kerékgyártók* 1622-ben kölcsönzik *Köszegtől* (1679-iki másolatban van meg az e. k.). — *Szabók* 1667-ben veszik át *Soprontól* az 1577-ikét (e. k. és a l.) 1730 (n. m. és o. l.). — *Kovácsok* 1668-ban (o. l.). — *Molnárok* 1669-ban kapják a gr. Batthyányiaktól, a *német-újváriakkal* és másokkal együtt (e. k.). — *Gombkötők* 1676-ban veszik át a *szombathelyit* 1642-ből, magyar és német nyelven (e. k. és n. m.) és tovább adják

a *németújváriaknak* (o. l.); ugyancsak a *gombkötők* k. n. adják a *körmendieknek* a *soproniaktól* átvett czéhszabályokat (o. l.) 1678 (o. l.). — *Asztalosok* 1681 (o. l.). — *Mészárosok* 1709 (n. m. és o. l.). — *Esztérgályosok* 1722-ben kapják *Soprontól* 1724—1805 feljegyzésekkel (e. k.). — *Német posztócsinálók* 1741 (e. k.).

RÓZSAHEGY, (Liptó vm.) — *Csizmadiák* 1838 (n. m. és o. l.). — *Festők* 1820. — *Szabók* 1830 (n. m.). — *Szabók* 1830 (o. l.).

ROZSNYÓ, (Gömör vm.) — *Mészárosok* átveszik a *zolyomiaktól* az 1597-ikét, Pázmány Péter 1634-iki szabadalmával (n. m.). — *Kőművesek és ácsok* 1819. — *Viaszöntők* 1820. — *Csizmadiák* 1822. — *Kalaposok* 1825. — *N. vargák* 1825. — *Kalmárok* 1827. — *N. szabók* 1829. — *M. vékony-szabók* 1846 (o. l.).

RUMA, (Szerém vm.) — *Takácsok* 1718, töredék (n. m.) — *Kézművesek* 1807, névsorral (o. l.) — *Kőművesek, ácsok, asztalosok és mások* 1818 (o. l.).

RUSZKINÓCZ, (Szepes vm.) — *Molnárok, ácsok* 1835 (o. l.) — *Ld. Béla*.

RUSZT, (Sopron vm.) — *Kádárok* 1691. — *Szabók* 1692. — *Szűcsök* 1718. — *Mészárosok* 1726. — *Gombkötők* 1737 (n. m.). —

S

SÁGH, (Vas vm.) — *Takácsok* 1829. — *Asztalos, kádár, esztérgályos, üveges, kőműves, lakatos, ács* együttes czéh a *simonyiakkal* együtt 1836 (o. l.).

SAJTÉNY, (Csanád vm.) — *Takácsok* 1815 (o. l.).

SÁNDORF, (Nyitra vm.) — *Szűcsök* 1723 tót (n. m.).

SÁRENGHÁD, (Szerém vm.) — *Kádár, halász, csizmadia stb. czéh* 1818 (o. l.).

SÁRMELLEKE, a *szabadbattyániakkal* együtt. (Zala vm.) — *Takácsok* 1767. M. T. (e. k.) — *Molnárok, pékek* 1817. — *Takácsok* 1817. — *Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók* 1817 (o. l.).

SÁRVÁR, (Vas vm.) — *Kovácsok, lakatosok és kerékgyártók* 1467 m. e. 1559. Nádasdytól, 1569. Miksától, 1677. a várostanáctól, latin és magyar (e. k. egy czéhlevélén). — *Csizmadiák* 1569. Miksától és 1677. a várostanáctól a *kemenesaljai lakatosokkal* (e. k.), »a czéhbeli inasoknak felszabeditásokban való mód- és rendtartásokkal (Ld. az értekezés 51. l.). — *Vargák* 1611-ben kapják *Páptól*, 73. ozikkely, névsorral és a mesterek eskü-formáival (e. k. Ld. az értekezés 35. 40. 60. l.); *német vargák* 1798 (o. l.). — *Szűcsök* 1613-ban kapják a *varasdiakét* 1480-ból, magyar fordításban (e. k.) 1799 (o. l.) 1823. (o. l.). — *Takácsok* 1613-ban veszik át a *pestiekét* 1552-ből, magyarra fordítva (e. k.) — *Szabók* 1617-ben veszik át *Székesfehérvártól* s ad-

ják a *csopregieknek* és *1-szt. mihlóiaknak* 1618-ban (e. k.); 1697. kapják Esterházy Páltól (e. k. és n. m.); *magyar szabók* 1830 (o. l.). — *Csizmadiák* 1635-ben veszik át *Soprontól* (e. k.). — *Gombkötők* 1678-ban veszik át a *szombathelyiek* 1642-iki czéhszabályait (n. m.). — *Molnárok* 1637 (n. m.) 1817 (o. l.). — *Ácsok, lakatosok, üvegesek, puskaművesek* 1821 (o. l.).

SASSIN, (Pozsony vm.) — *Molnárok a holicsiakkal* együtt 1676-ból, tótul, Lipóttól (e. k.). — *Csizmadiák* 1700 körül, tótul (e. k.). — *Fazekasok, takácsok, harisnyakötők, fegyvercsinálók, késesek, zsákcsinálók, festéktörök* a *Szobotist* és *Holics* városiakkal együtt 1700-ból M. T. (e. k.). — *Szabók* 1764 tótul, M. T. (e. k.). — *Német vargák és szabók* 1765 (e. k.). — *Takácsok* külön 1791, németül és tótul (e. k.).

SCHATTMANSDORF, Ld. *Cseszte*.

SCHID, (Szerém vm.) — *Szűcsök, szürszabók, szabók stb.* 1818 (o. l.).

SCHÖNDORF, Ld. *Szépfalu*.

SELLVE, (régében Somogy most Baranya vm.) — *Kőműves, ács, szürszabó, szűcs, m. és n. varga, csizmadia és asztalos czéh* 1844 (o. l.).

SELMECZBÁNYA, (Hont vm.). — *Mészárosok* 1609 II. Mátyástól, *Körmöczezel* stb. együtt, 1669-iki másolat, (e. k.). — *Kalaposok* 1630., 1703. tót, 1724. tót (n. m.) 1727-ben tóra fordítva az eredetileg német szabályok (o. l.). — *Timá-*

rok 1677 (n. m.). — Asztalosok 1688 (n. m.). — Kalmárok 1706, m. e. 1709. I. József által (e. k. n. m.). — Fürdősök és borbélyok 1732 (e. k.). — Kötélverők 1737 (n. m.). — Szabók 1738 III. Károlytól (e. k. n. m.). — Fazekasok 1775 (e. k.). — Takácsok 1805 I. Ferencztől, árjegyzék melléklettel (e. k.). — Kalmárok 1829 (o. l.). — Molnárok k. n. (e. k.).

SEMPTE. (Nyitra vm.) — *Takácsok* 1597-ből kapják *Pozsonytól* s megvan Esterházy Ferencz megerősítésével magyarul 1663-ból. — *Vargák* 1631-ben kölcsönzik *Nagyszombattól*, az *ujvárosi* és *szeredi* vargákkal együtt (n. m.). — *Csizmadiák* a *szerediekkel* és *ujváriakkal* együtt 1644 (a. l.). Úgyanesak 1644-ből 1648. 57. 63—1725. 34-iki megerősítésekkel (e. k.). — Fazekasok 1662 gr. Esterházy Ferencztől *Szereddél* együtt (e. k.). — Szabók 1636-ban *Szereddél* és *Ujvárossal* együtt nyerik *Nagyszombattól* az ő 1593-iki szabályokat (o. l.).

SEPSI. (Abauj vm.) — Szabók 1574 Miksától (n. m.) és 1830 (o. l.).

SIKLÓS. (Baranya vm.) — Szűrszabók 1716 (n. m.). — Szűcsök, szijgyártók és kötélverők 1774 M. T. (e. k.) 1827 (o. l.). — Gombkötők 1775. M. T. (e. k.). — Asztalos, lakatos, kovács, csiszár és kerékgyártó czéh 1776 (e. k.) u. az, csiszár helyett késes különbséggel és más sorrendben 1825 (o. l.). —

Kömüvesek, ácsok és kádárok 1776 M. T. (e. k.) 1827 (o. l.). — Csizmadiák 1776 (e. k.). — Fazekasok 1776 M. T. (e. k.). — Szabó, n. varga, takács, üveges czéh 1825 (o. l.).

SIMONTORNYA. (Tolna vm.) Csizmadiák 1777 (e. k.). — Szabók, szűrszabók és szűcsök 1777 M. T. magyar és német (e. k.). — Takácsok 1838 (o. l.).

SIMONYI. (Vas vm.) *Sághgal* együtt. Asztalos, kádár, esztergályos, üveges, kömüves, lakatos, ács együttes czéh 1836. (o. l.). —

SITTKÉ. (Vas vm.) Csizmadiák 1817 (o. l.). —

SOLT. (Pest vm.) — Szabók, szűcsök, csizmadiák, szijgyártók, kovácsok, kerékgyártók, asztalosok 1822. — Takácsok 1830 (o. l.).

SOMLYÓ-VÁSÁRHELY, NAGY-. (Veszprém vm.) — Kádárok 1715, 1732. — Csizmadiák 1778 (n. m.) — Takácsok 1769 (n. m.) 1820 (o. l.). —

SOMOGYVÁRMEGYE. — Mészárosok 1726 (n. m.)

SOMORJA, Csalóköz, (Pozsony vm.) — Szűcsök 1555 — Bognárok 1610. — Csizmadiák 1630. 1711 és 1719. — Kovácsok, lakatosok és bognárok 1689 (mind n. m.). — Molnárok 1823. (o. l.). —

SOPRON város (Sopron vm.). — Szabók az 1577-ikét adják 1667-ben a *rohoncziaknak* (e. k.). — Szűcsök 1614. a város tanácstól (e. k.). — Csizmadiák 1635-ben adják a *sárcváriaknak* m., és k. n. németül (e. k.) 1615, 1687, 1696. (n. m.). — Kovácsok

1668-ban adják a *szaloniai*knak (o. l.). — *Esztergályosok* 1686 (o. l.) 1722-ben adják a *rohoncziaknak* és 1748-ban a *körmeudieknak* (e. k.). — *Vargák* 1687 Lipóttól (e. k.) új czéhszabály — tervezetük e század elejéről, németül (n. m.) — *Timárok* 1696 (n. m.), új czéhszabály tervezetük k. n. a század elejéről (n. m.). — *Nyeregyártók* 1702 (e. k.). — *Gombkötők* 1718 (n. m.) k. n. adják a *rohoncziaknak* s ezek a *körmeudieknak* (o. l.). — *Kalaposok* 1755 M. T. 1800-iki másolat (e. k.). — *Mesteremberek* 1767 M. T. (e. k.). — Kömüvesek és kőfaragók k. n. M. T. (n. m.). — *Szítakötők* k. n. (e. k.). — *Fésűsök* k. n. (e. k.). — *Kalmárok* czéhs megvolt már a XVIII. században is, czéhszabályuk 1845-ből maradt fenn (o. l.). —

SORKI-KISFALUD. (Vas vm.) Takácsok 1741, magyar fordításban (n. m.)

SOROKSÁR. (Pest vm.) Kovácsok, kerékgyártók 1817. Molnárok, pékek 1818. Csizmadiák, vargák 1840 (o. l.).

STEINBERG. Id. *Kőhatom*. STOMFA. Vargák 1649 III. Ferdinándtól (tót, n. m.).

STOÓSZ. (Abauj-Torna vm.) *Vegyes czéh* a *szomolnokiak*kal együtt 1701 (n. m.).

SÜMEG. (Zala vm.) — Takácsok át veszik a *Pozsony* városit 1579-ből 1682-ben (a. l.) — Molnárok 1824 (o. l.).

SÜTTŐ. (Esztergom vm.) — Molnárok 1834 (o. l.).

SVEDLÉR. (Szepes vm.) — Vargák 1835. — Mészárosok

1843. — Kovácsok, kerékgyártók, szabók, lakatosok, bányakovácsok, asztalosok, kádárok és festők 1845 (o. l.).

SZABAD-BATTYÁN. (Fejér vm.) Kádárok 1638 (n. m.). — Takácsok a *sármellekiekkel* együtt 1767. M. T. (e. k.).

SZABADKA. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, kerékgyártók és lakatosok 1689 (e. k.). — Szabók és szűrszabók 1763 M. T. (e. k.) — Szijgyártók, kötélverők és gombkötők *»Szent-Mária«* város név alatt 1777 M. T. (e. k.) és 1815 (o. l.). — Takácsok 1779 M. T. (e. k.) és 1815 (o. l.). — Kömüvesek, ácsok, lakatosok, asztalosok és üvegesek együtt 1779, M. T. (e. k.). — Varga: mészáros; szűcs; kömüves és ács stb.; csizmadiák; kovács és kerékgyártó; szűrszabó; pokrócz szövő (*»peponari vulgo Kotzenmacher«*) czéh külön-külön 1815-ből. — N. szabók 1821. — Molnárok 1822. — Asztalosok 1827. — Kalaposok 1841 (o. l.).

SZABADSZÁLLÁS. (Pest vm.) Takácsok 1817. — Asztalosok, lakatosok, kalaposok 1817. — Asztalosok, lakatosok 1823. — Csizmadiák 1823. — Szabók, szűcsök 1835 (o. l.).

SZAKÁLLOS. *Szete*, *Százd*, *Szántó*. (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

SZAKCS. (Tolna vm.) — Szűcsök 1778, *Szekszárdtól* veszik át M. T. (e. k.). — Molnárok 1835. (o. l.).

SZAKOLCZA. (Nyitra vm.) — Szappanosok és gyertyamártók 1660. Lipóttól (e. k.). — Csiz-

madiák 1615. tótól (e. k.). — Vegyes czéh 1745. 1758 (n. m.). — Posztónyfrók 1839 (o. l.). —

SZALK-SZENT-MÁRTON. (Pest vm.) — Szabó; kovács és lakatos; molnár czéh külön-külön 1817. — Takácsok 1824 (o. l.).

SZALONAK. *Schleining*. (Vas vm.) — Szabók czéhlevele 1577-ben kelt s 1667-ben esősített meg (o. l.) és 1607. a várostól kapják (e. k. és n. m.) — Takácsok 1663., 1693. gr. Batthyányi Ádámtól (e. k.) — Molnárok 1669 gr. Batthyánytól a *németújvári, rohonczi és körmen-diekket* együtt (e. k.). — Kovácsok 1669-ben kapják Soprontól (n. m. és o. l.) — A *pozsonyi* takácsok czéhlevelét kapják 1712 (n. m.). — Csizmadiák 1715. — Esztergályosok 1736. — Ácsok 1761. — Kőművesek 1805 (o. l.).

SZAMOBOR. (Zágráb vm.) — Kalaposok 1825. — Szabók, gombkötők 1827. — Lakatosok, kovácsok, nyereggyártók, kerékgyártók, kádárok és fazekasok 1827. — Timárok 1827. — Csizmadiák és vargák 1828. (o. l.). — Takács, ács, kőműves, szijgyártó és tücsináló együttes czéh 1831 (o. l.).

SZÁNTÓ. (Abauj-Torna vm.) Szabók, szücsök, gombkötők, és mások 1818. — Asztalosok, ácsok, lakatosok és mások 1818 (o. l.).

SZÁNTÓ (Hont vm.) Ld. *Szakállas*.

SZÁNY. (Sopron vm.) — Takácsok 1712. 1726 és 1753-iki pótlással; 1829 (o. l.).

SZAP. Ld. *Szent-Pál*.

SZARVAS. (Békés vm.) — Csizmadiák 1777 (e. k. és cz. b. i.) — Szücsök. — Csizmadiák 1817 (o. l.). — Kovácsok és kerékgyártók 1817 (o. l. és cz. b. i.). — Szabók és szürszabók 1817 (o. l. és cz. b. i.). — »Cserző vargák« czéhe 1817. — Molnárok és ácsok 1821. — Pestők 1842. — Asztalosok, kovácsok, kerékgyártók, üvegesek 1844 (o. l.).

SZARVKÖ. *Hornstein*. (Sopron vm.) — Szabók 1705 (o. l.).

SZARVASKÖ. Ld. *Eger*.

SZÁSZI. (Zólyom vm.) — Csizmadiák, szabók, tímárok és mások 1824 (o. l.).

SZÁSZ-PELSŐCZ. (Zólyom vm.) Csizmadiák, szabók és mások 1824 (o. l.).

SZATMÁR-NEMETI. (Szatmár vm.) — Tímárok 1618 (n. m.) és 1825 (o. l.). — Fazekasok 1670 (o. l.). — Csizmadiák 1782 (e. k.). — Gubakészítők 1782 (e. k.). — Kádárok 1782 II. Józseftől (e. k.). — Kerékgyártók 1782 II. J. (e. k.) és 1832 (o. l.). — Mészárosok 1782 II. J. (e. k.) és 1826 (o. l.). — Szabók és gombkötők 1778 M. T. (e. k.). — Vargák 1782 II. József és 1843 (o. l.). — Szücsök 1783 M. T. (e. k.). — Takácsok 1815. — Kéményseprők 1819. — Kalaposok 1821. — Kőművesek és ácsok 1826. — Kovácsok 1830. — Szürszabók 1831. — Kötélgyártók 1839. — Óráskok, puskaművesek, lakatosok 1841. — Szappanosok 1846 (o. l.).

SZÁZD. Ld. *Szakállas*.

SZEBELEG. (Hont vm.) — Szabók 1682 (n. m.).

SZÉCSÉNY. (Nógrád vm.) — Magyar tímárok 1817. — Csizmadiák 1818. — Szabók 1822 (o. l.). — Lakatosok, asztalosok, kerékgyártók, kovácsok, nyereggyártók, kőművesek, ácsok, kéményseprők, rézművesek, molnárok, pékek együttes czéhe 1838 (o. l.).

SZEGED. (Csongrád vm.) — Szabók 1714, 1726 III. Károlytól (e. k.) és 1817 (o. l.) — Mészárosok 1719, 1721 (n. m.) és 1820 (o. l.). — Pékek 1731 III. Károlytól (e. k.) és 1846 (o. l.). — Kötélverők 1743 M. T., 1805-iki más., (e. k.). — Lakatos, sarkantyú- és puska-műves czéh 1766 M. T. (e. k.) és 1816 (o. l.). — Fazekasok 1770 M. T. (e. k.) és 1818 (o. l.). — Gombkötők 1771 M. T. (e. k.) és 1846 (o. l.). — Csizmadiák 1807 (e. k.) és 1835 (o. l.). — Szücsök 1807 I. Fer. és 1835 (o. l.). — Kőművesek, ácsok 1817. — Takácsok 1817. — Asztalosok 1818. — M. vargák 1818. — Kéményseprők 1819. — Szijgyártók 1819. — Kalmárok 1821. — Kovácsok 1821. — Kerékgyártók 1821. — Tímárok 1823. — Szürszabók 1827. — Késesek 1834 (o. l.).

SZEGHALOM. (Békés vm.) — Asztalos, kovács, kerékgyártó, szücs, tímár és csizmadiák együttes czéh 1831 (o. l.).

SZÉKESKÚT. *Breitenbrunn*. (Sopron vm.) — Kalaposok 1630 (o. l.). — Bognárok 1700 Esterházy Páltól (o. l.) — Sza-

bók 1717 (o. l.) — Vargák 1717 (o. l.)

SZEGHEGY. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, kerékgyártók, lakatosok, asztalosok 1823 (o. l.)

SZEGSZÁRD. (Tolna vm.) — Kádárok 1766 M. T. (e. k.); — Kovácsok 1775 (e. k.) — N. vargák 1776 (e. k.) — Kötélverők 1778 M. T. (e. k.). — Szabók és szürszabók 1778 M. T. (e. k.). — Szijgyártók, vargák és nyereggyártók 1778 M. T. (e. k.) — Takácsok 1823. — Ácsok, kőművesek és eserepezők 1846. — Csizmadiák 1847. — Szücsök 1847 (o. l.). —

SZÉKELYHID. (Bihar vm.) — Tímárok, vargák, 1840 (o. l.)

SZÉKES-FEHÉRVÁR. (Fejér vm.) — Szijgyártók és csiszárok 1577 Rudolftól 1692-iki másolat (e. k.) — Kovácsok 1578 Rudolftól (n. m.) — Szabók 1617-ben adják *Sárvár-nak*, ez viszont *Csepregnek* és *L.-Szt.-Miklósnak*; 1752. M. T. (e. k.) — Mesteremberek 1643, 1698-iki másolat (e. k.) — Kovácsok és kerékgyártók 1643, 1695-iki másolat (e. k.) — Lakatosok 1692-ben kapják *Veszprémtől*, ezeknek a *nagyszombatiaktól* vett 1584-iki szabályait, magyar és latin (e. k.) 1711 (n. m.) és 1718 (o. k.) — Fazekasok 1692-ben kapják a *győrieiktől*, kihirdettetett 1698-ban, 1761. más. (e. k.) és 1700. (n. m.) — Gombkötők 1698. kapják *Pápától* (e. k.) — Vargák 1701 Lipóttól (e. k.) — Posztócsinálók 1715, a város-

tól (e. k.) — Szücsök 1732 III. Károlytól (e. k.) — Csizmadiák 1738 (e. k.) — Borbélyok 1754 (e. k.) — Kalmárok (mercatores et negotiatores) 1768 M. T. (e. k.) — M. és n. molnárok 1769 M. T. (o. l.)

SZELECCZE. (Ld. Eger.)

SZELNICZE. (Liptó vm.) — Festők 1820 (o. l.)

SZEMELCZE. (Verőcze vm.) Ácsok, kőművesek, kéményseprők és mások 1819. (o. l.)

SZEMPGZ. (Pöszony vm.) — Szabók a *berensiekkel* 1701 (n. m.) — Fazekasok a csoklészkekkel együtt 1745-ben Esterházy Ferencztől nyerik a régi, háboruban elveszett szabályok megújítását (o. l.) — Vegyes czéh 1746 (n. m.) — Kőművesek és építészek 1767 M. T. (e. k.)

SZENDRŐ. — Csizmadiák 1668 (a. l.)

SZENICZE. (Nyitra vm.) — Csizmadiák 1626 (cz. b. i.) — Gombkötők 1559-iki czéhszabályaikat megerősíti III. Károly 1720 (cz. b. i.) Szücsök 1681 tót — Kovácsok 1701 — (n. m.)

SZENT-ANDRÁS. (Sopron vm.) Kerékgyártók, kovácsok és asztalosok 1827 (o. l.)

SZENT-ANNA. (Árad vm.) — Szabók, vargák és molnárok 1817. — Csizmadiák 1817 (o. l.)

SZENT-BENEDEK. (Bars vm.) — Csizmadiák 1659 (n. m.)

SZENT-ENDRE. Sziget — (Pest vm.) — Timárok 1698 (e. k.) — Paplamesinálók 1702 (n. m.) — Vargák az *ábudaiakkal* együtt 1754 M. T. (e. k.) és 1817 (o. l.) — Kovácsok, la-

katosok és szíjgyártók 1759. M. T. (e. k.) — Csizmadiák 1817 (e. k. és o. l.) — Kádárok 1817 (e. k.) és 1821 (o. l.) — Molnárok 1817 (n. m. és o. l.) — Szabók 1821 (n. m. és o. l.) — Asztalosok 1836 (n. m. és o. l.) — Lakatosok, kovácsok és kerékgyártók 1822. — Kalmárok 1825. — Molnárok, pékek 1833 (o. l.)

SZENTES. (Csongrád vm.) — Csizmadiák 1743 (n. m.), 1778 (e. k.), 1819 (n. m.) és 1819 (o. l.) — Takácsok 1767 M. T. (e. k. és n. m.), 1782, 1819 (n. m.) és 1819 (o. l.) — Vegyes czéh 1777, 1777—1814, 1778, 1778—1809, 1807. (n. m.) — Szabók és szücsök 1777 M. T. (o. k.) — Szücsök külön k. n. (n. m.) — Szabók k. n. 1803-iki limitatioval (n. m.) — Asztalosok, lakatosok 1818. — Cserző vargák 1818. — Ácsok, molnárok 1818. — Kovácsok, kerékgyártók 1818 (o. l.)

SZENT-GÁL. (Veszprém vm.) Kerékgyártók 1770 M. T. (e. k.) — Fazekasok 1823. — Takácsok 1826 (o. l.)

SZENT-GRÓT. (Zala vm.) — Kalaposok 1830 (o. l.)

SZENT-GYÖRGY. (Pöszony vm.) — Takácsok 1636 (n. m.) — Csizmadiák 1646 (n. m.), 1650 (a. l.) — Mészárosok 1647 (n. m.) — Kádárok 1648 (n. m.) — Kovácsok 1650 (n. m.) — Kőművesek 1651 (n. m.) — Vegyes czéh 1655 (n. m.) — Szücsök 1693 (n. m.) — Kovácsok és kerékgyártók a *baziuiakkal* együtt k. n. tót (n. m.)

SZENT-GYÖRGY-MEZEJE. (Esztergom vm.) — Magyar és n. szabók 1817. — Csizmadiák 1817. — Molnárok 1817 (o. l.)

SZENT-ISTVÁN. (Veszprém vm.) Ld. *Szent-Király-Szabadja*. SZERT-JÁNOS. (Mosony vm.) — Mészáros, esztergályos, szapános, kádár, nyereggyártó, üveges, harisnyakötő, szabó, lakatos, kovács, asztalos, takács, varga, szücs, kalapos, kötélgyártó együttes czéh 1841 (o. l.)

SZENT-KIRÁLY-SZABADJA. *Kis-Kovácsi, Szt. István, Csajágé és Balatoufő-Kajár* (Veszprém vm.) — Ácsok és kerékgyártók »bodnár czéh» 1768 (e. k.) — Takácsok *Szent-Király-Szabadján és Vörösberényen* 1769, 1772-iki pótlással M. T. (e. k.)

SZENT-LÁSZLÓ. (Zala vm.) — Vargák 1647-ben kapják a *zalaegerszegiek* czéhlevelét (n. m.)

SZENT-LŐRINCZ. (Baranya vm.) — Molnárok 1821 (o. l.)

SZENT-LUKÁCS. (Verőcze vm.) Szörkapecza-csinálók, kádárok, szíjgyártók és mások 1819 (o. l.)

SZENT-MIHÁLY. (Szabolcs vm.) — Kovács, lakatos, ács, asztalos, molnár, kerékgyártó, szabó, kalapos, kőműves, varga, csizmadiák, szíjgyártó és szücs czéh 1839 (n. m. és o. l.)

SZENT-MIKLÓSPA. (Vas vm.) Takácsok 1846 (o. l.)

SZENT-PAL és *Szap.* (Győr vm.) — Molnárok 1847 (o. l.)

SZENT-TAMÁS. (Bács vm.) — Szabók, szücsök és mások 1815 (o. l.)

SZENT-TAMÁS. (Esztergom vm.) — Magyar és német szabók 1817. — Csizmadiák 1817. — Molnárok 1817 (o. l.)

SZEPESI 16 VÁROS. — Gombkötők »új resolútiója« a helytartó tanácstól 1767-ből (n. m.) — Asztalosok. — Csizmadiák. — Fazekasok. — Festők. — Kalaposok. — Kalmárok. — Kőművesek. — Kötélverők. — Rézművesek. — Szabók. — Szücsök. — Takácsok külön-külön 1777 M. T. (e. k.) — Pékek 1778 M. T. (e. k.) — Kovácsok 1778 (e. k.) — Órások, puszkaművesek, lakatosok és sarkantyúsok 1777 M. T. (e. k.) — Timárok (Roth und Schwartzgerber) 1823. — Kőműves és kőfaragó czéh 1828. — Kalmárok, posztócsinálók, kötélgyártók, festők, rézművesek, szabók, kovácsok, kádárok, mészárosok, asztalosok, szíjgyártók, gombkötők, takácsok, szücsök külön-külön 1828-ból. Órások, puszkaművesek »scolpothecarii«, lakatos és sarkantyús czéh együtt 1828-ból. — Kalaposok, pékek, csizmadiák, kerékgyártók és vargák ezéhe külön-külön 1828-ból (o. l.) — Kovácsok k. n. (n. m.) — Szíjgyártók 1828 I. Fer. — Mészárosok 1828 I. F. — Kötélgyártók 1828 I. F. — Az összes czéhek számára egy és ugyanazon czéhszabály adományoztatott I. Ferencztől (cz. b. i.)

SZÉPPALU. *Schöndorf.* (Temes vm.) — Kovácsok, kerékgyártók 1819. — Asztalosok 1819 (o. l.)

SZEPES-OLASZI. — Ácsok, molnárok 1825 (o. l.).

SZEPES-SZENT-GYÖRGY. — Molnárok és ácsok a jelen század elejéről (o. l.).

SZEPES-VÁRALJA. — Molnárok és ácsok 1835. — Szíjgyártók és nyereggyártók 1839, együtt a XVI. szepesi várossal (o. l.).

SZEPSI. (Abaúj vm.) — Csizmadiák 161. újra kiadva 1631-ben (e. k.). — Fazekasok 1620 a várostanáctól (e. k.). — Szücsök 1642 a várostól (e. k.).

SZERDAHELY. *Vág*. — (Pozsony vm.) — Vargák 1492-iki szabályai átírása 1702-ben gr. Pálffy Miklós által a *csallókői*s általában a *pozsonymegyei* vargákkal együtt (e. k.); tót vargák 1780 magyar czéhszabályok II. Józseftől (e. k.). — Szabók 1722 Pálffy Miklóstól (n. m. és o. l.). — Csizmadiák 1722, 1772 (n. m.), 1776 (e. k.) és 1838 (o. l.). — Mészárosok 1766 M. T. (e. k.) — *Szerdahelyi* és *vágai* molnárok 1823. — Takácsok 1839 (o. l.).

SZERED. (Pozsony vm.) — Szíjgyártók a XVI. századból (e. k.); a *nagyszombatiak* szabályait veszik át 1577–78-ból, megerősítve az Esterházyak által 1715-ben (n. m. o. l. és a. l.). — Szabók a *sempstei*ekkel és *újvárosiak*kal együtt veszik át a *nagyszombatiak* 1593-iki privilegiumát (R.) 1636-ban. — Vargák 1631-ben veszik át Nagyszombattól a *sempstei*ekkel és *újvárosiak*kal

együtt 1644 (a. l.). — Kovácsok 1661-ben veszik át *Somorjától* (n. m.). — Fazekasok 1662. gr. Esterházy Ferencztől a *sempstei*ekkel együtt (e. k.). — Takácsok 1663-ban veszik át a *pozsonyiak* 1597-iki szabályait, a *sempstei* és *újvárosiak*kal együtt és 1828 (o. l.). — Szürszabók 1719 (e. k.). — Gombkötők 1723-ban kapják a *nagyszombatiak* 1599-iki szabályait (e. k.).

SZERÉM-ÖLLAK. »*Illok*«. — Mesteremberek 1781 II. J. (e. k.). — Kézművesek általános czéhszabályai 1781. II. Józseftől átírva a *vakováriak*ban 1801-ben (o. l.) — Kádárok, üvegesek, kőművesek és mások 1818 (o. l.).

SZETE. Ld. *Szakállas*.

SZIGET. (Zala vm.) — Vargák 1597. — Szabók 1685 (a. l.). — Csizmadiák 1701 (n. m.).

SZIGETVÁR. (Somogy vm.) — Asztalos, takács, esztergályos, kerékgyártó, bogsnár, kovács, lakatos, ács, kötélgyártó, kőműves, nyereggyártó és puska-műves együttes czéh 1828. — N. vargák, harisnyakötők és fűsűsök 1840 (o. l.).

SZIKSZÓ. (Abaúj vm.) — Szabók az egriekkel és több másokkal együtt az egri püspökség területén 1455-ből Héderváry László egri püspöktől, m. e. 1524, 1550, 1634, 1723-ból III. K. átiratában van meg (e. k.). — Lakatgyártók 1616. — Szücsök 1639 II. Ferd. (1788-ból való jegyzőkönyvvel). — Varga czéh felől tanúkihallgatás, mely szerint már 30 év előtt is fenállott (o. l.).

SZILL. (Sopron vm.) — Vargák 1632 (e. k.). — Szabók 1668 Nádasdy Ferencztől (e. k.) és 1832 (o. l.). — Takácsok 1693 Lápóttól (e. k.). — Csizmadiák 1714 (e. k.). — Kovácsok és kerékgyártók 1820 (o. l.).

SZIL-SÁRKÁNY. (Sopron vm.) Kerékgyártó, kovács és asztalos együttes czéh 1827 (o. l.).

SZIRÁK. (Nógrád vm.) — Csizmadia, kalapos, szíjgyártó, szücs, szürszabó, szabó, tímár czéh 1840 (o. l.).

SZISZEK. (Zágráb vm.) — Kovács, lakatos, kerékgyártó, asztalos, szabó, varga, ács, kőműves, puska-műves, lábpánczélcsináló (»*ocrearii*«), kötélgyártó, takács, szíjgyártó, nyerges, szücs, pék, borbély, mészáros, szappanos és gombkötő együttes czéh 1838 (o. l.).

SZIVÁCZ. (Bács-Bodrog vm.) — Csizmadia, varga, bocskor-készítő, szücs, szabó, szürszabó, paplanos, takács, festő, kötélgyártó, szappanos, pék, kőfúró, esztergályos, asztalos, kádár, ács, bádogos, kovács, lakatos és gombkötő együttes czéh 1827 (o. l.).

SZOB. Ld. *Szokola*.

SZONOSZLÓ. Ld. *Hajdú-Szoboszló*.

SZOBOTIST. (Nyitra vm.) — Fazekasok, fegyverkovácsok, késesek, zsákkészítők (*saccorum molarium confectores*), takácsok, harisnyakötők, festékkészítők (*tersores colorum*) »*omnes anabaptistae*«, a *Holics* és *Sassin* városaikkal együtt

1770. M. T. (e. k.) — Vargák és posztóművesek »*anabaptistae*« általában a *nyitra-megyei*ekkel együtt 1771. M. T. (e. k.).

SZOKOLA, ZALABA, SZOB és más hontmegyei falvakban lévő molnárok 1844 (o. l.). —

SZOLNOK. (Heves vm.) — Szabók, szürszabók és szücsök 1766 M. T. (e. k. és n. m.) — Csizmadiák 1768 (e. k.) — Kovácsok, lakatosok és szíjgyártók 1769 M. T. (n. m.). Takácsok 1774 M. T. (e. k.). Kéménysoprók 1819. — Kőműves, ács, asztalos, kádár és üveges: molnár; csizmadia; halász; takács; kovács, lakatos és kerékgyártó; varga; szücs; szabó és szürszabó; külön-külön 1820. — Csizmadiák 1820. I. Fer. nyomtatott cikkek (n. m.) — Kalaposok 1822 (o. l.) — NB. A czéhek jegyzőkönyvei és iratai felküldettek a tört. társ. czéhibizottságához, a n. m.-ban őriztetnek.

SZOMBATHELY. (Vas vm.) — Lakatosok 1505, 1609 (n. m.), 1689-ben veszik át *Köröstől* és *Zágrábtól* az 1510-ikét Perényi Imre nádortól; 1793 (e. k.) — Vargák 1566-ban adják a *körmenyieknek* (n. m.) — Ugyanők a *vábakovácsi* vargák és tímárok számára kiadják azon szabályokat, melyeket a »Magyar és Horvátországban lakozó tímárok és varga mesteremberek számára« III. Károly 1716-ban alkotott; 1731 (o. l.). — Szabók 1604 (o. l. perg., eredeti), ugyanazon 1604-ii szabályait

adják 1719-ben a *vasváriaknak* (e. k.); 1632 latin és magyar (a. l.) — Csizmadiák 1625 (a. l.) — Gombkötők 1642-ből adják a *sárváriaknak* 1678-ban (n. m.) és a rohonciaknak 1676-ban, magyarul és német másolatban (e. k. és n. m.); a *rohonciak* adják a *németújváriaknak* 1642 (o. l.) — Asztalosok 1703 (e. k.) — Vegyes czéh 1703 — Takácsok 1714, 1757, 1809 (n. m.) — Molnárok 1779 (o. l.) — Kovácsok k. n. M. T. (e. k.) —

SZOMOLNOK. (Abauj vm.) — Vegyes czéh Stoósszal együtt 1701 (n. m.). — Szabók, asztalosok, lakatosok 1839. — Vargák és timárok 1839 (o. l.). —

SZOMOLYÁN most *Szomolány*. (Pozsony vm.) — Vargák 1747 (a. l.) — Szabók a *felső-dósiakkal* együtt 1776 M. T. (e. k.).

SZÖLÖS. (Bars vm.) — Ld. *Aranyos-Maróth*.

SZTANISICS. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, ácsok, lakatosok és mások 1815 (o. l.). —

SZTRÁZSA. — Ácsok és molnárok 1835 (o. l.). —

SZUCSÁN. (Túróc vm.) — Vegyes czéh 1633 tót (n. m.).

SZUHA. (Pozsony vm.) — Fazekasok 1801 gr. Pálffy Jánostól (e. k.). — Kovácsok 1801 (e. k.). — Vargák 1801 gr. Pálffy Jánostól (e. k.). —

T

TAKÁCSI. (Veszprém vm.) — Kerékgyártók és kovácsok 1780 M. T. (e. k.). Takácsok 1821. (o. l.)

TÁLYA. Nagy- és Kis- Ld. *Eger*.

TAMÁSI. (Tolna vm.) — Kovácsok, kerékgyártók és szíjgyártók 1773 (e. k.). — Kovácsok és lakatosok 1830 (o. l.).

TAPOLCZA. (Zala vm.) — Szabók 1744 (n. m.) és 1815 (cz. b. i.), a régi az 1743. tűzvész alkalmával elégett. — Csizmadiák és vargák 1744 (n. m.) és 1772 a püspöktől (cz. b. i.). — Takácsok 1756 a veszprémi püspöktől (n. m. és cz. b. i.).

TAPOLCZAFŐ. (Zala vm.) — Szür-csapók 1777 (n. m.).

TÁRKÁNY. Ld. *Eger*.

TARNÓCZ. (Liptó vm.) — Festők 1820 (o. l.).

TATA. (Komárom vm.) — Vargák 1753 M. T. és 1774: a *Tatán, Tón* és másutt a *tatai* uradalomban lévők (e. k.). — Posztósok 1757 M. T. (cz. b. i.). — Német szabók 1770 (n. m.). — Kéményseprők 1819. — Csapók a *tóvárosiakkal* együtt 1827 (o. l.).

TÉCSŐ. (Máramaros vm.) — Csizmadiák 1697 (n. m.).

TEMERIN. (Bács-Bodrog vm.) Kovácsok és ácsok 1815 (o. l.).

TEMESVÁR. (Temes vm.) — Az egyesült lakatos, órás, sarkantyóműves, puskaműves, fegyverkovács, ólomöntő, nyilkovács (Feilhauer) és harangöntő czéh (k. n.) Ferencz király idejéből (e. k.). — Üvegesek, esztergályosok, szitakötők és fésűsök czéhe 1813 Ferencz királytól (e. k.). — Üveges,

esztergályos, szitakötő, fésűs; lakatos, órás, puskaműves és mások; kalapos; m. gombkötő; kötélgyártó, szíjgyártó, nyereggyártó; ötvös, rézműves és mások; n. szabó; kerékgyártó, kovács; ács, köfaragó és mások; pék, molnár, viaszöntő; timár (vulgo Rothgerber); kádár; m. szabó; szűrszabó; asztalos, orgona és hangszeresináló; n. szűcs és keztyűs czéh külön-külön 1815-ből. — Magyar timárok seu peronum confectores 1816. — Csizmadiák 1817. — Szűcsök 1817. — Vargák 1817. — »Alutarii (vulgo Kordovaner)« 1817. — Halászkok és mézárások 1818. — Kéményseprők 1819. — Szappanosok 1828. — Fazekasok 1829. — Hentesek 1835. — Harisnyakötők, vászonszövők, posztócsinálók, paszománt-készítők 1839. (o. l.)

TEPLA. (Trencsén vm.) — »Theplabeli vargák« Trencsén városától 1589-ből veszik át, tót (n. m.).

TEREZOVÁCZ. (Verőcze vm.) Szörkapecza-csinálók, kádárok, takácsok, szíjgyártók és mások 1819 (o. l.).

TERNAVA. (Verőcze vm.) — Ácsok, kőművesek, kéményseprők és mások 1819 (o. l.).

TÉT. (Győr vm.) — Takácsok 1832 (o. l.).

TEVEL. Ld. *Kis-Dorog*.

TIHAMÉR. Ld. *Eger*.

TIHANY. (Zala vm.) — Vegyes czéh 1711 (n. m.).

TISZA-DOB. (Szabolcs vm.) — Kovács, kerékgyártó, asztalos és más czéh 1821 (o. l.).

TISZA-FÜRED. (Heves vm.) — Csizmadia, szabó, szűcs együttes czéh 1817. — Asztalosok, lakatosok, festők 1841 (o. l.).

TISZA-UJLAK. (Ugocea vm.) — Asztalosok, lakatosok és mások 1816 (o. l.).

TISZOLCZ »Taxovia«. (Gömör vm.) — Csizmadiák; posztócsinálók és szűrszabók; kovácsok, lakatosok, kerékgyártók és asztalosok; szabók és szűcsök; kádárok, ácsok és molnárok külön-külön 1828-ból. — Csizmadiák 1832. — Timárok 1838 (o. l.).

TOKAJ. (Zemplén vm.) — Kéményseprők 1819 (o. l.).

TOLCSVA. (Zemplén vm.) — Gubások 1840 (o. l.).

TOLNAVÁRMEGYEI folyó-vízi molnárok 1833 (o. l.). — A megyei kőművesek, asztalosok, építészek és cserepezők 1779 M. T. (e. k.). — Halászkok 1781 II. Józseftől (e. k.).

TOLNA. (Tolna vm.) Vargák 1766 (o. l.). — Csizmadiák 1767 (e. k.). — Kádárok és megyei asztalosok 1777 (e. k.). — Szűcsök és szabók 1777 M. T. (e. k.) és 1844, német (o. l.). — Harisnyakötők, lakatosok és fazekasok 1782 II. Józseftől (e. k.). — Ácsok, kőművesek, cserepezők 1846 (o. l.).

TOMASANCZE. (Verőcze vm.) Ácsok, kőművesek és mások 1819 (o. l.).

TÖSÖK, *Berénd, Polány, Nagy-Tevel* stb. (Veszprém vm.) — Takácsok 1770 (n. m.) és 1820 (o. l.). — Kádárok, kovácsok, kerékgyártók 1825 (o. l.).

TOPOLOVECZ. (Zágráb vm.)

Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, asztalosok, szabók, vargák 1838 (o. l.).

TOPOLYA. (Bács vm.) — Kovácsok, szűcsök és mások 1815 (o. l.).

TOPONÁR. (Somogy vm.) — Pécek, szűrszabók, n. szabók, takácsok, kerékgyártók, kovácsok, n. vargák, csizmadiák, lakatosok, kádárok, asztalosok, cserepezők, festők, kalaposok, m. vargák 1840 (o. l.).

TORZSA. (Bács-Bodrog vm.) — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók, kádárok és mások 1818 (n. m. o. l.).

TÓT-KERESZTUR. (Sopron vm.) — Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

TÓT-KOMLÓS. (Békés vm.) — Csizmadiák 1828. — Szűcsök 1828. — Kovácsok és kerékgyártók 1832 (o. l.).

TÓT-VÁZSONY. (Veszprém vm.) — Takácsok 1770 (n. m.) 1823 (o. l.). — Ld. *Vöröstó*.

TÓVÁROS. Ld. *Tata*.

TÓLGYES. (Hont vm.) — Mézszárosok 1828 (o. l.).

TÖRÖK-SZENT-MIKLÓS. (Heves vm.) — Molnár. — Kovács, kerékgyártó, asztalos. — Takács, szűcs. — Csizmadia czéh. Mind 1816-ból (o. l.).

TÖRÖK- vagy ÚJ-BECSE. (Torontál vm.) — Szabók, csizmadiák, vargák, gombkötők és mások 1822 (o. l.).

TRENCSEN. (Trencsén vm.) — Szabók 1562-ből adják a *vittenczi*eknek 1672. tót, 1641 tót (n. m.). — Vargák 1579 tótul, 1666, 1694, 1724-iki megerősítésekkel és 1716-ból

németül (e. k.) és 1589-ből adják a *theplabeli*eknek tót (n. m.). — Takácsok 1607-ben kölesönzik az *illava*iaknak, tót, (cz. b. i. és n. m.). — Kalaposok 1612 tótul (n. m.). — Molnárok 1617-ben keletkezett, 1663-ban reformált czéhe, a várostól tótul (e. k.), 1638, 1689 (n. m.). — Kádárok 1633 a várostól tótul (e. k.). — *Mészárosok* 1637-ben kölesönzik a *puchói*iaknak (cz. b. i.) 1689 (n. m.) 1767 tótul M. T. (e. k.). — Csizmadiák adják a *vágó*helyi-eknek 1642 (a. l.). — *Ötvössök* 1662 (e. k.). — *Lakatos, puszkaműves, órás, kardcsináló* (ensifaber) czéh 1663 tótul (e. k.). — *Lakatosok és kovácsok* 1666-ban adják a *vágó*helyi-eknek tótul (n. m.). — *Szűcsök* 1688 (n. m.) 1712-ből a czéh névlajstroma a *trsztenai* czéhszabályok előtt, tótul (e. k.). — *Gombkötők* 1689-ben kölesönzik a *zsolnai*aktól, tótul (cz. b. i.). — *Asztalosok* 1691 (n. m.) és 1769, tótul (e. k.). — *Kovácsok* 1700 tótul (e. k.). — *Kalaposok* 1718 tót (n. m.). — *Kömüvesek, kőfaragók és ácsok* 1724 (e. k.). — *Pécek* 1819. (o. l.)

TRENCSEN VÁRMEGYEI molnárok, a Bars és Nyitra vármegyei-ekkel együtt 1550 I. Ferd., megerősítve 1689 és 1691-ben I. Leop. által (o. l.)

TRSZTENA. (Trencsén vm.) — Szűcsök 1630, tótul (e. k.) és 1630 (o. l.). — Csizmadiák 1751-ben kapják *Láptó-Szt-Miklóstól*, tótul (o. l.).

TURKEVE. (Jász-Nagy-Kun-Szolnok vm.) — Ácsok, mol-

nárok, kömüvesek stb. 1817. — Csizmadiák 1819. — Szabók, szűcsök, lakatosok 1820. — Kovácsok 1820 (o. l.).

TURÓCZMEGYEI molnárok 1818. — Festők 1836 (o. l.). TUZSINA. (Nyitra vm.) — Kovácsok 1758 (n. m.).

U

ÚJ-ARAD. (Temes vm.) — Kádárok, kerékgyártók, kovácsok, viaszöntők és mások 1819. — Kömüvesek, ácsok, asztalosok 1819 (o. l.). — Kalaposok 1821 (n. m. és o. l.). — Molnárok *Zsigmondházával* együtt 1843 (n. m. és o. l.).

ÚJ-BÁNYA. (Bars vm.) — Csizmadiák 1607 (n. m.), 1680-ban adják az *aranyos-maróthi*aknak (o. l.). — Kádárok 1704 tótul a *győri*ek 1604-iki szabályait vették át (a. l.). — Ácsok 1706-ban adják a *bakabányai*aknak, tótul (e. k.). — Kerékgyártók 1737 (n. m.). — Timárok 1839 (o. l.).

ÚJ-BECSE. Lásd *Török-Becse*.

ÚJ-HARTYÁN. (Pest vm.) — Kovácsok, bodnárok, csizmadiák, takácsok 1845. (o. l.).

ÚJ-JÓSAVA. (Verőce vm.) — Fazekasok 1819 (o. l.).

ÚJ-PALÁNKA. — Borbélyok k. n. I. Ferenc királytól (e. k.) — Gombkötők k. n. I. Fer. (e. k.) — Görög nem-egyesült kalmárok k. n. (e. k.) — Szabók »et brachiarii« k. n. I. Fer. (e. k.) — Boeszkorkészítők (peronarii) I. Fer. k. n. (o. k.) — Szűcsök 1816. — Rézművesek és ónművesek 1817. — Pécek és g. n. e. török-süteménycsinálók (placentarii turcici) 1817. — G. n. e. boeszkorkészítők 1822. — Mézeskalácso-

sok vagy viaszöntők és asztalosok 1822. — R. kath. kalmárok 1822. — Ácsok, kömüvesek, kőfaragók 1822. — Borbélyok 1824. — Pécek 1826. G. n. e. szűrszabók 1827. — Kádárok 1830. — Kalaposok 1832. — Timárok 1833. — Szappanosok 1834. — Asztalosok, lakatosok, üvegesek, szegkovácsok 1837. — Vargák 1839. — Halászok 1839. — Német szabók 1841. — Magyar szabók 1843 (o. l.). — Görög n. e. szűcsök czéhtervezete k. n. — Viaszöntők, bábsütők és asztalosok új czéhszabály tervezete k. n. I. Fer. — Vargák k. n. I. Ferencztől (n. m.) — Ld. *Palánka és Ó-Palánka*.

ÚJ-PÉCS. (Torontál vm.) — Lakatos, asztalos, borbély, kovács, kötélgyártó, kerékgyártó, varga, nyereggyártó, ács, kádár, pék, fésűs, szabó, csizmadia, festő, kalapos, takács, üvegesek, esztergályos czéh 1840 (o. l.).

ÚJ-SZÖNY. (Komárom vm.) — Asztalosok és lakatosok 1821 (o. l.).

ÚJVÁROS, *Szered-Újváros*. (Nyitra vm.) — Vargák 1631-ben veszik át *Nagyszombattól* a *semptei* és *szeredi* vargákkal együtt (n. m.). — Csizmadiák a *szeredi*ekkel és *semptei*ekkel együtt 1644 (a. l.). — Szabók 1663-ban veszik át a *nagy-*

szombatiak Rudolftól 1593-ban kapott szabályait a *sempite és szerediekkel* együtt (magyar másolatban is megvan u. ott o. ltr.) — Takácsok 1663-ban veszik át a *pozsonyiak* 1597-ben kelt szabályzatát, Esterházy Ferencz megerősítésében (o. ltr.)

ÚJ-VERBÁSZ. (Bács vm.) — Kőművesek, ácsok, asztalosok, lakatosok, kovácsok, kerégyártók 1821 (o. l.).

ÚJVIDEK. (Bács-Bodrog vm.) — Csizmadiák 1847 (o. l.).

UNGVÁR. (Ung vm.) — »Ve-gyes czéhe 1620 (n. m.). — Kü-

lönféle kézművesek 1784 (o. l.). — Fazekasok; — szabók és gombkötők; — n. vargák; — esztradiák; — asztalosok, lakatosok, kádárok, üvegesek, ácsok; — m. tímárok; — kovácsok, kerégyártók és nyereggyártók; — kalaposok, külön-külön 1822-ből. — Timárok 1828. — Lakatosok, puska-művesek, ötvösök, órásk 1837. — Kőművesek, ácsok 1840. — Pékek 1842. (o. l.).

ÜRMÉNY. (Nyitra vm.) — Csizmadiák 1716 (n. m.) — Szűcsök 1724 (n. m.).

VÁCZ. (Pest vm.) — *Vargák* 1607-ben veszik át a XVI. sz. *esztergomi, komáromi és budai* czéhszabályokat m. e. 1728, 1767 M. T. (e. k.) 1795, 1829 (o. l.) — *Csizmadiák* 1624-ben veszik át a *komáromiaké* és adják az *ó-budaiaknak* (n. m.) 1714 Pesttől (n. m.), 1847 (o. l.) — *Kádárok* 1696 Pesttől (e. k.) — *Fazekasok* 1698-ban kapják a püspöktől a *győriek* 1633-iki illetőleg a *pozsonyiak* 1596-iki szabályait, 1762-iki névsorral (e. k.) — *Szabók* 1699 Lipóttól 1761-iki pótlással és 1781-ből magyarul és németül, másolat (e. k.) 1780 (ez. b. i.), a *szűrszabókkal* együtt 1755 M. T. gr. Esterházy Károly váci püspök 1761-iki pótlásával (e. k.); *szabók* külön 1844 (o. l. és ez. b. i.). — *Szűgyártók* 1714-ben veszik át a *komáromi* 1692-ből (e. k.). *Gombkötők* 1718-ban kapják a *pesti* gombkötő czéhtől (e. k.) — *Kovácsok és*

kerégyártók 1725 a *pestiektől*, 1762-ben megerősíti a *váci* püspök (e. k.) — *Takácsok* 1762 Budától m. e. Esterházy K. püspök (e. k.) — *Asztalosok* 1770-ben veszik át Budától az 1778-ikét (e. k.) — *Kéményseprők* 1819. — *Hentesek* 1828. — *Molnárok* 1838 (o. l.).

VADOSEA. (Sopron vm.) — *Kerégyártók, kovácsok, asztalosok* 1827. — *Takácsok* 1831 (o. l.).

VÁGA. Ld. *Szerdahely*.

VÁG-SZERDAHELY. Ld. *Szerdahely*.

VÁG-ÚJHELY. (Nyitra vm.) Csizmadiák átveszik a *trencséniekét* 1642-ben (a. l.) 1771 (e. k.). — *Lakatosok és kovácsok* 1666 *Trencséntől*, tótul (n. m.) — *Szűcsök* 1689 (n. m.) — *Fazekasok* 1725 tótul (n. m.) — *Molnár-czéh* a tagok névsorával k. n. (n. m.) — *Szabók* 1758 M. T. (e. k.) — *Német vargák* 1767 M. T. (e. k.) —

Kalaposok 1835. — *Szabók* 1837. (o. l.)

VÁL. *Vaal.* (Fehér vm.) — *Takácsok* 1767 a *vértessaljaiakkal* együtt, M. T. (e. k.) — *Csizmadiák* 1817 (o. l.)

VALPÓ és *Miholác.* (Verőcse vm.) — *Szabó, szűcs, szűrszabó, kovács, boeskor-készítő, lakatos, kötélverő, fazekas, gombkötő, szűgyártó, varga, asztalos, kerégyártó és kádár czéh* (mind együtt) 1780 M. T. (e. k.) — *Szabó, szűcs, csizmadia stb. czéh* 1820. — *Kőműves, ács, pék, festő, kalapos, szappanos, üveges, molnár, esztergályos, halász, tímár, vászöntő, vasabroncs- és lánczkovács, kerégyártó, kádár, kovács, szabó, szűcs, kötélgyártó, szűgyártó, varga s takács, mészáros, serfőző, bádogos, szítakötő, fésűs, puskaműves, kéményseprő és kertész együtt* czéh 1830. (o. l.)

VÁROS-MDVÉG. (Somogy vm.) *Kádárok* 1750 (n. m.).

VAMOS-MIKOLA. (Hont vm.) *Molnárok* 1844 (o. l.).

VÁRAD-OLASZI. (Bihar vm.) — *Kőműves, ács, kőfaragó és eserepes czéh* 1769 M. T. (e. k.). — *Magyar és német szabók* 1769 M. T. (e. k.). — *Üvegesek* 1769 (o. l.). — *Asztalos, esztergályos, lakatos és puskaműves czéh* 1769 M. T. (e. k.). — *Csizmadiák* 1772 (e. k.). — *Kovácsok* 1779 (e. k.). — *Lakatosok, üvegesek, puskaművesek* 1840. — *Német tímárok* 1840. (o. l.) — *Várad-Várallya és Várad-Velenczével együtt: Kötélverők és szítakötők* 1820. —

Pékek, kalaposok, fazekasok, hentesek, gubások, külön-külön 1820. — *Kovácsok, kerégyártók* 1823. — *Csizmadiák* 1823. — *Timárok* 1828. — *Vargák* 1832. — *Német szabók* 1835. — *Kádárok* (a váradiakkal együtt) 1839 (o. l.).

VÁRASD. (Varasd vm.) — *Szűcsök* 1480 magyar fordításban adják a *sárváriaknak* 1613-ban (e. k.). — *Szűcsök, fékosinálók, dárda- és ijgyártók, csiszárok (politores), paizsgyártók és más kézművesek* 1557 I. Ferdinándtól. — *Szabók* 1609 II. M. (n. m.) és m. *szabók* 1846 (o. l.). — *Vargák* 1611 (n. m.) 1822 horvátul, 1837 (o. l.). — *Kovácsok* 1625 horvátul II. Ferd. — *Mészárosok* 1625 horvátul II. Ferd.-tól. — *Aranyművesek czéhszabályainak megerősítése* 1628-ban II. Ferd. (n. m.) — *Pékek* 1697 Lipóttól (e. k.). — *Csizmadiák* 1771 (e. k.). — *Gombkötők, gyapjuöv-takácsok (cingulorum laneorum textores)* I. Józseftől 1707 (o. l.). — *Molnárok* 1769 M. T. — *Asztalosok és lakatosok* 1770 M. T. — *Takácsok, festők (tinctores), vászonfestők (telae coloratores)* M. T. 1771. — *Szabók, szűrszabók* 1771 M. T. (o. l.). — *Kőművesek, ácsok, kőfaragók* 1822. — *Serfőző, lakatos, fazekas, kalapos czéh* 1824. — *Kalaposok* 1827. — *Pékek* 1830. — *Serfőző, fazekas, kovács lakatos, kalapos, szűcs, kádár, tímár, asztalos, varga, takács, ács, pék, esztergályos, kerégyártó, szűgyártó, nyereggyártó és kőmi-*

ves. czéh 1833. — Kalmárok 1836. — Kádárok és fazekások 1844 (o. l.).

VARASDIN. (Varasd vm.) — Asztalosok, lakatosok 1828. (o. l.)

VÁRI. *Mező* — (Bereg vm.) — Csizmadiák 1833 (o. l.).

VÁRMELLYÉK. (Vas vm.) — Asztalosok, lakatosok, üvegesek, puskművesek 1821 (o. l.).

VARNA. *Varin*. (Trencsén vm.) — Csizmadiák 1632 (a. l.) 1711. Szunyogh Gáspártól, tótul, a trencsényi ltrban (cz. b. i.). — Kovácsok 1656-ban kapják *Nagy-Bicsétől*, ugyancsak a bodnárok, tótul (n. m.). — Kovácsok és lakatosok 1669-ban adják a *kisucza-újhelyieknek*, tótul (a trencsényi v. ltrban, cz. b. i.). — Mészárosok 1710-ben veszik át a *zsolnaiakét* 1614-ből, a trencsényi ltrban (cz. b. i.).

VÁROS-LŐD. (Veszprém vm.) — Takácsok 1755. 1767. (n. m.). — Csizmadiák 1769 (n. m.). — Szabók 1772 M. T. (e. k.)

VARSÁNY. (Veszprém vm.) Takácsok 1825 (o. l.).

VÁSÁROSPALU. (Sopron vm.) Kerékgyártók, kovácsok, asztalosok 1827 (o. l.).

VASKÚT. (Bács vm.) — Kovácsok, ácsok és mások 1818 (o. l.).

VASVÁRMEGYEI molnárok 1576 Miksától (o. l.) a *sopronmegyeiekkel* együtt 1613 Esterházy Miklóstól, m. e. 1671 Lipótól (e. k.). — Timárok 1762-ből M. T. (o. l.).

VASVÁR. (Vas vm.) — Szabók 1719-ben kapják a *szombat-helyiek* 1604-iki szabályait (e.

k.); uradalmi szabók d. n. Esterházy Páltól (n. m.).

VASZAR. (Baranya vm.) — Fazekások 1824 (o. l.).

VÉR. (Vas vm.) — Csizmadiák 1779 (n. m.).

VERBICZA. (Verőcze vm.) — Ácsok, kőművesek, kéményseprők és mások 1819 (o. l.).

VERBŐ. (Nyitra vm.) — Vargák 1598 (n. m.). — Csizmadiák 1598. 1724—25 és 1726 tótul (n. m.). — Posztó-esinálók 1624, 1712 (n. m.). — Molnárok az összes *nyitramegyeiekkel* együtt 1648, m. e. Lipótól 1691-ben (e. k.). — Mészárosok 1724 III. K. tól (n. m.). — Csizmadiák 1724 III. K. (n. m.). — Mesteremberek 1725 tótul (n. m.). — Szitakötők 1822 (o. l.).

VEREBÉLY. (Bars vm.) — Szücsök és szabók pecsétje 1730-ból (cz. b. i.). — Lásd *Aranyos-Muróth*.

VERŐCZE. (Verőcze vm.) — Csizmadiák 1781 (e. k.) 1819 (o. l.). — Fazekások 1781 II. Józseftől (e. k.) 1820 (o. l.). — Kovács, lakatos, asztalos, kerékgyártó és üveges czéh 1781 (e. k.). — Kötélverők 1781 II. J. (e. k.) 1820 (o. l.). — Kádár, varga, kalapos, kőműves, ács, esztergályos és német szabó közös czéh 1782 II. J. (e. k.). — Vargák, kupások és mások 1819. — Szörkapeza-készítők 1820 (o. l.).

VERSEZ. (Temes vm.) — Csizmadiák, bocskorkészítők (*»peronum confectores«* vulgo *Opanken macher*) és kordován-készítők 1817. — Patkó- és

szegkovácsok és mások 1817. — Kádárok, esztergályosok, órácsok, kötélgyártók 1817. — M. szabók és paplankészítők (vulgo *Deckenmacher*); szűr-szabók; n. szabók, posztó-nyírók, festők, süveg-gyártók, gombkötők és fésűsök: rézművesek, ötvösök, bádogosok és puskművesek; pékek, viaszöntők, molnárok, serfőzők és kéményseprők; kőművesek, cse-repezők, ácsok és mások; m. és n. szücsök és papsüveg-készítők (*mitrarum confectores*); timárok, mészárosok, szíjgyártók, nyereggyártók, vargák; nyírók és tarisznyacsinálók (*tonsores et perarum confectores*, vulgo *Tornistermacher*); szappanosok — külön-külön 1817-ből. — Kalmárok 1825. (o. l.).

VÉRTESALJA. (Fehér vm.) — Takácsok 1767 a *vátiakkal* együtt M. T. (e. k.), 1821 (o. l.). — »Vegyes czéh« 1817 (n. m.). — Kovácsok, lakatosok, kerékgyártók 1817. — Molnárok, pékek 1817 (o. l.).

VESZPRÉM. (Veszprém vm.) — Lakatosok 1584-ben kölesönzik *Nagyszombat* városától, magyar és latin (e. k.). — Asztalosok 1677 és 1768 (n. m.). — Timárok 1692 (e. k.). — Szabók 1698 és 1766 (n. m.). — Csizmadiák 1699, 1772 (n. m.) és 1846 (o. l.). — Kordován- és szatytyánbörk-készítők 1700 körül (n. m.). — »Vegyes czéh« 1713 (n. m.). — Csutorás czéh 1734 (n. m.). — Német vargák 1753 (e. k.). — Borbélyok 1760 (n. m.). — Molnárok az egész me-

gyében 1763 (n. m.) és a városiak 1836 és 1845 (o. l.) — Kalaposok 1765 (n. m.) és 1820, német (o. l.). — Takácsok 1765 (n. m.) és 1846 (o. l.). — Szücsök 1766 (n. m.). — Kerékgyártók 1768 (n. m.). — Fazekások 1770 M. T. (e. k.). — Kéményseprők 1819. — Kőművesek, ácsok, kőfaragók 1824. — Esztergályosok 1824.

VÉSZTÓ. (Békés vm.) — Csizmadiák, timárok 1831 (o. l.).

VINGA. *Theresiopolis*. (Temes vm.) — Asztalos, paplanos, ács, bádogos, kádár, borbély, gombkötő, sarkantyús, esztergályos, fazekas, festő, fésűs, kordovános, kéményseprő, kerékgyártó, késes, könyvkötő, kovács, kötélgyártó, kőműves, kalapos, lakatos, timár, szabó, szücs, viaszöntő, mészáros, molnár, varga, nyerges, órács, pék, pokróczesináló, puskműves, szitakötő, rézműves, szappanos, szegkovács, szíjgyártó, szűr-szabó, takács, timár, csizmadia és üveges mester-emberek 1835 (o. l.).

VINKOVCE. (Szerém vm.) — Kéményseprők 1819 (o. l.).

VISKOVCE. (Verőcze vm.) Ácsok, kőművesek, kéményseprők stb. 1819 (o. l.).

VITTECZ. (Nyitra vm.) — Szabók 1646: 1672. kapják *Trencséntől* tót (n. m.). — Takácsok 1651-ben veszik át *Nagyszombattól* (1761-iki másolat) 1751, tótul (n. m.). — Csizmadiák 1693, 1709. — Vargák 1709 *Nagyszombattól* veszik át tót (n. m.). — Posztó-

csinálók 1717 III. Károlytól tótul (n. m.).

VÖNÖCZKE. (Vas vm.) — Csizmadiák 1817 (o. l.).

VÖRÖSKÖ. (Pozsony vm.) — Posztócsinálók 1730 tótul (n. m.).

VÖRÖSMART. (Baranya vm.) — Asztalos, ács, csizmadia, esztorgályos, festő, halász, kádár, kötélgyártó, kerékgyártó, mészáros, molnár, szabó, szűr-szabó, szücs, takács, üveges, bádogos, fésűs, gombkötő, fazekas, kalapos, harisnyakötő, késes, szíjgyártó, szitakötő, szappanos, pokróczszövő, tímár, dohány-árús »tabacariis«, m. és n. varga, boescorkészítő, pék és mézeskalácsos együttes czéh 1843 (o. l.).

VÖRÖSTÓ. *Baruag, Tót-Vá- zsony* stb. (Veszprém vm.) — Takácsok 1770 (n. m.).

VÖRÖSBERENY. Ld. *Szent-Ki- rály-Szabadja*.

VUCHIN. (Verőcze vm.) — Szörkapeza-készítők, kádárok, takácsok, szíjgyártók és mások 1819 (o. l.).

VUKOVÁR. *Ó- és Új* — (Sze- rém vm.) — Szíjgyártók és szücsök 1728-ban kapják az *eszéki, pozsegai, pécsi* mesterek szabályait 1717-ből (e. k.). — Kéz- művesek 1801 (o. l.). — Ké- ményseprők 1819. — Kal- márok 1820. — Szíjgyártó, szücs, szürszabó, m. és n. szabó, cserepező, sárgaréz-míves, kordoványos, szörkapezacsináló, gombkötő, kötélgyártó, takács, festő, kerékgyártó, kovács, pok- róczcsináló, kádár, fésűs, varga, ötvös, nyereggyártó, puska- műves, kalapos, kőműves, ács, esztorgályos, asztalos, lakatos, üve- ges, szappanos, mészáros, pék, viaszöntő, fazekas, csizmadia, halász együttes czéh 1832 (o. l.).

WAGENDRÜSSEL, Ld. Merény.

Z

ZABRAG. (Vas vm.) — Laka- tosok 1661 (o. l.).

ZÁGRÁB. (Zágráb vm.) — Vargák 1466. Mátyás király- tól és 1582. Rudolftól. — Szücsök, fék- és szíjgyártók 1466. Mátyástól. — Szücsök, nye- reg-, fék- és szíjgyártók 1480. Mátyástól nyernek czéhlevelet (ered. hártya oklevelek a n. m. ltr.) — Csizmadiák 1465. 1523. 1582. 1626 (n. m.) 1712 (e. k.). — Ötvösök 1519 (n. m.). — Vegyes czéh 1521 (n. m.). — Gombkötők 1646 III. Ferdinándtól (e. k.). — Laka- tosok 1689-ben adják a *szom-*

bathelyieknek az Alsó-Kőröstől átvett Perényi Imre nádor által ezeknek 1510-ben adott czéhszabályokat (e. k.). — Sza- bók 1712 III. Károlytól (e. k.), 1825. 1842. (o. l.). — Aszta- los, esztorgályos, orgonakészítő és üveges együttes czéh 1741 (e. k.). — Kádárok 1748. M. T. (e. k.). — Szücs, ötvös, szíj- gyártó, fékesináló, lándsaké- szítő, kovács, lakatos, puska- műves és nyereggyártó közös czéh a zágrábi püspökség ter-ületén 1781 M. T. (e. k.). — Borbélyok, fürdősök és paróka- csinálók czéhe 1789 (e. k.). —

Molnárok 1818. — Vargák 1818. — Asztalosok, üvegesek és mások 1818. — Kalaposok 1818. — Asztalosok, esztorgályosok, üvegesek, lakatosok 1819. — Pékek 1825 (o. l.). — Takácsok 1827 és 1830. — Kőművesek, ácsok, kőfaragók 1827. — Borbélyok és kristé- lyozók (crispatores) 1829. — Kovácsok, lakatosok, abruncs- készítők (circinarij), puska- művesek, kerékgyártók, kádárok, fazekasok 1829. — Mészárosok 1834. — Kalmárok 1835. »Zágráb sz. kir. városban és mellette fekvő püspöki és ká- ptalani telkeken lakó tímár és kordoványos mestereknek czéh kiváltságai 1846« (o. l.).

ZÁDORLAK, *Zadertak*. (Te- mes vm.) — Kovácsok, keré- gyártók, vargák és mások 1819. — Asztalosok 1819. — Mol- nárok 1843 (o. l.).

ZALABA. Ld. *Szokola*.

ZALA-BÉR (Zala vm.) — Ta- kácsok 1838 (o. l.).

ZALA-EGERSZEG. (Zala vm.) — Vargák a *körmentiektől* kap- ják 1641-ben az ő czéhlevelő- ket (n. m.). — Szücsök 1756 a veszprémi püspöktől (cz. b. i.). Kalaposok 1830 (o. l.).

ZARÁNDFALVA, *Hurudorf*. (Mosony vm.) — Csizmadiák 1820 (o. l.). — Vargák, sza- bók, mészárosok, takácsok, szücsök, kerékgyártók, asztalosok, ácsok, kovácsok, kádárok, pé- kek, kőművesek 1838 (o. l.).

ZAY-UGRÓCZ. (Trencsén vm.) — Posztócsinálók 1820 (o. l.).

ZEBEGÉNY. (Hont vm.) és

más helyeken lakó molnárok 1844 (o. l.).

ZELINA-SZENTIVÁNY. (Zá- gráb vm.) — Szabó, varga, csiz- madia, tímár, szörkapeza-ké- szítő, asztalos, esztorgályos, ká- dár, kovács, lakatos, keré- gyártó, pék, szücs, takács, mé- száros, fazekas együttes czéh 1838 (o. l.).

ZENTA. (Bács-Bodrog vm.) Csizmadiák 1815. — Szücsök 1815. — Kovácsok, ácsok és mások 1815. — Takácsok 1815. — Lakatos, asztalos, üveges, esztorgályos czéh 1823 (o. l.).

ZILAH. (Szilágy vm.) — Szücsök 1613. — Vegyes czéh 1807. (n. m.).

ZIRCZ. (Veszprém vm.) — Csizmadiák 1775 (n. m.). — Takácsok 1775. M. T. (e. k.) »Vegyes czéh« 1776 (n. m.) — Pékek és molnárok 1776 M. T. (e. k.). — Kőműves, ács, kőfa- ragó és cserepes czéh 1781. II. Józseftől (e. k.). — Takács, kő- műves, kőfaragó és cserepező. — Szabó. — Molnár és pék. — Kerékgyártó, kovács és kádár, varga külön-külön czéh 1820-ból (o. l.).

ZÓLYOM. (Zólyom vm.) — Mészárosok 1597-iki czéhsza- bályaikat adják a *rozgonyiak- nak* (n. m.). — Szücsök 1677. a *körmentiektől* kapják, a kik már 200 év óta éltek azokkal, tót (n. m.). — Késesek 1750 (n. m.). — Zólyom várában és a szomszédos helységeken lakó molnárok és ácsok 1819 (o. l.). — Ács, kádár, molnár czéh *k. n.* (e. k.). — Csizmadia, szücs és fazekas czéh *k. n.* (e. k.). —

Kalaposok k. n. (e. k.). — Kovácsok k. n. (e. k.). — Mészárosok k. n. (e. k.). — Szabók k. n. (e. k.). — Vargák k. n. (e. k.).

ZOMBOR. (Bács-Bodrog vm.) Kerégyártó, kovács, lakatos és ácsczéh 1765-ből 1777 — 1780-iki megerősítéssel (n. m.) — Bodnárak 1774 (o. l.). — Takácsok 1815. — Kalaposok 1816. — Mészárosok, szappanosok 1816. — Szabók, szűrszabók, g. n. e. derekas- vagy mellénykészítők (exomifices) 1817. — Kéményseprők 1819. — Szijgyártók és sarkantyúcsinálók 1820 (o. l.). — Asztalosok, lakatosok, kovácsok, kerégyártók és mások 1820 (o. l.) és 1765 (n. m.). — R. kath. szücsők 1820. — R. kath. csizmadiák 1820, 1821. — G. n. e. csizmadiák 1821. — Kőművesek, ácscok, kádárok 1821. — Szücsők 1822. — N. szabók 1824. — G. n. e. boescorkészítők 1825. — Kötélgyártók 1827. — Kalmárok 1828. — R. kath. m. szabók és szűrszabók 1834. — M. szabók 1840. Harisnyakészítők 1841 (o. l.).

ZSÁMBÉK. (Pest vm.) — Vargák 1725 (o. l.). — Csizmadiák k. n. (e. k.). Kovácsok és kerégyártók 1839 (o. l.).

ZSARNÓCZA. (Bars vm.) — Szücsők 1695 (e. k.).

ZSEMBER. *Alsó és Felső* — (Hont vm.) — Mészárosok 1828 (o. l.).

ZSIGMONDHÁZA. (Temes vm.) Molnárok az *új-aradiakkal* együtt 1843 (n. m. és o. l.).

ZSÓFIAFALVA. (Bereg vm.) — Kőműves, ácsc, molnár, pék együttes czéh 1818 (o. l.). —

ZSOLNA. (Trencsén vm.) — Kovácsok 1559, m. e. 1573 és 1670 a v. t. tótól, a zsolnai és trencsényi ltrban; a jegyzőkönyvek megvannak 1580-tól (cz. b. i.) — Szabók 1563. az 1848-iki tűzvészkor elégett; a legények szabályai 1603-ból, tótól (cz. b. i.) — *Posztások* 1569. régebbire hivatkozva; 1638-ban adják a puchóiaknak, tótól. — *Timárok* 1580 a v. t. tótól. — *Fuzekások* 1589-ben a v. t. mikor elváltak a kovácsoktól, tótól (cz. b. i.), 1592-ből tótól, féljegyzésekkel 1736-ig könyvalakban (n. m.), — 1678-ból adják a *kisucza-nj-helyieknek*, tótól. — *Mészárosok*, 1614-ben adják a *variniaknak*, 1693-ban a *hágyavárosokét* veszik át, m. e. Esterházy Pál 1698-ban. — *Csizmadiák* 1646. veszik át Privigye városától (cz. b. i. a trencsényi ltrból), 1656 a zsolnaiban (cz. b. i.) a XVII. sz. végéről é. n. tótól (n. m.). — *Szücsők* 1658-ban veszik át a *trencsényiekét*, midőn a szabóktól elválnak. — *Lakatosok* 1664. a v. t. m. e. 1670-ben tótól. — *Asztalosok és hor-dócsinálók* 1670-ben, tótól. — Asztalosok 1690-ben *Teschentől* kölcsönzik szabályaitak lengyel nyelven (1848-ban megégett). — *Takácsok* 1685 a v. t. — *Gombkötők* 1689-ben veszik át a *trencsényiek* 1635-iki czéhsszabályait, tótól. — *Kőművesek* k. n. tótól. — A külön megjelöltek kivételével mind-

annyi a zsolnai és a trencsényi levéltárakban (cz. b. i.).

ZOMBOLYA. *Haczfeld.* (Torontál vm.) — Kőművesek, ácscok, asztalosok, lakatosok, üvegesek, puskaművesek 1823. — Vargák, kalaposok, timárok,

festők, viaszöntők és mészárosok 1823. — Kovácsok, kerégyártók, lakatosok, szijgyártók 1823. — Szabók, csizmadiák, szücsők, keztücsők, fésűsök 1823. — Kalmárok 1844 (o. l.).

II. ERDÉLYI CZÉHEK.

Az alább elősorolt kiváltság- és czéhlevelek legnagyobb része az ország levéltár erdélyi főkörmányszéki osztályában található (hat vaskos köteggben) — és pedig túlnyomó részt a Mária Terézia alatt történt czéhsszabály reviziók alkatmával vett hiteles másolatokban (1761—69. 1779 és 1787—88.). — Külön csak azoknak helyét tüntetjük fel (zárjelben, a szakott rövidítéssel), melyeket vagy a szébbizottság irataiból, vagy más fővárosi levél — vagy könyvtárból közlünk.

ABRUDBÁNYA. (Alsó-Fehér vm.) — Szabók 1800 I. Fer. m. és n. (cz. b. i.). — Szijgyártók 1801 m. és n. nyelven (cz. b. i.). — Szücsők k. n. (o. l.) 1806 I. Fer. (a forradalom alatt elpusztult) 1852-iki másolatban van meg (cz. b. i.). — *Asztalos, üveges, lakatos és puskaműves* czéh 1821. a főkörmányszéktől (o. l.)

és n. az más sorrendben (lak. a. üv. és pm.) 1851 (cz. b. i.) — *Csizmadiák* cz. sz. 1848/49-ben elveszett, 1850-iki más. van meg.

ALVINCZ. (Alsó-Fehér vm.) — A *csizmadiák* Apafi M.-tól nyert cz. szt. 1741-ben m. e. M. T., 1826-ból maradt fenn (cz. b. i.).

BAGOS. (Szilágy vm.) Ld. *Zilah.*

BARCZASÁGI kerégyártók 1617 és 1654 (1788-iki hit. másolat.)

BÉRETHALOM, *Birihalm.* (Nagy-Küküllő vármegye.) — Kerégyártók 1539. sz. e. — *Fuzekások* 1539. — *Takácsok* 1541-ben kapták a szász egyetemtól, m. e. 1615 Bn.-G. 1589 és 1615. új szabályok sz. e. — *Ácscok*

1559. — *Szücsők* 1561. — *Vargák* 1570 J. Zs., 1589. m. e. B. Zs. — *Asztalosok* kiváltsága 1574 B. I. (német más.). — *Szücsők* 1589 B. Zs. 1615 Bn. G. — *Szabók, ácscok, kádárok, fuzekások, kerégyártók, lakácsok és vargák* priv. 1589. B. Zs. Ld. *Meggyes.*

BESZTERCZE, *Bistrizs,* *Nösen* (Besztercze-Naszód vm.) — *Kerégyártók* 1490; 1575 m.

e. 1788. — *Szabók* 1489. védlevele Mátyás királytól a moldovai ruhakereskedők ellen (n. más.); 1578 B. Kr. 1614 Bn. G. — *Tímárok* 1513, 1515, 1520 II. L., 1533, 1548, 1577, 1579 B. Kr., 1636 jav. czéhsz.; m. e. 1691, 1692, 1714; (1769 h. más.). — *Tímárok és vargák* között 1513-ban Nagyszébenben kelt ítélettel és 1520. II. L. ítélete, II. Ulászló kiváltságára hivatkozással. — *Vargák* 1515. priv. II. Ulászlótól, m. e. 1520 II. L. — *Szücsök* 1513. II. U. m. e. 1519. II. L. 1558 Iz. és J. Zs., 1640 sz. e. — *Kovácsok* II. L-től nyert priv. m. e. 1574. 1588. 1599. 1617. sz. e. 1638 R. Gy. 1689. A. M. m. e. 1698. I. L. — *Nyereggyártók, csiszárok és kovácsok* (Bogner) 1545 v. t. — *Lakatosok* 1547 v. t. — *Asztalos* czéh (organista, csiszárok és festő mesterekkel) 1549 sz. e. m. e. a v. t.; új szabályok 1597. 1610. 1616. pótlással és 1631. sz. e. — *Takácsok* 1552. a v. t., 1589 pótlással sz. e. és 1615. sz. e. — *Kötélgyártók* 1552 és 1569-iki m. e. 1581 sz. e. és 1586. — *Kesztyűsök* 1577. sz. e. — *Mobuárok* 1577. 1595. 1615. 1619 (1769. h. más.) — *Borbély legények* társaságot alkotnak 1580-ban, 20 pontból álló szabályzatuk van. — *Rézművesek* 1585 B. Zs. m. e. 1622. Bn. G. — *Fazekasok* 1589 sz. e. — *Kádárok* illetőleg 1596. B. Zs. priv., melyben a beszterczei papoknak donga- és hordó-készítetési régi jogát megerősíti és a beszt. bírakat

és pintéereket eltiltja attól, hogy őket a mesterség üzésében háborgassák (cz. b. i. kiadta *Deutsch*; Urk. b. der ev. Landeskirche A. B. in Siebbg. N.-Szeben 1862 I. 247. l.) — *Kécsesek* 1665 és külön 1747 sz. e. 1764. pótlással sz. e. — *Ácsok* 1775. — Ld. *Kolozsvár, Nagy-Szeben és Szász-egyetem.*

Brassó. — *Tímárok* 1478-ban alakítanak czéhet; 1673. A. M.; az 1689. tűz által elpusztult czéhszabályokat 1697-ben újítják meg (1769. h. más.). — »*Weissgerber*« 1657 és 1690. — *Szücsök* 1513. II. U. és 1519 II. L. priv. m. e. 1736 III. K. — 1586. priv. B. I. — 1614. — *Vargák* kiváltságai, melyet II. U. nyertek m. e. 1520 II. L., 1578. B. Zs. s az 1689-iki tűz után megújítva 1692. I. L. (egyben). — 1629 l. és n. — 1656. m. e. 1725. v. t. — 1665. A. M. — 1692. — 1701. — 1707. — 1754. M. T. — *Kádárok* 1523 II. L. priv. 1621. 1641. 1648—58—64—1695 (egyben); 1695 (1769. h. más.). — *Kovácsok* 1526 II. L., 1635 R. Gy. m. e. 1698. L.; 1628; 1725; és több, melyek a »szász egyetem« rovatában olvashatók. — *Asztalosok* 1532. 1621. 1641. 1655. 1716. és 1766-iki czéhszabályai (egyben); 1655—77. 1716—60—66. — *Fazekasok* 1564. 1589. 1619. 1753. 1761. — *Kerékgyártók* 1579 sz. e. magyar, m. e. 1620 sz. e. és 1641. R. Gy. által; 1579 a sz. e. német; 1617. v. t.; 1621. v. t.; 1654; 1679 sz. e. — *Ónművesek* (kan-

nagyártók — *Ziengisser*) 1580. m. e. 1602. B. Zs. — *Szűgyártók* kiváltságai: 1590. 1610 B. G. 1624. 1629. 1654 R. Gy. 1715. 1753. (mind egyben). — külön: 1590; 1624; 1641. — (*Nyereggyártók* folyam. a k. sz. hoz 1653). — *Kötélgyártók* kiváltságai és szabályai: 1595. 1642. 1653. m. e. 1739 (1769. h. más.); 1662. A. M. — *Szabók* 1615 Bn. G. 1641 R. Gy. megerősítve 1736 III. K. által; az 1689. apr. 21-iki tűzvész után kelt német szabályai 1751. más. — *Takácsok* 1615. 1713. 1764 (egyben); 1616. m. e. 1765. M. T.; az 1689-iki tűzvész által elpusztult megújítva 1693 a v. t. által; 1767 M. T. rendelete. — *Aranyművesek* (ötvszökök) német czéhszabályai 1615. a sz. e. átírva és m. e.; legények rendtartása 1624-ből; Bethlen Gábor kiváltságlevele, hogy a hamis aranyból és ezüsből dolgozó mesterek műveit elkobozhatják (magyar); 1632. R. Gy. kiváltságlevele; 1656. német czéhlevél a sz. e.-től. — *Ústművesek* »Kessler Zunft« 1615 sz. e. m. e. 1640 R. Gy. német és külön magyar példány. — *Esztergályosok* kiváltságlevele 1629 Bn. G., 1729 v. t. — 1710; 1721. a régiék megerősítése. — *Csontesztergályosok* (Bein-Drächsler)

1710 a v. t. — *Közművesek* 1636. R. Gy. kiváltságlevele; 1713 czéhszabályok a v. t. — *Posztósok* 1647 R. Gy. kiváltsága, 1651. czéhszabályok m. e. 1702 (magyar) 1698 (német). — (A gombkötők, takácsok, vargák, posztósok, szabók, harisnyakötők, szücsök panaszos feliratai és folyamodványai külön-külön a főkormányzésekhez 1653-ból). *Kesztyűsök* 1657 és 1693 sz. e. — *Harisnya- és sál* (Schallwaaren) *kötők* 1659. v. t. m. e. 1664 A. M. — *Kécsesek* 1665. 1667. 1747. 1764-iki szabályai és határozatai a sz. e.-től (egyben). — *Fésűsök* az 1689-iki tűzvészkor elégett czéhszab. megúj. 1697. 1761-iki pótlással és h. más. — *Gombkötők* az 1689. tűzvésznel elégett helyébe 1716. — *Zsemlyészek* (Weissbäcker) az 1689-iki tűzvészben elégett megújítják 1721-ben. — *Lakatosok* 1690. v. t. — *Paszomántosok* 1694. 1697. és 1712. pótlással. — *Tölcséresek vagy bádogosok* (Trichtermacher oder Klampner) 1698. — *Mészárosok* 1699. *Pékek* 1714, 1735, m. e. 1750 a v. t. által. — *Könyvkötők* 1734. — *Parkeletgyártók* (Perpeth oder Raschmacher) czéhe 1764. — *Festők* 1753 a v. t. — *Ácsok* 1768. — Ld. *Nagy-Szeben és Szász-egyetem.*

D

DICSŐ-SZENT-MÁRTON. (Kisküküllő vm.) — *Vargák* kiváltságlevele más városbeliek-

kel együtt 1573-ból és 1586-ból B. I.-től — és 1667-ből. — Ld. *Gyulafejevár és Meggyes.*

E

ECZEL, *Hetzeldorf*. (Nagy-Küküllő vm.) — Szabók, vargák, kádárok, fazekasok, ke-

rékgyártók, mészárosok, takácsok, kovácsok, ácsok szabadelom levele 1561. J. Zs.

F

FEKETEHALOM, *Zeiden*. — (Brassó vm.) — Takácsok kiváltságlevele 1617 Bn. G. 1764 sz. e. — *Kerékgyártók* 1654 Brassó városától.

FOGARAS. — Vargák 1598. Mária Krisztinától, m. e. 1730. III. K. — *Vargák és csizmadiák* 1605. 1607. R. Zs. m. e. Bn. G. által. — *Csizmadiák* 1622. magyar czéhszabályait m. e.

Bn. G.; külön m. e. 1748. M. T. — *Fazekasok* 1614 Bn. G. — *Asztalosok és építészek* 1620 m. e. 1621. Bn. G. — *Szabók* 1634. R. Gy. — *Timárok* 1643 R. Gy. m. e. 1730 III. K. — *Lakatosok és szíjgyártók* 1674 A. M. — *Nyereggyártók, szíjgyártók és timárok* 1674 A. M. — *Kalaposok* 1683 a szász egyetemtól. — *Szűcsök* 1703 I. Lipóttól.

G

GYULAFEJÉRVÁR. (Alsó-Fehér vm.) — *Szabók* 1568 a káptalantól, 1613-ban m. e. II. M. által, 1667-ben adják a *dicsőszentmártoniaknak* (e. k.) — 1596-ból névsorral (1718-iki más.): 1614 Bn. G.; 1641. R. Gy. (o. l.) — *Szabók és takácsok* czéhe 1594. B. Zs. 1641. R. Gy. és 1820. (cz. b. i.). — *Csizmadiák* 1602. B. Zs. m. e. 1624. Bn. G., 1634., 1654. R. Gy. (o. l. és cz. b. i.) 1715-ben adják a *szilágy-somlyaiaknak*. — *Aranyművesek* átveszik a *nagy-enge-diek* B. Zs.-tól nyert cz. szt. m. e. 1607. B. Zs. — *Csiszások és lakatosok* 1607 A. Zs. — *Szűcsök* 1607 R. Zs. 1639 R. Gy. (cz. b. i.) 1639 R. Gy. (o. l.). — *Lakatosok, asztalosok, puskművesek, sarkantyúsok és a később csatlakozott üvegesek* egyesült

czéhe 1607 R. Zs. ered., más. és n. ford. s1806. a k. sz. kiadásában (cz. b. i.) — *Borbélyok* 1611. B. G. 1615. Bn. G. I. priv. és m. czéhszabályai (1769. h. más.). — *Mészárosok* 1628 Bn. G. 1651 R. Gy. 1673—76—78. A. M. (cz. b. i. és o. l. 1769-iki h. más.) — *Timárok* Bn. G. és Bn. István által adományozott cz. szt. m. e. 1642. R. Gy. (cz. b. i.) — *Szíjgyártók* 1674 A. M. — *Gombkötők* 1675 m. e. A. M. — *Fazekasok* 1684 m. e. A. M. (o. l. és cz. b. i.) — *Pékek és malnárok* 1724-ben veszik át Buda városától (cz. b. i. és o. l.) — *N. vargák* 1752. M. T. (1779. más. o. l.) és 1752-1823. I. Fer. (cz. b. i.) — *Kovács, kerékes és nyerges* egyesült czéh 1826. I. Fer. nevében a k. sz. (cz. b. i.).

K

KERESZTÉNYPALVA *Neustadt* (Brassó vm.) — szász falubeli kovácsoknak 1585-ban Báthory Zsigmond ad privilegiumot készítményeik bárhol szahadon való árulására (n. m.).

KÉZDI-VASÁRHELY. (Háromszék vm.) — *Mészárosokra* vonatkozó fő k. sz. rendelet 1810.

KIS-SELYK. *Klein-Schelken*. (Nagy-küküllő vm.) — *Takácsok* 1666-ban, J. Zs. kiváltságlevele. — *Szűcsök* 1579. m. e. 1615 sz. e. — *Vargák* B. Kr. nyert kiváltságai m. e. 1589. B. Zs. — *Kádárok* 1624. Bn. G. — *Ld. Meggyes*.

KOLOZSVÁR. (Kolozs vm.) — *Timárok* priv. 1464 M. 1539. Sz. J. 1558. Iz. 1604 Bastától (egyben, 1787 h. más.); *Timárok* dolgában hozott ítélet 1512—13. Czéhszabályaik 1569, 1597, 1760-iki pótlásokkal; 1680. A. M. és 1745. — Báthory Kr. ítéletlevele a *kolozsvári, brassai és besztercei* timárokat illetőleg 1579. — *Kovácsok* 1467. v. t., kiadja a kolosmonostori convent 1468-ban; 1477-ben a v. t. nyert cz. szt. m. e. 1548. Iz. 1568. J. Zsigm. »A kovács czéhnek németről magyarra fordított articulussie 1640. (Az egész egyben 1769-iki h. más.). — *Szabók* 1745. a v. t. 1561. J. Zs. 1769. (1788-iki más.) 1776. — *Kádárok* 1507. a v. t. m. e. 1609. B. G.; 1561. v. t. m. e. 1609. B. G. — *Fazekasok* 1512. 1517 v. t. 1523. 1617., 1727., 1748. (1769. más.) — *Szíjgyártók* 1515. v. t. m. e. 1582. és 1612. R. Gy.; 1737.

a. v. t. m. e. a. szíjgyártók magyar szabályait. Függetlenségben 1743-ból a szíjgyártók és timárok között kelt, »a bőrök megvásárlására való compositio.« — *Esztergályosok* 1532. v. t. — *Kerékgyártók* 1539 v. t. — 1839. — *Mészárosok* 1559. v. t. 1561. v. t. m. e. 1569. J. Zs. 1576 B. Kr., átírja és m. e. 1699 L., 1771. pótlással. — 1755 M. T. — »*Hentellér mészárosok*« a kik czéhen kívül állottak 1726-ban alakítanak társulatot s nyerne a v. t. szabályokat (1750. más. és m. e.) — *Aranyművesek* 1561. m. e. 1609. B. G. 1758. pótlással (1769 és 1788-iki h. más.) — *Borbélyok és sebészek* 1586. a v. t., m. e. 1590. B. Zs. — *Takácsok* 1619. v. t.; új czéhszabálytervezet az összes erdélyi takácsokkal együtt 1726—27. — *Lakatosok* 1620 v. t. — *Kötélggyártók* 1625 v. t., m. e. Bn. G. — *Szappanosok* 1637 a v. t. 1641. R. Gy. — *Csizmadiák* 1560. R. Gy. m. e. 1692. Bánffy György kormányzó és 1699. L. — *Asztalosok* az 1655-iki tűzvészkor elégett helyébe 1656. R. Gy. m. e. 1703 L.; ugyanezek kiadva 1714. a kolosmonostori convent által. — *Szűcsök* 1698 L. 1753. M. T. pótlásával — *Posztósok* 1701. — »*Fésűsök*« 1711 v. t. — *Halászkok* 1721. v. t. — *Gombkötők* az 1725-iki tűzvész által elpusztult, helyébe 1758 M. T. — *Vargák* 1752 (1781. más.) — *Rézművesek* 1763 v. t. — *Nyereggyártók* 1776-ban erősítették meg cz. szt. —

Zsemlgyesütők 1777. — *Kalaposok 1778* v. t. — *Kéményseprők 1819* (o. l. k. o.). — (Ld. *Jakab Elek*: Kolosvár történetét. *Deák Farkas*: a kolosvári ötvös legények átrike-ja 1573 és 1576-ban. Akad. Ért. XIII. k. — *Deák Farkas*: Rajzok a kolosvári ötvös czéh életéből 1550–1650. Századok 1886. évf. 563. l. — Ld. *Maros-Vásárhely* 2. jegyzet, *Nagy-Szeben* és *Szász-egyetem*.

KÖBALOM. *Reps*, Nagy-Kü-

küllő vm.) — *Kádárok* 1491. II. U., n. ford., 1752. — *Fazekasok* 1569 sz. e. 1580. pótlással. — *Mészárosok 1570* J. Zs. 1757. — *Kerékgyártók* 1580. 1589. 1679. sz. e. — *Molnások* 1582. — *Szabók* 1615. Bn. G. m. e. 1641. R. Gy. (1787. más.). — *Vargák* 1622 m. e. — *Szűcsök* 1649. R. Gy., n. ford. — *Szűgyártók* 1776.

KRASZNA. Ld. *Zilah*.

KÜKÖLLÖVÁR. (Kis-Küküllő vm.) Ld. *Meggyes*.

M

MAROS-UJVÁR. Ld. *Meggyes*.
 MAROS-VÁSÁRHELY. (Maros-Torda vm.) — *Mészárosok 1493*-ban nyerik Losonczi Bánffy László erdélyi vajdától kiváltságlevelüket, Görgényből keltezve, m. e. 1538. Sz. J. (ered. perg. cz. b. i. és o. l.); ugyanazek m. e. 1717. Kornis Zs. gub. és 1781. III. K. által; régebbi magyar czéhszabályok m. e. 1720. 1758 és 1769-iki más. — (Jegyzőkönyvük 1680 óta van meg, a cz. b. i. szerint.) — *Szűcsök* 1520-ban veszik át Szebentől, 1608. m. e. B. G., átírja 1764. M. T. — Jegyzőkönyvük 1629-n kezdődik (cz. b. i.). — 1608 v. t., 1608. B. G., a bárányszűcsökről való rendelet 1611. 1747-ben a szűcsök érdekében s az örmények ellen szóló rendelet. Mindezeket átírja és m. e. 1747. M. T. (1788-iki más. o. l.). A szűcsökre vonatkozó fők. sz. rendelet 1772 (o. l.). — *Szűgyártók* kiv. 1537. Sz. J., cz. sz. 1657. v. t. (cz. b. i.). — 1615. Bn. G. — A szűgyártók v. t.

nyert cz. szt. m. e. 1676. A. M. (1788. más.). — *Kötélverők 1579*. B. Zs. m. e. a használt cz. szt.; 1684-ben összeállítva a czéhszabály a »régii iratokból« (cz. b. i.). — 1589. B. Kr. kiadva 1781; 1769. kiadás; 1788. más. (o. l.). — *Lakatgyártó czéh* 1581. B. Zs. 1653. R. Gy. Jegyzőkönyvük 1649–1672 (cz. b. i.) — 1653. R. Gy. (o. l.). — *Szabók* kiváltságlevelé 1586. B. Zs. m. e. régi czéhlevelüket, 1620–28. pótlásokkal és feljegyzésekkel 1692-ig. — 1632-ből »a tárgylövésről« (t. i. czéllövésről) szóló articulusok« 17., (o. l.). — *Tímárok és vargák* régi czéhszabályait m. e. B. Kr., azután 1584-ben B. Zs. és 1716 III. K. 1744-iki átiratban és újabb pótlásokkal 1788-ig; — külön 1700-ból is. — »A becsületes tímár és varga privilegizált czéhnek privilegiuma, patentálissai és constitutiójának copijája« összeíratottak 1788-ban (o. l.). — *Vargák* (magyar tímárok) 1584-ben az udvarhelyi

vargákét veszik át B. Zs. átirásában, m. e. 1607. R. Zs. és 1716 III. K. Pecsétjük 1623-ból (cz. b. i.). — *Kerékgyártók* 1601. 1651 és 1667-ből 1768-ig feljegyzésekkel; külön 1640. 1779. és 1788. más. (o. l.). — 1609 B. G. Jegyzőkönyvük 1620–1784-ig (cz. b. i.). — *Kádárok* 1607-ben egy czéhet alkotnak a *kerékesekkel és asztalosokkal*; ¹⁾ 1633-ban elesen lévén magokban is, megengedtetett nekik, hogy »egy kiváltképen való czéhet tarthassanak.« Megvanak ez időből »a kádár czéhmesterek regulái« és a »köz-kádárok regulái« (1769. kiadvány). — *Csiszár, lakatos, szűgyártó, nyereg- és páizsgyártó* czéh m. szabályait m. e. 1615. Bn. G. 1762 M. T. (1788. h. más. o. l.). — *Csiszárók és páizsgyártók* 1615 Bn. G. (a szűgyártók leveles ládjában M. Vhelytt. — cz. b. i.). — *Nyereggyártók* 1615 Bn. G. (1762. más. o. l.). — *Nyereg- és szűgyártók* 1652 v. t. 1653. m. e. R. Gy. — 1657 a v. t. 1668 m. e. A. M. — *Fazekasok* 1616-ban veszik át az udvarhelyiek m. szabályait, melyeket ők a v. t. m. e. Bn. G.

kaptak, m. e. és pótolva 1642 és 1765. M. T. — *Borbélyok* B. Zs. idejéből származó, de elveszett szabályaikat 1628-ban adja ki újra a v. t. és m. e. Bn. G. — *Késesok* 1629. Bn. G. 1651 m. e. R. Gy. (1788. más.). — *Csizmadiák* 1629 Bn. G. 1651 m. e. R. Gy. (cz. b. i.) — Czéhszabály 1651-ből, »mely condáltotta a m. vásárhelyi becsületes csizmadia czéh directiójára« (o. l.). — *Aranyművesek* 1632. v. t., 1632-ben m. e. R. Gy. (1788. más.). — *Kovácsok* 1641-ben újítják meg a v. t. által »az ország pusztulása idején (1601-ben) elveszett« czéhazabályukat, 1642-ben m. e. R. Gy., 1758. új szabályokkal pótolják. A cz. sz. után következnek »a czéhmester regulái,« »köz kovács-mesterek regulája,« »dékányok regulája,« végül »törvények,« a v. t. m. e. 1758-ban (1788. h. más.). — 1642 R. Gy. (cz. b. i.). — *Gombkötők* 1670., m. e. 1676. A. M. cz. b. i.). — »*Vaginarii vulgo kúvelgyártók*« 1730 v. t. (1788. más.). — *Szapanosok* 1749. — »*Szántó czéh*« 1751. szabályait kiadta gr. Mikó Imre Erd. tört. adatok 114. l.

¹⁾ »A. D. 1601. midőn országunknak hada Goroszlánál B. Zs. fej. idejében Básta Györgytől és Mihály vajdától megverettet volna és ország fel veszedelemre jutottunk volna és mi is M.-Vásárhely városul felprédáltattunk volna (kit isten büntetésül bocsátott vala ráuk) és a megmaradott városi nép ide s tova városokra, falukra, tanyákra, kik pedig erdőkre és idegen népek közé hanyattattunk volna és mindenektől unásba, gyűlötségbe jutottunk volna, — kit látván városunk eleji és tanási és azt is meggondolván, hogy akármí kicsiny erősség is veszedelem üdöben mily igen jó volna: egy akaratból azért istennek segítségül kezdék építeni város közönséges költségével az *templom környül való törpe kerületét és falat in a. 1602 és az haza telepedett népet, czéhokat, bástyákra, vártákra czirkálásnak okáért elosztván, közönséges akaratból kerékeseket és kádárokat és asztalosokat parancsolták volt, hogy egy czéhbe álljanak.*« (A czéhszabály bevezetéséből, o. l.).

(A czéhek egy érdekes panaszlevele és felterjesztése olvasható az o. l. iratai közt 1779-ből a városban ellen a főkoronásnéhez, aláírva és megpecsételve 11 czéh előjárói és pecsétje által.) — »*Boldogasszony*« czéh (betegsegélyző és temetkezési egyesület) 1782-ben kap a v. t. 27. cikkben szabályokat (1788. h. más.). — *Fésűsök és esztergályosok* 1783. oróssították meg a v. t. által régi szabályait, melyeket előmutattak. — *Asztalosok* régi cz. sz. 1788. hit. más. és 1819. más. (eredetileg, mint fennebb látható, 1602–1633. együtt voltak a kádárokkal és kerékeseikkel). *Kéményseprők* 1819 (o. l. k. o.). — *Kőművesek* 1824. (o. l.)¹⁾

MEGGYES. — *Timárok és vargák* kiváltságlevele 1471-ből M. — *Timárok* külön 1520. II. L. 1579. B. Kr., 1584. sz. e. Nagy-Szebenből. — *Vargák* cz. sz. 1575. 1690. és 1692.

külön-külön sz. e. A *Meggyes, Berethalom, Rihonfalva* (Riomfalva), *Musna, és Kis-Selyk* városokban levő *vargák* szabadalomlevelét, melyet a sz. e.-től 1589-ben n. kaptak, 1591-ben m. e. B. Zs. — A *Meggyes, Küküllővár, Dicső-Szent-Márton, Szent-Miklós* városokban és *(Maros)-Ujvár* birtokán levő *vargák* kiváltságlevele Báthory Istvántól 1573-ból és 1586-ból Krakkóból. Mind ezeket m. e. 1619. Bn. G. — *Kádárok* kiváltsága Megyesen és a hozzá tartozó két székben 1525. II. L. 1570 J. Zs. 1575 B. I. 1577 B. Kr. 1583 B. I. (1787. h. más.). — *Molnárok* (Megyesen és *Nagy-Selyken*) I. 1537 v. t. (latinul és németül), II. 1587. III. 1594. 1736-iki m. e. záradékkal kinyomtatva 1767-ben. — *Takácsok* 1536. sz. e. átírva és m. e. 1589. sz. e. és 1616. (1769. más.). — *Lakatosok* 1551. sz.

¹⁾ NB. A *kordovános* (oláh timár) czéh 1800-ig együtt volt a eszmadiákkal; ekkor vált meg s nyerte a k. sz. által 1805-ben kibocsátott 59 pontú rendszabályokat. Van a czéhnek egy régi *legények szabályait* tartalmazó könyve, a melyből kiténik az is, hogy Bethlen Gábornól privilegiuma volt.* — A *kalapos czéh* a kolozsvári süveggyártó czéhhel volt társaságban s annak törvényeivel élt ember-émlékezet óta. Őna fizette székbe-állásakor pénzét, de mesterasztallal oszakis helybeli társainak tartozott.* — *Kőművesek* 1832-ben hozatnak Nagyszebenből szabályokat, átírják saját szükségük szerint s kiadatják a k. sz. által. Innen kezdve a város senátorai, notabilitásai közül sokan beállottak a czéh tb. tagjaival: fizettek feltáskát, adtak számszámokat s ezért haláltukkor a czéh tartott díszőrséget ravataluk körül s a czéh ásta meg sírjukat és temette el őket.* — A *pléhes és üveges* czéhek egyesülve voltak a lakatgyártókkal.* (Ld. fennebb). — Az *aranyműves*, úgyszintén a *földművelő* czéhek irásai az 1876. évi tűzvészkor pusztultak el.* (Lásd fennebb).

A *gal jelölt utóbbi feljegyzések ifj. *Petelvi* Istvántól származnak a cz. b. l. között, a ki a cz. b.-nak a többi adatokat is szolgáltatva, mindössze 22 czéhet számítván M.-Vhely területén (a mi összeállításunk szerint 30-nál is több volt.) Ő, mint megjegyzi, az *asztalos és fazekas* czéhek irásaihoz a czéhmesterek féltékenykedése miatt nem tudott hozzá jutni. — Ld. ugyancsak *Petelvi* István rövid értekezését »A m.-vásárhelyi czéhek házi szokásairól.« Századok 1878. 94. l.

e. — *Szűcsök* 1581 B. Zs. 1628. m. e. Bn. G. (1769. más.). — *Szabók* 1587 sz. e., 1593 Kolozsvártól veszik át, 1731. sz. e. (1787. más.). — *Esztergályosok* 1590. — *Kézművesek* 1595.

B. Zs. nyert kiváltságlevele. — *Asztalosok* 1601. — *Posztósok* 1631. R. Gy. — *Kalaposok* 1683 sz. e. — L. *Szász-egyetem*.

MUSNA. Ld. *Meggyes*.

N

NAGY-DISZNÓD. Ld. *Nagy-Szeben*.

NAGY-ENYED. (Alsó-fehér vm.) — *Szabók* 1521. 1555. 1585. B. Zs. 1765. M. T. (1787. más.). — *Vargák* 1524 J. Zs. m. e. 1589. B. Zs. (1769. más.) 1543. a fejevári káptalan kiadványa; 1683. A. M. — *Témárok* 1565. J. Zs., 1575 B. I. 1632. R. Gy. 1683. A. M. (1767-iki h. más.); külön 1643 R. Gy. — *Kerékgyártók* kiv. 1583. B. I. átírva és m. e. 1637. — *Csizmadiák* kiv. I. 1595. B. Zs. 1632. R. Gy., czéhlevelük 1703. L. a mesterek esküjével. — *Aranyművesek* B. Zs.-tól kapták czéhlevelüket, ugyanazt adja 1607-ben R. Zs. a *gyula-fejeváriaknak*. — *Bocskályok* 1602-ben szerezték a czéhet, melyet 1605. Boeskey I. és R. Zs. m. e.; a czéhszabályok megvannak 1613-ból is, »a legények articulusaik«-val együtt; ismét »renováltatotte 1725. (1787. h. más.). — *Szűcsök* 1609. B. G. 1624 m. e. Bn. G., 1638. R. Gy. (egyben); 1640 sz. e.-féle; 1765 M. T. — *Fazekasok* 1648. R. Gy., 1684. A. M. — *Gombkötők* 1744. m. e. M. T.

NAGY-SELYK. *Marck-Schenken*. (Nagy-Küküllő vm.) — *Vargák* 1576 sz. e. — *Kádá-*

rok 1576., 1579. — *Kerékgyártók* 1638. sz. e. — Ld. *Meggyes*

NAGY-SINK. *Gross-Schenck*. (Nagy-Küküllő vm.) — *Kerékgyártók* 1539 sz. e. (1787. más.), 1586. B. Zs., 1741. — *Vargák* 1564 (eredeti), 1580. B. Kr., m. e. 1624 Bn. G.; 1590 n. — *Varga, szabó, kádár, kovács, kerékgyártó és szűcs* mesteremberek kiv. I. 1590. B. Zs. — *Kézművesek* czéhleveleit a *szent-ágotiakkal* együtt, melyeket 1583. és 1615-ben a szász egyetemtől kaptak m. e. 1637 R. Gy. — *Szűcsök* 1669. kapják Nagy-Szebenből (1769. más.).

NAGY-SZELEN, *Hermannstadt*. (Szeben vm.) — *Vargák* (Schuhmacher) kiváltság levele és czéhszabály kivonata 1455-ből V. Lászlótól, 1491. II. U. (n. más.) 1515. 1518. 1520. II. L. 1539 sz. e. 1551. n. czéhszabályok, 1572 J. Zs., 1583. B. I. 1587 sz. e. 1588. B. Zs. m. e. a n. czéhszabályokat, és 1588. B. Zs. latinul, 1598. sz. e. 1606. 1649. sz. e. 1650. R. Gy., 1678. 1686. 1692. 1712. 1719. 1725. III. K. 1752. M. T. 1759. sz. e. — *A nagy-szebeni, brassai, besztlerzei és kolozsvári vargákat* illető itélettel II. Ulászlóra hivatkozással 1520. II. L. —

Vargák, tímárok és szíjgyártók II. L. és B. Kr. kiváltságaira hivatkozással 1619. — *Német vargák* czéhszabályait 1754. megerősíti M. T. — *Posztószövők* 1462. M. m. e. 1682. A. M. s 1753. M. T. — *Posztószövők* (panni grisei textores) a *brassai* és nagy-disznódiakkal együtt 1547. átírja és m. e. 1729. II. K. — *Posztószövők* 1566. J. Zs. 1575. 1637. — *Posztószövők és szíjgyártók* Szebenben, Brassón és Nagy-Disznódon, régi n. czéhszabályaik más. 1769-ből. — *Szabók* 1485 (1714. más.) 1615. Bn. G. m. e. 1641. R. Gy. (1769. más.) — *Kerékgyártók* 1490. sz. e. 1539. 1579. 1633. 1674. sz. e. 1679. sz. e. (1769. más.). — *Aranyművesek* kiv. I. 1504. II. U. — *Szűcsök* 1513. II. U. m. e. 1519. II. L. (későbbi más.), m. e. Izabella királyné is. — *Lakatosok* 1520 (n. más.). — *Takácsok* 1536. sz. e. 1580. sz. e. 1615. sz. e. 1619. sz. e. — *Ácsok* 1540. — *Kőművesek* 1552-re hivatkozva 1736. — *Kalaposok* az 1554-iki m. e. 1683. és 1765. — *Mészárosok* 1570. J. Zs. 1589. m. e. B. Zs. 1712-15. — *Kötélverők* 1578. sz. e. 1581. — A Nagy-szeben széki *molnárok* 1581. sz. e. 1615. sz. e. 1745. — *Eszter-*

gályosok 1582 a v. t. — *Csizmadiák* 1587. sz. e. m. e. 1588. B. Zs. 1619. Bn. G. — *Csizmadiák* folyamodványa a főkormányzókhoz 1760-ban. — *Asztalosok* 1631. — *Szíjgyártók* 1648. — 1653-ban a következő czéhek vannak előszámlálva: gyapjú-szövő, fehér-sütő, paszomántos, lakatos, fazekas, posztószövő, német varga, kötélverő, eszmadia, takács, szabó, hüvelygyártó, késes, rézműves, kerékgyártó, nyereggyártó, cserepes (Ziegler), ács, ónműves, szíjgyártó, kovács, parchetgyártó (Parpetmacher) és szűcs czéh. — *Fésűsök* 1663. v. t. 1665. sz. e. — *Szappanosok* 1666. sz. e. — *Cserepesek* 1685. 1744. *Haringszakítottok* 1724 sz. e. — *Parchetkészítők* (Parpet- und Raschmacher) czéh Szebenben és Brassón 1746. sz. e. — *Késesek* 1747. 1767-iki pótlással sz. e. — *Nyereggyártók* k. n.: új czéhszabály tervezetüket 1761-ben mutatják he a főkormányzókhoz, mely azt megerősíti, ugyanesak 1762. M. T. — *Pékek* 1764. sz. e. — *Kádárok* k. n., 1769-iki más. és m. e. — *Parókaesinálók* 1788. más. — *Kéményseprők* 1819. (o. l. k. o.). — Ld. *Szász-egyetem*.

P

PRÁZSMÁR. *Tartlau*, (Brassó vm.) — *Kovácsok* 1631. és

1771. a sz. e. — *Takácsok* 1644. Brassótól veszik át.

R

RIÓMPALVA. »Ryhonfalva«, *Reichsdorf*. (Nagy-Küküllő

vm.) — *Kerékgyártók* 1561. J. Zs. — Ld. *Meggyes*.

ROZSNYÓ, *Rosenau*. (Brassó vm.) — *Takácsok* 1619. 1721. — *Kerékgyártók* 1620-iki cz.

sz. 1718-ban elégvén, 1723-ban kölesönöznek új szabályokat Brassótól.

S

SEGESVÁR, *Schässburg*. — (Nagy-Küküllő vm.) — *Vargák* Nagy-Lajos királytól kapott kiváltságlevelének m. e. 1411. Zsigmond király által (1769. más.); 1520. II. L. 1666. — *Tímárok* 1376. Nagy Lajostól a többi szászokkal együtt nyert kiv. I. m. e. 1496. II. U. által (1788. más.); 1640. sz. e. 1690. — *Vargák és tímárok* között hozott ítélettel 1515. II. U. — *Kovácsok* 1478-ban alakulnak czéhvé, cz. szt. 1614-ben renoválják. — *Kerékgyártók* 1490. 1539. sz. e. (1788. más.) — *Szíjgyártók* 1510. I. bevezetéssel és záradékkal, 1706. (1788. más.) — *Nyereggyártók* cz. sz. 1510. latin bevezetéssel, németül, v. t. — új czéhszabály tervezete 1760. — *Szűcsök* kiv. I. 1513. II. U. és 1519. II. L. (1769. n. más.) 1634. R. Gy. 1640. sz. e. — *Takácsok* 1536. sz. e. 1589. sz. e. 1615. sz. e. — *Ácsok* 1540. — *Aranyművesek* 1561. sz. e. 1615. sz. e. — *Kötélggyártók* 1567. v. z., 1624. Bn. G. átírja 1662. A. M. 1685. A. M. — *Kerékgyártók* 1568. sz. e. 1770. — *Ónművesek* 1568. sz. e. — *Szabók* 1568. J. Zs. m. e. 1577. B. Kr. által. — *Molnárok* 1587. cz. szt. m. e. 1588. B. Zs., 1597. v. t. 1621. m. e., 1671. — *Fésűsök* 1589., 1614. kiv. I. v. t. 1619. cz. sz. — *Asztalosok* 1631. 1766. — *Lakatosok* 1643. sz.

e. — *Szappanosok* 1663. 1712-iki m. e. — *Késesek* 1665 és külön 1747 sz. e. — *Kádárok* 1677. sz. e. 1752. sz. e. — *Paszomántosok* 1678. — *Kalaposok* 1688. 1740. sz. e. — *Posztások* 1712. sz. e. — *Gombkötők* 1714-ben veszik át a szász egyetem 1709-iki cz. szt. — *Kőművesek* »der Meister und Lehrgungen Gebühr« 1788. más. — Ld. *Szász-egyetem*.

SZAMOS-ÚJVÁR. (Szolnok-Doboka vm.) — *Kordoványosok* 1736. III. K. — *Asztalos, lakatos és üveges czéh* 1839. m. e. régi szabályait. — *Csizmadiák* cz. szt. mesterekről, legényekről, inasokról külön-külön 1840-ben terjesztik m. e. végett a kormányzókhoz.

SZÁSZ-REGÉN. *Sächsisch-Regen* (Maros-Torda vm.). — *Csizmadiák* 1560. sz. e., m. e. Bn. G. és 1675. A. M., 1728. III. K. 1730. pótlással. — *Szabók* 1580. B. Kr. 1585. sz. e. (1787. n. más.). — *Szűcsök* 1640. sz. e. — *Mészárosok* 1641. R. Gy. — *Szíjgyártók* 1654. — *Takácsok* 1669. — *Fazekasok* 1670. sz. e. s a v. t. — *Kovácsok* 1699. m. e. 1730. — *Kádárok* 1713. sz. e. (m. e. 1787. más.). — *Kötélverők* 1725. (1787. pótlással és más.). — *Asztalosok* 1728. — *Fésűsök* 1730 v. t. (1787. más.). — *Lakatosok* 1731. — *Késesek* 1769. v. t.

A SZÁSZ-EGYETEM általános kiváltságai és czéhszabályai a hét és két szász szék és az öt szász város (Szeben, Brassó, Beszterce, Meggyes, Segesvár) területén létező czéhek számára. — A szász *húsárások, pékek, tímárok, nyereggyártók, vargák, kovácsok, keztgyűsők, kések, kalaposok, költőgyártók, mészárosok, takácsok, szabók, kádárok, fazekasok* czéh-szabályzata kelt Szebenben 1376-ban latinul (melyet Nagy-Lajos király is megerősített), átírja és m. e. 1496. II. U. (kiadva a *segsváriaknak*, 1788-iki h. m.) — Nagy Lajos czéhlevele a szász kézműveseknek 1376-ból, kiadja és m. e. a *tímárok* számára 1496. II. U., 1520. II. L., 1579. B. Kr., 1692. sz. e., 1730. III. K. (egyben). — *Tímárok* cz. sz. külön 1692. sz. e. — *Takácsok* 1487. 1568. 1615. 1619. sz. e. (egyben); 1536. sz. e. 1552—56—85—89. 1615. sz. e. (egyben); takácsok új czéhszabály tervezete és különféle iratai, kimutatások a munka eredményéről stb. a kormányzékhez 1726—27. (nem csak a szászok, de az összes erdélyi takácsokat illetőleg). — *Kovácsok és kések* II. U. és II. L.-től nyert szabadalmait m. e. 1528. I. Ferd. 1638. R. Gy. — *Kovácsok* kiváltságai és cz. sz. 1489. M., 1507. II. U., 1526. II. L., 1528. I. Ferd., 1538. Sz. J., 1635. R. Gy. és 1651.

(mind egyben). *Kovácsok* 1493-ban II. U.-tól nyerne szabadalmat, hogy szabadon árulhatnak kaszákat, fejszéket és késeket. *Kovácsok* kiv. I. 1507. II. U., 1526. II. L., 1538. Sz. J., 1588. B. Zs., 1635. R. Gy. (egy példányon). — *Kovácsok* kiv. I. és cz. sz. 1526. II. L., 1627. sz. e. 1635. R. Gy., 1698. L. (egyben). — 1526. II. L. 1527. I. Ferd. — 1540. sz. e. — 1569. sz. e. — *Kovácsok* kiv. I. 1574. B. I., 1588. B. Zs., 1599. B. A., 1617. Bn. G., 1638. R. Gy., 1680. A. M. (m.-ról n.-re ford.) m. e. 1698. I. L. (Mind egyben). — *Késművesek* 1747. 1764-iki pótlással. — *Szűcsök* 1489. M., 1513. II. U., 1519. II. L., 1559. Iz., 1558. B. Zs. (I. és n.) — 1640. — 1643. R. Gy. (I. és n.) — 1772 M. T. — *Nyereggyártók* 1502. sz. e.; új czéhszabály tervezete 1760. — *Vargák* között (Szeben, Brassó, Beszterce és Kolozsvár városában) itélet-levél 1518. II. L.-től. — *Vargák* 1560. — 1567. n. szabályait m. e. B. I. és 1588. B. Zs. — 1572. sz. e. — az 1587-ikét m. e. 1588 B. Zs. és 1619. Bn. G. 1579. — cz. sz. m. e. 1752. M. T. — *Esztergyártók* 1536. — 1590. — *Szűcsök* 1536. (1787-iki más.); 1648. 1641. — *Kerékgyártók* 1539. — 1540. — 1620. m. e. 1641. R. Gy. 1679. — *Fazekasok* 1539. — 1564. — 1589. — »*Topfzerunfts* 1704. — *Szabók* 1539. — 1615. m. e. 1641. R. Gy. — 1587. m. e. 1736. III. K. — 1631. — 1769. Bécsből. —

Keztgyűsők 1540. 1568. 1598. 1760. M. T. rendelete. 1770. — *Lakatosok* 1540. 1582. B. Zs. 1580. 1640. — *Borbélyok* (az öt szász városban) cz. sz. 1550. Izab. m. e. 1583. B. Zs. — 1560. 1562. sz. e. 1615. 1616. — *Kalaposok* 1554. m. e. 1683; — 1740. — *Aranyművesek* cz. sz. 1560. sz. e. — 1561. — 1710. — 1728. az összes szász aranyművesek véleménye a k. sz. amá tervezetére, mely által őket a takács czéhvel együtetűvé akarták tenni. — *Ónművesek* 1568. — 1580. cz. sz. m. e. B. Zs. — *Rézművesek* (az öt szász városban) 1582. sz. e. 1584. sz. e. — 1585. B. Zs. kiv. I.-ét m. e. 1622. Bn. G. 1681. A. M. (I. és n. péld.) — *Üstkovácsok* (Kässler-Schmied) 1582. sz. e. — 1615. sz. e. m. e. 1640. R. Gy. — *Molnárok* 1587. — *Kádárok* 1587. cz. sz. m. e. 1588. B. Zs. — 1589. m. e. 1631—52. (1769. h. más.). — 1615. Bn. G. — 1713. — *Ácsok* 1589. — 1653. — *Asztalosok* 1630. és 1660. — *Posztószövők* 1634. 1657. — 1695. — 1757. — 1765-ben a sz. e. gyűlésén külön szabályokat alkotnak a mesterekről, legényekről, inasokról és külön a czéhről. — *Közművesek* iratai 1653-ból. — *Fésűsök* cz. sz. m. e. 1665. — *Hüvellygyártók* (Scheidemacher) 1678. sz. e. átírva 1691. 1772—75. pótlással. — *Gombkötők* 1709. — *Fehérsütő-pékek* új szabályai 1710. — 1760. — *Puszonántosok* (Fronsenmacher) 1714. — *Kötélverők* 1723.

Szász-sebes. Mühlbach. (Szeben vm.) — *Mészárosok* 1570. J. Zs. — *Takácsok* 1572. sz. e., új czéhszabálytervezete a m. sz. végéről (1788. más.). — *Kádárok* 1752. sz. e. — *Kovácsok* 1761. 1780. — *Fazekasok* 1762 v. t. *Sászváros. Broos.* (Hunyad vm.). — *Fazekasok* 1539. sz. e. 1704. 1740. — *Mészárosok* 1570. J. Zs. — *Szűcsök* 1589. sz. e. 1769. sz. e. — *Szabók és nyírók* 1612. B. G. m. e. 1615. Bn. G. 1643. R. Gy. — *Takácsok* 1632. a v. t.-től, 1728-ban íratnak le az elrongyolott példányról újra (1787. h. más.) — *Csizmadiák* 1692. — *Kerékgyártók* 1717. 1732. sz. e. *SZENT-ÁGOTA. Aguethehn.* (Nagy-Küküllő vm.) — *Szabók* 1539-iki czéhszabályait m. e. 1845. V. Ferd., külön 1631-ből. *Keztgyűsők* 1540. sz. e. — *Kerékgyártók* 1569. sz. e. 1586. m. e. B. Zs. — *Kézművesek* a sz. e.-től nyert czéhleveleit 1583. 1615-ből m. e. 1637. R. Gy. — *Vargák* 1614. — *Kádárok* a sz. e.-től nyert 1624. Bn. G. által m. e. cz. szt 1637. m. e. R. Gy. (1769. h. más.) — *Szűcsök* 1640. sz. e. *SZÉKELY-UDVARHELY.* (Udvarhely vm.) — *Fazekasok* 1572. m. e. 1613. Bn. G. — 1642. R. Gy. — *Tímárok és vargák* m. e. B. Kr. 1584. B. Zs. 1744 M. T. — *Lakatosok és csizárosok* 1613. Bn. G. — 1628. Bn. G., 1636. R. Gy. (külön-külön és 1787. h. más.). — *Mészárosok* 1630-ban alkotnak czéhet, cz. sz. megvan 1697-ből (1778-iki más.). — *Csizmadiák* 1635. R.

Gy. m. e. 1743. M. T. (eredeti). — *Fazekások* 1685. A. M. m. e. 1737-ben III. K. — Ld. *Maros-Vásárhely*.

SZENT-MIKLÓS. (Káposztás? Maros-Torda vm.) Ld. *Meggyes-Szilágy-SOMLYÓ*. (Szilágy

vm.) — *Szabók* 1696. Bánffy György kormányzótól, m. e. 1690. I. L. által. — *Fazekások* 1764. — *Szücsök* 1769., kérvénye a kormányshoz 1804. — *Guba-takácsok, asztatosok és lakatosok cz. sz.* 1830—32-ből a v. t.

H

TASNÁD. (Szolnok-Doboka vm.) — *Szücsök, költelverők, szíjgyártók* 1837. a közbirtokosok beleegyezésével a szolgabírótól nyerne czéhszabályokat (er.)

TORDA. (Torda-Aranyos vm.) — *Szücsök* az 1555. országbeli szücsök constitutioira c hivatkozva 1629. e. m. Brandenburgi Katalin f. a. által cz. szt. s 1640. R. Gy. külön (és egy 1787. más.) — *Vargák* 1642. m. e. R. Gy. (a gy-fehérvári káptalan 1722. kiadványa.) — *Timárok* czéhszabályait 1643. e. m. R. Gy., legújabbán 1847-ből. — *Timárok és vargák* 1742.

— *Mészárosok* 1642. R. Gy. m. e. 1676. A. M. 1717. III. K. (a fehérvári káptalan 1771. kiadványa). Mellette »A tordai mészáros czéhnek a henteskedésről való contractusa a várossal 1778.« Czéhszabályaik 1788-ból. — *Szabók* a régi magyar királyoktól és erdélyi fejedelmektől kapott privilegiumait m. e. 1643. R. Gy. — *Csizmadiák* R. Gy.-től nyert cz. szabályait 1718. m. e. III. K. 1753; ó- és új-tordai csizmadiák cz. sz. 1811. a k. sz.-tól. — *Szíjgyártók* 1779. más. 1788. pót. — »*Költelverő társasága* 1779.

U

ÚJEGYHÁZ. *Leschkirch* (Szeben vm.) — *Vargák, szabók, kádárok, kovácsok, kerékgyártók,*

szücsök, költel- és szíjgyártók 1589. B. Zs. m. e. és átírja 1627-ben Bu. G.

V

VIZAKNA. (Szeben vm.) — *Csizmadiák* 1841 a k. sz. (cz. b. i.)

Z

ZILAH. (Szilágy vm.) — *Szücsök* a krasznai- és bagosiakkal együtt 1511-ből nyerne kiv. lev. Báthory István erdélyi vajdától, 1594. B. Zs. m. e. 1613. B. G. — *Vargák, csizmadiák és szíjgyártók* a v. t.-től nyert

czéhlevelét m. e. 1639. R. Gy. 1748. M. T. — *Csizmadiák* 1748. v. t. m. e. 1759. M. T. — *Szabók és nyírók* 1701. I. L. m. e. 1759. M. T.; új m. szabályok 1788-iki kiadás. — *Fazekások* 1738. v. t.

A PÉCSI EGYHÁZMEGYE ALAPÍTÁSA ÉS ELSŐ HATÁRAI.

TÖRTÉNET-TOPOGRAFIAI TANULMÁNY.

Dr ORTVAY TIVADAR

L. TAGTÓL.

EGY TÉRKÉPPEL.

(Olvastatott a II. osztály ülésén, 1880. november 11-én.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

1890.